

T.C.

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

COĞRAFYA ANABİLİM DALI

KAYSERİ İLİ YER ADLARI:

KİMLİK, KÜLTÜR VE MEKAN

DOKTORA TEZİ

Serkan KÖKSAL

Balıkesir, 2019

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

KAYSERİ İLİ YER ADLARI:
KİMLİK, KÜLTÜR VE MEKAN

DOKTORA TEZİ

Serkan KÖKSAL

Tez Danışmanı

Doç. Dr. İbrahim AYDIN

Balıkesir, 2019

T.C.

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Coğrafya Anabilim Dalı'nda 201212516003 numaralı Serkan KÖKSAL'ın hazırladığı "Kayseri İli Yer Adları: Kimlik, Kültür ve Mekân" konulu DOKTORA tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 30/01/2019 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına ~~OY BİRLİĞİ~~ OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Başkan
Prof. Dr. İsa CUREBAL

Üye (Danışman)
Doc. Dr. İbrahim AYDIN

Üye
Doç. Dr. Üyesi Hayri GANURCU

Üye

Üye
Doç. Dr. Lütfü İLGAZ

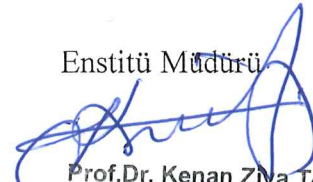

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AKGÜN

Üye

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylım.

19.02.2019

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Kenan Ziya TAŞ
Müdür

ÖNSÖZ

Kayseri konumu itibariyle Anadolu topraklarında yol güzergâhı üzerinde bulunan az sayıdaki şehirlerden biridir. Erciyes dağının eteklerinde bulunan ovaları ve bölgeden geçen akarsularıyla eski çağlardan günümüze kadar geçen süre içerisinde aralıksız olarak yerleşilmiş nadir mekânlar arasındadır. Hititliler bu bölgede uzun yıllar varlıklarını devam ettirirken Asurluların ana ticaret yolları buradan geçmiştir. Persler batıya yaptıkları seferler sırasında burada önemli bir üs kurmuş, Büyük İskender Hindistan seferini gerçekleştirirken bu bölgeyi de hâkimiyeti altına almıştır. Kapadokya Krallığı döneminde Ermeniler buraları ele geçirip yeni yerleşmeler kurmuştur. Roma İmparatorluğu bu bölgeyi aldıktan sonra buraya o kadar değer vermiş ki şehrin şimdiki adının oluşmasına etki edecek olan Caesareia ismini şehre vermiştir. Araplar bu bölgenin kendi kontrollerinde olması için Bizans ile mücadeleler vermişler, Selçuklular buraların alınması için en büyük kumandanlarını görevlendirmişlerdir. Selçuklular bu bölgeyi aldıktan sonra hızlı bir imar çalışmasına girerek adeta burayı ana yurt ilan etmişlerdir. Son olarak Osmanlı İmparatorluğu doğu seferleri sırasında ordularını burada dinlendirmiş ve şehrin gelişimine büyük önem vermiştir.

Kayseri, sahip olduğu bu konum nedeniyle tarihi süreç içerisinde çok farklı kültürlerin yerleşim alanına sahne olmuş, bu bölgeye yerleşen her yeni toplum buralara kendi kültürel değerleri olan adları vermiş ve zaman içerisinde farklı kültürleri temsil eden yer adları açısından kültürel bir mozaik ortaya çıkmıştır. Bu çalışma uzun süren saha araştırması ve literatür çalışmasıyla yer adlarının ortaya çıktığı kültürel süreci sosyal ve siyasi boyutlarıyla ele almaktadır. Mekân üzerinde oluşan kimlik ve kültür duygusu, yer adlarını anlamamızı sağlayan ana kavramlardır.

Bu kadar geniş bir yer adları yelpazesi olan Kayseri’de toponimi çalışması yapmak büyük bir çabayı ve sorumluluğu beraberinde getirmiştir. Bütün zorluklara rağmen çalışma büyük bir özveri ve titizlikle tamamlanmıştır.

Bu çalışma hazırlarken yaşadığım zor günlerde yanımda olan kıymetli danışman hocam Doç. Dr. İbrahim AYDIN’a sonsuz teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmamda kullandığım haritaların hazırlanması dışında araya sınırlar koymadan

rahatça iletişim kurabildiğim sevgili hocam Prof. Dr. İsa CÜREBAL'a ne kadar teşekkür etsem yine de azdır. Tezimin tarihi konularında eksiklerimi kapatan değerli hocam Doktor Öğretim Üyesi Ahmet AKGÜN'e çok teşekkür ediyorum.

Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bölümünden Arş. Gör. Aydın GÜLER'e çalışmamın dil ve anlatımının düzenlenmesindeki yardımlarından dolayı teşekkür ederim. Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya bölümünden Arş. Gör. Mustafa UTLU'ya haritaların altlığının hazırlanmasındaki yardımlarından dolayı teşekkür ederim. Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümünden Arş. Gör. Bekir DERİNÖZ ve Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden Arş. Gör. Muhammed KARA varlığıyla güç verdi. Kayseri Büyükşehir Belediyesi CBS Müdürü Fatih HAREKET'e verdiği değerli bilgilerinden ötürü teşekkür ederim.

Arazi çalışmam sırasında sorduğum sorulara içtenlikle ve sıkılmadan cevap verip yardımcı olmaya çalışan burada adını tek tek sayamayacağım farklı köylerdeki hemşerilerime de teşekkür ederim. Köyleri gezmem sırasında yardım ve bilgilerini esirgemeyen akrabalarım da teşekkür ediyorum.

Bu çalışmam sırasında manevi desteğini hiç eksik etmeyen anne ve babama da teşekkür ederim. Çalışmamın başından sonuna kadar her türlü desteğini esirgemeyen eşime ve bazen kendilerini ihmal etmek zorunda kaldığım çocuklarıma da sabır ve destekleri için teşekkür ederim iyi ki varsınız.

Serkan KÖKSAL

24.11.2018, BALIKESİR

ÖZET

KAYSERİ İLİ YER ADLARI: KİMLİK, KÜLTÜR VE MEKAN

KÖKSAL, Serkan

Doktora, Coğrafya Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. İbrahim AYDIN

2018, 183 Sayfa

Yer adları, yapısı itibarıyla dilsel bir unsur olup içerisinde bulunduğu topluma ait kültürel değerleri de barındırmaktadır. Yer adına anlam katan kültürel değerler ise belli bir tarihi sürecin sonunda ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan yer adlarının incelenmesiyle bir milletin dil yapısı, tarihi gelişimi ve kültürel değerlerinin oluşum süreci hakkında da bilgiler elde edilebilir. Her bir yer adı kültürel bir miras olmasına karşın 1949 yılında çıkarılan bir yasa ve oluşturulan kurul ile ülkemizde 1984 senesine kadar 30 bin fazla yer adı kökeni Türkçe olmadığı gerekçesiyle değişikliğe uğramıştır. Bu dönemde kurul tarafından Kayseri ili sınırları içindeki 90'dan fazla yerleşim yeri adı da bu değişimden etkilenmiştir. Bu çalışmada ise Kayseri ili, 16 ilçesi ve değişime uğrayan yerleşim yeri adlarından ancak 57'si incelenebilmiştir. Bu çalışmamızın amacı değişime uğrayan yerleşim yeri adlarını incelemek ve öz Türkçe olan yerleşim yeri adlarını ortaya çıkarmaktır. Çalışma yürütülürken literatür taraması ve yerel halkla görüşmeler yapılmıştır. Bu iki farklı kaynaktan toplanan veriler incelenmiş ve "Jeopolitik İçerik" teorisi içerisinde yer alan kuramlardan faydalanılarak en doğru sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır. Çalışmamızda öne çıkan bulgular ise, fetihler sonucu ele geçirilen bölgelerde kullanılan yer adları fetih sonrasında hemen değişikliğe uğramamış, bir değişim yaşansa bile bu tarihi süreç içerisinde ve yavaş bir şekilde gerçekleşmiştir. Bununla birlikte yeni kurulan yerleşim yerlerinde ise durum tamamen farklıdır. Türkler bu yerlere isim verirken ait olunan soyu, önemli kişileri

veya kültürel değeri olan bir unsuru ad verirken öne çıkarmışlardır. Yapılan çalışmanın sonucunda ise bölgede yaşamış olan Rumlar, Ermeniler ve son olarak da Türkler yer adlarının oluşum ve değişimine katkıda bulunan milletlerdir. Türkler yeni kurdukları yerleşmelerde kendi kültürel değerlerini yansıtan adları kullanmaktan çekinmemişler fakat eski yerleşim yerleri ve adlarına ise mesafeli yaklaşarak değişim ve gelişimini zamana bırakmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Kayseri, Yer Adları, Kimlik, Kültür, Mekân

ABSTRACT

LOCATION NAMES IN KAYSERI: IDENTITY, CULTURE AND PLACE

KÖKSAL, Serkan

PhD Thesis, Department of Geography

Adviser: Associate Professor Dr. İbrahim AYDIN

2018, 183 Pages

Location names are linguistic element due to their structure and they also contain cultural values belonging to the society in which they are located. Cultural values which add meaning to the location name has emerged at the end of a certain historical period. In this respect, it is possible to obtain information about the language structure of a nation, its historical development and the formation process of its cultural values. Although each location name is a cultural heritage, more than 30 thousand location names in our country have been changed until 1984 with a law entered in force and the committee established in 1949 due to the fact that the origin is not in Turkish. In this period, more than 90 settlements within the borders of Kayseri has been affected by this change. In this study; Kayseri, it's 16 district and only 57 of the changed settlements names was studied. The purpose of this study was to examine the changed settlements names and to reveal the names of settlements which is in pure Turkish. Literature review and interviews with local people have been made during the study. Data that collected from these two different sources were examined and the most accurate results were obtained by using the theories included in the "Geopolitical Content" theory. The findings of our study were; location names used in conquered areas have not changed immediately after conquest and even though a change was occurred, that change has taken place in historic process and slowly. However, the situation was completely different in the newly established settlements. The Turks

emphasized the origin, important people or cultural value, while giving names to these places. The Greeks, Armenians and finally Turks, who lived in the region, were the people who contributed to the formation and change of location names. Turks did not hesitate to use the names that reflect their cultural values in their newly established settlements but They approached the old settlements and their names in a distant manner and left their change and development to time.

Keywords: Kayseri, Location Names, Identity, Culture, Place

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
1.1. Konu ve Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	7
1.3. Konunun Önemi	10
1.4. Varsayımlar	13
1.5. Sınırlılıklar	14
1.6. Tanımlar	15
2. İLGİLİ ALANYAZIN	21
2.1. Kuramsal Çerçeve	21
2.1.1. Toponimi.....	21
2.1.2. Kimlik	25
2.1.3. Kültür	31
2.1.4. Mekân	37
2.2. İlgili Araştırmalar	45
2.2.1. Türkiye Literatüründeki Durumu.....	45
2.2.2. Dünya Literatüründeki Durumu.....	55
2.2.3. Yer Adı Literatüründeki Tasnif Çalışmaları.....	57
2.2.4. Yer Adları Literatürüne Eleştirel Bakış	75
3.ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM	77
3.1. Araştırmanın Modeli	77
3.1.1. Jeopolitik İçerik	79
3.1.1.1. Fetihler	79
3.1.1.2. Devrimler	80
3.1.1.3. Yeni yerleşimlerin ortaya çıkışı	82
3.1.1.4. Değer katma	83
3.1.2. Teknikler.....	85
3.1.2.1. Yok etme	85
3.1.2.2. Yeniden isimlendirme	85
3.1.2.3. Yeniden düzenleme.....	86
3.1.2.4. Teşvik etme	87
3.1.3. Aktörler	87
3.1.3.1. Devlet	88
3.1.3.2. Özel sektör	88
3.1.3.3. Sivil toplum.....	90
3.2. Evren ve Örneklem	90

3.2.1. Amaca Yönelik ya da Yargıya Dayalı Örneklemeye	94
3. 3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri	96
3.3.1. Birincil Veriler	97
3.3.2. İkincil Veriler	97
3. 4. Veri Toplama Süreci	97
3. 5. Verilerin Analizi	98
4. BULGULAR VE YORUMLAR	99
4.1. İl Merkezi: Kayseri	99
4.2. İlçe Merkezleri	120
4.2.1. Akkışla	120
4.2.2. Bünyan	121
4.2.3. Develi	122
4.2.4. Felahiye	123
4.2.5. Hacılar	124
4.2.6. İncesu	124
4.2.7. Kocasinan	125
4.2.8. Melikgazi	125
4.2.9. Özvatan	125
4.2.10. Pınarbaşı	126
4.2.11. Sarıoğlan	127
4.2.12. Sarız	127
4.2.13. Talas	128
4.2.14. Tomarza	128
4.2.15. Yahyalı	129
4.2.16. Yeşilhisar	130
4.3. Köy Yerleşmeleri Sınıflandırması	131
4.3.1. Devlet Sınıflandırması	132
4.3.2. Fetihler Sınıflandırması	135
4.3.3. Yeni Yerleşmelerin Ortaya Çıkışı Sınıflandırması	139
4.3.4. Yeniden İsimlendirme Sınıflandırması	144
4.3.5. Coğrafi Faktörlere Göre Verilen İsimler	147
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	154
KAYNAKÇA	157

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1. Akkışla İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (5).....	121
Çizelge 2. Bünyan İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (26).....	121
Çizelge 3. Develi İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (45).....	123
Çizelge 4. Felahiye İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (9).	124
Çizelge 5. Hacılar İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (2).	124
Çizelge 6. İncesu İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (8).....	124
Çizelge 7. Kocasinan İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (40).	125
Çizelge 8. Melikgazi İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (2).	125
Çizelge 9. Özvatan İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (4).	126
Çizelge 10. Pınarbaşı İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (115).	127
Çizelge 11. Sarioğlan İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (18).	127
Çizelge 12. Sarız İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (36).	128
Çizelge 13. Talas İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (18).....	128
Çizelge 14. Tomarza İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (48).	129
Çizelge 15. Yahyalı İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (28).....	130
Çizelge 16. Yeşilhisar İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (21).	131
Çizelge 17. Devlet Sınıflandırmasına Göre İsmi Değiştirilen Köy Yerleşmeleri....	133
Çizelge 18. Fetihler Sınıflandırması İçerisinde Bulunan Köy Yerleşmeleri.....	135
Çizelge 19. Yeni Yerleşmelerin Ortaya Çıkışı Sınıflandırması İçerisinde Bulunan Köy Yerleşmeleri.....	140
Çizelge 20. Yeniden İsimlendirme Sınıflandırması İçerisinde Bulunan Köy Yerleşmeleri.....	145
Çizelge 21. Yerleşmelerin Bulunduğu Bölgedeki Coğrafi Faktörlere Göre Verilmiş İsimler.	147

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Çalışma Alanı Lokasyon Haritası.	9
Şekil 2. Bazı İsim Sınıflarının Göreceli Merkezliği.....	18
Şekil 3. Yer Adı Verme Süreci.	78
Şekil 4. Kayseri Şehrinin Tarihi Gelişim Haritası.	100
Şekil 5. Kültepe Höyüğünün Uzaktan Görünümü.	103
Şekil 6. Kültepe Arkeolojik Kazı Bölgesinden Bir Görünüm.....	104
Şekil 7. Karum Arkeolojik Kazı Alanından Bir Görünüm	106
Şekil 8. Develi Ovasından Bir Görünüm.	122
Şekil 9. Yeşilhisar İlçesi Ovaçiftlik Köyünden Sultan Sazlığının Görünümü.	131
Şekil 10. Devlet Sınıflandırması Göre İsmi Değiştirilen Köy Yerleşmeleri Haritası.	134
Şekil 11. Fetihler Sınıflandırması İçerisinde Bulunan Köy Yerleşmeleri Haritası..	136
Şekil 12. Gümüşören Köyü Yakınında Bulunan Hitit Dönemi Kabartma Yazıları.	137
Şekil 13. Yeni Yerleşmelerin Ortaya Çıkışı Sınıflandırması İçerisinde Bulunan Köy Yerleşmeleri Haritası.	141
Şekil 14. Ayşepinar Köyü Yakınlarında Bulunan Roma Dönemi Kaya Mezarları.	142
Şekil 15. Yeniden İsimlendirme Sınıflandırması İçerisinde Bulunan Köy Yerleşmeleri Haritası.....	146
Şekil 16. Yerleşmelerin Bulunduğu Bölgedeki Coğrafi Faktörlere Göre Verilmiş İsimler Haritası.	148
Şekil 17. Kayadibi Köyünden Bir Görünüm.....	153

KISALTMALAR LİSTESİ

Çev.	: Çeviren
ECOSOC	: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi
IHO	: Uluslararası Hidrografik Organizasyon
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
NGII	: Ulusal Coğrafi Bilgi Enstitüsü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNCSGN	: Birleşmiş Milletler Coğrafi İsimler Standardizasyonu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
UNGEGN	: Birleşmiş Milletler Coğrafi İsimler Uzmanlar Grubu
vb.	: Ve benzerleri
yy.	: Yüzyıl

1. GİRİŞ

1.1. Konu ve Problem Durumu

Toponimi; dil, tarih ve coğrafya bilimleri arasında inter disiplinlerarası bir konu olması nedeniyle sadece dil bilimcilerin değil, aynı zamanda diğer bilim alanında çalışma konusu olmuştur. Bu vesile ile her toponimi çalışması literatüre olduğu kadar tarih alanına da katkı sağlayacaktır.

Yer adı çalışmaları, Anadolu'nun dil zenginliğini göstermek bakımından da önemli bir malzeme oluşturmaktadır. Yerleşim birimlerinin adları genel olarak değiştirilse dahi dere, tepe, yayla gibi coğrafi adların büyük çoğunluğu değiştirilmediğinden bunlar birer kültürel miras olmaları nedeniyle büyük bir öneme sahiptirler. Ancak bu adların gün geçtikçe unutulması, yerleşim birimi adlarının ise sürekli değişim halinde olması, unutulmaya yüz tutmuş bu adların geç kalmadan tespit edilmesini ve bu alana gereken önemin verilmesini gerekli kılmaktadır.

Bir bölgenin tarihi ve coğrafi gelişiminin öğrenilmesi ve geçmişi hakkında bize bilgi sağlaması açısından yer adları çalışmalarının üzerinde durmak gerekmektedir (Göney, 1977). İçerisinde kültürel değerleri barındıran yer adları bir bölgenin vatan olarak benimsenmesinde atılacak ilk ve en önemli adımlardan biridir (Akar, 2006). Çünkü yer adları, bir mekânın tarihi süreci ve coğrafi yapısıyla ilgili bilgilerin yanında o bölgede yaşamış toplumların kültürleri ve sosyal özelliklerini de anlamamızı sağlar (Tunçel, 2000). Diğer bir deyişle yer adları sayesinde, toplum bilimleri ve tarihi gelişim sürecinin anlaşılması yanında bölge toplumları tarafından coğrafyanın nasıl tanımlandığı da yer adları çalışmaları tarafından aydınlatılmaktadır (Doğanay, 1994).

Yer adları bilimi, önemli ve üstüne düşülmesi gereken konulardan biridir. Milli unsurların arasında önemli bir yer teşkil eden bu bilim, bir milletin kültürü ile coğrafyası arasındaki ilişkiyi ortaya koyar. Yer adları bir milletin; geleneklerini, efsanelerini, hayat tarzlarını, dini inançlarını vb. ifade eder. Yer adları insana ve onu yaşadığı mekâna ait bilgiler içerir. Türkler tarih boyunca göç ettikleri yerlerde, eski yurtlarının anısını yaşatmak amacıyla yeni yerleşim birimlerine eski yerleşim

yerlerinin adını vermişlerdir. Bundan dolayıdır ki yer adları vasıtasıyla milletlerin belli dönemlerde yaşadıkları coğrafyayı da takip etmek mümkündür.

Toponimi sayesinde bir yerin tarihi, kültürü ve coğrafyası tespit edilebilmekte ve bu yerlere doğal olmayan bir müdahalenin gerçekleşmemesi durumunda ise, geçmişten günümüze dek yer adlarının geçirmiş olduğu morfolojik ya da fonetik değişiklikler görülebilmektedir (Yiğit ve Salan, 2013). Yer adları incelenirken, adlandırdıkları yörenin coğrafi özellikleri, bitki örtüsü ve ekonomik faaliyetlerin belirlenme süreci açısından büyük oranda fayda sağlamaktadır. Sözelimi, “Gürpınar” adına sahip köyün ismi, köyün yakınlarından güçlü olarak çıkan suyun bulunduğu açıklayan adın, yer bilimsel olarak sebepleri üzerine dikkatleri çeker. Bir başka örnek olarak, “Bağpınar” köyü verilebilir. Bu köy de hayvan yetiştiricileri ve sürülerin yaşadığı bir yerden çok, tarla ve bahçeleriyle bol bir yöre olarak kendini anımsatır (Şenel, 2008).

Yine benzer bir şekilde yer adları, yaşanılan coğrafya, doğa koşulları, yaşam koşulları ve hatta hâkim geçim kaynağı gibi konularda bilgi edinme açısından da son derece önemli unsurlardır. Söz gelimi “Susuz” adını taşıyan bir köy adı; o köydeki su yokluğu ya da su ile ilgili yaşanılan sıkıntılar gibi bilgilere ulaşmak bakımından bize ipuçları verebilir. Yine ağaç, bitki, renklerden yeşil ve tonlarının adlarına dayanan bir coğrafyanın yer adları, bize o coğrafyanın yemyeşil bir ova olabileceği bilgisini anımsatırken; “Ayrancılar” adını taşıyan bir köy de verimli tarlaları ve güzel bahçeleri olan bir yerden ziyade sürülerin, çobanların ve hayvan yetiştiricilerinin yaşadığı bir yer olduğu bilgisini anımsatır (Karagöz, 2006).

Dil incelemelerinin kültürel dokuyla çok kuvvetli bir bağı olan bu çalışma alanının; bir ülkenin çeşitli sebeplerle yazılı kaynaklarda tespit edilemeyen tarihinin ortaya çıkarılmasında, kültürel yapıda meydana gelen değişimlerin nedenlerinin açıklanmasında ve halkın içinde yaşadığı coğrafyayı hangi psikoloji ile adlandırdığı gibi sorulara cevap bulunmasında oldukça önemli bir rolü vardır (Sattarov, 1992). Yer adları incelemelerindeki asıl amaç; insan-çevre ilişkisini anlamak ve insanoğlunun yerleşme yerlerine ad verirken hangi etkenlerin etkisinde bulunduğu konusuna ışık tutmaktır. Bu konu ayrıca bir ulusun kültürünü yansıtan kavramlar dünyasını, bir ulus için önemli kavramların hangileri olduğunu aydınlatan birer ışıktır (Eren, 2010).

Karşımıza çıkan bir yer adının kelime köklerine bakarak veya inceleyerek o yer adının içinde bulunduğu dil ailesi bilgisine genellikle ulaşılabilir. Yani bir yer adının köken yapısına bakarak o bölgede yaşayan insan grupları hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür (Sertkaya, 2012). Bir yerin, bir toprak parçasının vatan olabilmesi, milli unsurları taşıyor olması, milli bir karakter taşıması, o bölgede yaşayan toplumlar tarafından o coğrafyada bıraktığı eserler ve adlandırmalarla mümkündür.

Ankara’da 1984 senesinde yapılan Türk Yer Adları Sempozyumu’nda Gülensoy (1984), “Elâzığ, Bingöl ve Tunceli İlleri Yer Adlarına Bir Bakış” adlı bildirisinde konu ile ilgili olarak şöyle demiştir:

“Dünya bilim âleminin uzun yıllar üzerine eğildiği ve pek çok problemini hallettiği şahıs adları (anthroponymie), coğrafya adları (hydronymie ve ononymie) ve yer adları (toponymie) bilim dallarından birisinin “Türk yer adları” adı altında tartışmaya açılması Türkoloji adına büyük bir kazançtır. Zira sözü edilen bu adlar Türk’ün yerleşme ve dil tarihi ile kültürünü yakından ilgilendirmektedir (Gülensoy, 1984).”

Toponimi bilimi tarih bilimiyle de içli dışlı görünmektedir. İki bilim dalı da araştırmalarında birbirinden faydalanmakta ve birbirinin olmazsa olmazı durumundadır. Yer adları çalışmaları, günümüze kadar, gayeleri açısından bazı çalışmalara konu olmuştur. Özellikle dil bilimi, coğrafya ve tarih ile ilgili yapılan çalışmalarda, toponimi unsurlarından olan yer adları mutlak surette kullanılmıştır. Tarih açısından önemli bir yardımcı olan yer adbilimi birbirinden ayrı düşünülemez. Bundan dolayı toponimi olmadan, bazı tarihi bilgileri doğru vermenin veya yer adları kavramlarını kullanmadan tarihle ilgili yapılan çalışmaların, kültürel unsurları yansıtması eksik kalacağı açıktır (Kurgun, 2002).

Ad vermede önemli bir unsur da isim tasnif çalışmalarıdır. Bu tasnif çalışmalarından bir tanesi de coğrafi özellikler ile ad arasındaki ilişkidir. Özellikle göçebe olarak yaşayan Türk milleti; göç ettikleri yeni bölgelere isim verirken o yörenin yeryüzü şekilleri, iklim özellikleri ve bitki örtüsünün özelliklerini de göz önünde bulundurmışlardır. Bu saydıklarımız ise coğrafya biliminin kapsamı içerisinde olduğuna göre bu iki bilim birbirinden bağımsız düşünülemez. Coğrafi unsurların çok

yerinde kullanıldığı birçok yerel terimleri ortaya çıkarmak toponimi açısından önemlidir. Bu terimler, Türklerin içinde yaşadıkları mekâna isim vermedeki üstün becerisini göstermektedir (Karaboran, 1984).

Kültür ve gelenekler toplumların şekillenmesinde önemli bir etkidir. Yer adı vermede de bu kültür ve geleneklerin önemli etkisi vardır. Kültür ve gelenekler de sosyoloji biliminin alana girmektedir. Bundan dolayı sosyoloji bilimi ve yer adbilimi araştırmalarda birlikte hareket etmek zorundadır. Eröz, 1984 yılında yapılan Türk Yer Adları Sempozyumu'nda "Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları" adlı bildirisinde konuyu şöyle dile getirmektedir:

"İçtimai zümrelerin (sosyal grupların) arazi üzerinde yerleşip, mekân tuttuklarında coğrafi ve iktisadi zorlamaların yanında, sosyal ve kültürel yapılarla, siyasi ve askeri ihtiyaçların rol oynadığı, sosyolojik çalışmaların konusu oluyor. Onomastik adı verilen yer ve insan adları bilgisinin yer adları ile uğraşan kolu olan toponimi de bu sosyolojik gerçeğe uymak zorundadır (Eröz, 1984)."

Temelde insan ile mekân arasındaki bağların oluşmasını sağlayan bir köprü olduğu varsayılırsa, toponimiye diğer bilim dalları açısından bakmak ve bunlara göre bir değerlendirme yapmak yerine, yer adının kendisinin farkına varmak ve yer adlarına yer adı olduğu için değer vermek gerektiği ister istemez ortaya çıkacaktır. Zira yer adları, sadece tarih bilimi açısından değerlendirilseydi, yer adlarının tarihi belgeler gibi, konusu tarih araştırmalarını aydınlatmaya yarayan, herhangi bir tarihî olayın sebep ve sonuçlarının açıklanmasına yardımcı olan malzemeler olduğu söylenebilirdi. Böylece yer adları görevinin, incelenen herhangi bir tarihî olayın açıklanmasına katkıda bulunmaktan ibaret olduğu ifade edilebilirdi. Ancak tarih araştırmalarında toponiminin dil bilim ve coğrafi yönü dikkate alınmadığında, boy, soy ve kişi adları dışında kalan yer adlarının (Örneğin Gürpınar, Güzelköy, Göktepe) durumu, ki bunların da tarihi geçmişi olabilir, ancak tam olarak açıklamasının ya da yer adında gerçekleşen dil olaylarının açığa çıkarılma çalışmalarının doğru olacağını söylemek güç olacaktır (Yıldırım, 2006).

Açıkel (2003), Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi'nde yayınlanan makalesinde ülkemizdeki yer adları çalışmalarının 1920'lerden itibaren başladığını dile getirmiştir.

“Tarih boyunca değişik kültürlerin yerleşme ve geçit alanı olmuş olan ülkemizde 1920'lerden itibaren toponimi çalışmalarına başlamış ve bu alanda birçok araştırma eser kaleme alınmıştır.” Açıkel, aynı makalesinde; bu incelemelerde daha çok modern yer adları kılavuzları esas alındığından günümüz yer adlarının tarihi kökenleri üzerinde fazla durulmadığını, ayrıca kronik tarih kitapları, seyahatnameler, arşiv malzemesi (defter ve belgeler), şer'iyeye sicilleri ve benzeri, kıymeti haiz kaynakların, Türkiye yer adları konusunda tam olarak seferber edilemediğini, bu kaynakların sadece bir kısmının bazı araştırmacılar tarafından incelendiğini belirtmektedir (Açıkel, 2003).

Yer adları günümüzde farklı bir bakış açısıyla ele alınmakta ve bu adlar bir güç, kültür ve kimliğin sembolü olarak düşünülmektedir (Light, 2004). Bununla birlikte birçok araştırmaya göre, yer adları, yeni politik düşüncenin kendisini sosyal kimlik üzerinde hâkim olan düzene karşı çıkmaya veya onu tekrar üretme çabası şeklinde göstermekle birlikte, bir başka yönüyle yeni politik düzenin kendi yerini sağlamlaştırması amacıyla kullanılmaktadır (Alderman, 2000).

Yeri adlandıran insanlar, coğrafi mekâna, toplumun kültürel özelliklerini ve tarihi değerlerini göz ardı etmemişlerdir. Coğrafi mekânın nişanesi olan adlar, çevresinde bulunan yerleşmelerdeki nüfusun en çok önem verdiği özelliklerin somutlaşmasıyla gerçekleşir (Yaşar ve Yaşar, 2010). Her bir yerleşim yeri, o bölgede yaşayanların geçim şeklini ve bunun yansıması olan hayat tarzlarıyla bir kimlik ve kişilik kazanır. Toplumların kültür birikimi olan bu yerler, taşıdıkları kültürel değerlerle içinde buldukları toplumların kimlik hafızalarını canlı tutar ve bu kimliğin geçmişten günümüze ve buradan da geleceğe aktarılmasında hayati bir rol oynarlar. Belli kültürel değerler etrafında toplanmış olan toplumların dil, tarih ve coğrafi özellikleri bu isimlerde yaşamaya devam eder (Sarı, 2007).

Yerleşme adları; yerleşmelerin bulunduğu coğrafi çevre özellikleri, tarihi, sosyoekonomik ve kültürel yapısı hakkında fikir verecek niteliktedir. Başka bir

şekliyle yer adları, insan ile mekân arasındaki ilişkileri yansıttığı gibi insanın mekânı duyuş ve algılayış tarzı hakkında da fikir vermektedir. Zira yer adları bir toplumun sosyal ve kültürel değerleri ile içinde buldukları, kullanıp şekillendirdikleri mekânın tarihî geçmişi ve coğrafi yapısı hakkında da önemli ipuçları taşır (Uygur, 1967).

İnsanların yaşadıkları çevreyi isimlendirirken bazı özelliklerden etkilendikleri bilinmektedir. Bu etkilenme doğal bir çevre faktörü olabileceği gibi sosyal bir olaydan da kaynaklanabilir. Yerleşim yeri adlarının verilmesinde etkili olan faktörler göz önüne alındığında iki temel gruplaşma kendini gösterir. Bunların ilki köy çevresinde bulunan dağ, tepe, göl, akarsu, toprak, bitki örtüsü gibi topoğrafik unsurlardan veya doğrudan bunların yapısından esinlenerek doğal çevre elemanlarına göre isimlendirilmesi; diğer grubu ise beşerî faaliyetler içinde yer alan, boy, aşiret veya çeşitli olayların etkisiyle birlikte beliren ve Beşerî Coğrafya özelliklerine göre adlandırılmış köy adları oluşturmaktadır (Tunçel, 2000). Başka bir ifadeyle yer adları, toplumların coğrafi mekânla özdeşleşmesinin en karakteristik göstergesidir (Erinç, 1989).

Bir yer adının verilmesi rastgele, öylesine ve anlamsız değildir, genellikle bazı nedenlere dayalıdır. Bir yeri tanımlamak ve ayırt edici bir özellik kazandırmak amacıyla kullanılan yer adlarının verilmesinde bir mana ve anlam bütünlüğü yer almaktadır. Yer adlarının anlamında yatan bu derinlik çözülmeye başladıkça o mekânın ve coğrafyanın dili, tarihi geçmişi, siyasi değişimleri ve daha gizli kalmış birçok gerçekliği gün yüzüne çıkacaktır. Türkiye’de cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren başlatılan isim değişikliği uygulaması İçişleri Bakanlığı’nın 1940 yılında hazırlanan 8589 sayılı numaralı genelgeyle resmileştirilmiştir. Genelgenin amacı yabancı dillerden gelen ve kullanımda karışıklığa yol açan yer adlarının Türkçe kelimelerle değiştirilmesidir. Ancak bu çalışma İkinci Dünya Savaşı nedeniyle gerçekleştirilememiştir. Yer adlarının değiştirilmesi meselesi 1949 yılında çıkarılan 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’yla yasal bir dayanağa kavuşturulmuş ve bu kanun doğrultusunda 1957 yılında “Ad Değiştirme İhtisas Kurulu” oluşturulmuştur. Daha sonra bu kurulun çalışmalarına tarihî önemi olan birçok yer adının da değiştirilmesi nedeniyle 1978 senesinde son verilmiştir. Bu zamana kadar komisyonca ortalama 75 bin yerleşim yeri adı inceleme geçirmiş ve bu adlardan 28 bini değişikliğe uğramıştır. Ad Değiştirme İhtisas Kurulu 1965-1970 ve 1975-1976 seneleri arasında doğal yer adlarını da değiştirmek için toplanmıştır. Yapılan bu çalışmaların sonucunda ise 2000

civarında yer adı değiştirilerek bunları bir kitap şeklinde yayınlamışlardır. Kurul çalışmalarına 5 yıl ara verdikten sonra 1983 senesinde çıkan bir yönetmelik ile yeniden çalışmalara başlamıştır. Bu yeni dönem içerisinde ise 280 tane daha köyün ismi değişikliğe uğramıştır. Ülkemizde yer adı değiştirme çalışmalarının ortaya çıkardığı sonuç, 12 binden fazlası köy adı olmak üzere 30 bin kadar yerleşme adının değiştirilmesidir (Tunçel, 2000).

Kayseri ilinde de diğer illerde olduğu gibi, “Ad Değiştirme İhtisas Kurulu” tarafından değiştirilen yerleşim yeri adları bulunmaktadır. Çalışmamızda bu değişimden etkilenen yerleşim yerleri incelenmiş ve ortada nasıl bir yanlış yapıldığı gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Yapılan incelemede değişime uğrayan 90’dan fazla yer adının büyük çoğunluğunun Türkçe kökenli olmasına rağmen söz konusu yer adlarında yine de değiştirilme yoluna gidildiğini göstermektedir. Araştırmanın problemi, ismi değişen yerleşim yeri adlarında nasıl bir yanlış yapıldığının incelenip belirlenmesinin yanında Kayseri ili yerleşim yeri adlarının tarihi süreç içinde yaşadığı değişim ve bu değişime etki eden faktörlerin incelenmesidir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Yer adları sadece birbirini takip eden nesillerin, ulusal ve yerel yöneticilerin politik algılarındaki değişimler sonucunda ortaya çıkan bir isim verme süreci değildir. Yeri adlandırmanın süre gelen uzun bir tarihi geçmişi vardır. Politik düzenin mekânı şekillendirmesinden başka faktörler de isim verme sürecine etki etmektedir. Yerleşmelerin yerlerinde ikamet edenlerin nereden geldiği ve ortama nasıl ayak uydurduğu ve bu sürece etki eden kişiler ve olayların dışında mekânın coğrafi koşulları, bölgeye yapılan saldırılar, ırk ve köken bağları gibi unsurlar isim verme sürecini etkilemektedir (Aliağaoğlu ve Yiğit 2013).

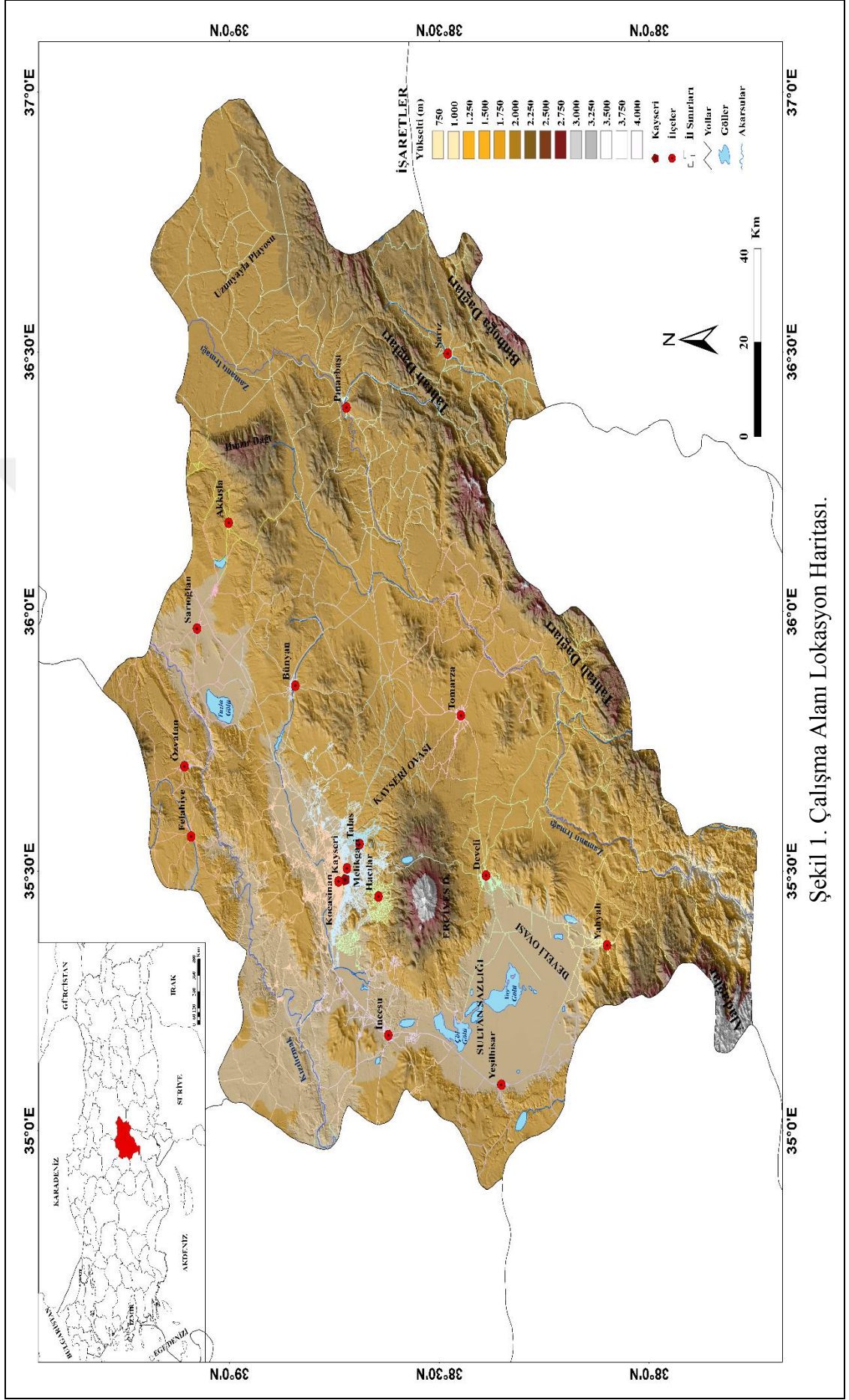
Mekânda yaşanan değişimler sadece bugün ile sınırlı değildir, aynı zamanda bir yönüyle tarihi gelişmelere de bağlıdır. Örneğin, arazi varlıklarının oldukça eski zamanlarda işlenme şekliyle ve buna bağlı olarak meydana gelen gelişmeler, tarihi süreçte ortaya çıkan yerleşmeler, nüfus, şehirleşme ve bunları etkileyen coğrafi özellikler, eski dönem yaşanmışlıkların tarihi gelişiminin bilinmesi, bazı

açıklamalarda ve ilmi çalışmaların netlik kazanmasında önemli bir unsurdur (Karaboran, 1984).

Anadolu toprakları, tarihi süreç içerisinde birçok farklı kültürlerin yerleştiği bir mekân olmuş ve böylece bu bölgede yaşamış kültürler sayesinde yer adları açısından son derece çeşitli ve zengin bir dil malzemesinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Türklerin Anadolu'ya gelmeye başlamalarıyla birlikte yeni yerleşim yerlerine Türkçe adların verilmeye başlaması var olan bu çeşitliliği daha da arttırmış ve bazı yabancı adlar da bu süreçte büyük oranda Türkleşmeye başlamıştır. Ayrıca, tarihî çağların başlangıcından günümüze kadar uzanan süreçte ülkemiz toprakları çok çeşitli toplumların yerleşimlerine ve uygarlıklarına sahne olmuş; bu da yerleşmelerin kuruluşları, gelişmeleri ve adlandırılmaları üzerinde derin etkiler yapmıştır (Güner ve Ertürk, 2004).

Türk milleti yurt tuttıkları yeni yerleri vatana dönüştürme siyaseti gütmüştür. Bundan dolayı özleştirme politikası Türk milletinin önemli bir özelliği olarak hüküm sürmüştür. Anadolu ve Rumeli'yi yurt tutan Türk milleti Orta Asya'daki kültürel benliğini bu bölgeye taşımak istemiştir. Bundan dolayı Anadolu ve Rumeli'de var olan kültürün üzerine yeni bir kültür oluşturma çabasına girmiş ancak bu kültür değişimi bir anda olmamıştır. Bu değişimde eski değerler; bazen tamamen yok edilmiş, bazen de gizli olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

Günümüzde yer adları üzerine çalışmalar pek çok üniversitede yüksek lisans ve doktora seviyesinde tez çalışması halinde devam etmekle beraber hâlâ yeterli seviyede değildir. Bu amaca yönelik olarak Kayseri ili yer adları, kültür ve mekânlar açısından geniş kapsamlı olarak ele alınan bu çalışmanın literatüre yeni bir kaynak kazandıracağı ve ilgili alanda yapılacak diğer çalışmalara katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Yer adlarının değişimine etki eden faktörler dikkate alındığında çalışmamızın amacını şu şekilde ifade etmek mümkündür.

Kayseri ili sınırları içerisinde Türk fetihleri sonucu ele geçirilen yerleşmelerdeki yer adları değişiminin nasıl olduğun belirlenmesi,

Kayseri ili sınırları içerisinde zamana bağlı olarak yeni kurulan yerleşim yerlerine ad verme süresinde etkili olan faktörlerin genel durumu,

Ad değiştirme ihtisas kurulu tarafından değişikliğe gidilen yerleşme adlarının incelenmesi ve kurul tarafından yeniden isimlendirmede dikkat edilen hususların genel durumunun belirlenmesi şeklindedir.

Bu amaç doğrultusunda değişime uğrayan yerleşim yerlerinin adlarını incelemek ve Türklerin yeni fethettikleri yerlerde yer adlarına nasıl yaklaştıkları ve ad verme sürecinin nasıl işlediğini ortaya çıkarmak amacıyla aşağıdaki sorulara cevap bulunmaya çalışılacaktır.

Türklerde yeni yerlere ad verme süreci nasıl işlemiştir?

Kayseri’de ad değiştirme ihtisas kurulu tarafından bazı yerleşim yeri adları neden değiştirilmiştir?

Bir kurul tarafından yapılan ad değişikliği ile kültürel kayıplar yaşanmış mıdır?

1.3. Konunun Önemi

Varlıklara verilen adlar onların kimlikleri niteliğindedir. Bu adlar insanların zihninde o varlıklar ile ilgili yargıların oluşmasına neden olur. Bu duruma kişi adları açısından baktığımızda Hans, Helga gibi isimlerin bir Alman’a ait olduğu, Michael, Jessica gibi isimlerin bir İngiliz’e ait olduğu ve Aybars, Aybüke gibi isimlerin de bir Türk’e ait olduğu, bu isimlerin ilk duyulduğu zaman kime hangi ulusa ait olduğu anlaşılabilir. Bunun yanında isimler kişinin mensup bulunduğu toplumun inanışları hakkında da bilgiler vermektedir. Muhammed, Ömer gibi isimleri kullanan ailelerin Müslüman bir topluma ait olduğu, Christian, Mary gibi isimleri kullanan ailelerin Hristiyan bir topluma ait olduğu, İshak, Moses gibi isimleri kullanan ailelerin

Yahudi toplumuna ait olduğu hemen anlaşılmalı birlikte yer adlarında da durum pek farklı değildir. Yerlere verilen isimlerden bazen ismi veren milletin kökenini, dini inançlarını ve geleneklerini anlamak mümkündür.

İnsanlar yer adları sayesinde birbirleri ile iletişim kurmuşlardır. Bir yere mensup olmak, en azından iki kişi arasında başlayan ilişkide önemli aşama teşkil etmektedir. Kişiler, o bölgede yaşayan diğer insanların yapısını, karakterini, geçim şekli, kültür, inanç, renk ve dil gibi bilgileri tahmini de olsa elde edebilir (Kurgun, 2001). Bu durum göstermektedir ki nasıl bir kişi adı o kişinin ırkının ve benimsemiş olduğu dinin hakkında bize kesin olmamakla birlikte yanılma ihtimali çok az olan bilgileri ulaştırabilirse, yer adları da bazen o ismi verenler hakkında bizlere mensup oldukları ırk ve dini inanışları hakkında bilgiler vermektedir. Aynı zamanda ismi veren toplumun yaşam şekli, günlük hayatları hakkında da yer adlarından bilgiler edinebiliriz.

İnsanlık tarihi boyunca toplulukları etkileyen iki önemli unsurla karşılaşmaktadır. Bunlardan biri medeniyet diğeri ise kültürdür. Dünyanın etnik görünümünü incelediğimizde medeniyetlerin insan ve insan gruplarını birbirine yaklaştırmaya, kültürlerin ise bu farklılığı korumaya çalıştığını görürüz. Bunlardan medeniyet, insanlığın ortak ürünüdür ve inşa edilebilir bir özelliğe sahiptir; kültür ise bir ağaç gibidir, bulunduğu ortamın karakterini yansıtır. Kültür içinde büyüdüğü ortamın, dolayısıyla insan grubunun özelliklerini gösterir. Bu özellikler, insan gruplarına, dünyanın etnik yapısı içinde yer aldıkları “milli karakter”i veya “milli kimlik”in ne olduğu hakkında bilgi verir (Yıldırım, 1984). Türk yer adları, Türk kültürü ile coğrafya arasındaki ilişkiyi göz önüne sermesi açısından çok önemlidir. Baktığımızda herhangi bir coğrafi şekline verilen ad Türk gelenek ve efsanelerini, hayat tarzlarını, dini inançlarını belirtmektedir. Bu zenginlik, insan ve coğrafyaya ait çok değerli bilgileri göstermektedir.

Her etnik yapı ana vatanından ayrıldığı zaman kutsal saymış olduğu vatanındaki kimliğini göç ettiği topraklara yansıtmaya çalışır. Bunun başlıca nedenleri arasında yeni yurdu kendilerinin olduğunu kanıtlama isteği, eski vatana karşı duyulan özlem ve iz bırakmak olarak sayabiliriz. Bunun sonucunda yeni yurda eski yurdundan adlar vermeye ve damgaları vurmaya başlarlar. Diğer bir deyişle eski vatani yeni vatanın üstüne yerleştirirler. Göç edilen ortam, eski vatanda ortaya çıkmış, benlikleri,

kimlikleri aksettiren kültürleriyle kültürlenir ve o etnik yapıya ait olmayan özelliklerinden arındırılır; eski vatan hayallerde ve yeni vatan toprakları üzerinde kısmen de olsa yaşamaya devam eder.

İnsanların ırklar halinde ayrılıp yaşamaya başladığı tarihten itibaren yer adları daha büyük önem kazanmıştır. Yerleri sahiplenmeyi ilk zamanlarda sınır taşları ve bazı nesnelere üzerine yapılan damgalarla yapmaya başlayan insanoğlu daha sonra bunu yer adları ile uygulamıştır.

Türkler Anadolu ve Rumeli coğrafyasına yerleşmeye başladıklarından itibaren, ana vatandan getirdikleri kültürü bu yeni yerleşim alanlarına işlemeye başlamışlardır. Günümüzde de Türklerin terk etmek zorunda kaldığı bazı vatan topraklarında bu izleri görmek mümkündür. Türkler yaklaşık bin yıldan beri Anadolu ve Rumeli topraklarında, eski vatanı olan Orta Asya'dan getirdiği kültürel değerleri geliştirmiş, belli bir kıvama getirmiş ve artık yabancılaşmaktan çekmeyeceği bir vatan haline gelmesini sağlamıştır. Anadolu ve Rumeli topraklarında atalarımız tarafından kurulan ve onlardan bize miras olarak kalan kültürel değerlerimizi çalışmak ve onları, biz de gelecek nesillere aktarmak mecburiyetindeyiz. Bugün kaybolmaya başlayan kültürel değerlerimizin ortaya çıkarılması ve yok olmasının önüne geçilmesiyle gelecekte oluşabilecek olumsuzlukların önüne geçilmiş olacaktır (Yıldırım, 2006).

Atalarımızın büyük fedakarlıklar göstererek yurt yaptıkları Anadolu ve Rumeli'yi nasıl yurt edindiklerini bilme ve gelecek kuşaklara aktarabilmenin en önemli aşamalardan biri de vatan toprağını iyi bilmekten geçmektedir.

“Tapusunu bilmeyen, toprağına sahip çıkamaz; arasa da neresi kendine aittir, bulamaz. Öyleyse toprağımızın tapusu yer adlarını ortaya koymamız, tanıtmamız ve öğrenmemiz gerekir” (Yıldırım, 1984).

Coğrafyanın aynası olan yer adları için yerin kitap olduğu ve insanlık tarihini de coğrafi adların belirteceği ifade edilmektedir (Kanpolat, 1996). Bu açıklama, yer adlarının önemini çok iyi anlatmaktadır. Bir etnik grup topraklarından silinse de onun kültürünü o coğrafyadan silmek çok zordur. Bu duruma en iyi örnek yer adlarıdır. Yok olmama özelliği nedeniyle yer ad bilimi diğer bilim dallarına da her zaman ışık tutmaktadır.

Yer adları sıklıkla söz edildiği gibi milletlerin kültürel aynasıdır. Bu nedenle toponimi bilimi çeşitli bilim dalları ile birlikte incelenmeli diğer bilim dalları da yer adları biliminden faydalanmalıdır. Yer adları bilimi, dilbilimcilerin çalıştığı bir alan olmasının yanında tarih, halkbilimi, sosyoloji, coğrafya gibi diğer bilim dalları ile sıkı ilişkiler içerisindedir (Yıldırım, 2006). Bu da göstermektedir ki, yer ad bilimi aynı zamanda geniş bir araştırma alanına sahiptir. Yer adı incelemesinde bulunan biri aynı zamanda incelediği bölgenin tarihi, coğrafyası, kültürü ve sosyal yapısı hakkında da bilgi sahibi olması açısından önemlidir.

Yer adı araştırmaları, ülkenin yerleşme tarihi boy ve etnik yapısı, geçmişine ait hayat tarzı gibi tarih ve kültür tarihi konularının aydınlatılmasına katkıda bulunmakta (Uğurlu, 2007), bununla birlikte yer adı araştırmaları sayesinde; ülkelerin dil tarihine, yerleşme tarihine ve etnik karakterine ilişkin önemli bilgiler edinilebilmektedir (Aksan, 1974). Ayrıca yer adları, bir bölgenin karakteristik coğrafi yapısıyla ilgili bazı önemli bilgiler de sağlanabilen bir kaynak olması açısından da büyük bir öneme sahiptir (Alagöz, 1984). Bu gibi nedenlerle yer adları ilmi (toponimi), tarih, coğrafya, folklor gibi kültürel değerleri ortaya çıkaran diğer bazı disiplinlerin yanında bilim sisteminde oldukça önemli bir yere sahiptir (Karaboran, 1984).

1.4. Varsayımlar

Bazı siyasi müdahaleler olmadıkça Türkler eski yer adları değiştirmemişlerdir.

Kayseri adı köken olarak “Kayser” isminden gelmektedir ve anlamı Sezar’dır. Zaman içerisinde değişikliğe uğrayarak ve orijinal adını da neredeyse koruyarak bugün Kayseri olarak kullanılmaktadır. Bu örnekte de görüldüğü gibi bazı siyasi müdahaleler olmadıkça Türkler eski yer adlarını değiştirmemekte sadece kendi dil fonetiğine ve dil açısından söylenmesi en kolay şekline dönüştürmektedirler.

Yer adı kimliği ve kültürü yansıtan bir unsurdur.

Yer adları UNESCO ya göre dünya mirası olarak tanımlanan kavramlar arasındadır. Bunu yer adının tarihi ve kültürel yanının bir delili olarak da düşünmemizi sağlamaktadır. İlk kurulan yerleşmeler o bölge insanın bir kültürü ve kimliğinin eseri olarak ortaya çıkar. Yerleşim yeri adları ortak kültürün bir yansımasıdır. Bu nedenle

savaşlar sonrası kaybedilen topraklar ele geçiren milletler tarafından çoğu zaman kendi kimliğinin adını taşıyacak şekilde yeniden adlandırılırlar. Bu açıdan yer adları genel olarak geçmişin kimlik ve kültürü yansıtan bir unsur olarak karşımıza çıkar.

Yer adları insanlarla birlikte göç etmektedir:

Tarihi süreç içerisinde toplumlar ve halklar, doğal afetler, savaşlar ve fiziki çevre koşullarının değişmesi gibi nedenlerle göç etmiştir. Bu göç hareketleri sonucunda toplumlar kendilerine uygun yeni yerler bulmuş ve buralara yerleşmişlerdir. Göç eden toplumlar yeni yerleşilen bu yerlerde geçmişin anılarını canlandırmak ve buraları yurt olarak benimsemek adına terk ettikleri bölgelerde kullandıkları isimleri yeni mekâna taşıyarak bu yerlere aidiyet duygusu katmışlardır.

1.5. Sınırlılıklar

Süre ile ilgili sınırlılıklar: Çalışmanın yürütülmesi sırasında süre ile ilgili de bazı sınırlılıklar ortaya çıkmıştır. Tez sahasının çalışılan kuruma uzak olması nedeniyle çalışmanın yürütüldüğü Kayseri iline bir yıl içerisinde 15 günü araştırma izni ve 20 günü de yıllık izin olmak üzere toplamda en fazla 35 gün için gidilebilmiş, bu sürenin ancak 20-25 günü akademik çalışmaya ayrılabilmiştir. 2016 yılında yaşanan siyasi gelişmeler nedeniyle ülke genelinde izinlerin iptal edilmesi sonucunda o yıl ki akademik çalışma yarıda kesilerek kuruma dönülmüştür.

Yer ile ilgili sınırlılıklar: Çalışmanın yürütüldüğü Kayseri ili sınırlarının genişliği ve çalışma alanı içerisinde seçilen yerleşim yerlerinin birbirine uzaklığı nedeniyle de bazı sınırlılıklar ortaya çıkmıştır.

Yöntem ile ilgili sınırlılıklar: Bu çalışmamızda kullanılan araştırma modeline bağlı olarak yöntem kısmında bazı sınırlılıklar ortaya çıkmıştır. Kullanılan model, bugüne kadar dünya genelinde yapılan yer adı çalışmalarını belli bir şablona dönüştürecek şekilde derlemiştir. Yer adları kavramı çok geniş bir konsepti kapsamaktadır. Bunun içerisinde kültürel değerleri yansıtan kişi adlarından, cadde ve sokak adlarına, yerleşim yeri adlarından bir gelir elde etmek amacıyla açılan mağaza, fabrika ve market ismine kadar geniş bir alan yer adlarının konusu içerisinde yer almaktadır. Çalışmada kullanılan model ise bu konuları kapsayan belli ana başlıklar ve bunları

açıklayan alt başlıklardan oluşmaktadır. Model, her alandaki ad kavramı üzerine kurulmasına rağmen çalışma sadece yerleşim yeri adlarıyla sınırlı kalmıştır. Bu açıdan yöntem kısmında açıklanan modelin sadece belli parçaları bu çalışmada kullanılabilmiş bazı parçaları ise çalışma alanının sınırlılıkları nedeniyle kullanılamamıştır.

Eğer bu çalışma içerisinde cadde ve sokak adları da yer almış olsaydı kullanılan model büyük oranda yapılan çalışmayla örtüşüyor olacaktı, fakat bu sefer de konu çok fazla dağılacak ve çok fazla bilgi verilmeye çalışılırken ana tema kaçırılmış olacaktı. Bu nedenle model içerisinde yer alan maddelerden “Jeopolitik İçerik” ana başlığından ‘Fetihler’ ve ‘Yeni Yerleşimlerin Ortaya Çıkışı’, “Aktörler” ana başlığından ‘Devlet’ ve “Teknikler” ana başlığından ise ‘Yeniden İsimlendirme’ alt başlığı kullanılarak çalışma tamamlanmıştır.

Kişi ve kaynak ilgili sınırlılıklar: Çalışmanın yürütülmesi sırasında sahaya yalnızca yaz döneminde gidilebilmiştir. Yaz dönemi ise köy halkının en yoğun olduğu bir zaman dilimidir. Köy halkı genel olarak kışa hazırlık yapmakta, tarla ve bahçede yoğun bir çalışma içerisine girmekte ve hatta köy halkından bazıları çalışmak üzere başka şehirlere gitmektedir. Bu da yaz döneminde köyde bulunan kişi sayısının azalmasına neden olmaktadır. Bu ve buna benzer nedenlerden dolayı, köy halkının tamamına ulaşma ve konuşmada bazı sınırlılıklar ortaya çıkmıştır. Bu nedenle çalışma sahası içerisinde yer alan köylerde yürütülen görüşmeler sınırlı sayıda kişilerle gerçekleştirilebilmiştir.

Burada karşılaşılan bir diğer sınırlılık ise konuşulan kişilerin verdiği bilgilerin eksik ya da hatalı olmasının yanında, bazı kişilerin kendi yaşadıkları yerin adının anlamını bile bilmemesidir. Yer adları üzerine köylerdeki yaşlılar bir şeyler söylemiş olmalarına karşın genç nüfusun söyleyecek çok fazla sözü olmadığı gözlemlenmiştir.

1.6. Tanımlar

Dil bilimin adlar ve kişi adları üzerinde araştırma yapan, onları köken bilgisi, tarihsel gelişme, dil ve kültür sorunları açısından ele alan bilim dalına ad bilimi (onomastik) denilir. Özel adlar üzerinde çalışan bu bilim dalı yer adları bilimi

(toponymy), coğrafya adları bilimi (hydronymy ve oronymy) ve kişi adları bilimi (anthroponymy) şeklinde adlandırılmaktadır (Şahin, 2013).

Adlandırma

Adlandırma, insanın çevresi ile olan ilişkilerine bağlı olarak geliştirdiği ve gerçekleştirdiği bir etkinliktir. Kişi gördüğü ve hayalinde canlandırdığı her şeyi adlandırmıştır. Kendisini ve çevresini tanıırken, bir nesneyi başka bir nesneden ayırt etme zorunluluğunu düşünen kişi bunu, kazandığı deneyimlerle konuştuğu dilin malzemesini kullanarak çözmeye çalışmış olabilir. Canlı ve cansız nesnelere isim verme ise, en eski kültürel faaliyetlerden biridir. Herhangi bir objenin, neden taşıdığı isim ile anıldığı sorusunun cevabı, ilk zamanlarda bağlı bulunduğu kültür ortamı içinde mitlerde ve mukaddes kitaplarda aranmıştır (Porzig, 1985). Herhangi bir yerin adlandırılması konusu üzerinde de aynı şeylerin geçerli olduğu söylenebilir. Platon, coğrafi nesnelere adlarının Yunan tanrıları tarafından verildiğini Sokrates'i konuşturarak ifade eder (Çev. Aktürel, 1998).

Araştırmacılara göre adlandırma etkinliği iki açıdan ele alınabilir. Bunlardan ilki harici ya da fiziki, ikincisi dâhili ya da psikolojik veya felsefidir (Porzig, 1985). Harici ya da fiziki açıdan adlandırma etkinliği, hangi nesneye hangi uygun adın verileceği konusudur ki, ait olduğu kültür tarafından bilinmeyen bir zaman ve mekânda temellerini tespit ettiği kurallar çerçevesinde dil aracılığıyla nesnelere işaretlendirme olarak düşünülebilir ve daha çok adlandırma faaliyeti sonucu, yani ad ile ilgilendirir. İkincisi ise, daha çok felsefe ve psikolojiyi ilgilendiren ve adların hangi nedenle onları taşıyanlara verildikleri konusudur. Adlandırmanın davranış yönünü inceleme olarak düşünülebilecek bu yaklaşım Platon tarafından daha M.Ö. IV. yüzyılda ele alınmıştır. Bunların yanı sıra, adlandırmada bir de sosyolojik yönden söz edilebilir ki, konuya bu noktadan bakış, isimlerin toplumsal işlevi yönünden özelliklerinin belirlenmesine yarar. İsim verme etkinliğinin sosyo-kültürel yönü, eğer gerekirse, söz konusu yöntemlerin üzerinde bir yere konumlanabilir. Dolayısıyla her ikisini de kapsayan bir yapıya sahiptir. Bu nedenle her ne şekilde olursa olsun, ad araştırmalarında konunun sosyolojik yönünün ilgili araştırmanın amacına ulaşmasında büyük kolaylık sağladığı söylenebilir (Acıpayamlı, 1982).

Onomastika (Onomastics)

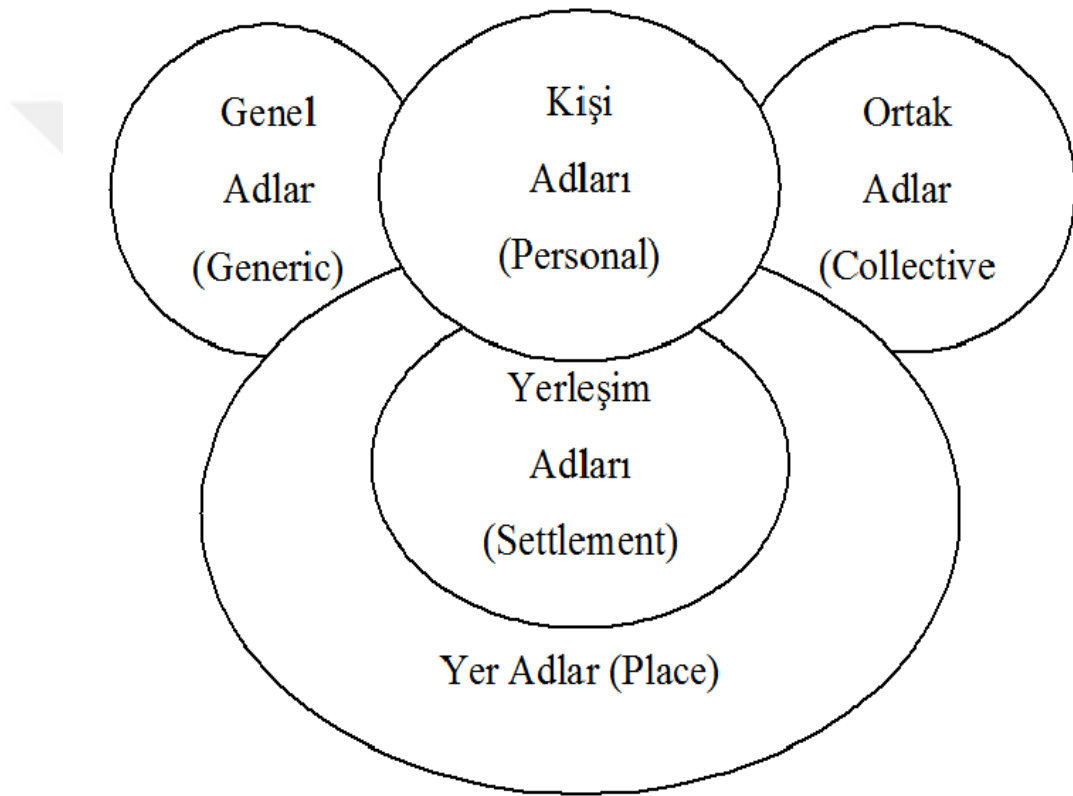
Özel adları inceleyen bilim dalıdır. Her türlü adları, kişilerin adları (ilk adlar, aile adları, soyadları, takma adlar), yerlerin adları (ülke, ilçe, şehirler, kasabalar, köyler vb.), peyzaj özelliklerinin adları (örneğin denizler, nehirler, dereler, göller, dağlar, tepeler, vadiler, ormanlar, bataklıklar), binaların adları (evler, kutsal ve tarihî mekânlar, barlar, okullar, hava alanları, oteller, tren istasyonları, işyerleri vb.), güzergâh adları (caddeler, sokaklar, yollar, köprüler, ırmaklar, kanallar, nakliye yolları vb.), hayvan adları (köpekler, tazi, yarış atları, koyun, inek vb.), etnik ve sosyal grupların adları (milletler, kabileler siyasi partiler, kulüpler, spor takımları vb.), olayların adları (yarışmalar, fuarlar, yarışlar vb.), astronomik özellikleri olan adlar (gezegenler, yıldızlar vb.), araç adları (uçaklar, lokomotifler, gemiler vb.), ticari ürünlerin adları (çikolata, ruj, şarap vb.), yaratıcı çalışmaların adları (kitaplar, filmler, oyunlar, şiirler vb.), kurgunun yanı sıra gerçek dünyada yer alan adların uzayıp giden listesini içerir (Harris ve Taylor, 2002).

Adbilim çalışmaları “(...) genel dilbilim araştırma konuları arasında iletişim teorisi ve onomastik teorisi; onomastiğin semiyotik yönü (dilbilimsel bir işaret olarak uygun ad seçme), isimlerin sistemsal analizi ve yapısal organizasyonu, onimik işaretlerin geçerlilik modeli gibi genel bir metodoloji içerir. Bilgi ve araştırma akışı (gerçekler, yöntemler, kavramlar) çerçevesinde onimik mikro sistemlerin tanınması bakımından teorik genellemeler, tamamlanmış değildir” (Hadot, 2011).

Geleneksel adbilim çalışmaları nesnenin görüntüsü ile ona uygun düşecek bir adın uygun bir biçimde örtüşmesi arasındaki ilişkileri açığa çıkartmaya çalışmıştır. Uygun adlar değişik açılardan ele alınmıştır. Bilimsel inceleme süreçleri ve onomastiğin araştırılması prosedürleri, adların lengüistik karakteri ve onomastiğin geniş tanımıyla disiplinler arası ilişkilerinden ayrı düşünülemez. Onomastiğin bu algısı geniş ve kompleks bir metodu gerektirir. Onomastiğin temel metodu tümünden gelim ve deneyimsel karakteridir. Bu metotlar dilsel açıklama, analiz ve sınıflandırmayı içerir. Dilbilimci Blonar, adların sınıflandırılma ilkelerinden de söz eder. Ona göre en çok kullanılan metodolojiler şunlardır: adların biçimsel analizi; adların sınıflandırılması (çeşitli prensiplere göre, ad verilen nesnelere türlerine göre, biçimsel özelliklerine göre, tarihi ve genetik yönlerine göre); metinsel analizi, etimolojik analizi; istatistiksel ve tarihi gelişim sürecinin analizi; onimik alanların belirlenmesi; onomastik

haritacılık; isimlerdeki genelleme çalışmaları (kültürle ilgili onomastik yasalar; uygun ad-dil-kültür) (Blanar, 2009).

Adların kategorilere ayrılması probleminde çeşitli öneriler sunulmaktadır. Ancak bunların bir karşılaştırma prensibine sahip olması ya da hayalî bir tasnif olmaması için bir şema sunan John Anderson (2002) kişi adlarının, göreceli merkeziliğiyle ilgili olarak, ad sınıflarının diğer çeşitleriyle birlikte ele alınması ve yerleşim adları sınıfının merkezi olarak yer adları içinde değerlendirilmesi gerektiğini aşağıdaki diyagramla göstermiştir.

Şekil 2. Bazı İsim Sınıflarının Göreceli Merkeziliği (Anderson, 2002).

Anderson, diyagramdan anlaşılacağı üzere, kişi adlarının, göreceli olarak kişisel adlar merkezinde diğer ad sınıfları ile birlikte ele alınabileceği önerisinde bulunmuştur. Diyagrama göre, salt insana ait özel adların bulunmadığı, her özel ad sayılanın aynı zamanda başka bir ad kategorisinden ödünçlendiğini de yorum olarak ekleyebiliriz. Anderson (2002), adlandırmada geleneklerin rol oynadığını düşünmektedir. Ona göre, çoğu adlandırma geleneği, belki de tamamı, açıkça ortak

adlara dayalı bir adlandırma sürecine dayanmaktadır. Hatta tüm adlar tipik olarak; mevcut isimlerin veya ortak adların çocukların yanlış telaffuzundan veya çocuksu yetişkinlerin taklit kapasitesinden kaynaklanmaktadır. Bu görüşünden hareketle, onun yeni bir ad yaratmanın sıra dışı olacağı, edebi mucitlerin bile bu konuda fark edilir biçimde yaratıcı olamayacağı savını öne sürdüğünü görmekteyiz. Buna göre aslında “özel” sandığımız bütün adlar, yeni bir kategori olmayıp önceden üretilmiş olan kimi “tür” ve “cins” adlarının bir devamıdır.

Onomastiğin inceleme alanı çok geniştir. Zira hemen hemen her şeyin bir adı vardır ve teorik olarak tüm dilleri, coğrafi ve kültürel bölgeleri ve devirleri kapsar. Dolayısıyla onomastiğin malzemesi dil, coğrafi, tarihi vb. bakımlardan farklı biçimlerde ele alınır. Bir diğer yol da söz konusu usullerle birleştirilmek koşuluyla, adlandırılan nesnelere türlerine göre adların incelenmesidir. Bu onomastik için en kullanışlı tasnif olarak görülmektedir. Şimdiye kadar yapılan onomastik çalışmalarında genellikle izlenen yol da budur. Kişi, yer, boy, su, bitki, yol vb. adlarını inceleme gibi.

Toponimi

Coğrafi adları inceleyen bilim dalıdır. Bu kelime Türkçede onomastik biçiminde ve isim bilimiyle birlikte kullanılmaktadır (Kurgun, 2002). Toponimi sınırlı anlamda, dil bilimi içerisinde bir alanı temsil eden ve genel manada ise özel adların incelenmesi, onomastik'in sınırları içerisinde düşünülmektedir. Konusu itibarıyla toplumların veya milletlerin tarihi süreç içerisinde yaşamış oldukları kültürel değişim ve bu değişimin mekâna ve ona verilen adlara yansımalarının biçimine “yer adları (toponimi)” denebilir (Yediyıldız, 1984).

Hidronim

Hidronim, (Yunanca hidro/su) doğal ya da suni su kavramının adıdır. Hidronim, doğal veya yapay yollarla meydana gelmiş, suyu ifade eden her türlü kavramın özel adına denir (Ada, 2012). Hidronimleri potamonimler, limnonimler ve helonimler olarak üç başlıkta incelemek mümkündür. Potamonim; nehir, ırmak, çay, çeşme ve dere gibi su ile ilgili özel adların tamamını ifade etmektedir. Limnomonim ise; bütün göl, gölet ve havuzların özel adıdır. Limnonimler kendi içerisinde baraj adları, baraj gölü adları, göl adları, gölet adları, kaptaj adları, kuyu adları ve kanal

adları yedi gruba ayrılabilir. Helonimler ise bataklıkların ve bataklaşmış alanların adıdır (Şahin, 2013).

Oronim

Yunanca oros “dağ” + onima “ad” kelimelerinden gelen ve yer adlarının bir türü olan oronimler (dağadı); topoğrafya üzerinde bulunan dağ, tepe, vadi, yar, uçurum, yumuk (kanyon), geçit, ova vb. her türlü yükselti, çukur, kabarıklık gibi şekillerin özel adlarını ifade eder. Türkçesi “dağadı”dır (Şahin, 2013).

Antrotoponim

Adını bir kişinin adı, soyadı, unvanı ya da lakabından alan yer adlarıdır.

2. İLGİLİ ALANYAZIN

Yer adları toplumların sosyal ve kültürel yapısı ile birlikte içinde buldukları, kullandıkları mekânın tarihî geçmişi ve coğrafi yapısı hakkında önemli bilgiler taşır. Bu bağlamda yer adları bilimini açıklarken bunun yanı sıra, kimlik, kültür ve mekân konuları üzerinde de durmak gerekmektedir.

2.1. Kuramsal Çerçeve

2.1.1. Toponimi

İnsanoğlunun var oluşundan beri buldukları bölgeleri diğer bölgelerden ayırma çabasına girmişlerdir. Bu işlem sırasında karşılaştıkları veya kullandıkları objelere isimler vermeye başlamışlardır. Adlandırma sürecinde her toplum kendi kültürel değerlerini ve kullandıkları dilin özelliklerini nesnelere yansıtmışlardır.

İnsanlığın ortaya çıkış tarihinin tam olarak bilinmemesi ve yer ad biliminin başlarda ilkel ihtiyaçlarla kullanılması geçmişinin tam olarak hangi zamana ulaştığının bir gizem olarak kalmasına neden olmuştur. Yer adları verme geleneğinin ne zaman başladığı tam olarak bilinmemektedir. İnsanoğlu, tabiat karşısında öncelikle kendini tanımaya ve anlamlandırmaya çalışmış; daha sonra da kendisini çevreleyen her şeyi, ayırt edici özelliklerini dikkate alarak adlandırmıştır (Şenel, 2013).

Bu adlandırma gerçekleşirken her insan, her toplum kendi düşünce dünyasına, algılayışına ve içinde bulunduğu sosyo-kültürel şartlara göre adlar tercih etmiştir. Dolayısıyla adlarla ilgili yapılan çalışmalar da gösteriyor ki; basit birer gramatik unsur gibi duran adların gerisinde, şaşırtıcı boyutta bir kültürel sistemi ve algılayış biçimini kodlayan ipuçlarının yer aldığı görülmektedir. Hem bu ipuçlarından yola çıkarak kültürel bakımdan çıkarımlara ulaşmak hem de adların ait olduğu dil ile ilgili bilgiler elde etmek maksadıyla yapılan sorgulama neticesinde ortaya çıkan bilim dalı onomastik ya da adbilimdir. Onomastiğin en önemli araştırma alanı ise toponimler yani yer adlarıdır.

Yer adlarını yapı, anlamı ve kökeni açısından açıklamaya çalışan bilim dalına (toponymy, toponimi) yer adları bilimi denilmektedir. Türkçe sözlükte toponim madde

başlığı olarak kullanılmaktadır. Toponymy çalışmaları yapan kişiler toponomist, toponymist şeklinde adlandırılmaktadır. Yer adları çalışmaları son elli yıl içerisinde büyük artış göstermiş ve bu çalışmalara dil /lengüistik biliminin katkılarıyla konu daha geniş bir kapsamda incelenir hale gelmiştir. Yapılan yer adı çalışmaları sonucunda, yer adlarının ses bilgisi kurallarına uygun olduğu, her bir yer adının kendi içerisinde bir anlam taşıdığı ve bu adların verilisinde birtakım dil kurallarının olduğu orta çıkmıştır. Bu kural uygunluğunun yanında yerleşim yeri adları verilirken bölgenin coğrafi yapısından etkilenmenin yanında o yerleşim yerinden çıkan ünlü kişiler veya mensubu olunan soya bağlı adlandırmalarda kullanılmaktadır (Çelebi, 2007).

Yer adları, bölgelerin doğal yapısından, iklim özelliklerinden, bitki örtüsü ve bölge içinde yaşayan canlılardan, kültürel ve ekonomik faaliyetlerden etkilenmekte ve bu etkileşim sonucunda mekân adlandırılarak, üzerinde yaşayanlar ile çevre arasında bir bütünleşme meydana gelmektedir. Bu yönüyle yer adları, bir milletin yerleşme tarihinin anlaşılması açısından incelenmesi gereken önemli kaynaklardan biridir (Gündüz, 2008).

Bir coğrafyanın adlandırılışı, üzerindeki halk için oranın vatan oluşu ile eş değerdir. Bir toplum tarafından adlandırılan bir yere başka halklar geldiğinde yeni yurttaki eski yer adlarını;

a) Kendisinin de bir parçası olduğu kültüre uygun bulduğunda büyük oranda o bölgenin adını değiştirmez.

b) O bölgede kullanılan yer adının farklı olması durumunda, bazen kendi dilinin ses özelliklerine uygun şekle dönüştürme yoluna gider.

c) Morfolojik bakımdan yakın ancak semantik farklılıklar varsa kullandığı dilin mana dünyasına göre anlamlandırabilmek için analogiye tabi tutar.

d) Sayılan bu yöntemlerden herhangi birini uygulama alanı bulamazsa eski yer adlarını kendi diline çevirme yoluna giderler (Dilmen, 1938).

Oluşum sürecinde, milleti millet yapan unsurlarla bu denli iç içe geçmiş olan yer adları için “milletlerin kimliği ve yaşadıkları yerin onlara ait olduğunu gösteren tapu senetleri” denilebilir. Ayrıca yer adlarının her biri, insanlar tarafından oluşturulduğu düşünüldüğünde, kişilerin duygu ve düşünceleri ile bu isimler arasında

kuvvetli bir bağın olması kaçınılmazdır. O halde birbiriyle hiçbir ilgisi yok gibi duran binlerce coğrafya adının incelenmesi neticesinde bunların meydana getirdikleri bir ad düzeni yani kültür, tarih, yaşayış düzeni ortaya çıkabilir (Karaboran, 1982).

Milli kültürümüzün önemli unsurlarından biri olan yer adlarımız, bize atalarımızın oluşturdukları koca bir kültür tarihini anlatır. Tarih boyunca dünyanın çeşitli bölgelerinde yüzden fazla devlet kurmuş olan Türk milleti bu geniş coğrafyada karşılaşmış olduğu yerleşim merkezi, dağ, ova, nehir ve ırmaklara yeni adlar verip damgalarını vurmuşlar ve böylece buraları mukaddes vatan haline getirmişlerdir. (Karagöz, 2006).

Yer adlarının oluşturduğu gereçler lehçebilim gereçleriyle sıkı sıkıya ilişkili olduğu ve çoğunlukla birbiriyle koşutluk gösterdiği için ad bilim çalışmaları Avusturya, Belçika, Hollanda, Almanya gibi birçok ülkede lehçebilimle birlikte yürütülmekte, kimi zaman aynı uzmanlar her iki alanda da çalışmaktadır. Her ülkedeki binlerce yerleşim merkezi adının incelenmesi, tıpkı dilin ortak dil, lehçe ve ağız gereçlerinin incelenmesinde olduğu gibi birçok ses, biçim ve dizim sorunlarını gün ışığına çıkarmakta, bunların yanı sıra, dilin içyapısına, birçok adlandırma sorununa da ışık tutmaktadır.

Yer adlarının öneminin genç kuşaklarca tam anlamıyla anlaşılabilmesi durumunda, kültürel mirasımızın gelecek kuşaklara aktarılmasında sorunlara neden olabilir. Böyle bir durumda yer adlarının kültürel anlamı, yazılı olarak saklanmadığı takdirde, vefat eden yöre halklarıyla birlikte tümüyle belleklerden silinip gidecektir. Kültürel bir hazine olan yer adlarının kaydedilmesinin bir görev olduğu çok açıktır. Yer adını kaybetmiş bir bölge aynı zamanda adını yitirdiği yeri de kaybetmiş olmaktadır (Arslan, 2011). Aslında burada ifade edilmek istenen nokta hem yer adlarının önemini belirtmek hem de bu adlar sayesinde kültürel geçmişin bağlantılarını vurgulamaktır. Yer adlarını değiştirmek orada yaşayan insanları geçmişlerinden koparmak anlamına gelmektedir.

Dünya üzerinde yer alan belli bir bölge veya yörenin yurt durumuna gelmesinde, yerleşme mekânlarına verilen adların önemi büyüktür. Nitekim insanlar, üzerinde yaşadıkları ve sahiplendikleri alanlardaki yerleşmeleri adlandırırken, o yerin bulunduğu mekânın fiziksel özelliklerinin yanında, beşerî ve ekonomik yapısını da göz

önünde bulundurmakta ve oraya kendine ait dil, kültür, örf ve adetlerine göre en uygun adları vermektedir. Dolayısıyla yerleşmelerin coğrafi, tarihi ve genel karakterlerinin tanınmasında rolü olan yer adlarının büyük önemi vardır (İbret, 2003).

Adbilim çalışmaları dünya ölçeğinde oldukça ilerlemişken, Türkiye’de yürütülen çalışmaların sayısı yeterli düzeyde değildir.

“İçişleri Bakanlığı’nın 1967 yılında 7267 sayılı kanunla ‘yabancı kökten geldiği ve iltibasa yol açtığı’ gerekçesi ile 12.200 köyün adını değiştirmesi ve bu değiştirme komisyonunda tarihçilerin, Türkologların ve bölgenin tarih ve ağız özelliklerini bilen kişilerin olmaması, zaten yeni başlamış toponimik çalışmalara ve tasnif denemelerine olumsuz etki yapmıştır.”

Bir komisyon tarafından yer adlarının kökeninin araştırılmadan büyük bir değişime uğratılması kültürel değerlerin korunması konusunda ciddi sorunlar yaratmıştır (Doğru, 1978).

Toponimi bilimi her bir toplum için önem arz etmektedir. Fakat Türk kültür tarihi ve coğrafyası düşünüldüğünde toplumumuz açısından bu konu çok daha önemli bir hale gelmektedir. Çünkü Türk milletinin yaşadığı mekânların değişiklik göstermesi ve tarihi süreç içerisinde Orta Asya’dan Ortadoğu ve Anadolu’ya, oradan da Avrupa’nın içlerine kadar çok geniş bir coğrafyada bulunmuştur. Türkler, özyurtlarından bu saymış olduğumuz coğrafyalara yapılan göçlerde kendi kültürel değerleri olan yer adlarını da yanlarında götürmüşlerdir. Bu adlar, yeni kurulan veya ele geçirilen yerleşim yerlerine değişik şekillerde tekrar verilmiştir. Özellikle son dönemde kentleşmenin büyük bir hız kazanması, coğrafi ve siyasi alandaki değişimler toponimi ilmine olan önemi artırmış ve yer adı kavramlarının incelenmesini ön plana çıkarmıştır.

Yer adları bir yerin coğrafi özellikleri ile ilgili olduğu kadar o bölgede yaşayanların yaşam şekilleri ile de yakından ilişkilidir. Bu nedenle yer adı kavramları incelenerek toplumların sosyal özellikleri, dinî düşünceleri, yaşam tarzları gibi birçok farklı alan hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Bir mekâna verilen ad, zaman içerisinde o bölgeyle özdeşleşerek toplumun ve kültürel değerlerin ölümsüzleşmesini sağlamaktadır (Eren, 2010).

2.1.2. Kimlik

Kimlik canlı veya nesneyi birbirinden ayırt eden, farklılıkların ortaya konduğu özellikler şeklinde tanımlanabilir. Bu kavram, birbirine benzeyenler arasındaki karşılaşmayı ayırt etmektedir. Yani benzeyenine karşı sahip olduğu farklı özelliklerini ortaya koymaktır (Aslanoğlu, 1998).

Kimlik durağan değildir, değişkendir. Her türlü oluşum ve dönüşümden olumlu ya da olumsuz etkilenir. Diğer taraftan, eski ile yeninin yan yana var olma şeklinde bulunmasıdır. Yalnızca eskiyi korumaya çalışarak kimlik korunmuş olmaz. Kimlik, mekânın anlam kazanmasıdır, anlaşılması ve anlamıdır. Bunun yanı sıra, tesadüfen oluşmamış, kendi yapısına özgü gelişmelere olanak sağlamış ve sürekliliği olan bir gelişim sürecinin sonunda ortaya çıkmaktadır (Bal, 2006).

İnsan boyutunda kimliği ele aldığımızda en sade tarifıyla, kişi, grup, topluluk ya da toplumların “kimsiniz, kimlerdensiniz?” sorularına verilen cevap veya cevaplardır (Güvenç, 1993). Bu cevaplar benzerlikleri ve farklılıkları aynı anda içinde barındırmaktadır. Kimlikler, bizi diğerlerinden ayırt eden vasıf veya özelliklerin yanı sıra kısmen sahip olduğumuz aynı değerleri ve ilişkileri de kapsamaktadır. Bilerek veya bilmeyerek, kim veya kimlerden olduğumuz söylenirken kim veya kimlerden olmadığımızı da kısmen belirtmiş oluruz. Hemen hemen insanların başka insanlara karşı bir tavır ve davranış içerisinde olduğu dünya düzeninde kimlik kavramı ve kimlik kavramı sorununun gizli boyutu burada saklıdır.

Kimlik birileri tarafından bize atfedilen, kendimizle özdeş tuttuğumuz, bizi bir “isimli” yapan ve aynı zamanda da bir dizi iktidarın boyunduruğu altına sokan çağırma mekanizmasıdır. Farklı insanlar/nesnelere/şehirler/vb.ler arasındaki eşitliği gösteren kimlikler durağan değil ve değişebilen mekanizmalardır ve kimlikler ancak özgür bir ortamda oluşup gelişebileceklerdir (Karabay, 1980).

Kimlik geçmişten gelenin yeni ile uyumlu olmasıdır. Eski korunmalı ama yeninin gelmesi engellenmemelidir. Geçmişin bağlantılarından kopmamış ayırt edilen unsurların yeni doğanlar tarafından özümsemesiyle ortaya çıkan kimlik, bir kuşaktan diğerine aktarılan bir yazılı kaynak, bir tarihi eser veya sabit kategorizasyonlardan oluşmamaktadır. Tam tersine sürekli bir revizyona uğrayan aktif yeni oluşumlardır.

Kimlik kavramı da tıpkı kent kavramı gibi disiplinler arası bir kavramdır. Sosyoloji ve psikoloji bilimlerinin inceleme alanına giren kavram, anlamsal olarak çeşitlilik arz etmektedir. Psikoloji biliminde kimlik, bilinen ya da tanınan bir kişinin kişiliğinden kaynaklanan kişisel karakteristiktir. Birey odaklı yapılan bu tanımlamada kimlik süreklilik taşımaktadır. Bireyler kendinin farkında olmak, akıllı olmak, bir kişinin kendisi ile çevresi arasındaki ilişkiyi algılamak, öz eleştiri ve öz analiz yapmak istidatlarına sahip olacaktır. Sosyoloji bilimi ise bireyin kendisi hangi grubun üyesi olarak tanımladığı ile ilgilenmektedir. Bu noktada, kimlik ağırlıklı olarak bir rol seçilmesi ve bu role bağımlılık şeklinde oluşmaktadır. Birey bir veya daha fazla gruba ait olabilmektedir (Tekeli, 2010).

Mekânın en belirgin özelliği değer yüklü oluşudur. Mekân, bellek, aidiyet, toplumsal ilişkiler, statü gibi kişilerin kimlik kavramını meydana getiren unsurlarla doğrudan ilişkilidir. Bu ilişkili mekânın kimliğe olan etkisi şeklinde ifade edilmektedir. “Nasıl bir insan?”, “Nasıl bir toplum?” sorularının cevabı mekânda karşılık bulmaktadır. Her mekân, hem sadece mekânsal olarak kendisi bir kimliğe sahiptir, hem de insanın mekânı bir kimlik unsuru olarak görmesi ile bir kimlik kazanmaktadır (Alver, 2012).

Hızlı bir değişme göstermeyen, tarihi uzun bir geçmişe dayanan kentlerin, farklı zamanlarda farklı toplumlarca üst üste birikmesi sonucu oluşan kimliği oldukça iyi bir şekilde korunmaktadır. Sürekli bir değişim içerisinde olan insan ve toplum ilişkileri var olan kimliğin yeniden ve devamlı olarak anamlanmasına ve üretilmesine neden olur. Tarihi sürecin her döneminde toplumlar tarafından oluşturulan kimlikler geçmişin izlerini, geçmişteki nesnelere değişen şartlarla birlikte yeni bir bakış açısıyla yorumlanmasını ve büyük çoğunlukla yeni unsurlar içermesine neden olur (Tekeli, 1991). Kent kimliğinin biçimlenmesinde kentin coğrafi yapısı, kültürel yapısı, mimarisi, yaşam biçimi vb. özelliklerin etkisi vardır.

Yaşayan canlı bir varlık olarak bir kenti kent yapan en önemli unsurlar, birikim yüklü ve kendine özgü olan belirtiler, nitelikler, özellikler ve koşulların tamamıdır. Kent imajı; o kentte yaşayan insanların dıştan algıladığı bir kentin herhangi bir uyarandan kişilerin bilincine yansıyan ve canlanan tarzıdır. Anlam ise; bir kentin ve içerdiği öğelerinin geniş muhtevalı bir dizge olarak anlatmak istediği şey ya da taşıdığı fikirselle çağrışımlardır (Duymuş, 2011). Bunun yanı sıra, kent imajını etkileyen, her

kentte farklı ölçek ve değerlendirmelerle kendine özgü nitelikler barındıran, fiziksel, kültürel, sosyoekonomik, tarihsel ve biçimsel etkenlerle şekillenen; kendine has bir kentli imajı ve onların yaşam tarzlarının oluşturduğu, sürekli bir gelişim içerisinde olan ve sürdürülebilirlik kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan çok geniş bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlüktür (Deniz, 2004). İmgeler, kent hakkında elde edilen bilgi ve çağrışımların bilinçte kalan en belirgin durumudur. Kent imajı, kent ile ilgili olarak kişilerin inançlarından, düşüncelerinden ve izlenimlerinden meydana gelmekte ve imajın tesirli olması için ise, geçerliliğine, inandırıcılığına, gösterişsizliğine, çekiciliğine ve ayırt edici bir özelliğe sahip olmasına bağlıdır (Köksal ve Sarı, 2014).

Kentlerin kazanılmış kimlikleri, kentte yaşayanlardan ortaya çıkmakla birlikte tekrar onu oluşturanlara dönerek onları ortak bir paydada buluşturmaya hizmet etmektedir. Bütünleşme, her şeyi silip süpürürken ortaya çıkan yeni ortaklıklar iletişimlerde aktif rol oynamaktadır. Kent kimliği gelişimi tıpkı insanın yaşının ilerledikçe olgunlaşması, benliğine yepyeni özellikler katarak kişiliğini dönüştürmesi gibi kentler yenilendikçe kimlikleri de yenilenmektedir.

Bir kenti diğer şehirlerden ayıran en önemli özellik, o kentin kendine has bir karakterinin olmasıdır. Bu karakter, üzerinde yer aldığı coğrafyadan içinde yaşayan insanlara kadar uzanan bir ağın içinde zamanla gelişir ve o kentin özgün bir etiketi olur. Etiket, o kentin kimliğidir ve içerisinde sadece o şehri tanımlayan ibareler yer alır. Bu ibareler bir kenti ilk defa ziyaret ettiğimizde algıladığımız ya da o kent ile ilgili zamanla belleğimizde oluşan izlenimlerdir (Kıray, 1982).

Kentlerin kimliği uzun bir zaman dilimi içerisinde meydana gelir ve şekillenir. Kentin coğrafi yapısı, kültürel seviyesi, mimarisi, yerel gelenekleri, yaşam şekli kenti biçimlendiren özelliklerdir. Bu nedenle kente kimlik değerini kazandıran unsurlar tek tek değil bir bütün olarak değerlendirilmelidir (Tekeli, 1991). Bununla birlikte, bu bütünlüğün kente kimlik değerini kazandıran tek tek unsurlardan oluştuğu da unutulmamalıdır. Tarihsel bir gelişim sürecinin olmasının yanında zaman içerisinde değişen toplum kültürü nedeniyle de yaşanan her dönemden izleri üzerine katarak varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Kentte bir tabakalaşma vardır ve kentin sahip olduğu bu her katman farklı bir özelliğe sahiptir (Çeçener, 1994).

Bir kentin içinde bulunduğu coğrafi mekândan dolayı farklı iklimsel ve fiziksel özelliklere sahip olması veya başka bir kentin tarihi özellikleriyle ön planda olması o kentin kimlik öğelerini büyük ölçüde etkiler. Buna karşın, bu kimlik şekillenmesinde sadece fiziki etkenler değil aynı zamanda sosyal ve ekonomik faktörler de etkisini göstermektedir. Kentlilere has kültür ve yaşam biçimleri, kentin sahip olduğu tarihi geçmişi, kentlilerin kentle kurdukları ilişki seviyeleri, kent ve mekânları üzerine yükledikleri anlamları, kentin sanayisi, ekonomisi, yerel yönetimleri ve politik kararları, gelenek ve görenekleri kent kimliğinin oluşmasında etkili olan öğelerdendir.

Kimliksizliğin asıl sebebi, kişilerin tarihsel-kültürel değerlerinden kopması ve kültürel yozlaşmanın meydana gelmesidir. Bu yozlaşmaya karşı direnen ve gerçek kimliğini koruyabilen kentler belirleyici nitelikteki bileşenleriyle hiçbir zaman başka bir kentin aynısı olamaz ve mekânsal organizasyon ve şekilsel dil içinde toplumsal farklılıklar gösterirler (Alver, 2012).

Her kenti bir diğerinden ayırt eden, ona özgü nitelikler kazandıran bu niteliklerin oluşmasını ve gelişmesini etkileyen faktörler her kent için birbirinden farklı olmaktadır. Bu oluşum ve gelişim süreçleri fiziki özelliklerin yanı sıra kentin içinde bulunduğu büyük ortamdan küçük ortama kadar tarihsel, şekilsel, yönetsel, toplumsal ve birçok diğer öğeleri de içeren, insan-çevre etkileşimi içinde toplumsal olgu ve olayların örgü eylemine dönüştüğü çok kapsamlı ve karmaşık bir sentez içerisinde meydana gelen, değişim/dönüşüm süreçlerini de içermektedir (Es, 2007). Dolayısıyla, -uyum ve kontrol açısından- doğa ile kurulan başarılı bir ilişki içinde iyi tasarlanmış/doğayla bütünleşmiş bir çevre ve insanların birbirleriyle kurdukları ilişkilerin niteliği kimlik oluşumunda etkilidir.

Kent insanı açısından, içinde yaşadığı saha; sadece, içinde bazı etkinliklerin yapıldığı, hayatın devamı için ihtiyaç duyulan gelirin kazanıldığı alanlarsa, bu tür faaliyetler ve niteliklerden başka bir anlam ifade etmiyorsa o kentin kimliğinden söz edilemez. Çünkü kişiler yaşadıkları yere değerler yükledikleri, bu değerler için bazı fedakârlıklarda bulunmaya başladıkları; yani, kentine sahip çıkıp ona bağlandıkları sürece o kentin anlamlı bir kimliği olur. Bu açıdan, fiziki koşullarla birlikte içinde yaşanılan sahada, toplumlar ile mekân arasında bir bütünlük oluştuğunda kentsel kimlik kavramından söz edilebilir. Her toplumun değerleri ve yaşam biçimleri, içinde buldukları coğrafyaya ve diğer fiziksel şartlara bağlı olarak birbirinden farklı

özelliklere sahip olduğundan kentsel kimliği oluşturan faktörler de her bölgeye göre farklılıklar göstermektedir (Günay, 2011).

Kentler sosyal, ekonomik ve fiziksel boyutlu, karmaşık özellikler taşıdığından, kimliklerinin sadece fiziksel oluşumlar olarak algılanması doğru değildir. Önemli olan halkın mekâna yüklediği anlamın fiziki çevreyle birlikte ele alınmasıdır. Çevre ve içerisinde yer alan yaşam şekliyle bir bütün meydana getiren, toplum tarafından yeniden üretilen, sürekli değişim ve gelişim içerisinde olan toplumsal ilişkiler, kent kimliğinin yeniden tanımlanıp anlam kazanmasını sağlamaktadır. Toplumsal tecrübeler, görüşler, inançlar, tutum ve davranışlar toplumun sosyokültürel yapısını oluşturur. Bireylerin toplumsal davranışlarına yön veren bu unsurlar kentsel kimliğin oluşmasında da etkin rol oynarlar.

Tarih, zamanın akışı içinde insanoğluna ait faaliyetlerin diyalektik gelişimiyle oluşan dinamik bir süreçtir. Bu süreç insanoğlunun gelişimi, ihtiyaç ve imkânlarının değişmesiyle birlikte geçmişten günümüze izler taşıyarak gerçekleşir. Bu izler kentin tarihsel kimliğini oluşturur ve döneminin özelliklerini yansıtır. Her varlığın kendi kişisel tarihî süreci olduğu gibi kentlerin de tarihî süreçleri vardır ve kentler bu tarihi gelişim sürecinde üstlendikleri roller ve geçmişten günümüze kadar geçen sürede aktardıkları ile bir kimlik kazanırlar (Es, 2007). Tarihsel kimlik, kentlerin ortaya çıkmaya başladığı andan itibaren günümüze kadar geçen süreçte ve bu süreç içerisinde yaşanan tüm (ekonomik, sosyal, kültürel) eylemlerle yoğrulmaları sonucu meydana gelmektedir. Neticede kentler, sahip oldukları tarihsel geçmişleriyle kimlik kazanırlar. Tarihi mirasının gelecek kuşaklara sağlıklı bir şekilde aktarılabilmesi, kültürel sürekliliğin devam ettirilebilmesi, o kentin tarihi süreç içerisindeki kimliğiyle mümkündür ve kentlerin sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi için, mevcut tarihi-kültürel mirasın korunarak yaşatılması ve bu değerlerin çağa ayak uyduran yaşam koşulları doğrultusunda geliştirilmesiyle mümkündür.

Kent kimliği faktörleri sadece kente özgü fiziksel nitelikler değildir. Asıl belirleyici olan, o kentte yaşayan kentlilerin sosyokültürel özellikleridir. Fiziksel kimlik ile birlikte sosyokültürel kimlik karşılıklı etkileşim ile kent kimliğini oluşturur. Sosyokültürel kimliğin oluşumu ve gelişimi-değişimi tarihsel süreç içerisinde gerçekleşir (Paquot, 2011). Kent belleği, mekân, zaman ve birikim beraberliğinden meydana gelmektedir. Kent tarihinin toplumsal ve mekânsal değişiminin yaşayanlar

üzerinde bıraktığı toplu izlenimler kente bir kimlik kazandırmaktadır (Aslanoğlu, 1998). Kent kimliğinin oluşması için uzun bir zaman dilimine ihtiyaç vardır. Kentin fiziki yapısı, kültürel seviyesi, mimari tarzı, gelenek görenek ve adetleri, kentlere belli bir şekil ve tarz verir (Es, 2007). Bu noktadan anlaşılıyor ki kent, oluşumundan itibaren kimliksel nüveler taşımaktadır. Kimliğin oluşması zaman içerisinde dönüşerek meydana gelmekle birlikte, kimliğin korunması için sürekliliğinin sağlanması gerekmektedir. Süreklilik gerek sosyokültürel taşıma/aktarım yoluyla gerekse mekânsal korumalarla sağlanabilmektedir.

Kent oluşumundan itibaren devingen ve faal bir yapıdadır. Ona bu özelliğini veren ise kent sakinleridir. Bu durumda denilebilir ki kent, toplumundan etkilenmekte bazen de etkilemektedir. Bu etkileşim kentleri birbirlerinden farklılaştırmakta deyim yerindeyse kente bir “kimlik” atfetmektedir. Oluşan kimlik hem tüm kentlerin taşımak zorunda olduğu genel özellikleri hem de o kenti diğer kentlerden ayıran özellikleri içermelidir (Huot vd. 2000). Toplumların yaşamları boyunca kullandıkları mekânlarda, o toplumların yaşanmışlıklarına ve algılarına dair izler, dokunuşlar süregelmiştir. Bu izler gerek somut, fiziksel gerekse soyut ve manevi şekilde kendini göstermiş olsun, toplum tarafından kabul edildiğinde ve uzun yıllarca korunduğunda, “kültür” meydana gelmektedir. Kültür, toplum ve mekân öğelerinin en doğal sentezidir. Kültür hem kentin kimlik parçalarını hem de kente bakanların algısında kendini göstermektedir (Yörükkan, 2006).

Toplumsal unsurların içerisinde var olan her bir kavram, deneyim, görüş, inanış, davranış toplumların sosyokültürel kimliklerini meydana getirir. Kişilerin toplum içerisindeki tavır, davranış ve hareketlerini şekillendiren bu unsurlar kentsel kimliğin oluşmasına da büyük ölçüde katkı sağlamaktadır. Ayrıca, kentte var olan her türlü kişisel, toplumsal ilişkiler, kültürel faaliyetler ve değişimler, toplumlararası etkileşimler, kent kimliği içinde tanımlanabilir olmalıdır. Bütün bu öğelerin bir araya gelmesi, toplumsal davranışın oluşmasını sağlaması ve bu davranışın kent toplumu içinde kalıplaşması, sosyokültürel yapıdaki verilerin ve tanımların kentin kimlik ögesi olmasını sağlar (Es, 2007). Sonuç olarak, sosyokültürel unsurlar kentlerin bir kimliği olmasına katkıda bulunan değerler; kültürel örgü, kurumsal ve demografik örgülerdir. Bu kavramların her biri ayrı ayrı olarak da kimlik unsurları açısından kentlerin kimliği kavramlarını etkilemektedirler.

2.1.3. Kùltür

Sosyal bilim araştırmalarında kùltür kavramı nedir diye sorulduğunda, bir toplumun kendi soyut problemlerini çözmek amacıyla ortaya koyduğu deneyimleri ve uzun bir zaman diliminde standartlaştırdığı yöntemler ve argümanlar şeklinde anlaşılabilir. Kùltür konusunu düzenli olarak ilk kez, Tylor'ın tarif ettiği bütün kaynaklarca belirtilmektedir. Tylor'ın bakış açısıyla kùltür;

“bilgiyi, imanı, sanatı, ahlakı, hukuk, örfü, âdeti ve insanın cemiyetin bir üyesi olması dolayısıyla kazandığı diğer bütün maharet ve ihtiyatları ihtiva eden mürekkep bütünüdür” (Güngör, 1980).

Bir toplumun maddi ve manevi değerleri, ortaya konan sanatsal faaliyetlerin tamamı, inanışları, örf ve ananeleriyle, feraset ve tavırlarının bütünü o toplumun kùltürel yapısıdır (Özdemir, 1998). Kùltür, kişilerin toplum yaşantısının her sahasındaki bireyselliği ve bu bireyselliğe ait olanların ifadesidir. Zira kùltür, kişinin bireysel yaşamını, geçmişte elde ettiği deneyimleri ve birikimleri ve kendisinin ürettiklerini nasıl ortaya koyduğunun ifadesidir. Kişi kendisini nasıl yetiştiriyor ve tecrübe kazanıyorsa bu tecrübelenme yolu o kişinin kùltür düzeyidir (Erdoğan, 2007).

Kùltür, bireylerin, asıl noktada değişmeyen, fakat bununla beraber insanlarla olan günlük ilişkiler içerisindeki iletişimde değişkenlik gösterebilen, hayata bakış açısını ve dini duygularını da kapsayan, dinamik ve kompleks ilişkiler ağını ifade eder. Kısaca kùltür, günlük hayatımızda ortaya koyduğumuz tavır, davranış ve tutumların belli kalıplar şeklinde hayatımızda yer almasıdır.

Bununla birlikte kùltür, toplumdaki bireylerin etkileşim alanıdır. Kùltür,

“yaşamın diğer alanlarıyla ilgili anlam kodlarını düzenler, toplar, değerlendirir ve onları yaşamın son bir özeti (kristal) olarak topluma sunar. Bu oluşum gündelik yaşamda bir selamlaşma tarzı, oturma şekli, bazen bir şarkı, bir jest, bir kelime (kavram) olarak ortaya çıkar” (Bingöl, 1998).

Genellikle sebebini açıklayamadığımız bazı alışkanlıklarımız, kùltürel değerlerimizin açıklaması zor kalıpları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun

mantıklı bir açıklamasından ziyade, yaşadığımız mekândan bize yansıyan bir davranış kalıbını ortaya koyuyor olmamızdır. Kabul gören kültür tanımlarından birinde,

“kültür, bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerlerinden oluşan öyle bir bütündür ki, toplum içinde mevcut her tür bilgiyi, ilişkileri, gelenekleri, değer ölçülerini, genel görüş ve anlayış ile her çeşit davranış şekillerini içine alır. Bütün bu unsurlar aynı toplum üyelerinin çoğunda ortak ve onu diğer toplumlardan farklı kılan özel bir yaşam tarzı sağlar” (Unutkan, 1995).

biçiminde anlatılmaya çalışılmaktadır.

Kültür, hiç kimsenin onu sözel duruma getirme gereksinimine ihtiyaç duymadığı halde, eylemin olduğu yer noktası bireylerin bilinçaltıdır. Dolayısıyla, antropolog uzmanları kültürü tarif ederken buzdaki terimini kullanırlar, çünkü kültürde görünenden daha çok görünmeyen parçalar vardır. İnsanın oluşturduğu bir olgu olarak kültür başkaları tarafından onaylanır, gelenekselleştirilir ve genç kuşaklara öğretilerek yeni nesillere aktarılmaya çalışılır. Kültür, aynı toplum içindeki bireylerin bir araya toplanmasına, kendi varlıkları hakkında düşünmesine ve çevresinde olup bitenleri anlamlandırmasına yardımcı olacaktır (Güvenç, 1997).

Kültür, pek çok değişik unsurları bir arada tutan, geniş kapsamlı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürün özelliklerini, işleyiş şeklini ve hem kişisel hem de toplum açısından bireyler üzerinde ne kadar büyük ve yön veren bir tesire sahip olduğunu anlamak için kültürün yapısını irdelemek gerekir.

Kültür öğrenilir: Kişiler doğduklarında hiçbir kültürel değere sahip değildir. Kültürel değerlerin oluşması öncelikle aile kavramı içerisinde başlar sonra ise eğitim ve öğretim aşamasında bulunduğu çevre ve bu ortamdaki insanlarla kurduğu sosyal faaliyetlerle gelişerek devam eder. Kişi, toplumundaki diğer insanlarla olan ilişkileri neticesinde öğrenmiş olduğu kültürün bir bireyi haline gelir. Böylece kültür, genetik yollarla aktarılan bir kavram değil, insanların sosyal çevresinin bir işlevidir (Ergun, 2000).

Kültür toplumsaldır, paylaşılır: Kültür, toplum içinde yaşayan insanlar aracılığıyla canlı tutulur ve toplumun ortak değerleri olarak bireyler tarafından

paylaşılır. Grup üyelerince paylaşılan gelenekler, kabullenilen tavırlar, davranışlar ve değer yargıları o grubun kültürünü oluşturmaktadır. Belli bir grubun üyesi olarak bireyler, yaşamdaki farklı olaylar ve durumlar karşısında benzer hareket tarzlarını paylaşmalarını sağlayan inanç ve değerleri paylaşmaktadır (Güvenç, 1997). Verimli, istikrarlı ve etkili bir etkileşim için insanların, ortak şekilde paylaştıkları bir anlamlar sistemi olmalıdır. Olayların ve davranışların anlamları üzerinde ve diğer grup üyelerinin, sosyal grup içinde ne şekilde davranabileceklerini öngörmeye yönelik uzlaşmış ortak görüşler olmalıdır.

Kültür değişebilir: Kültürler gelişigüzel bir araya gelmiş alışkanlık ve inanışlar değil birbirini takip eden süreçler sonucunda oluşmuş ve bir bütün haline gelmiş yapılardır. Gelenekler, görenekler, inanışlar, örf ve adetlerin hepsi birbiriyle ilişkilidir. Bu değerlerin herhangi birinde başlayan bir değişim diğerlerini de etkileyecektir. Kültür zaman içerisinde bir değişim göstermekle beraber farklı mekânlardaki farklı gruplar arasında da küçük farklılıklar gösterebilmektedir (İçli, 2002).

Kültür toplumun gereksinimlerini karşılayıcı ve tatmin edicidir: Kültür, insanların biyolojik ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Kültürel değerler ve kurallar, başarısı kanıtlanmış çözüm önerileridir. Bireyler, kültürel değerlerden tatmin olduğu sürece, alışkanlıklarını sürdürmektedirler (Güvenç, 1997).

Uyarlanabilir: Kültürde yeni değişimler ya da uyarlamalar yapmak toplumdaki bireylerin doğal yeteneğine bağlıdır.

Bir kuşaktan diğer kuşağa aktarılır: Kültür değerleri zaman içerisinde birikim gösterir ve toplumun içindeki bireyler arasında kuşaktan kuşağa aktarılır. Kültür, insanların diğer kişilerle geçmişte yaşadıkları ilişkiler neticesinde öğrenilmiş olup, kişilerin zihinlerinde kalır ve diğer kişilerle olan ilişki ağlarının kurulup yönetilmesi sürecinde bireyler tarafından kullanılır (Kongar, 1994).

Sınırlayıcıdır: Kültür, içinde bulunduğu topluluğu birtakım ölçü ve kurallar kalıbına koyarak onları sınırlamaktadır. Bireylerin bir topluluk içerisinde yaşamları sırasında onların hareketlerini ve davranışlarını sınırlayan, yazılı ve yazılı olmayan kaideler, kültürün bir bütün olarak kalmasını ve devamını sağlamaktadır.

Simgeleyicidir: Kùltür, bir vakianın başka bir vaka tarafından açıklanması, sembolleştirilmesi ya da kullanılmasıdır.

Bütünlüyci unsurlardan oluşur: Kùltür birbiriyle ilişkili çok fazla faktörün meydana getirdiği bir bütündür. Bu faktörlerin herhangi birinde meydana gelen küçük bir değişim, diğer unsurları de etkilemektedir. Kùltür, kişilerin birbirleriyle iletişim halinde olmasını gerekli kılmaktadır. Kùltür, içinde bulunduğu toplumun ortak ürünüdür ve insanların birbirleriyle olan etkileşimleri sonucunda büyüyüp gelişmektedir (İçli, 2002).

Ayrıca günümüzde, çeşitli ülkeler arasındaki büyük ekonomik farklılıklar da kültürel dönüşümün yönünü şekillendirmektedir. Ekonomik açıdan belirli bir gücü yakalamış olan ülkeler hem kitle iletişim araçları hem de üretmiş oldukları ürün ve sağladıkları hizmetlerle birlikte, diğer dünya ülkelerinde yaşayan insanları etkilemekte ve kendi kültürlerini empoze etme aracı olarak kullanmaktadırlar. Görüldüğü üzere kültür, toplulukları birbirlerinden ayrı gösteren, bireylerinin ihtiyaç ve gereksinimlerini karşılamaya çalışan, toplumun geneli tarafından kullanılıp paylaşılan, toplum içindeki insanları bir araya toplayan, geçmiş kuşaklarca öğrenilmiş değerlerden oluşan hayat tarzlarını yansıtan ve bunların bir araya getirdiği yaşam biçimiyle toplumu şekillendiren, değişim içinde olmasına rağmen devamlılığını kaybetmeden varlığını sürdüren kompleks bir değerler bütünüdür (Şişman, 2007).

Kùltür, yapısı itibariyle statik bir yapıdan ziyade dinamik bir yapıya sahiptir. Sürekli gelişir, gelişirken de değişimler yaşar. Kültürel değişim yaşanması kaçınılmaz bir süreçtir. Bu süreç yaşanırken değişen kültürün özü korunup geleceğe aktarılması gerekmektedir. Eğer bu değişim süreci planlı ve programlı işlemezse bireyler hızlı değişimle birlikte geçmiş kültürel hafızalarını silerler yeni oluşum içerisinde de bocalarlar.

Kùltür değişmesi, hâkim kültürün tamamında veya alt-kültürlerin tamamında kendisini gösteremez. Değişim sürecinde hızla değişen ve geride kalan gruplar arasında bir farklılaşma ortaya çıkmaktadır. Güvenç'e (2011) göre kültürel değişim, toplumun bütün katmanlarında aynı anda olmaz.

“...Toplumun tüm parça ve katmanları aynı hızda ve yönde değişmediği gibi, kimi kurum, grup ve kesimler, ötekilerden, nedense,

biraz daha hızlı -ya da yavaş- değişince, geçiş aşamasındaki toplumlarda kaçınılmaz, uzlaşmaz ikilemler oluşmaktadır. Çağdaşlarla gelenekçileri; devrimcilerle tutucular, ilericilerle, gericiler gibi.”

Farklı kültürlerin farklı üslupları toplumun yaşam tarzını, estetik anlayışını biçimlendirme süreciyle oluşur. Toplamların yapısını yansıtan sokak, cadde, meydan ve konut gibi mekânsal elemanlar, kültürel ya da yapısal çevreyi oluşturur. İnsanın çevresiyle ilişkisinde kullanım kültürü, mekânın belirleyici niteliğidir. Mekânlar, kültürün en önemli yaşamsal kanıtıdır (Assmann, 2001). Sonnenfeld’e (1972) göre; insan ve çevresi arasındaki etkileşim incelendiğinde, aynı uyaran düzeyi söz konusu olsa bile, çevre ile birey arasındaki etkileşimlerin, çevresel davranışa dönüştüğünde farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Aynı uyaran düzeyine maruz kalan bireyler için bu farklılıkların, kültüre ve çevreye dolayısıyla mekâna göre değişen bu kritik kişilik boyutlarından biri veya daha fazlası bağlamında açıklanabileceği belirtilerek çevre algı ve değerlendirmesinin göreceliliğinin doğasına vurgu yapılmaktadır. Dolayısıyla hiçbir kültürel ve sosyal sistem kendi başına varlığını sürdüremez. Onun mutlaka bir kültürel çevresi bulunmak zorundadır.

Kültür, etrafında bulunan yakın veya uzak diğer topluluklarla alışveriş içinde etkileşime açık bir yöntem ve insanın kimliğiyle mekânın kimliğini birbirine bağlayan bir bütündür. Etrafımızda meydana gelen herhangi bir olay gerçekleştiği çevresinden bağımsız olarak düşünülemez. Bireyin yaşadığı fiziki çevresiyle arasında kurduğu bilinçli veya bilinçli olmayan bağlar, bireyin çevresine yüklediği anlamlar, kişilerin yaşadığı mekâna karşı geliştirdiği bağlılık duygusu, itimat, süreklilik, kişinin fiziki çevresine karşı olumlu duygular geliştirmesine katkı sağlar. Bu gibi nedenlerden dolayı, kişiler yaşadıkları çevreyle arasında bağlar kurma ve buna anlamlar yükleme ihtiyacı duyarlar. Dolayısıyla her sosyal ve kültürel yapı varlığını devam ettirebilmek için, kendi seçtiği yaşam faaliyetlerine uygun, yeterli büyüklükte bir doğal çevreye ihtiyaç duyar (Güvenç, 2011). İnsanlar tarafından oluşturulan çevre, her açıdan kültürel birikimin yansıması ve onu meydana getiren sosyal organizasyonların çevre üzerinde oluşturduğu etkileri gösterir. Çevre üzerinde her büyüklükteki mekânlarda bu ayrıntıların yansımaları görülebilmektedir (Göregenli, 2010).

Kısacası insanla çevreleri birbirine bağlayan mekanizmalar kültürel, kültürle ilişkilidir, kültürle değişir. Kültürdeki yeni öğeler evrimsel veya kurumsal

olarak kendilerini kabul ettirdiklerinde yine fiziksel çevreye yansılar (Gür, 1996). Toplulukları meydana getiren kişilerin hayatlarını devam ettirebilmeleri için ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir yapıda olan fiziki çevre, o topluluğun kültürel özelliklerine uygun olarak meydana gelmiş ve yine o topluluğun sosyal, kültürel ve ekonomik yapısına uygun olarak gelişme göstermiştir. Fiziki çevre, fiziksel, davranışsal ve kültürel etkenlerle birlikte bir şekle bürünmektedir. Bunun yanında o çevrenin doğal özellikleri ve o bölgede yaşayan kişilerin toplumsal karakterleri de fiziksel çevrenin şekillendirmesiyle meydana gelmektedir (Öncü ve Weyland, 2005). Dış etkilerin tümü, ilişkiler ve ortamlar bütünü, kişiyi etkileyen, şekillenmesini sağlayan ve yaşamını belirleyen fiziksel ve toplumsal etmenlerin tümü biçiminde tanımlanan çevre konsepti, çevreyi anlamlandırmaya çalışan kişinin çevreden aldığı bilgileri yorumlama şeklini de içine alan çeşitli unsurların bir araya geldiği hareketli bir sistem olarak anlaşılabilir. Çevre, eylem aracılığıyla yaşanır ve simgesel, estetik, çok biçimli (eşzamanlı olarak tüm duyuları ilgilendirme) bir değere sahiptir (Morval, 1985).

Çevre başka bir şekilde insanlar ve elemanlar arasında düzenli ilişkiler sürekliliği sonucu doğmuş bir örüntüler bütünüdür. Fiziksel çevredeki bu ilişkiler ise öncelikle mekânsaldır. Nesnelere ve insanlar bu mekân içinde sürekli etkileşim içindedir ve bu mekân doğal ve insan yapısı olarak ayrılabilir. Doğal olan iklimlerle birlikte ortaya çıkan biyolojik bir dönüşümken insan yapısı olan ise insanın doğayı kullanım faaliyetlerinin doğa üzerindeki ortaya çıkan etkileridir. Bu etkiler ise çevre biçimini sürekli değiştirmektedir (Öztürk, 2012).

Davranışsal, algısal, işlevsel çevre gibi farklı boyutlarda konuttan kente kadar değişen bir ölçek içinde ele alınabileceği gibi kimine göre de çevre; sadece fiziksel ve sosyal mekândan oluşmaktadır (Gürel, 1978). Mekân ve anlamın belli bir biçimde örgütlenebilmesi iletişimin örgütlenmesine yansır. Kim kiminle iletişim kurar, hangi koşullarda, nasıl, ne zaman, nerede, hangi bağlamda... Bu bağlam, yapılmış çevre ile toplumsal örgütlenmenin birbirine bağlandığı yerdir. İkisi de kültüre bağlı olarak değişir. Etkileşimlerin doğası, yoğunluğu, ivmesi ve yönüne uygun düşecek biçimde kentler ve mekânlar farklılaşır (Gür, 1996).

2.1.4. Mekân

Gür'e (1996) göre; insan topluluklarını diğer canlı topluluklarından ayırt eden en büyük etmen kültür olarak belirginleşmiştir. Temel ekolojik kavramlar ve onların insan ekolojisiyle olan ilişkileri incelendiğinde ise mekân kavramının önemi bir kere daha güçlü bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Mekânı en basit şekliyle bir kişi ya da grubun yeri olarak tanımlayabiliriz. Mekân insan ve insanının ilişkileri noktasında gerekli olan argümanların yer aldığı, belli sınırları olan teşkilatlanmanın örgü ve yapısına uygun oluşturulan bir yerdir.

Mekân, sahanın insana göre olan pozisyonudur. Bu bakımdan mekânı anlamadaki en önemli paradigma bu defa çevrenin değil insanın varlık olarak gerçekliğidir. Mekânla ilişki içerisinde olan insan ilk başta kendisi için somut ve yararlı olana ulaşır somut deneyimlerden hareketle soyut bir algıya ulaşır. Elde edilen deneyimlerle birlikte şekilsel mimari mekânın soyut geometrik formunun algısıyla ve ekolojik deneyimlerle birlikte başlar. Fakat zihinde kavramsal olarak algılanan siyasal, toplumsal, ekonomik, kültürel ve simgesel bir bütünlüğe ulaşır (Gür, 1996). İnsanın mevcudiyetsel olarak mekânı, ki buna mekânın göreliliği de demek olanaklıdır, herhangi bir planın aynı doğrultuda değil de toplumun kültür, simge ve deneyim şartlarıyla ilişkili olarak oluşmuş ve yaşayan sahadır. Dolayısıyla mekân, yerde, yeraltında, yerüstünde doğal bir oluşum sürecinden geçerek veya insanlarca oluşturulan ve kendisinden yararlanılabilen boşluklardır (Güngör, 1972).

Mekân, kültür gibi toplum içindir; mekânsal örgütlenme ve hareketlilikler toplumlar hakkında bilgi verir. Lefebvre gibi Shields de mekânın sosyal deneyim ve kültürel değişimleriyle gündelik yaşantının tiyatro alanı haline gelmekte olduğunu belirtir (Özcan, 2007). Harvey (2009) de mekânı toplumla birlikte değerlendiren bir düşünürdür, kentsel olguları ve genelde toplumu anlayabilmek için mekân kavramının tanımlanmasının yaşamsal önemde olduğunu vurgular. Mekânlar birey ve toplumun kimlik simgeleridir (Öncü ve Weyland, 2005); kişiler, mekân içerisinde aksiyon yoluyla zamana yayılmış projelerini uygulamayı amaç edinmiş özneler şeklinde ele alınabilirler. Kişilerin öz geçmişleri, günlük yaşantılarından hareketle hayat sürecinin çeşitli evreleri boyunca değiştirmiş oldukları mekânlar geniş bir yelpazede “zaman-mekân içinde hayat patikaları” olarak takip edilebilir (Harvey, 2009). Bununla birlikte Lefebvre, her bir toplum kendi mekânını üretir demiştir. Lefebvre'ye göre mekân,

toplum tarafından hem üretilir hem de mekânı sürekli olarak değiştirip dönüştüren bir işleve sahiptir (Sönmez vd. 2009).

Toplumun bir parçası olan birey, zaman mekân oluşturunun en küçük parçasıdır. Mekân, bireylerin (sosyal objelerin) birbirlerine göre konumlanması sonucunda ortaya çıkıyorsa, bu oluşumun anlaşılması ancak bireylerin ve bireylerarası ilişkinin anlaşılmasıyla mümkün olur (Şengül, 2009). Belirli bir zaman, mekân ve süreç sınırlılıklarıyla günlük yaşantısını sürdürmeyi hedef alan kişi, kendisini anlatarak, tecrübelerini sosyal ilişkiler içerisinde olduğu kişilere transfer etmeye ve öğrenmiş olduklarını da hayatına yansıtmaya çalışır. Birey yaşamı boyunca zihinsel, fiziksel ve bedensel anlamda değişiklikler ve gelişmeler gösterir, dolayısıyla bireyi tanımlamak için yalnız sosyal ve psikolojik boyut yeterli değildir. Bütün karmaşıklığıyla bireyi tanımlamak, ayrıca mekânsal biçimin takdirine bağlıdır (Harvey, 2009). Elbette kimlik ve kimlik arayışı kişinin varlık nedeninin temel karakteristiğidir, insanın varlık koşuludur. Bu arayış bireyin zaman, mekân ve var olma deneyimleriyle gelişir. Başka bir ifadeyle kimlik, kişinin yer aldığı değer, zaman ve mekân ilişkisi içinde biçimlenerek, çevresiyle sürekli iletişim içinde olan birey var olma deneyiminde kendisine sunulan malzemelerle gelişimini tamamlar (Aydoğdu, 2004).

Klasik ontolojik düşünceye göre nasıl insanın bir mekânda yaşaması geometrik bir konumlandırma değil, niteliksel bir ilgi noktası ise, aynı şekilde mekândaki faaliyeti ve yer değiştirmesi de geometrik değil, nitelikselidir. Mekânda bulunuş nedeni, şekli ve içeriği tek başına koordinatlarla tanımlanamaz, mekânın sosyal, bireysel ya da kültürel özellikleri o mekânda varlık gösteren insanın algı ve davranışlarını kısmen belirler. İnsan nasıl ki içinde bulunduğu mekânla birlikte kültürel, toplumsal ve etik değerleri özümseyorsa ve böylece kendi kişisel oluşuyla özdeşleştiriyorsa, başka bir mekâna gittiğinde de aynı şekilde o mekânsal hususiyetlerin temsil ettiği değerlerle karşılaşır. Bireyin kendini tarif ettiği, bilgi ve değerleri paylaştığı özel ve toplumsal mekânlar da kişilerin davranışlarını yönlendirmekte ve şekillendirmektedir (Şentürk, 2010).

Mekân kavramı tanımlanırken kent ve mekân ilişkisi merkezidir, bu ilişki mekân kuramcılarının başlıca sorunsalıdır. Kuban (2013), mimari mekân, onun şekilsel olduğu kadar insana ait özellikleri de kapsamının gerekliliğini ve mekânın

hareket ve ışıklarla mevcut olduğunu, bu somut özelliklerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ifade eder. İçsel mekânlar dışında; dış mekânda yapıların hem birbirleri hem de diğer unsurlarla olan ilişkilerinin ve yakınlık durumunun oluşturduğu alan “kentsel mekân” olarak da kabul edilebilir (İnceoğlu ve Aytuğ, 2009). Bunun yanında, mekânın kent bünyesinde kendine özgü özellikleriyle ayırt edici olduğu kadar, bazen de ortak, benzeşen simgeleri de vardır. Kent mekânlarına yönelik olarak kimisi genel/kapsayıcı unsurlar (sözgelimi benzer olan sosyal ilişki ağları, anonim olma, topluluk ortamı, ortak uygulamalar, aynı/yakın sınıf ortamı, mekâna bağlı dil/söyleniş/iletişim bağları, ortak değerler gibi) hızlı bir şekilde fark edilir. İnsanlar kendilerini diğerlerinden ayıran bu belirgin özellikleri hemen fark eder (Aytaç, 2002). Algı benzerlik ve farklılık durumlarında seçicidir.

Mekân algısı belki de en fazla hareket ve bellek olguları çerçevesinde oluşur; Mekân, birçok araştırmacının da üzerinde durduğu gibi hareketle algılanmaktadır. Algılamayı duyularımız aracılığıyla gerçekleştiririz, algılamayla birlikte mekânı tecrübe eder, yani yaşayarak herhangi bir yere veya mekâna tahsis edilmiş şekilsel ve nesnel özelliklerini geçici belleğimizde biriktiririz. O mekânda kalma süremize ve mekânı kullanım çeşitliliğimize göre o yer bizde belirli anılarla anlam kazanmaya başlar. Bütün bu algılama süreci bireye, kişinin dünyaya bakış açısına ve yaşadığı coğrafyadaki kültürüne göre farklılık gösterir (İnceoğlu ve Aytuğ, 2009). Mekânda kalıcı bellek; yaşam süresince mekâna ilişkin duyum, algılama, öğrenme, deneyim ve anıların sadece kendi bileşenleri ile değil; içinde geçen olgularla, ortam özellikleri ve yaşamla beraber yani “bağlamı” ile belleğe kaydedilmesi, ilişkilendirilmesidir (Özak ve Gökmen 2009). Zihin sadece olayları, mekânları ya da insanları değil, bunların hepsini birden birbirleriyle ilişkileri bütününde algılar.

Mekân, belleğin hatırlamak istediği şeylerin düzenini korur (Connerton, 2014). Hafıza mekânları çok farklı boyutlara sahip, önemli buluşma yerleridir. Bunlar tarihin tarihi olarak düşünüldüğüne göre tarihi yazımsal boyut olarak hep vardır; tarih bunlarla meydana gelir, tarih, mekânların araçlarını, üretilişini ve işlevini konu edinir. Aynı zamanda etnografik bir boyutu da vardır; zira geleneklerle bağlı olduğumuz bildik alışkanlıklarımızdan kopamaz ve bellek coğrafyamızın haritasını mekânla çizeriz.

İnsanın mekânda yer alış tarzı hacim doldurmaktan ibaret değildir (Güçlü, 2014). Kentteki kültürel birikim, bireyin ve mekânın ayrı ayrı oluşturduğu bir kavram değildir. Mekânı somutlaştırma ve yaşam alanı inşa etme noktasında insan oldukça önemli bir aktördür. Mekânın soyut içerikten somut içeriğe doğru yol alması hem zihinsel hem fiziksel özelliklerinin bir arada bulunduğunu ifade eder. Kentin kurulmasına ev sahipliği yapan mekân, kente dair üretim ilişkilerini ve sosyal yapıyı içinde barındırır.

Kenti farklı kılan tüm özelliklerin toplamı olan kimlik kavramı da kendini kentsel mekânda ifade eder. Kültürel değerler, toplum tarafından, mekânın sınırları içinde oluşturulur ve mekân bu kültürel değerleri sonraki kuşaklara aktarır (Taşçı, 2012). Kentsel mekân, kimliğin doğduğu, sürdüğü, kentteki ilişkiler ağına ev sahipliği yapan yerdir. Kentsel mekân aslında toplumsal mekândır. Kentsel mekânı oluşturan pratikler toplumsal pratiklerin bir devamıdır ve bu nedenle toplumsal ilişki biçimlerinin yansımalarıdır (Güçlü, 2014).

Mekâna, kişisel, sosyal ya da kültürel süreçler yoluyla anlam atfedilmesi sonucunda yer duygusu oluşmaktadır (Öztürk, 2012). “Anlamlandırılmış mekân” olarak tanımlanan yer; hem sosyal bir boyutu hem de elle tutulan, gözle görülen, gerçek bir fiziksel temele dayanır (Ching, 2007). Yer kimliğinin, insanın mekâna bağlı yaşamsal alanı karakterize eden özelliklerini izah ettiğini öne süren Bilgin (1997) bir yerin kimliğini, o yere şahıslar tarafından isnat edilen ve o sahayı diğerlerinden ayıran özelliklerin ve anlamların bütünü olarak tarif etmektedir. Benzer bir bakış açısıyla, hümanist coğrafyacı Relph (1976) “var olan mekân içindeki yerleri, anlamların merkezi; niyet ve amaçların odak noktası” olarak kavramsallaştırır (Gür, 1996).

Mekânın sosyal boyutu, bir diğer anlatımla belirli mekânlara özgü sosyal bağlar çok çeşitli şekilde ifade edilebilir: Komşu ilişkileri ve mahalle içinde edinilen arkadaş miktarı; tesadüfi sosyal karşılaşmalar, mahalledeki sosyal faaliyetlere katılma ve bu faaliyetlerin gerçekleşme aralığı; mahallede yaşayanlarla olan diyalogların samimilik ve dostluk açısından özellikleri gibi (Harvey, 2009). İnsanlar yaşadıkları yerlerde komşularıyla ailesel, toplumsal, etnik/kültürel ilişkilerini paylaşmaktadırlar. Bu bağlar, insan ve çevre arasındaki bireysel ve özel ilişkileri oluşturabilirler. Evin ve sokağın ötesinde, bu ilişkiler, ait olma hissinin olduğu, insanların yeri sevdikleri, bağlılarına bastıkları daha geniş alanlara da yayılabilirler. Birçok toplum bu şekilde

yer ve insanlar arasında gerçek, tam, katıksız bir kimliği sürdürürler ve bu toprağın insanlara değil, insanların toprağa ait olduğu duygusuna ilişkin gizli bir kabuldür. İnsanların mekân kullanımını gözlenerek inanç ve değerleri, tutum ve davranışları çıkarılabilir. Bu sayededir ki, mekânın düzeni bir kitap gibi okunabilir (Bilgin, 2005). Bu mekânlar, ortak deneyimler, ortak katılımlar, ortak semboller ve anlamlarla bilinen ve oluşturulan yerlerdir (Bilgin, 1997).

Yer bağlılığının ve yer kimliğinin insanda güvenlik duygusu ihtiyacının karşılanması, kendini ifade etme, aktarma, öngörülebilirlik ve kontrol ihtiyacının dindirilmesi ve kişiler, gruplar, topluluklar ve kültürler seviyesinde kimlik oluşturma ihtiyacının karşılanması gibi işlevlerinin olduğunu ifade eden Göregenli (1997), bağlılık ve kimlik duygusunun oluşması ve sürdürülmesi sürecinde biyolojik, çevresel-mekânsal, psikolojik ve sosyokültürel faktörlerin etkili olduğunu belirtmektedir. Low (1992), mekâna bağlılığın kültürel temelini altı boyutta oluştuğunu belirtmiştir: “(a) Aile yoluyla, nesiller boyunca aktarılan tarihsel boyut (b) Yerle, mekânla ilişkide oluşan kayıp veya iradi olmayan ayrılışlar sebebiyle oluşan bağlantılar (c) Mülkiyet yoluyla oluşan ekopolitik bağlantılar (d) Ruhsal ya da mitolojik olaylarla ilişkili kozmolojik çerçeve (e) Dinsel ve/veya seküler çerçeve ve kültürel hadiselere katılım yoluyla meydana gelen bağlantılar (f) Hikâyeler, efsaneler ve yer adlarıyla bağlantılı olarak ortaya çıkan söze dayalı çerçeve (Göregenli ve Karakuş, 2008).

Kuşkusuz söz konusu boyutların bireyler düzeyinde tezahür edişi, her birey veya grup düzeyinde öznel ve eşsiz bir deneyime dayanmaktadır. Kültürel anlamda yere bağlılık, yerle kültürün uyumlaştırılmasına yol açar. Semboller bu aşamada ortaya çıkar. Öncelikle semboller, belirli bir yerin kolektif olarak seçilmiş öğelerine işaret eder; nitelik ve durumları genelleştirir, böylece birey yönelimli bağlılıkların mekânla ilişkisi sembollerin ve duygulanımların ifade edilmesiyle oluşur.

Mekân, kimlikler arasındaki farklılığın oluşumuna ve görülebilir hale gelmesine ya da gizlenmesine doğrudan katkıda bulunmaktadır. Bundan dolayı, farklılığın oluşumu ve kalıcı hale gelmesi sadece toplumsal değil, aynı zamanda da mekânsal bir süreçtir (Işık, 1994). Bondi’ye (1993) göre kimlik politikaları insanların kendililik duygularını diğerleriyle ve etrafını saran dünyayla ilişki kurarak meydana getirmesi ve ifade etmesidir; bu kimliğin akışkan bir yapısı vardır, kendililik duygumuz yalnızca zamanla değil, içinde yer alınan ortam ve mekâna bağlı olarak da

değişir. Kimlik politikaları çalışmaları, kimliğin dünyayla olan etkileşimlerimiz ve diğerlerinden aldığımız mesajlarla şekillendiğini açıkça göstermektedir. Bunun tam tersi de söylenebilir: insanların mekânla kurdukları ilişki kimliklerinden ve bu kimliğin tüm politik görünümünden etkilenmektedir (Ching, 2007).

Kendilik duygusu, yerlere duyulan derin, duygusal ilişkiler, insanların kim olduklarını ve nereye ait hissettiklerini tanımlayan politik yönleri dikkate alınmadan yeterli bir biçimde anlaşılabilir (Harvey, 2009). Bu politik yönler, insanların nereye ait olduklarını, sahip oldukları hak ve özgürlükleri, nereyi “evleri” gibi gördüklerini, nereye ait olduklarını veya olmadıklarını, nereye gidebileceklerini, nereye gitmekten imtina etmeleri gerektiğini belirler. Mekânlar, insanların günlük yaşamlarındaki tüm sosyal etkileşimleri, nereye dâhil olabileceklerini, kamusal mekânlara kimlerin dâhil edilip kimlerin dışarıda bırakılacağını, insanların birbirlerine nasıl davranması gerektiğini belirler (Hopkins and Dixon, 2006). Bu nedenle insanın yerle kurduğu ilişkileri anlamının en doğru yolu, politik boyutun da dâhil edildiği bağlamsal bir model kullanmaktır. Bu bakış açısı istikametinde kimlik ve mekân arasındaki ilişkiyi sosyal, tarihi ve politik bir düzleme yerleştiren yaklaşımlar önem taşımaktadır (Göregenli, 1997).

Gür (1997) yer kimliği süreçlerinin, güçlü bir şekilde gruplar arasındaki ilişkilerin tarihine dayandığını; mekâna dâhil etme ve mekândan dışlama üzerine yapılan güç mücadeleleri açısından ideolojik olduğunu ifade etmiştir. Bu süreçler, etnik ve ırkçı sınıflandırmaları yansıtırlar ve bunların sürdürülmesini sağlarlar; bölünme pratiklerini normal hale getirirler, bölgesel çıkarları ve yayılan eşitsizlikleri sürdürürler ve sosyal mekânı düzenlemenin ve kendilemenin ayrımcı yollarını meşrulaştırırlar.

Yere ilişkin politikaları keşfetmek, yerle ilgili olumsuz ve çelişik duygu ve deneyimleri de fark etmemizi sağlar, çünkü gitmeyi tercih ettiğimiz ve reddettiğimiz yerler daha geniş politik bir gerçeklik tarafından belirlenmektedir. Anlamı olan yerler, eğer yaşam çevresinin dışında ve toplumun çeşitli kesimleri, üyeleri tarafından kullanılıyorsa, hakların ve farklı ideolojilerin karşı karşıya geldiği birer yer haline gelebilmektedir (Öncü ve Weyland, 2005).

Yer kimliği ile ilgili gerçekleştirilmiş çalışmalar kent ve diğer yaşam çevrelerine (ev, yazlık ev, mahalle, bölge vb.) bağlılık; doğal evre ve rekreasyon alanlarına (parklar, yapay göletler vb.) bağlılık ile diğer yerlere (kutsal mekanlar, işyerleri, sanal mekanlar vb.) bağlılık olmak üzere üç grupta sınıflandırılabilir. Farklı büyüklükteki yerlere olan bağlılık duygusunun anlaşılmasına olanak tanıyacak çeşitliliklerin olmasına rağmen, evre psikolojisi konusunda “yere bağlılıkla” ilgili yapılmış çalışmaların büyük çoğunluğu orta ölçekli bir yer olan “mahalle” üzerine yoğunlaşmıştır. Mahalle kavramından daha az sayıda araştırmada ev ve Şehir çevreleri ele alınmıştır (Şengül, 2009).

Gökgür (2008), insanların kentsel temsillerinin oluşumunda, kentlerin ve çevrenin biçiminin önemli olduğunu vurgulamaktadır. İnsanların yaşadıkları kentlerden edindikleri görsel enformasyonları nasıl algıladıkları üzerine yoğunlaşan Gökgür, fiziksel çevrenin ve özel olarak kentlerin okunabilirlik ve temsil edilebilirlik açısından gösterdikleri özelliklerin neye bağlı olduğunu sorgulamıştır. Bunun yanı sıra, insanların yaşadıkları kente ilişkin temsil edici imajlarının oluşabilmesi için, düzenli ve tanınabilir kentsel mekânların gerekliliğini vurgulamıştır. Bu görüş, dış dünyanın, mekânın, bilişsel olarak insan zihninde temsil edilmesi, kodlanması ve insanın dış dünyada bu temsiller yoluyla var olabildiği tezlerine dayanmaktadır.

Şehri ve Şehir hayatını çok farklı Şekillerde yaşayan insan topluluklarının birlikte yaşamaya başlamaları sonucunda tekdüze bir Şehir kimliğinin oluşması yerine kolektif bir “burası noktası” tarzında oluşturulan çok farklı kimliklerden bahsedilebilir. Bu kimlikler, insanların, içinde yaşanılan çevrenin (evin, sokağın, mahallenin, köyün, kentin) ayırt edici özelliklerini (Bilgin, 1997) n plana çıkartması ve kendi yaşamları, bedenleri ve etkinlikleri yoluyla yaşadıkları mekânla kurdukları ilişkiler sonucunda ortaya çıkmaktadır (Göregenli, 2010).

Kent kimliği ya da kentsel kimliklerin, kişisel benliklerin, kimliklerin ve yer kimliklerinin, Şehirsel meknlarla kurulan ilişkiler süresince oluşan karmaşık deneyimlerin bir neticesi biçiminde oluştuğu söylenebilir. Kent, kişisel deneyim zenginliğinden meydana gelen genel semboller bütünüdür (Şengül, 2009). Bu bakış açısı kentsel mekânlara yönelik tecrübenin yalın bir yansıması anlamına gelmemekte; birey, grup, topluluk ya da alt kültürler seviyesinde öznel, zamansal bir devamlılığı yansıtmaktadır. Kentler; bireyler, gruplar ya da alt kültürler için tekil ve birlikte olma

gereksinimini aynı anda karşılar. Tıpkı kişisel kimliklerin oluşum aşamasında olduğu gibi, kentsel kimlikler de diğerlerinden farklı ve öbürüyle aynı olma süreci boyunca gelişir. Belirli bir mekâna ait olma, “biz” duygusunu ortaya çıkarır ve bu duygu aynı mekânda yaşayan bir grubun üyesi olmanın emniyet ve konforunu sağlar. Kişi veya gruplar seviyesinde diğerinden farklı olma, bununla birlikte biricik ve tekil olma durumunu da ortaya çıkarır (Göregenli, 2010).

Değişen sosyoekonomik şartlara ve şehirlerin kültürel yapısına anlam veren “yaşayan organizmalar” şeklinde tanımlanan kentsel mekânlar, sadece insanın varlığını çevreleyen yer değil, aynı zamanda bir değer olarak da kabul görmektedir. İnsanların geçmişlerinin bir deposu olarak değerlendirildiğinde mekân ve mekân içerisindeki etkinliklerin sürdürülmesi, insanların o mekâna ait birikimiyle ilişkilidir. İnsanların mekân içinde aralarındaki ilişkilerin niteliği de onların kültürüyle etkileşim halindedirler (Bal, 2006).

2.2. İlgili Araştırmalar

2.2.1. Türkiye Literatüründeki Durumu

Türk yer adları biliminin ortaya çıkışı Cumhuriyetin kurulması ile paralellik göstermektedir. Atatürk'ün bilim alanında yapmayı planladığı atılımlarla yer adbilimi de Türkiye'de yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamıştır.

Türkiye'deki yer adları ülkemizin jeopolitik konumu, tarihi, coğrafi sosyal ve kültürel özelliklerinden dolayı yerli ve yabancı araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Yabancı araştırmacıların çalışmaları daha çok yer adlarının tarihsel ve coğrafi açıdan araştırılması yönünde olmuştur. Bu araştırmalar arasında elde edilen sonuçlar itibariyle Türk toponimleri konusunda yeni ufuklar açan, ülkemizdeki toponimi çalışmalarına katkı sağlayan bulgular da dikkat çekmektedir.

“Avrupa'da yapılan çalışmalarda, Türk yer adlarına yarar sağlayacak birtakım bulgular da elde edilmiştir. Bu bulguların en önemlisi Fin dilci Martti Rasanen'den gelmiştir. Tanınmış Fin Slaviste'i J. J. Mikkola'nın, Martti Rasanen'in bu konudaki yayınları, Rusya devleti sınırları içerisinde kalan Türk yer adlarına ait bilgilerimizi yeni bulgular sayesinde geliştirmiş ve zenginleştirmiştir. Volga Nehri ismi üzerine yazmış olduğu yazılarda bulunmaktadır. Ünlü Fin bilgini, Volga Irmağı'nın Rusça isminin Türkçe kökenli olduğunu -birtakım verilere dayanarak- kanıtlamaya çalışmıştır. Fin bilgini gibi Macar Slaviste ve Türkologları da yer adları konusunda eserler ortaya koymuşlardır” (Eren, 1965).

“...Türk yer adlarıyla ilgili geniş bir çalışma, meslektaşımız H. Scheinhard'ın Typen Türkischer Ortsnamen. Einführung, Phonogie, Morphologie, Bibliographie (Heidelberg, 1979) adlı eseridir. Scheinhard, bu çalışmasıyla Türkoloji'nin karanlık bir cephesini aydınlatmışsa da meselenin tam manasıyla çözüldüğünü ifade etmek, biraz erken olur...” (Gülensoy, 1984).

Eren ve Gülensoy'un ifade ettikleri gibi yabancı araştırmacıların faydalı çalışmaları olmakla birlikte Türk yer adlarıyla ilgili yaptıkları araştırmalar sayılı olup, henüz yer adlarımızı tam anlamıyla aydınlığa kavuşturacak nitelikte değildir.

Yer adları çok çeşitli bilim dallarının inceleme alanına girdiğinden ülkemizde birçok araştırmacı yer adlarımızı tarih, coğrafya, folklor, edebiyat ve dil bilim açısından inceleyip değerli eserler vermişlerdir.

Yer adları ile yapılmış ilk çalışmalar, Fuat Köprülü'nün Türk mecmuasında yazmış olduğu "Oğuz Etimolojisine Dair Tarihi Notlar" adlı makale ile başlar. Fuat Köprülü, Türkiye Mecmuasında (1925) çıkan bir yazısında (Oğuz etimolojisine dair tarihi notlar) Oğuzların muhaceret yollarıyla iskân alanlarındaki bütün coğrafi isimler ve özellikle köy adları üzerinde durmuştur (Eren, 2010). Bu çalışmalar, günümüze kadar birbirine benzeyen tarzda ortaya konan çok fazla sayıda makale ve birkaç kitap şeklinde devam etmiştir.

Fuat Köprülü'nün ardından yine Türkiye Mecmuasında H. Nihal ve A. Naci'nin "Anadolu'da Türklere Ait Yer İsimleri" adlı çalışmaları bu alandaki makalelerin ilkleri arasında yer almaktadır. Yer adları ile ilgili çalışmalar Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar uzanır. Bu yıllarda ortaya konan ve topografya haritaları üzerinde yazan isimlerin derlenmesine dayanan "Anadolu'da Türklere Ait Yer İsimleri" adlı çalışma ilk toponimi denemelerinden biridir (H. Nihal, A. Naci 1928). Bu yayından hemen sonra o zamanki adıyla "Maarif Vekâleti" "Coğrafi İsimlerin İmlaları Hakkında Rapor" isimli kitap yayınlanmış ve yer adları çalışmalarında ortak bir birlikteliği yakalamaya yönelik önemli bir adım atılmıştır (Maarif Vekâleti 1929), bu çalışma yayımlandıktan birkaç yıl sonra yer adlarının önemini vurgulayan başka bir çalışma daha yapılmıştır (Tunçel, 2000).

Mehmet Şakir'in 1928'de çıkan bir eserinde ise Sinop ve çevresinde Oğuzlarla diğer Türk boylarına ait köy adları üzerinde durulmuştur (Halk Bilgisi Mecmuası, 1928). 1936'da Isparta Halkevi Yayınları arasında F. Aksu'nun "Isparta İli Yer Adları" adlı küçük bir yazı kaleme alınmıştır. Bu yayında hem şehir, kent, köy, mahalle, semt, yayla, kışla ve çiftlik gibi yerleşme adları, hem de dağ, tepe, höyük, bel, belen, sırt, etek, yamaç, seki, boğaz, gedik, geçit, ırmak, dere, çay, pınar, arık, göl, gölet, düden... gibi coğrafi yer adları derlenmiştir. Aksu'nun bu yazısından sonra Sırrı Üçer ile Mesud Koman, "Konya İli Köy ve Yer Adları Üzerine Bir Deneme" adlı küçük bir yazı daha yayınlanmıştır.

Bu eserlere ek olarak İshak Refet İşıtman'ın 1945'te yayınlanan bir yazısını da sayabiliriz. "Köy Adları Üzerine Bir İrdeleme" (Türk Dili Belleten, 1945) ismiyle kaleme alınan yazıda, Anadolu'da Türk ve özellikle Oğuz boylarına ait yer adları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu eserlerin yanında, İşıtman'ın 1945'te çıkan bir makalesini de sayabiliriz. "Köy Adları Üzerine Bir İrdeleme" (Türk Dili Belleten, 1945) adıyla yayınlanan bu yazıda Anadolu'da Türk ve özellikle Oğuz boylarına ait yer adları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Abdülkadir İnan, 1945'te yayınlanan "Anadolu'nun Toponimisi ve Türk Boylarının Adları Meselesi" (Türk Dili Belleten, 1945) adlı eserde Anadolu toponimisiyle ilgili yayınları özet olarak tanıtmayı amaçlamıştır. Fuat Köprölü, 1925'te çıkan eserinden sonra da çeşitli sebeplerle bazı yer adlarının üzerinde durmuştur. Örneğin halk şairi, âşık manasına gelen ozan kelimesini anlatırken, Anadolu'da karşılaşılan Ozan, Ozanlar gibi yer adları üzerinde durmuş ve örnekler vermiştir. Bunun dışında, Uran kabilesine ait eserinde, Anadolu'da sıkça kullanılan yer adlarından olan viran, ören kelimesinin üzerinde durmuş ve örnekler vermiştir (Eren, 1965).

Hasan Eren 1950 yılında Türk yer adları üzerine yayınladığı yazısının ardından, 1965 yılında Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten dergisinde "Yer Adlarımızın Dili" adı altında bir makale yayımlamıştır. Bu makalede Eren, yer adları çalışmasının doğuşunu ve gelişimini anlattıktan sonra Türkiye'de yer adları üzerine yapılan çalışmalara değinmiştir.

Cevdet Türkay'ın "Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda "Oymak, Aşiret ve Cemaatler (1979)" adlı eseri Türk yer adlarına bakışın daha eski dönemlere inilerek ele alınmasını sağlamıştır (Yıldırım, 2006).

1984 yılında Ankara'da düzenlenen Türk Yer Adları Sempozyumuna Cemal Arif Alagöz, "Türkiye Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler" adlı bildirisi ile katılmıştır. Bildiride Endülüs Emevi Devleti zamanında İber Yarımadası'na Arapların vermiş olduğu ve günümüzde de kullanılan isimlerden, keşifler zamanında Amerika kıtası ve çevrisindeki adalara verilen isimlerden ve Türkiye'de dağ, ova, nehir, yerleşme-iskân yerlerinden bahsetmiştir.

Bahaeddin Yediyıldız, “Türkiye’de Yer Adı Verme Usulleri ve Yer-Adı Değişikliklerinin Tarihi Gelişimi” adlı bildirisinde Türkiye’de yer adı vermenin asli kökenleri ve yer adları değişiminin tarihi gelişimi hakkında inceleme denemesi yapmıştır. Bunu yaparken tüm yer adlarının kullanılmayacağından dolayı örnekleme metodu kullanmıştır.

Salih Orcan, “Toponominin Milli ve Milletlerarası Önemi” adlı bildiriyle katılmıştır. Yavuz Yeşilyılmaz, “Yer Adları Tapu-Kadastro Sektörel İlişkisi” adlı bildiriyle katılmıştır.

Mehmet Önder, “Anadolu Şehir Adları Üzerine Efsanelerin Oluşumu” adlı bildirisinde Konya, Burdur, Bilecik, Kastamonu Tokat ve Trabzon şehirlerinin adlarının efsanelerini aktarmıştır.

M. Fahrettin Kırzioğlu, “Selçuklu-Fetihleri’nden (1064-1071) Önce Doğu Anadolu’da Türk Boy ve Oymakları’ndan Kalma Dağ ve Su Adları” adlı bildirisinde Barkar/Barkal, Cin (Çinli), İspiriz, Kortik/Kurtiz, Kosor/Kosur adlı dağların ve Albak/Alpak, Aras/Araks, Balkar/Barkal, Borçka, Botan/Bokhtan, Çoruk/Çorukh, Hemşen/Hemşin, Khızan, Kars, Karsak, Mukus/Müküz, Oltu, Pasen/Pasin, Poskhov/Posof, Tavusker adlı suların adlarının nereden geldiğinden bahsetmiştir.

Hilmi Karaboran, (1984), “Türkiye’de Mevkii Adları Üzerine Bir Araştırma” adlı bildirisinde Çemişgezek, İslâhiye, Hassa, Osmaniye, Silifke, Nallıhan, Hilvan, Ezine ve Pınarbaşı ilçelerinde mevki adlarının “özelliklerini, doğuş sebeplerini; folklorik değerlendirmeler, sınıflandırmalar gibi konular üzerinde açıklama ve yorumlar yapmış ve ayrıca mevki adlarının insan-çevre ilişkilerindeki yerini belirlemiştir.

Tuncer Gülensoy (1984), “Elâzığ, Bingöl ve Tunceli İlleri Yer Adlarına Bir Bakış” adlı bildirisinde Kayı, Bayat, Yazır, Dodurga, Afşar, Kızık, Bayındır, Peçenek, Çavundur, Çepni, Yüreği, Kımık boylarıyla ilişkilendirdiği Elâzığ, Bingöl ve Tunceli illerine ait yer adlarından bahsetmiştir.

Dursun Yıldırım, “Coğrafya’dan Vatan’a Geçiş ve Vatan İle Göç Ediş Problemi” adlı bildirisinde Türklerin fethettiği topraklara milli kimlik kazandırmasından söz etmiştir.

Cemil Cahit Güzelbey, “Gaziantep’te Türk Topluluklarının Adlarını Taşıyan Yer Adları” adlı bildirisinde Gaziantep’te Türk topluluklarının adlarını taşıyan yer adları hakkında kısa kısa bilgiler vermiştir.

Mecdî Emiroğlu, “Bolu Yöresi Yer Adları” adlı bildirisinde öncelikle Bolu yöresinin tarihine değinmiş sonra yöredeki en eski Türk yerleşimlerinden başlayarak yer adlarının özelliklerini ele almıştır.

Müjgân Cunbur, “Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Yer Adları” adlı bildirisinde seyahatname olmanın yanında tarihi bir belge niteliği taşıyan Evliya Çelebi’nin Seyahatnamesinde geçen yer adları hakkında bilgi vermiştir.

Habib Karaçetin, “Antik Çağ’da Anadolu’da Tarihi Yer Adları” adlı bildirisinde antik çağdan günümüze diyalektiğimize uyarak gelmiş Anadolu’daki bazı yer adlarından bahsetmiştir.

Refet Yinanç, “16. Yüzyılda Doğu Anadolu Şehirlerinde Mahalle Adları” adlı bildirisinde 16. yy. da Malatya, Harput, Bitlis, Erzincan, Erzurum ve Kars şehirlerinin mahalle adlarını aktarmıştır.

Yücel Özkaya, “XVIII. Yüzyılda Orta Anadolu’daki Kaza ve Mahalle Adlarının Zamanımızda Uğradığı Değişiklikler” adlı bildirisinde Osmanlı’dan önce adları değişik olan ancak Osmanlı’dan sonra günümüze kadar ufak tefek değişiklikler hariç aynı şekilde gelmiş olan Orta Anadolu’daki bazı ilçe ve mahallerin adlarındaki değişikliklerden bahsetmiştir.

Orhan Şaik Gökyay, “Yer Adlarında Kişilerin ve Olayların Payı” adlı bildirisinde Türkiye’de kişilerin doğrudan, tarihte yaptıkları fetihlerle ya da bilgin ve ergin olarak ün almış kişilere göre, ermişlere göre ve tarihi olaylara göre yerlere verdikleri adlardan söz etmiştir.

Saim Sakaoğlu, “İnsan Adlarından Kaynaklanan Yer Adları” adlı bildirisinde insan adlarının, yer adlarına koyulmasından bahsetmiş ve bu şekilde yapılan yer adlarını sınıflandırmıştır.

Tuncer Baykara, “Anadolu Yer Adlarının Orta Asya’daki Benzerleri Üzerine Bir Kaynak” adlı bildirisinde Anadolu’daki bazı yer adları ile aynı şekilde oluşturulmuş Orta Asya’daki yer adlarını incelemiştir.

Doğan Aksan, “Türk Yer Adları Konusunda Bir Proje Önerisi” adlı bildirisini katılmıştır.

Nail Tan, “Türkiye’de Yer Adları Verilirken ve Değiştirilirken Neler Esas Alınmalıdır” adlı bildirisini katılmıştır.

A. Mecit Doğru, “Türk Yer Adları Sempozyumu Üzerine” adlı bildirisini katılmıştır.

Türk Yer Adları Sempozyumu’nda Mehmet Eröz (1984), bazı bilim adamlarının da yer adları konusunda ismini anmıştır. “Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları” adlı makalesinde bu konuyla ilişkili olarak, Caferoğlu, Fındıkoğlu, Abdülkadir İnan, Togan’ın, Raşonyi ve Kafesoğlu’ndan da söz etmek gerektiğini ifade etmiştir.

Türk yer adları konusu üzerine yapılan çalışmalar, ne yazık ki yeterli seviyede değildir. Eren, Aksan, Başkan gibi Türkolog ve dil bilimcilerin çalışmalarının ancak birkaçı yer ad bilimine yönelik olması nedeniyle, bu konuya ait pek çok mesele henüz çözülmemiştir. Türk yer adları kavramıyla ilgili geniş bir derleme, Scheinhard’ın “Typen Türkischer Ortsnamen. Einführung, Phonologie, Morphologie, Bibliographie” (Heidelberg, 1979) adlı çalışmadır. Scheinhard, bu eserinde Türkoloji’nin eksik kalan bir yönünü aydınlatmaya çalışmışsa da problemin tam anlamıyla çözüldüğünü söylemek için çok erkendir. Zira toponimi konusunda yapılan çalışmalar, arazide halk ile iç içe ve konuyu derinlemesine irdeleyen çalışmalarından ziyade ofis çalışmalarına dayanmaktadır. Masa başında yapılan bu çalışmalar belli komisyonlarca ve kültürel bir dayanaktan yoksun olmasının yanında, yer adlarının sıkça değiştirilmesi neticesinde ortaya çıkan sonuçların verimli olmadığı aşikârdır (Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, 1984).

Açikel (2003), Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi’nde yayınlanan makalesinde, ülkemizde yapılan yer adları çalışmalarının 1920’lerden itibaren başladığını dile getirmiştir. Tarihi süreç içerisinde çok değişik kültürler bu topraklardan gelip geçmiş ve izler bırakmış olmasına rağmen ülkemiz 1920’lerden

sonra toponimi konusunda çalışmalar yapmaya başlamış ve bu alanda yeterli sayıda olmasa da birçok eserin kaleme alındığını belirtmiştir (İnan, 1987; Eren, 1965; Baykara, 1988; Budak, 2001; Sakaoğlu, 2001). Açıklık, aynı makalesinde;

“Bu incelemelerde daha çok modern yer adları kılavuzları esas alındığından günümüz yer adlarının tarihi kökenleri üzerinde fazla durulmamıştır. Ayrıca kronik tarih kitapları, seyahatnameler, arşiv malzemesi (defter ve belgeler), şer’iyye sicilleri ve benzeri, kıymeti haiz kaynaklar, Türkiye yer adları konusunda tam olarak seferber edilememiştir. Bu tarihi kaynakların sadece bir kısmı, bazı araştırmacılar tarafından araştırıldığını”

ifade etmiştir.

Türkiye’deki yer adları konusunda yapılan tüm bu çalışmaların ışığı altında, ülkemizdeki yer adlarının; inceleme alanının genişliği, bu konudaki tarihi kaynakların yetersizliği ve değiştirilen yer adları nedeniyle toplu çalışmalar yerine yöresel çalışmalar yönünde ağırlık kazandığı görülmektedir. Diğer taraftan yer adlarının değiştirilmesi de söz konusu olmuştur.

Yer adlarını değiştirme çalışmalarına aslen Türkçe olan yer adlarının da değiştirilmiş olması nedeniyle birçok eleştiri yöneltilmiştir. Bu çalışmalar zaten eski bir geçmişi olmayan toponimi araştırmalarını oldukça olumsuz etkilemiştir.

Son 150-200 yıldır pek çok Yörük oymağı, kendi gayretleriyle veya devletin yönlendirmesiyle yer tutup yerleşmeler kurmuştur. Kurulan bu köylerin adlarını ise daha çok eski gelenek ve göreneklere göre vermeye çalışmışlardır. Bu isimler verilirken ya oymaklarının veya obalarının adını almışlar, ya da kendilerince değerli görülen bir şahsın adını kullanmışlardır. Bununla birlikte Türk kültür tarihinde yer eden eski totemik izleri taşıyan hayvan isimlerinin eski yurttan ve yeni yurttan yer adı olarak kullanıldığı da görülmüştür. Halkımızın takdir edilecek ve övünç duyulacak bu kültürel bağına karşın, İçişleri Bakanlığınca yetkilendirilmiş bazı kişiler hiç de iyi bir tutum sergilemeyerek, Türkçe olmayan yerleşim yeri adlarını değiştiriyoruz diye öz Türk kültürünü yansıtan pek çok yer adını Türkçe değil diyerek değiştirmişlerdir (Eröz, 1984).

Eröz (1984), köylerin adlarının değiştirilmesinde izlenen yanlış tutumu aşağıdaki başlıklarla somutlaştırmıştır;

1) Türk adıyla veya Türk ulus ve uruk adları ile anılanlar: Türkyenice (Akoluk)-Sivas; Türkçaybaşı (Çaybaşı)- Sakarya...

2) Türk ulus ve uruklarına bağlı boy ve oymak adları ile anılanlar: Kınıkbala (Yukarıkent)-Bolu, Terekemecayış (Koçgüden)-Kars...

3) Türk içtimaî teşkilatına ait isimler taşıyan köyler: Oymak (Bademli)-Aydın, Elbizin (Tütenli)- Gümüşhane...

4) Ünlü kişilere göre isimlendirmeler: Ardahan (Beykent)-Malatya; Asbuğa Tansuk (Asılbeylik) İzmir...

5) Orta Asya ve öteki Türk illerine ait kelimeler: Erbil (Koşuyolu)-Mardin; Hive (Derindere)- Kars...

6) Totemik izler taşıyan köy adları: Arvana (Çatmakaya)-Konya; Meral (Gökpınar) Zonguldak...

7) Maddî kültürümüzle ilgili olan köy adları: Ağın (Gözecik)- Sivas; Aşağıtezene (Aşağıalıçlı)-Gümüşhane...

8) Mana ve mefhumların karıştırılmasına yol açan değiştirmeler: Kadıncık (Kadıncı) –Kastamonu; Özbek (Özbey)-İzmir...

Yediyıldız (1984), “Türkiye’de Yer Adı Verme Usulleri” başlıklı bildirisinde yer adlarının değiştirilmesiyle ilgili başka bir önemli noktaya dikkat çekerek Batılı araştırmacıların öz Türkçe yer adlarını yabancı kelimelere dayandırma gayreti içinde olduklarını ifade etmiştir.

“Anadolu’da daha Selçuklu ve Osmanlılar döneminde bile, yaşayabilen Türk öncesi yer adlarının nispeti çok düşük olmasına rağmen, bilhassa Batılı araştırmacılar Anadolu’da antik yer adlarıyla ilgili birçok araştırma yapmışlar ve öz be öz Türkçe olan yer adlarını antik adlarla aynileştirmek istemişlerdir. Bunlar tarafından “Anadolu’da toponiminin devamlılığı kaidesi” kanun haline getirilmek istenmiş ve

bu kaide çok istismar edilmiştir. Bu tür çalışmalar kontrolsüz bir muhayyilenin, aceleyle ileri sürülen varsayımların, ciddî ve sistemli muhakeme yokluğunun ürünleridir. Öyle ki Elmalı'nın Amelas'tan geldiği, Antandros'un Derbent'e dönüştüğü ileri sürülebilmiş; antik Beudos (Frigya'da) bir Türk boyunun adı olan Bayat ile aynileştirilmek istenmiştir" (Yediyıldız, 1984).

Ad değiştirme işlemleri sırasında eski ismi hatırlatacak yenileştirme ile değiştirilen adın Türkçe anlamının verilmemesine dikkat edilmeye çalışılmasına karşın buna uymayan değişiklikler de yapılmıştır: "Pervana/Pervane (Trabzon), Şemsi /Güneşli (Siirt)." Bazı ad değiştirmeleri ise mevcut ismin yazı diline dönüştürülmek istenmesi neticesinde sadece bir iki harf değişikliğinden ibarettir. Şıh şeklinde yazılanlar şeyh, viranlar/ören, ağlar/ak, yörükler/yürük şekline dönüştürülmüştür. Ayrıca içerisinde kızıl, çan, kilise kelimesini barındıran köy isimleri de değiştirilmiştir. Bunların dışında Kürt, Gürcü, Tatar, Çerkez, Laz, Arap, muhacir gibi yerleşim yeri isimleri de ayrımcılık ve bölücülüğe neden olacağı düşüncesiyle değiştirilme yoluna gidilmiştir. Yine ismin içerisinde ağıl, kom, oba, mezra, çiftlik gibi ek ve/veya kökler bulunduran adların hemen hemen tamamı değişikliğe uğramıştır. Kuzağıl/Yeşildere (Konya), Akkom/Akdere (Kars) "Aptaldam, Deliler, Kıllı, Kuduzlar" gibi anlamları güzel çağrışımlar uyandırmayan kelimelerden oluşan yer adları da Türkçe olmalarına rağmen değiştirilmiştir. Ancak bunlar sayıca azdır (Tunçel, 2000)

Yer adlarının değiştirilmesinin tarihî, coğrafi, sosyal ve kültürel açıdan ortaya çıkardığı olumsuzlukların yanında bunun, tapu kadastro işlemlerini de olumsuz etkilediği Tapu Arşiv Daire Başkan Vekili Yavuz Yeşilyılmaz'ın "Yer Adları ve Tapu Kadastro Sektörel İlişkisi" başlıklı bildirisinde aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir;

Takip edilebildiği kadarıyla sokak, semt ve mevki adlarının çokça değişmekte olduğu... Semt ve mevki adlarının ülke çapında il, ilçe, mahalle ve köy bazında tespiti yapılmamış olduğu görüldüğü gibi hangi kıstaslar içerisinde buraların adlandırıldığı da açıklığa kavuşturulmuş değildir (Yeşilyılmaz, 1984).

"Yer adları yerleşme iskân tarihi açısından hem tarihçi hem de dil bilimciler açısından gerçekten yol göstericidir. Tarihi arşiv belgelerinin tasnif edilememiş, işlenip bilim adamlarının yararına sunulamamış

olması, Türk tarihi ve dili için büyük bir kayıptır. Bu eksiklikten dolayı da tam bir Anadolu yerleşme (iskân) tarihi yazılamamıştır. Yazılanlar ise, birkaç arşivde bulunan, birkaç devirle ilgili pek az kayda dayandığı için, araştırmacıları yarı yolda bırakmaktadır” (Gülensoy, 1984).

Genel görünüş bu şekilde iken, bilim adamlarının önüne ikinci bir engel çıkmaktadır. Bu engel değiştirilen yer adları olup, araştırmacının elini kolunu bağlamakta ya da büyük ölçüde yanılmasına sebep olmaktadır.

“Değiştirilen ve kökenleri Arapça, Farsça, Rumca, Ermenice, Süryanice, Rusça vb. dillere bağlanan yer adlarının yanında Türk boy, soy, oymak, oba, aşiret ve teşekkül adlarından meydana gelen çok yer adı kaybolup gitmiş, yerlerine bazen manasız bazen de tutarsız adlar verilmiştir” (Gülensoy, 1984).

Toponimi çalışmaları yurt dışında önemli bir mesafe almışken, Türkiye’de yapılan çalışmaların azlığının yanında, İçişleri Bakanlığı’nın 1967 yılında 7267 sayılı kanunla “yabancı kökten geldiği ve iltibasa yol açtığı” gerekçesi ile 12.200 köy adının değiştirilmesi kararlaştırılmıştır. Bakanlık bünyesinde oluşturulan komisyon içerisinde tarihçilerin, Türkologların ve bölgenin tarih ve ağız özelliklerini bilen uzmanların olmaması, yeni başlayan toponimi çalışmalarını ve tasnif denemelerini olumsuz etkilemiştir. Ayrıca yer adlarının bilinçsiz ve umarsızca değiştirilmesiyle bu alandaki çalışmaların çok ciddi problemlerle karşılaşmasına neden olmuştur (Doğru, 1978).

Gülensoy da Türkiye’deki yer adlarıyla ilgili çalışmaların yetersizliğini Anadolu’nun araştırmacılara yol gösterecek nitelikte bir iskân tarihinin yazılmamış olması ve diğer birçok araştırmacı tarafından dile getirildiği üzere değiştirilen yer adlarının çokluğuna bağlamaktadır.

Türkiye’deki yer adı araştırmalarını belirtilen sebepler gerek nicelik gerekse de nitelik bakımından oldukça olumsuz etkilemiştir. Türklük damgasını taşıyan yer adlarının kaybolup gitmesinin önüne geçilebilmesi için tahrir defterleri başta olmak üzere hem arşiv kaynaklarından hareketle hem de saha araştırmalarıyla Türkiye’nin bütün yer adlarının tespit ve tasnifinin yapılarak bu isimlerin tarihî değişikliklerinin belirlenmesi ve bunların da listelenmesi büyük önem taşımaktadır.

2.2.2. Dünya Literatüründeki Durumu

Dünyada yer ad bilimi çalışmaları Avrupa’da geçen yüzyılın başında başlamıştır. Bu sıralarda dünya üzerinde meydana gelen değişiklikler yüzünden Avrupa’da birçok ülkede yer ad bilim çalışmalarına hız verilmiştir. Toponimik terimlerin kurucusu Johann Jakob Egli olarak kabul edilmektedir (Kurgun, 2002). Toponimi alanında geniş bilgiler edinebildiğimiz Hasan Eren bir makalesinde tarihî gelişimleri şu şekilde vermiştir.

Yer ad bilimi konusunda Fransa’da 1920’lerde birçok bilim adamı yetişmiştir. Houze, Quicherat, Cocheris, d’Arbois de Jubainville gibi yer ad bilimciler kısa sürede kendi yerlerine geçebilecek yeterliliğe sahip toponimist yetiştirmiştir. 1932’den itibaren “Revue des Etudes Anciennes” dergisinde yer ad bilimi haber ve yazıları yayınlanmaya başlamıştır. 1938’de Paris’te Uluslararası I. Toponymie ve Anthroponymie Kongresi yapılmıştır. Bu kongreye 15’in üzerinde ülke katılım göstermiştir. Bu kongrede Fransa’da bir Toponymie ve Arthroponymie adlı komisyonun da kurulmasına karar verilmiştir. Bu kongreden sonraki yıllarda Paris’te (1947) ve başka yerlerde (Bruxelles, 1949; Uppsala, 1952) yeni kongreler düzenlenmiştir (Eren, 2010).

Fransa’nın dışında yer ad bilim çalışmaları Belçika’da da gelişmiştir. Belçikalı yer ad bilimciler, Fransa’daki yer adları üzerinde de çalışmışlardır. Belçikalı yer ad bilimciler arasında Vincent, Carnoy, Vannerus Van de Wijer sayılabilir. 1926’da Belçika’da Toponimi ve Diyalektoloji Komisyonu kurulmuştur. “Revue de Dialektologie et de Toponymie” dergisinin çıkarılmasına bu komisyon öncülük etmiştir.

Yer ad bilimi ile ilgili çalışmalar İsviçre’de de önemli bir gelişim göstermiştir. İsviçre’de toponimi konusunda Jaccard ve Ernest Muret’ten sonra Aebischer ve Hubschmied gibi ünlü bilginler çalışmalar yapmışlardır.

İtalya, İspanya ve Portekiz’de de yer ad bilimi çalışmaları büyük bir gelişme göstermiştir. İtalyan yer ad bilimciler arasında Battisti, Bertaldi, Serra... ; İspanyol yer ad bilimciler arasında Griera ve Montoliu, Portekiz’de de Leite de Vascolenos’u sayabiliriz (Eren, 2010).

Almanya’da yer adları konusunda çok ciddi çalışmalar yapılmıştır. P. Skok ve Kaspers gibi bilim adamlarının araştırmalarından sonra Gröhler, Gamillscheg ve Schnetz’in toponimi üzerine çok başarılı eserler ortaya koyduklarını görmekteyiz.

Slav ülkelerinde de yer ad bilimi çalışmalarının tarihi eskilere dayanan bir geçmişi vardır. Büyük Slaviste Franz Miklosich, Slav yer adlarını yapısal ve anlam bütünlüğü bakımından ele almıştır. Daha sonra, Çekoslavakya, Polonya, Rusya, Yugoslavya ve Bulgaristan’da toponimi üzerine birçok yayın çıkmış, dergiler yer adbilim araştırmalarına geniş yer vermiştir (Eren, 2010).

Ruşanın etimoloji sözlüğünü yazan Max Vasmer, Rusya’nın toponimi çalışmalarının yanı sıra, Balkan devletleri içerisindeki Slav yer adlarını da incelemiş, ayrıca Slav dilleri açısından büyük bir öneme sahip Yunanistan’daki Slavca adlara da bakmıştır. Slav ülkeleri üzerine yapılan bu araştırmalara Fin ve Macar Slavistleri de katkıda bulunmuştur. Ünlü Fin Slavisti J.J Mikkola’nın Martti Rasanen’in yer adları alandaki çalışmaları Rusya devleti içerisinde kalan yerleşmelerdeki Türk yer adı bilgilerimizin yeni bulgu ve veriler sayesinde derinleşip zenginleşmesini sağlamıştır.

Macaristan ile Romanya arasında ortaya çıkan tartışmaların çözümü konusunda yer adlarının tarihi aydınlatan bilgisine sıkça başvurulmuştur. Bu tartışmalar daha çok II. Dünya savaşından önceki yıllarda kendini göstermiştir. Macarlar ve Rumenler arasında probleme yol açan Transilvanya davasını yer adlarını incelemek suretiyle çözmüşlerdir (Eren, 2010).

1959’da Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC) küçük bir grup uzman tarafından ulusal ve uluslararası düzeylerde coğrafi adların standartlaştırılması konusunda teknik tavsiyelerde bulunmak ve bu konularda sunmalar yapmak amacıyla, Birleşmiş Milletler Coğrafi İsimler Standardizasyonu (UNCSGN) ve Birleşmiş Milletler Coğrafi İsimler Uzmanlar Grubu (UNGEGN) kurulmuş ve yer adları konusunda milletler düzeyinde konferansların yapılması sağlanmıştır. UNCSGN her beş yılda bir toplanmakta ve UNGEGN Konferanslar tarafından kabul edilen kararların uygulanmasını takip etmek ve konferanslar arası faaliyetlerin sürekliliğini sağlamak için konferansların yapılmadığı dönemlerde toplanmaktadır.

UNGEGN 24 coğrafi / dilsel bölümler aracılığıyla ve şu anda eğitim kursları, dijital veri dosyaları ve gazeteciler, romanlaştırma sistemleri, ülke isimleri,

terminoloji, tanıtım ve finansman konuları, toponimik kurallar ve konularını ele alan çalışma grupları aracılığıyla faaliyet göstermektedir. UNGEGN'in hedefi, her ülkenin kendi ulusal isimleri konusunda yetkili ve tanınmış personelleri aracılığıyla kendi ulusal standartlaştırılmış isimlerine karar verebilecek yeterliliğe sahip olmasını amaçlamaktadır (UNGEGN, 2002).

Konunun Uzak Doğu'ya bakan yönünde ise Kore hükümeti tarafından, Doğu Denizcilik Derneği, uluslararası toplumda "Doğu Denizi" adını kullanması amacıyla 9 Kasım 1994 tarihinde Kore Devleti Dışişleri Bakanlığı'nın girişimiyle kurulan kâr amacı gütmeyen özel bir kuruluştur. Kore hükümeti ilk olarak 1992 yılında Birleşmiş Milletler Coğrafi Adların Standardizasyonu Konferansı (UNCSGN) toplantısında "Doğu Denizi" adını geri alma meselesini gündeme getirdi. İki yıl sonra hükümet Doğu Denizcilik Derneği'ni kurdu. "Doğu Denizi" nin dünya çapında kullanımını teşvik etmek ve gerekli akademik çalışmaları ve diğer yardımcı faaliyetleri sistematik olarak yürütmek amacıyla faaliyetlere başladı. Kurulduğu günden bu yana, Doğu Deniz Derneği araştırmalar yaptı ve kitaplar yayınladı. Bunun yanında "International Seminar on Sea Names" adıyla uluslararası seminerler ve çalıştaylar düzenledi. Birleşmiş Milletler Coğrafi İsimler Uzmanlar Grubu (UNGEGN) ve Uluslararası Hidrografik Organizasyon gibi uluslararası kuruluşların faaliyetlerine katıldı (IHO). Yerel olarak, Doğu Denizi Derneği Dışişleri Bakanlığı, Kore Hidrografik ve Oşinografi Ajansı, Ulusal Coğrafi Bilgi Enstitüsü (NGII), Kore Kültür ve Bilgi Servisi, Kuzeydoğu Asya dâhil olmak üzere hükümet kurumları ile yakın bir ilişkiler içinde çalışmalarını sürdürmektedirler (The Society for East Sea 2017).

2.2.3. Yer Adı Literatüründeki Tasnif Çalışmaları

Eren, yer adlarını etimolojik yönden tasnif etmiştir.

"Yer adlarımızı köken bakımından iki büyük gruba ayırabiliriz: 1. Türk kökünden gelen adlar; 2. Yabancı dillerden alınmış olan adlar. Yabancı dillerden alınmış adlara Anadolu'nun birçok yerlerinde, özellikle sınır bölgelerinde rastlanmaktadır. Batı Anadolu'da kullanılan yabancı adlar daha çok Rumcadan gelir. Doğuda kullanılan adların ise doğu dillerinden geldiği açıktır" (Eren, 2010).

Eren'in tasnifi yer adlarımızın kökenini belirtmektedir. Ancak çok çeşitlilik gösteren yer adlarımızın bu özelliklerini ifade etmekten uzaktır. Yer adlarımız açısından temel bir kaynak sayılabilecek “Yer Adları Sempozyumu Bildirileri” kitabı farklı bakış açılarıyla ortaya çıkan tasnif denemelerini içermesi bakımından da önemli bir eserdir.

“Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri” kitabındaki tasnif denemelerinden ilki Cemal Arif Alagöz'e aittir. Alagöz, dünya üzerinde yer adlarının nasıl verildiğiyle ilgili genel bir tasnif yaptıktan sonra Türkiye'deki yer adlarını çeşitli başlıklar altında tasnif etmiştir.

Alagöz (1984), dünyadaki yer adı verme eğilimlerini beş başlık altında incelemiştir:

1. Yeni keşfedilen mekânlarda bilinmeyen şartlarla karşılaşma korkusu ve tehlikeli sürprizler nedeniyle, kâşif ya da göçmenler bu yeni yerlere dini adlar vererek bu korkularını yenmeye çalışmışlardır. Bunlar Hz. İsa, Hz. Meryem ve Hristiyan Azizlerine ait adlardır. San ve Santa ile başlayan yer adları Reader's Digest dünya atlasında 200'ü aşkındır. Portekizcede “Sao” ile başlayanlar 40'tan fazladır. St. ile başlayan yer adı sayısı Kanada'nın Quebec eyaletinde 35'tir. San Francisco, Santa Barbara, St. Louis...

2. Çeşitli ülkelere farklı nedenlerle göç edenler geldikleri yerlere kendi eski yurtlarının adlarının başına “yeni” yazmak suretiyle buraları adlandırmışlardır. New York, New Lizbon, New Amsterdam, New London, New Zeland, New Orleans...

3. Yeni keşfedilen yerlere kâşifler kendi adları vermişlerdir. Hudson (körfez, nehir, boğaz ismi olarak), Columbia (birkaç tane), J. Ross (Güney Kutbu kâşiflerinden)

4. Kâşiflerin mensubu oldukları devlet hükümdarlarının veya yöneticilerinin adları verilmiştir. Victoria, Nelson, Washington...

5. İlim, sanat veya başka şekilde tanınmış ünlü kişilerin adları da yer adlarında kendine yer bulmuştur. George Everest, Kosciusku, Korsakofsk...

Yediyıldız (1984), Türkiye'de Yer Adı Verme Usulleri” başlıklı bildirisinde örnekleme metodunu kullanarak Ordu ili yer adlarından başka 16. Asır Tahrir

Defterlerinden yararlanarak Viranşehir, Erenci, Konar, Elmalı ve Kaş nahiyeleriyle İzmir ve Çeşme kazalarının köy ve mezra adlarını tasnif denemesi yapmıştır. Yedyıldız'ın tasnifi sonucu ortaya çıkan başlıklar şunlardır:

1. Boy, oymak, aşiret ve şahıs adları: Oğuz boyuna ait yer adları (Eymür, Yazır, Karkın, Alanyundlu...), yalın şahıs adları: (İbrahim, Timurcan...), bir şahsa veya oymağa bağlı insan gruplarının belirten adlar (Arıklar, Kara Hamzalı...)

2. Tabii olgulardan yararlanılarak verilen adlar: Yeryüzünün tabii yapısıyla ilgili (Tepeköy, Tepecik, Kocadağ, Ovacık), Toprağın özellikleriyle ilgili : (Kızıl Kaya, Taşlık, Çorak), Doğanın renkleriyle ilgili; (Karataş, Sarıkır, Akkaya, Alaçayır), Coğrafi konumla ilgili: (Kayabaşı, Yakacık, Bucak, Ortaköy, Burun ova (Bornova), Seki'ler (dağlar içindeki düzlük köyler), Suyla ilgili: (Abâd pınar, Abdal pınar, Gökçe pınar, Kara pınar, Taş Pınar, Çeşme, Ilıca, Kuyular), İklim özellikleriyle ilgili: (Yağmurluca, Kuz-belen, kuz-köy),Bitki örtüsüyle ilgili: (Bağluca, Bağçecik, Boz armud, Zeytünlü, Kavaklu, Çamlu, Söğüt)

3. İçerisinde ören ve viran kelimeleriyle oluşmuş adlar: Baykuş-viranı, Killü -viran, Akviran, Karaca-viran, Kalecik, Kızıl-hisar, Eski-kend...

4. Meslek adları ile oluşturulmuş adlandırmalar: Kazancı, Kovancı, Okçulu...

5. Dini yapılar ve maneviyatla ilgili adlandırmalar: Akçakilise, Manastır, Şeyhlü, Tekke pınarı, Güristan, Ağca-Meşhed, Tekkeli...

6. Folklorla ilgili adlandırmalar: Gidi-köy, Gerdek-kaya, Kaçak-ağzı, Dört deli, Dede-Kaya ağacı, Sakalıyanar, Baba mağarası, Çağırğan...

7. Ticari konularla ilgili adlandırmalar: Çarşı, Bazar, Meryem Hanı...

8. Hayvanlarla ilgili adlandırmalar: Alaca-at, Kuğuluca, Turna-suyu, Balıklı, Katırlı.

Eröz (1984), Türkiye çapında değiştirilen köy adlarını tasnif ederek tasnifinde bu köylerin eski ve yeni adlarını bir arada vermiştir.

1. Türk adıyla veya Türk ulus ve uruk adları ile anılanlar: Türkyenice (Akoluk), Türkali (Dikendere), Türkçaybaşı (Çaybaşı)...

2. Türk ulus ve uruklarına bağlı boy ve oymak adları ile anılanlar: Şeditabdallı (Göktaş), Bahşayış (Gökbahçe), Bayburt (Gündoğan), Arpaz (Esenköy)...

3. Türk içtimai teşkilatına ait adlar taşıyan köyler: Elbizin (Tütenli), İlaka (Mataracı), İlbarut (Yamaç)...

4. Ünlü kişilere göre adlandırmalar: Aleyhan (Ulukonak), Almışka (Uluçayır), Almus (Orhanbeyli)...

5. Orta Asya ve öteki Türk illerine ait kelimeler: Azakpur (Özdilek), Becin (Mutluça), Bacin (Güven)...

6. Totemik İzler Taşıyan Köy Adları: Arvana (Çatmakaya), Bugur (Derinsu), Yukarıçayan (Gülece)...

7. Maddi Kültürümüzle İlgili Olan Köy Adları: Ağın (Gözecik), Bişiköy (Erginler), Ekrek (Çilligöl)

8. Mana ve Mefhumların Karıştırılmasına Yol Açan Değişiklikler: Akın (Akin), Akhasan (Ongun), Aşağıdecde (Tarhan)...

Salih Orcan (1984), Toponimi Coğrafi Yer Adları Standardizasyonunun Millî ve Milletlerarası Önemi başlıklı bildirisinde yer adlarını bir harita uzmanı gözüyle tasnif etmiştir.

“Coğrafi adlar veya toponimi; bilinen bir yerleşim merkezine veya belirli bir fiziki özelliğe verilen addır. Bunlar tek kelimededen oluşabileceği gibi, birden fazla kelimenin birleşmesinden de oluşabilirler. Birleşik coğrafi adlar generik ve spesifik olmak üzere iki bölüme ayrılırlar” (Orcan, 1985).

Hilmi Karaboran (1982); Çemişgezek (Tunceli), İslâhiye (Gaziantep), Hassa (Hatay), Osmaniye, Silifke (İçel), Nallıhan (Ankara), Hilvan (Şanlıurfa), Ezine (Çanakkale), Pınarbaşı (Kayseri) illerindeki yer adlarını inceleyerek “Türkiye’de Mevkii Adları Üzerine Bir Araştırma” adlı bildirisinde Doğan Aksan ve Özcan Başkan’ın tasniflerinin geliştirilmiş bir denemesini ortaya koymuştur.

A. “Tabiata ve fiziki şartlara dayanan adlar:

1. Çevre ile ilgili (Doğrultu, coğrafya adları, maden, kıymetli taşlar, mevsimler, günler, sayılar, renkler)

2. Bitkilerle ilgili adlar (Ağaç, meyve, sebze, çiçek, bitki parçaları)

3. Hayvanlarla ilgili adlar.

B. İnsanlara ve topluluklara dayanan adlar:

1. Kişilerin fiziki yaşayışı ile ilgili adlar (yiyecek, içecek, eşya konacak kaplar, kesici aletler, savaş ile ilgili adlar, koşum takımı, kumaş maddeleri, yapı kısımları)

2. Kişilerin duygusal yaşayışı ile ilgili adlar

a) Duyular (Ağrı, acı, yas, korku, kin, sabır)

b) Aile bireyleri (Baba, dede, nine, ana, erkek, kadın, torun, oğul, kardeş, bacı, dayı, yeğen)

c) Dinle ilgili.

3. Kişilerin varlıkları ile ilgili adlar (insan adları, vücut kısımları, meslekler, rütbelere, insanı ilgilendiren sıfatlar, mevkiler.)”

Gülensoy (1984), Elâzığ, Bingöl ve Tunceli İlleri Yer Adlarına Bir Bakış başlıklı bildirisinde Türkiye’de yer adlarıyla ilgili yapılan çalışmaların yetersizliğini Anadolu’nun yerleşme tarihinin yazılmaması ve değiştirilen yer adları olmak üzere iki temel sebebe bağlayarak inceleme konusu olarak alınan yörelerdeki değiştirilen yer adlarının aşağıdaki tasnif ölçütlerini büyük oranda değiştirdiğini ve karışıklığa yol açtığını belirtmiştir. Türk yer adlarının gerçek anlamda tespiti için bu olumsuz duruma akılcı çözümler sunulması gerektiğini vurgulamıştır.

1. Yer in yapısına göre verilen adlarda

2. Yer in ve çevrenin renk özelliğine göre verilen adlarda

3. Yer in bir başka yerle farklı durumuna göre verilen adlarda

4. Yer in ve çevrenin hayvanlarına göre verilen adlarda

5. Çevredeki yapılara göre verilen adlarda
6. Çevredeki akarsulara göre verilen adlarda
7. O yere ilk yerleşen topluluğun lideri veya büyüğünün adına göre verilen adlarda
8. Dinle ilgili adlarda
9. Meslekle ilgili adlarda.

Gülensoy, 1998 yılında yayımlanan “Anadolu’da Yer Adlarına Genel Bir Bakış” adlı makalesinde yer adlarının; “Kişi adından yer adı ya da yer adından kişi adı” verilmek suretiyle türetildiğini ifade etmiştir. Özcan Başkan ve Doğan Aksan’ın tasniflerinden sonra yeni bir tasnif denemesinde bulunmuştur.

Başkan’ın tasnifi:

- A. Tabiata ve fiziksel koşullara dayanan adlar
- B. İnsanlara ve topluluklara dayanan adlar

A. Tabiata ve fiziksel koşullara dayanan adlar:

Bunlar da kendi içlerinde üçer alt bölüme ayırmaktadır:

A1. Çevreyle ilgili adlar,

a. Doğrultular

b. Coğrafya adları:

c. Madenler

d. Değerli taşlar

e. Mevsimler

f. Günler

g. Sayılar

h. Renkler

A2. Bitkilerle ilgili adlar,

a. Ağaçlar

b. Meyveler

c. Sebzeler

d. Tahıllar

e. Çiçekler

f. Bitki parçaları

A3. Hayvanlarla ilgili adlar.

B. İnsanlara ve topluluklara dayanan adlar.

Bunlar da kendi içlerinde üçer alt bölüme ayrılmaktadır:

B1. Fiziksel yaşayışla ilgili adlar.

a. Yiyecekler,

b. İçecekler,

c. Eşya konacak kaplar,

d. Kesici aletler,

e. Savaş ile ilgili adlar,

f. Koşum takımı,

g. Kumaş maddeleri,

h. Yapı kısımları

B2. Duygusal yaşayışla ilgili adlar

- a. Duyular
- b. Aile bireyleri
- c. Din ile ilgili adlar

B3. Kişilerin kendi varlıkları ile ilgili adlar

- a. Vücut kısımları
- b. Rütbeler ve mevkiiler
- c. İnsanı ilgilendiren sıfatlar
- d. Meslekler
- e. İnsan adları

Gülensoy (1998), Başkan'ın tasnifinin ham bir malzeme olup işlenmesi gerektiği görüşünü savunurken Doğan Aksan'ın tasnifi hakkında ise şunları belirtir:

“Doğan Aksan, Özcan Başkan'ın tasnifi üzerinde fazla oynamamış, bazı istatistikî bilgiler vererek, Anadolu'da köy adlarının incelenmesi sonucunda, Türklerin yerleşme yerlerine ad verirken önce çevreden, ikinci planda da bireyden, insandan yararlandıkları gerçeği meydana çıkmaktadır, sonucuna varmaktadır.”

Doğan Aksan (2007) “Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim)” adlı eserinde Anadolu'daki yer adları -özellikle köy adlarındaki- başlıca ad verme eğilimlerini aşağıdaki şekilde tespit etmiştir.

1. Yerleşim yerine ve çevresine ilişkin özelliklerin belirtilmesi
 - a) Yerin yapısına konumuna ilişkin adlar verme: Belen, Yoldere, Karakaya...
 - b) Yerin ve çevresinin renk özelliklerini belirten adlar verme: Alabayır, Yeşilyayla, Sarıköy...
 - c) Yerin bir başka yere göre durumunu, konumunu belirleyen Adlar verme: Ortaköy, Aşağı Yoldüzü, Araköy...

d) Yer in ve çevresinin bitki örtüsünü, ürettiği ürünleri belirleyen adlar verme: Fındıklı, Bademli, Ardıçlı...

e) Yer in ve çevrenin hayvanlarını belirleyen adlar verme: Alabalık, Sığırlı, Tavşancıl...

f) Çevredeki yapılar a ilişkin adlar verme: Hisarcık, Mescitli, Küçükkale...

g) Çevredeki akarsuları belirleyen adlar verme: Koldere, Kolpınar, İncesu...

2. Yerleşim yerlerine kişiyle, bireyle ilgili ad verme eğilimi:

a) Yerleşim yerine o yerle ilgisi bulunan bir kimsenin adını ya da sanını verme: Alifuatpaşa, Mehmetalanı, Yahyalı...

b) Dinle ilgili adlar verme: Sarışeyh, Mollaköy, Sofular...

c) Mesleklerle ilgili adlar verme: Terziler, Çanakçı, Peynirci...

Yukarıdaki tespitlerin dışında Doğan Aksan, XI. Uluslararası ad bilimleri kurultayına sunduğu bildirisinde Özcan Başkan'ın tasnifini esas alarak Anadolu'daki köy adlarını tasnif etme yoluna gitmiştir. "Başkan'ın çalışması, ancak her türe giren yer adlarının sayısının belirtilmesi sonucunda kesin birtakım yargılara varmaya yarayacak durumdadır. Bu yüzden biz "Köylerimiz 1968" adlı kitaba dayanarak köy adları üzerinde sayımlar yapmaya çalıştık. Ancak bütün adları tek tek fişlemek çok uzun süreli ve kolektif bir çalışmayı gerektireceğinden, yalnız alfabetik sırayı temel tutarak belli kelimeleri ve bunlarla başlayan türleri saptadık" (Aksan, 1974).

Yukarıdaki cümlelerle tasnifinin Başkan'ın tasnifini tamamlayıcı yönlerini ve tasnif yöntemini açıklayan Aksan'ın (2007) tasnifi şu şekildedir:

A. Çevreyle ilgili adlar

1. Çevrenin coğrafi özellikleri ve jeolojik yapısı,

2. Çevredeki renkler,

3. Çevrenin genel nitelikleri,

4. Çevredeki varlıklar:

a) Bitki örtüsü,

b) Hayvanlar,

c) Yapılar.

B. Bireyle ilgili adlar

1. Kişi adları, unvanlar,

2. Dinle ilgili adlar,

3. Mesleklerle ilgili adlar, akrabalık adları.

“Her iki araştırmacının göremediği için işaret etmediği bir gerçek vardır ki o da Orta Asya adını verdiğimiz geniş coğrafyadan Anadolu’ya getirilen, buradan da Rumeli’ye taşınan adlardır. Ayrıca, belirli tarih dilimleri içinde Anadolu’ya yapılan göçlerle bazı kavim, kabile, bey, soy, oymak, cemaat ve aile adlarının da yer adı olarak kullanıldığı görülmektedir (Aksan, 2007).”

Cümleleriyle hem Başkan’ın hem de Aksan’ın tasnifindeki önemli bir eksikliği tespit eden Tuncer Gülensoy’un tasnifi ise şöyledir:

A. Çevreyle ilgili olarak tabiat ve fizik koşullarına dayanan adlar:

1. Çevreyle ilgili adlar:

a- Doğrultular

b- Coğrafya adları (Çevrenin coğrafi özellikleri ve jeolojik yapısı: dere, çay, su, göl, ova, yayla, yazı, dağ, tepe, ören, bel, alan... vb.)

b1) Bölge adları (başı, burnu, boynu, boğazı, meydanı... vb.)

c- Madenler

c1) Basit taşlar (taş, kaya, kum, toprak)

d- Değerli taşlar

e- Mevsimler

f- Günler

g- Sayılar

h- Renkler

i- Yön adları

i1) Ana ve ara yönler

i2) Yüz, ön, alt, dip... gibi yön bildiren adlar

j- Belirleyici adlar

k- Yıpranmışlık, bakımsızlık, bırakılmışlık (ören, viran, harabe, kırık, yarım, öksüz... vb.)

l- Çevreyi ilgilendiren (eski, yeni, güzel, büyük, küçük, yukarı, aşağı, ulu, keçi/kiçi (kiçig), sivri, baş, orta, yalın...) sıfatlar.

m- Taşın toprağın durumu (topografik şekillere) bağlı adlar: Göktaşlar, Kınalık, Sarıtaş. Kızılyar, Derindere... gibi.

n- Arazinin kullanılış biçimine uygun olarak verilen adlar: Ağılözü, Kervan Yolu, Göç yolu gibi.

o- Çevredeki yapılarla ilgili adlar: Alaşatlık, Kilise arkası, Kör çeşme vb.

2. Bitkilerle ilgili adlar:

a. Ağaçlar (ağaç türleri)

a1) Meyve ağaçları

a2) Meyvesiz ağaçlar

b. Meyveler

c. Sebzeler

d. Tahıllar ve baklagiller

e. Çiçekler

e1) Yabani çiçekler

e2) Süs çiçekleri

f. Bitki parçaları (dal, budak, çubuk, tiyek... vb.)

g) Bitki örtüsü: Armutludere

3. Hayvanlarla ilgili adlar:

a. Yabani hayvanlar (arслан, kaplan, ceylan, domuz vb.)

b. Alıcı kuşlar (kartal, şahin, doğan, tuğrul vb.)

c. Evcil kuşlar (güvercin, kumru, bülbül vb.)

d. Evcil hayvanlar (inek, boğa, koyun, keçi, koç, dana... vb.)

e. Sürüngenler

f. Böcekler

g. Suda yaşayanlar (balıklar, kurbağagiller vb.)

h. Zararlı haşereler

B. İnsanlara ve toplumlara dayanan adlar:

1. Fiziksel yaşayışla ilgili adlar:

a. Yiyecekler

b. İçecekler

c. Eşya konacak kaplar

c1) Su konacak kaplar (bakraç, kova, bardak, ibrik... vb.)

c2) Mutfak levazımatı (kap-kacak, çanak-çömlek, tepsi.)

c3) Aletler, takımlar

d. Kesici aletler

e. Savaş ile ilgili adlar

e1) Devleti simgeleyen adlar (bayrak gibi)

e2) Demokrasi ve insan haklarına uygun olmayan adlar (köle, cariye(vb.)

f. Koşu takımı

g. Kumaş maddeleri

g1) Yünden yapılan eşyalar (keçe, aba, kilim... vb.)

h. Yapı kısımları

2. Duygusal yaşayışla ilgili adlar:

a. Duyular

b. Aile bireyleri

b1) Akrabalar

c. Din ile ilgili adlar

3. Kişilerin varlıkları ile ilgili adlar:

a. Vücut kısımları (baş, yüz, göz, burun, yanak, boğaz, ayak, bacak, göbek, el, taban... vb.)

a1) Vücutta oluşan tüyler (saç, sakal, bıyık, tüy, kıl)

b. Rütbeler (unvanlar), mevkiler

c. İnsanı ilgilendiren sıfatlar

d. Meslekler

e. İnsan (kişi) adları

f. Kişilerin fiziksel özellikleri de bulunan yer adları (kel, topal, kör, sağır ... vb.)

f1) Tarihi kişi adları

f2) Efsanevi kişi adları

f3) Yaşayan kişi adları

g. Kavim, kabile, boy, soy, oymak, cemaat adları

g1) 24 Oğuz boyunun adları

g2) Öteki Türk boylarının adları

g3) Türk dışı boyların adları

C. Orta Asya'dan Getirilen Yer Adları (Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Doğu Türkistan, Özbekistan, Azerbaycan vb.)

D. Moğolcadan Türkçeye geçen yer adları

E. Arapça yer adları

F. Farsça yer adları

G. Öteki dillerden Türkçeye geçen yer adları.

Cunbur (1984), Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Yer Adları adlı bildirisinde; Evliya Çelebi pek çok yer adının kelime olarak yapısını inceler, köküne, kaynağına iner, o yere o adın verilmiş sebebini açıklar, bazı yerlerin çeşitli milletlerce ne şekilde adlandırıldığı üzerinde durur. Seyahatnamedeki yer adlarını bölümlenmek, sınıflandırmak mümkündür” diyerek seyahatnamedeki yer adlarını aşağıdaki şekilde tasnif etmiştir.

I) Evliya Çelebi, bazı yerleşim merkezi adlarının insan adlarıyla bağlantısı üzerinde durmuştur. İnsan adlarına bağlanan yer adlarını birkaç bölümde ele almak kabildir.

1. Bânilerine yani Kurucularının adlarıyla adlandırılan ya da kurucularıyla ilişkili yerler

2. Fetheden kimselerin adlarıyla adlandırılan yerler.

3. Mağlupların adlarıyla adlandırılan yerler.

4. Oturanların adıyla anılan yerler.

5. Doğdukları yer olarak kişi adına bağlanan yerler.

6. Ermiş kimselerin mezar, makam ve türbelerinin bulunduğu çoğu ziyaretgâh olan ve o toprakta yatanın adına bağlanan yerler.

II) Evliya Çelebi, bir kısım yer adlarını olaylara, olaylar ve kişiler etrafında meydana gelen efsanelere bağlar.

1. Bir kısım yer adları fetihler sırasında söylenmiş bir söze, bir cümleye ve bunların değişmesine bağlanmıştır.

2. Diğer efsane ve menkıbelere dayalı yer adları.

III) Birkaç türlü adları bulunan şehirler ve yerler.

IV) Çevreyle ilgili yerleşim merkezi adları.

1. Adları, dağlar, ırmaklarla ilgili yerleşim merkezleri

2. Yetişen ürünler dolayısıyla adlandırılan yerler

3. Yaşayan hayvanlarıyla adlanmış yer adları

4. Çevrenin diğer özelliklerine bağlanan yer adları.

V) Sadece hangi kelimedenden veya kelimelerden türediği anlatılıp manası belirtilen yer adları.

Orhan Şaik Gökyay da “Yer Adlarında Kişilerin ve Olayların Payı” başlıklı bildirisinde Türklerin adlandırdıkları coğrafyalarda kuşların bile Türkçe öttüklerini

hissettiğini dile getirerek Türkçe yer adlarının Türklüğü, Türk kültürünü ifade ettiğini belirterek Türkçe yer adlarıyla ilgili aşağıdaki tasnifi yapmıştır:

A. Kişilerin doğrudan verdiği adlar.

a) Padişahların verdikleri adlar.

b) Tarihte fetihleriyle ya da bilgin ve ermiş olarak ün salmış kişilere göre verilen adlar.

c) Ermişlere göre verilen adlar.

d) Tarihi olaylara göre verilen adlar.

B. Yabancı dildeki yerlere Türklerin verdiği adlar.

C. Rumeli’de Yürüklerin ve Evlad-ı Fatihan’ın yerleştikleri yerlere verdikleri Türkçe adlar.

a) Aşiret adları

b) Birden fazla adlar

c) Boy ve kişi adları

d) Yabancıların telaffuzunu değiştirerek muhafaza ettiği Türkçe adlar.

D. Tutmayan adlar.

Sakaoğlu (1984) da “İnsan Adlarından Kaynaklanan Yer Adlarımız” adlı bildirisinde çeşitli özellikleriyle dikkat çeken bir kişinin adı bir yere bağlanarak o kişinin ebedileştirildiğinin bütün toplumlarda görülen yaygın bir davranış olduğunu belirtmiştir. Bu adlardan bazılarının asıl şeklini koruyarak günümüze ulaşabilmesinin yanında bir kısmının da önemli değişikliklere uğrayarak günümüze ulaşabildiğini ifade etmiştir.

Yer adlarıyla ilgili tasniflerde öncelikle kökene dayalı tasniflerin yapıldığını ancak bu sahadaki en dikkate değer çalışmanın ise Semavi Eyice’ye ait olduğunu belirterek Eyice’nin tasnifinden yola çıkarak bir tasnif denemesinde bulunmuştur (Sakaoğlu, 1984).

I. Bizans menşeli veya Grek dilinden gelen adlar: Tarabya, İstinye; Burgaz, Fener; Galata, Üsküdar; Tatavla, Maçka

II. Türk şahıs adlarından gelen yer adları adları

a) Camii ve mescid kurucularından gelen adlar: Abdi Subaşı, Balabanağa, Nevbahar, Sankiyedim, Sirkeci

b) Ölümünden sonra namlarına yapılan camilerden şahıs adı alan mahalleler: Suadiye, Cihangir

c) O yer ile ilgili şahıs adından gelen adlar: Emirgan, Beyoğlu, Vaniköyü, Baltalimanı, Osmanbey, Paşabahçesi, Beylerbeyi

ç) Orada türbesi olan veya ilgili bir evliyadan gelen adlar: Laleli, Erenköyü, Eyüp, Karacaahmet, Kuzguncuk, Vefa

III. O mahalledeki muayyen bir alametten veya özellikten gelen adlar: Sarıyer, İhlamur, Kazlıçeşme, Taşkasap, Atpazarı, Keresteciler

IV. Zamanla esas şeklini kaybederek yeni biçimlere giren adlar:

Sarıgüzel (Sarıgez), Cibali (Cebe Ali)

V. Çeşitli topluluk veya iskânlar ile ilgili adlar: Aksaray, Çarşamba, Karaman

VI. Kaybolmuş binalar veya şekli değişmiş yerlerin hatırası olan adlar: Ağaayırı, Harem, Yenibahçe

VII. Avrupai kökenden gelen levanten adlar: Galata, Pangaltı, Feriköy

VIII. Özel olarak uydurulan adlar: Teşvikiye, Etiler, Altıntepe, Gültepe

Sakaoğlu, tasnifinin yer adlandırmalarında adları kullanılan şahısların kimler olduğunu tespit etmek amaçlı olduğunu ifade etmiştir.

1. Tarihi şahsiyetler

a) Padişah, vezir, şeyhülislam gibi idareciler,

b) Fikir, sanat, ilim sahalarında şöhret bulmuş şahsiyetler,

c) Ordu mensupları

ç) Diğerleri

2. Mahalli şahsiyetler

a) Eski idareciler (paşa, kaymakam, vali, belediye başkanı)

b) Hayırseverler

c) Diğerleri

3. Eski sakinler

a) Başka din ve soya mensup olanlar.

b) Başka soya mensup olanlar.

c) Aynı soya mensup olanlar.

Bütün bu tasniflerden sonra yer adlarıyla ilgili yaptığı çalışmalarla adını sık sık duyuran Levent Kurgun'un (2002) Denizli ili yer adlarıyla ilgili yaptığı çalışma farklı bakış açılarıyla dikkat çeken oldukça önemli bir tasniftir.

1- Orun adı

2- Su adı

3- Düzlük adı

4- Yükselti adı

5- Mevki adı

6- Boy adı

7- Kişi adı

8- Bitki adı

- 9- Hayvan adı
- 10- Yapı adı
- 11- Eşya adı
- 12- Yol adı
- 13- Mezar adı
- 14- Harabe adı
- 15- Tanımlayıcı adlar
- 16- Hatıra karakterli adlar
- 17- Yapay adlar
- 18- Olaya dayanan adlar.

Türkiye’de yapılan tasnif çalışmaları incelendiğinde farklılıklara rağmen ad verme sırasında yerleşim yerinin durumu, çevrede dikkat çeken herhangi bir yer şekli, bölgenin iklim özellikleri, bitki örtüsü ve üzerinde yaşayan canlılar, yerleşim yerinin çevresindeki yaygın meslekler, orada yaşamış ünlü bir kişinin adını verme gibi eğilimlerin ön planda olduğu görülmektedir.

Tüm bu eğilimlerin dışında daha da önemlisi Türklerin köy, kasaba ve çeşitli yerleşim yerlerini, Türk veya Türk ulus ve uruk ile bunlara bağlı boy ve oymak adlarıyla adlandırıp, buralara Türk damgasını vurmuş olmalarıdır.

2.2.4. Yer Adları Literatürüne Eleştirel Bakış

Türkiye’deki yer adları konusunda yapılan bunca çalışmanın ışığı altında ülkemizdeki yer adlarının; inceleme alanının genişliği, bu konudaki tarihi kaynakların yetersizliği ve değiştirilen yer adları nedeniyle toplu çalışmalar yerine yöresel çalışmalar yönünde ağırlık kazandığı görülmektedir.

Mehmet Eröz, “Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları” başlıklı bildirisinde yerleşim yerlerinin Türklüğüne delil sayılacak pek çok Türkçe kelimenin yok edilip bunların yerlerine köksüz, temelsiz isimlerin getirilmesini eleştirerek bu durumun Türkiye’de Türklük damgasının silinmesine yol açabileceğini belirtmiştir.

Bahaeddin Yediyıldız, “Türkiye’de Yer Adı Verme Usulleri” başlıklı bildirisinde yer adlarının değiştirilmesiyle ilgili başka bir önemli noktaya dikkat çekerek Batılı araştırmacıların öz Türkçe yer adlarını yabancı kelimelere dayandırma gayreti içinde olduklarını ifade etmiştir.

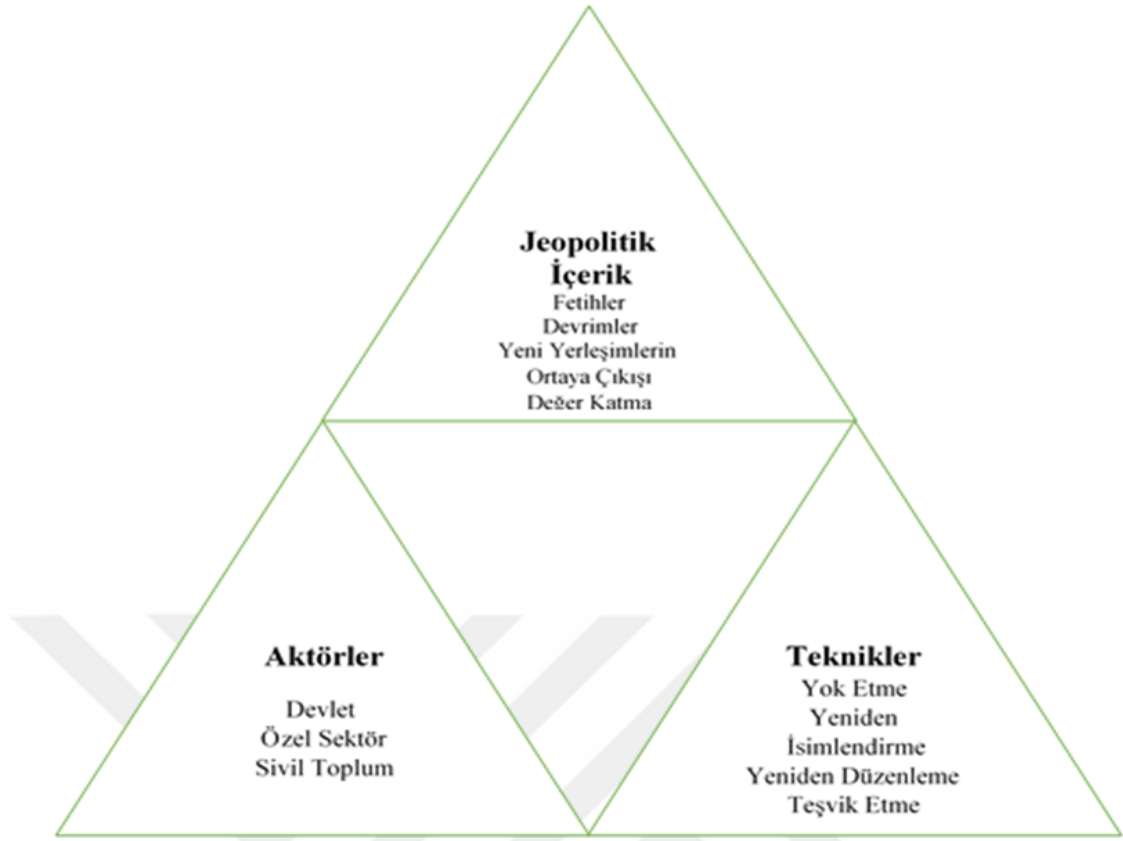
Gülensoy, Türkiye’deki yer adlarıyla ilgili çalışmaların yetersizliğini Anadolu’nun araştırmacılara yol gösterecek nitelikte bir iskân tarihinin yazılmamış olması ve diğer birçok araştırmacı tarafından dile getirildiği üzere değiştirilen yer adlarının çokluğuna bağlamaktadır.

3.ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Toplumların yaşadıkları mekânı, kendi duygu ve düşüncelerini ifade eden semboller olarak anlamlandırma sürecinin bir parçası olan yer adları, bölge halkları için bilgi kaynağı olma ve aynı zamanda toplum içindeki kuşaklar arasında iletişimin sağlanması ve değerler yargılarının kuşaktan kuşağa öğrenilmesini sağlayan bir bellek fonksiyonuna sahiptirler. Yer adları aynı coğrafyada yaşayan insanların ortak belleğinin oluşmasında etkili olduğu kadar egemen politik gücün o coğrafya üzerindeki rolü de yine yer adları tarafından belirlenmektedir (Azaryahu, 2009).

Yirminci yüzyılın genelinde yer adları çalışmaları genellikle sınıflandırma ve etimoloji üzerine odaklanmış, yer adlarında sosyo-mekânsal uygulamasını analiz etmek yerine, yer adlarını toplamak ve kategorize etmekle ilgilenilmiştir. Wright (1929) uzun zaman önce, yer adı çalışmalarına olan bu yaklaşımın, “ilk olarak, örnekleri toplama ve sınıflandırmada botanik bitki toplayıcılığına” benzetilebileceğini savunmuştur. Benzer bir şekilde, “yer adlarını kategorize edenlerin her bir yer adını kökeni ve anlamıyla ilgili olarak ayrıntıları bir şekilde listeler halinde hazırladığını” söylemiştir. Sadece yer adlarının kökenlerine bu kadar dikkatle odaklanmak, bu tarz çalışmalarda yer adlandırma süreçleri üzerindeki politik mücadeleleri ihmal etme eğilimine neden olmuştur (Kearns ve Berg, 2002). Withers (2000), yer adları incelemelerinin özüne inerek, “gerek yerdeki gerekse tarihsel bir haritada yalnızca ismin kendine dikkat edilmesi, ismin kendisi ile ilgili riskleri sona erdirmeye çalışırken ismin kendisiyle birlikte bitme riskini taşımaktadır. Ayrıca, adlandırma yetkisine dayanan toplumsal süreçleri görmezden gelmek yer adı oluşum sürecinin farkına varmadan altını oymaktır” demiştir. Yirminci yüzyılın sonlarına doğru Zelinsky (1997), coğrafi isimlerin incelenmesi sırasında “isimlerin kökeni toplamak, sınıflandırmak ve aramaktan ibaret olduğuna” dikkat çekmiştir.

Şekil 3. Yer Adı Verme Süreci (Giraut ve Houssay-Holzschuch, 2016).

Eleştirel yer adı çalışmaları adına gelecekte uygulanabilecek pek çok farklı yöntem vardır (Azaryahu, 2010). Bu çalışmada, yer adı uygulamalarını incelemek için üç ayrı yaklaşım seçilmiştir. Öncelikle, yer isminin “jeopolitik içerik” açısından bakılıp değerlendirildiği düşünülmektedir. Daha sonra ise, mekânsal yazıt rejimlerinin hesaplanabilir alanların üretiminde ayrılmaz bir strateji haline getirilmesi, teorinin kuramlaştırılması için hükümet ve diğer sivil toplum gibi aktörlerin çalışmalarına başvurulmuştur. Son olarak, yer adlandırma sistemlerini “kültürel alanlar” olarak kavramsallaştırmaya ilişkin oldukları için, dikkatimizi sosyal adalet konularına “teknikler” bakış açısıyla odaklanılmıştır. Yer adı çalışmalarına yönelik bu üç yaklaşım, karşılıklı olarak değerlendirilmiş ve elimizdeki teorik yaklaşımların alanını en iyi şekilde belirlemek için seçilmiştir. Yer adlandırmada eleştirel bir politika birden fazla perspektifi göstermek amacıyla vurgulanacaktır. Yapacağımız çalışma ile yer adı incelemelerinin gelecekte; eleştirel, epistemolojik, ontolojik ve metodolojik ufku genişleteceğini umut ediyoruz.

3.1.1. Jeopolitik İçerik

Yer adlandırmasının siyasi bir öncelik haline geldiği tarihi süreçleri tanımlamamız, bize yer isimlerini adil bir şekilde yorumlamamızı sağlar. Biz bu çerçeveye jeopolitik içerik diyoruz. Yer adları ile ilgili içeriği dört ana jeopolitik bağlamda tanımlayabiliriz.

3.1.1.1. Fetihler

Bir bölgenin güç kullanılarak kontrol veya boyunduruk altına alınmasıdır. Fetihler aynı zamanda imparatorlukların milletleri sömürsü şeklinde de açıklanabilir. Diğer bir şekliyle bölgelerin siyasi veya kültürel olarak ele geçirilip hak iddia edilmesidir (örneğin etnik temizlik, askeri işgal ve uzun süredir kaybedilmiş toprak parçaları üzerinde hak iddia eden ulus haritaları) aynı fetih hareketleri bağlamında açıklanabilir. Buna Irak'ın A.B.D. tarafından işgali örnek verilebilir:

Irak'ın ilk işgale başlamasından sadece iki hafta sonra, Nisan 2003'te ABD birlikleri Saddam Uluslararası Havalimanı'na komuta etti ve ABD Merkez Komutanlığı hızlı bir şekilde buranın adını "Bağdat Uluslararası Havaalanı" olarak değiştirdi (Woznicki, 2003; Pike, 2007a). Bağdat'ın havaalanının yeniden adlandırılması, Irak'ın bugünkü yer adı peyzajını yeniden şekillendirmeye devam eden ABD işgali için bir başlangıç olmuştur. Yeni Amerikan askeri kampları ve üslerine, "Özgürlük Kampı," "Kamp Özgürlüğü" ve "Kamp Adaleti" gibi isimler verildi ve diğer yer adı peyzajları, "Camp Arkansas" ve "Forward Operating Base Manhattan" da dâhil olmak üzere Amerikan coğrafi sözlüğünden çıkmıştır (Pike, 2007b).

Aşına olunmayı daha kolay yönetilebilir kılmak için Amerikan güçleri, Bağdat haritalarında operasyon yapılacak noktalara "California Street," "Virginia Avenue" ve "Main Street" gibi isimleri daha iyi bildikleri Amerikan kaynaklı sokak isimlerini yazmışlardır (The Sydney Morning Herald, 2003). Bağdat Havaalanı'na giden ana yol, Notre Dame'ın "Dövüş Irish'ine" baş döndürücü bir işaretle "Rota İrlandalı" olarak yeniden şekillendirilmiş ve ülke çapında çeşitli tedarik yolları Amerikan spor takımlarının isimleri şeklinde değiştirilmiştir (Baggio, 2006). ABD askerleri bu şekilde daha tanıdık yer adlarını kullanarak, Irak'ta gezilebilecek potansiyeldeki ilgi alanlarını belirlediler. İşgalin başlangıcında, ABD ordusundan bir

yetkili, bu tür yer adlandırma uygulamalarının amacının, “iletişim ve güvenlik uğruna ve herkesin aynı müzik grubunda olduğundan emin olmak” şeklinde açıklamıştır (The Sydney Morning Herald, 2003). İşgalcilerin bakış açısından, hesaplanabilir bölgenin bir haritası olarak, Bağdat’ın yer adları peyzajı, ezgilerinin açıkça sınırlandırılmış olması ve tek bir ‘müzik levhası’ üzerine yazılması durumunda, yalnızca hizmet edecek bir yer adı peyzajı üretmek suretiyle anlaşılabilir ve böylece güvence altına alınmış olan zahmetsiz bir senfoni olarak görülüyordu (Azaryahu, 2010).

Fetihler konusu çalışma alanı için düşünüldüğünde bu duruma yakın bir sonuç çıkmakla beraber Türklerde ad verme süreci biraz daha farklı işlemiştir. Örneğin Develi bölgesi ilk olarak Emir Ali (Devle Beg) tarafından fethedilmiş ve burada yaşamakta olan Rum ve Ermeni halkın yaşam alanlarına müdahale edilmemiştir. Bu bölgeyi ele geçiren Türkler kendilerine yaşamak için yeni bir mahalle oluşturmuş ve buranın adını da Develü (Devle Beg) şeklinde isimlendirmişlerdir. Zaman içerisinde Türklerin yaşadığı mahalle daha da büyümüş ve Develü adı öne çıkmış ve 1870 yılında idari olarak Kayseriye bağlanmış ve Develi adını almıştır. Bu örnekte de görüldüğü gibi Türkler fethettikleri bölgelerde doğrudan isim değişikliğe gitmemiş bu değişimi zamana yaymışlardır.

3.1.1.2. Devrimler

Siyasi düzende kökten bir değişimin yaşanması olayıdır. Bu tür devrimlere imparatorlukların ya da otoriter rejimlerin yıkılması örnek olarak verilebilir, başka bir deyişle, rejim tarafından, toplumun ve mekânın belirgin bir süre içinde yeniden şekillendirilmesidir.

Yeni bir rejimle yüzleşmenin en önemli sorunlarından biri, meşruiyet duygusunun ortaya çıkmasıdır. Bu meşruluk duygusu, devrimlerin varlığını sürdürmesi ve uzun vadeli istikrarı açısından çok önemlidir. İstikrarın devamı için yapılacak en önemli çalışmalardan biri de sembollerin tahrif edilmesidir. Sembollerin insan düşüncesinde bıraktığı anlamlar sayesinde karmaşık olayları daha basit ve anlaşılabilir kahramanlara indirgemek ve böylece olaylara anlam vererek ve daha genel olarak yetenekleri basitçe karmaşık fikirleri temsil etmek için semboller, yeni rejimin kabulünü ve bunun ne anlama geldiğini kolaylaştırabilir. Semboller, eylem ve

inançları meşru kılabilir ve topluluğun temelini oluşturan birçok kolektif değeri tanımlamaya yardımcı olarak, toplumun sınırlarını ve onun yönetildiği ilkeleri tanımlamaya yardımcı olur. Siyasal sembolizm ise ezici çoğunlukla rejimin iktidar yapısını meşrulaştırıp güçlendirmektedir. Bu açıdan, bir rejim düştüğünde halefi, düşen rejimin sembolik kültürünü, kendi amaçlarına daha uygun yeni bir rejimin yerini aldirmek için değiştirir. Örneğin, bayraklar, armalar ve marşlar gibi yeni sembollerin üretilmesi, eskiyi imha etme ve yeni anıtların inşası, yeni ritüellerin oluşturulması veya mevcut ritüellere yeni içeriklerin enjekte edilmesi ve hatta dilin yeniden işlenmesi (yeni kelimelerin enjekte edilmesi, mevcut terimlerin anlamının değiştirilmesi ve bazı kelimelerin ortadan kaldırılması) ve dili yeni bir ahlâkla donatmak dilde yeni rejimin sembolik kültürünün oluşturulması için önemlidir (Gill, 2005).

Yeni bir sembolik kültürün oluşturulmasında kullanılan en önemli işlev sokak ve yer adlarının yeniden adlandırılmasıdır. Sokak ve yer adları, coğrafi bir yön ve mekân duygusu ile entelektüel veya ideolojik olarak, yer ve yön hissini birleştirdikleri için önemlidir. İşlevsel olarak, yer isimleri insanlara kendilerini bir peyzaj içinde bulduklarını ve kendilerinin bir yere ait oldukları hissini vermektedir. Entelektüel olarak ise, topluluğun sembolik doğasıyla bağlantılı yer adları, coğrafi konumu ve mekânıyla birlikte, o topluluğun ve rejimin meşru yapılarıyla birleşerek insanların manevi olarak bir yere konumlanmasına yardımcı olur. Mekân, rejim tarafından tanımlanır; Konum ve yön ise rejimin sembolleri tarafından belirlenir. Bu şekilde hatıra yeri isimleri, rejimin kendisi, geçmişi ve dünyası ile olan günlük yaşamını, görünüşte sıradan olan ayarlarıyla ilişkilendirerek mevcut güç yapılarının meşrulaştırılmasına yardımcı olur (Azaryahu, 1996). Rejimi meşrulaştıran semboller, yer adları aracılığıyla sıradanlaştırılıp, neredeyse fark edilmeden günlük hayatla iç içe geçirilmişlerdir. Kamusal mekâna, ona bağlı isimler tarafından özel bir anlam verilmektedir (Light, 2004).

Peyzaj, rejimin oluşturduğu efsaneleri ve sembolleri ile yapılandırılmış, geçmiş ve günümüz belirlenmiş bir görüş ifade eden proje ürünü bir mekâna çevriliyor. Toplum hafızası, kalıplaştırılmış ve rejimin sembolleri tarafından belirlenmiş çağdaş mekânlar yer isimlerine rejimin hatıraları olarak yansıtılmıştır (Johnson, 1995). Bu, mekân isimlerindeki sembolizmin diğerinden daha önemli olabileceği ve daha yaygın şekilde tanınan sembol türlerinin daha fazla olabileceği anlamına gelir. İnsanlar her gün yer isimleri ile doğrudan temasa geçer ve yönlerini bu yer adlarına göre belirlerler.

Bu da sembollerin halk için, bayraklar ve marşlara göre daha pratik bir gerçekliği olduğu anlamına gelir. Halkın coğrafi mekânı, rejimin önemli gördüğü ve rejimin meşrulaşmasına yardımcı olan kategoriler tarafından tanımlanır ve yapılandırılır. Bu anlamda, mekân isimlerinde yer alan semboller, toplumun başarılı bir şekilde yeniden yapılandırılması için temel bir unsurdur (Gill, 2005).

Dil, yeni rejimin belirli yönleri ile ilişkili bir şekilde bir dizi yeni terimlerle birlikte uygun kelimeleri kısaca özetleyip bunlardan yeni kelimeler üretilerek dil yeniden şekillendirilir. Yeni rejimin kutsal kişisiyle (icon) bağlantılı olarak yeni kişisel adların geliştirilmesi de bu süreçte yapılan yaygın çalışmalardan biridir. Ayrıca devrimlerle birlikte yeni rejimlerin ortaya çıkmasıyla beraber yer adları da değiştirilen unsurlar arasındadır (Figs and Kolonitskii, 1999).

Sokakları yeniden adlandırmak Sovyet döneminde yaygın bir uygulamaydı. Başlangıçta çarlık dönemine ait atıfları ortadan kaldırmak ve 1917'nin habercisi olarak yeni şafağı sembolize etmek için tasarlandı. Zaman geçtikçe, mevcut liderleri de içeren devrimci hareket ve rejimdeki önde gelen figürleri yüceltmenin bir yolu oldu. Eski liderlerin adlarının sokaklardan kaldırılması, siyasal mücadelede kaybedenleri aşağılamak ve Sovyet tarihi sayfalarından kaldırılmasına çalışmanın bir yoluydu. Joseph Stalin, bu konuda en belirgin şekilde öne çıkan kişidir. Başta ülkenin dört bir yanının kendi adıyla adlandırılmış olması buna en güzel örnektir (Gill, 2005).

3.1.1.3. Yeni yerleşimlerin ortaya çıkışı

Yeni mekânlar geliştirilerek (yerleşim ya da faaliyetler için) ortaya yeni yerleşim yerleri çıkarılıyor ve buralara yeni isimler veriliyor. Örneğin, bölgesel yeniden yapılanmalar ve alan temelli girişimler özel bir amaç için kurumsal bölgeler haline getirilip yoğun bir yer adı üretimine olanak sağlıyor ki biz buna yeni yerleşmelerle ortaya çıkan yeni yer adları diyoruz. Tarihsel örneklere bakıldığında Kayseri ilinde Hacılar ve Yahyalı ilçerinin yanısıra Ayşepınar, Ovaçiftlik ve Turanlı köylerini ortaya çıkan yeni yerleşim yerleri olarak gösterebiliriz.

3.1.1.4. Değer katma

Güçlü kişilerin veya şirketlerin ortak (finansal veya sembolik) kârları için paylaşımların bir bölümünü oluşturan peyzaja yer adını ekleyen tüm bağlamları kapsayan bir terimdir. Avrupa kentlerinde, tüccarların ve esnaf loncalarının kapitalizm öncesinde kendi sokak isimleri vardı. Son zamanlarda ise, piyasa kapitalizmi neo-liberal kılığında büyük markaları yer adlarının satışına dâhil etmiştir.

Pazarlamacıların ve diğer güçlü kentsel aktörlerin, tüketim, turist akışları ve yatırımlar için küresel mıknatıslar olarak dilini “hayalperest” (bazı durumlarda daha başkalarına kıyasla daha makul ve daha başarılı bir şekilde) dağıtıyor olduklarını varsaymak için gerekçeleri vardır. Belirgin olarak, günümüzün imge hâkimiyetindeki dünyada mekânların sembolik inşası ve insanların gündelik dil temelli anlamları üretmek için derin sonuçları olan, neo-liberal değer katmanın akut ama keşfedilmemiş bir kültürel ayrışması söz konusudur (Vuolteenaho ve Kolamo, 2012).

Peyzajların adlandırılması, artan bir şekilde reklamcılığın, “şaşırtan” mimarisi, şık ofis kuleleri ve “yüksek teknoloji” sanayi siteleri, eğlence ve spor için devasa yapılar, miras gibi daha iyi yönlendirilmiş tanıtım araçlarıyla birlikte kasıtlı bir yer pazarlama aracı olarak kullanılmaktadır. Mahalleler, kültürel etkinlikler ve benzerleri ise daha az sistematik olarak incelenen bir tanıtım uygulaması olmasına rağmen, kentlerin yeniden canlandırılması ve mükemmelleştirilmesinde adlandırmanın rolü ve bunların amiral gemisi gelişmeleri kent araştırmalarında hala göze çarpmadı (Vuolteenaho ve Ainiala, 2009).

Los Angeles'teki isim yapısını, “bir zamanlar ve orada var olanların burada ve şimdi ihtiyaçlarına hizmet etmek üzere paketlenildiği” küresel eşzamanlılığın olağanüstü bir ismi olan “kentsel yerleşim alanının tuhaf temsilciliklerinin” bir paketi olarak tasvir etti. Benzer bir şekilde, analistler, Las Vegas'ı, 1946'da Bugsy Siegel'in Flamingo casino-otelinin açılışından bu yana kaçan maceracı temaları ve peyzajların adlandırılmasında gözden kaçırılmış olarak tasvir ettiler (Gottdiener, 2001).

New York, Tropicana, Sahara, Luksor'un taklit edilmiş Mısır piramidi ve Excalibur'un orta çağ fantezi kalesi gibi onlarca devasa boyutlu kumarhane otelleri ile Las Vegas Strip, “yeni temalı ekonomiyi” simgeliyor. Tek bir manzara içinde her türlü

ödünç bulgunun birikimi, kendi başına bir dünya sınıfı ve cazibe merkezi haline gelebiliyor (Vuolteenaho ve Kolamo, 2012).

Peyzajların ve mekânsal isimlendirmelerin muhteşem temaları, son zamanlarda Birleşik Devletlerin ötesinde çoğalmaya başladı: “Yer pazarlamacılığının ruhu” (Ward 1998). Değişik ulusal ve yerel ortamlarda, son birkaç on yılda, bugüne kadar çevrilmemiş alan adlandırması alanlarında “ticari adlandırmanın çılgınca birleştirici mantığı” (Sjöblom, 2007) yayılmasına ilişkin çeşitli örneklere tanık oldu. Dahası, spor ve eğlence yerlerinin isimlendirme haklarının, özellikle de kurumsal sponsorlara satılmasına yönelik neo-liberal uygulama her geçen gün hız kazanmaya başlamıştır (Boyd, 2000).

Bununla birlikte, isim-kredilerinin, ülkedeki son gelişmeler arasında konuşlandırılmış belirli bir muhteşem tür adlandırma stratejisini temsil ettiğinin altını çizmek gerekiyor. Daha geniş bir bakış açısı ile ulusal ad alanlarının mükemmelleşmesinin aşağıdaki tematik ve dilsel repertuarlardan bir ya da daha fazlasına dayanan para basamakları yoluyla ilerlediğini göstermektedir (Vuolteenaho ve Ainiala, 2009);

- i. Zamana bağlı kaçma
- ii. Güç, para, merkeziyet, (büyük) büyüklük
- iii. Hız, teknolojik ilerleme
- iv. Olumlu olarak değer verilen kültürel evrenseller (Mutluluk, şans, güneş vb.)
- v. İngilizce ve diğer global diller.

Ayrıca, mekân isimlerindeki spesifik terimler, spor mülk sahipleri için gelir elde etmenin bir yolu olarak isim sponsorluklarını kullanmanın neo-liberal uygulamasından başka bir Amerikan kaynaklı isimlendirmeyi yansıtıyordu (Boyd, 2000; Rose-Redwood 2012). Porin jähalli (Pori’s icehall) gibi hafif açıklayıcı geleneksel mekân adlarıyla karşılaştırıldığında, büyüyen adlandırma hakkı anlaşmaları kaçınılmaz olarak birçok Fince şehirdeki mekânın belirginleştirilmesini kolaylaştırdı. Bununla birlikte, bu belirli eğilimin mükemmelleşmenin “bayağı fetiş” ile uyumlu olup olmadığı daha az belirgindir: karakteristik olarak, ülkenin sportif manzaraları için bulunan sponsorlar, ulusal ya da bölgesel olarak faaliyet gösteren nispeten “göze

batmayan” firmalar ve kurumlardır ve kesinlikle küresel değil kurumsal devleri ve markaları kabul etmiştir (Vuolteenaho ve Kolamo, 2012).

3.1.2. Teknikler

Teknikler başlığı altında değinilen dört farklı içerik yer isimlerinin yeniden adlandırılması ve farklı siyasi hedeflere ulaşılmasına öncülük eder. Yer adlandırılması, kolektif bir kimliği oluşturmak ve korumak için kullanılır. Bu hedefler, teknikler başlığı altında anlaşılabilir. Bilinçli bir amaçla yönetilen pratik bir mantıksal çerçeve oluşturmak amacıyla teknikler başlığı dört ana kategori olarak düzenlenmiştir, ancak yine de tam olarak bu kategorilerle sınırlandırılmaz.

3.1.2.1. Yok etme

Bir kültürden, bir dilden veya daha önceki bir siyasi düzenden miras kalan yer adları kalıbını yok etmeyi hedeflemektedir. Mevcut bir yer adı peyzajı temizliği, yer adlarını silmek, onları yeniden adlandırmak veya tercüme etmek ve tüm bunları resmi dil ve yasal belgelerden kaldırmak suretiyle yapılabilir.

Yer adlarında yok etme, peyzajı yeniden adlandırma, kendi kültürüne ait yer adlarını hariç tutarak ulusal dilin ulusal topraklara kaynaştırılmasına yönelik olduğu milliyetçilik durumlarında belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır (Azaryahu ve Golan, 2001). Simgesel bir anavatan oluşturma çabası olarak yer adlarının kamulaştırılması çalışmasıdır. Avrupa’da 1830’dan sonra yeni bağımsızlığını kazanan Yunanistan’da, Türk, Slav ve İtalyan yer isimleri, eski Yunan uygarlığının yeniden inşası ve Yunan devleti kurma çabaları sırasında yok edilmiştir. Sömürge dönemlerinde oluşturulan yer adlarının sömürge sonrası dönemde peyzajı yeniden şekillendirme çalışmaları sırasında da yer adlarını yok etme işlemi yapılır (Yeoh, 1996).

3.1.2.2. Yeniden isimlendirme

Yerel veya ulusal seviyede yeni bir siyasi ve kültürel düzen yaratmak, meşrulaştırmak ve nihai olarak sürdürmek için yer adlarında kültürel ve politik

referanslar yazmaktadır. Kurucu babalar, ideolojik değerler veya kurucu olaylardan sonra yerleri isimlendirmek yer adları peyzajını şekillendirir ve rejimin kendi geçmişiyle ve kendi dünyasıyla olan görüşünü, görünen sıradan günlük yaşam ayarları ile birleştirerek mevcut güç yapılarını meşrulaştırmaya yardımcı olur.

Yer adları çalışmaları sırasında özellikle simgesel bir yaklaşımın uygulanması, çalışılacak yer adları uygulamaları için faydalıdır. Yeri adlandırma ve bunu etkileyen siyasi güç arasındaki simgesel ilişki, tarihi süreç içerisinde geriye doğru izlenebilir. Tarihi dönemler içerisinde devlet kurucularının adlarını kullanmak eski bir gelenektir. Büyük İskender'in örneğinde olduğu gibi, Roma İmparatorluğundaki ve eski Yunan devletinde yeni kurulan şehirlere imparatorların adları verilirdi. Aynı uygulama benzer şekilde, Amerika'nın Batı'sında yeni kurulan yerleşim yerleri çoğunlukla siyasi liderleri ve tanınmış vatandaşları anmak üzere isimlendirildi. Dahası, eski Sovyetler Birliği'ndeki şehirler Sovyetlerin ulusal kahramanları arasından seçildi. Örneğin, Saint Petersburg şehri 1924'de Leningrad olarak değiştirildi. Stalin'in kişilik tutkusu, kendisinden sonra 16 Sovyet cumhuriyetinin her birinde şehirlere kendi adının verilmesi şeklinde açıkça görülmüştür. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, toplu seyahatler döneminde, havaalanları isimleri de benzer şekilde ulusal kahramanlardan seçildi (Azaryahu, 2010). Kayseri ili içerisinde de Melikgazi ve Kocasinan ilçelerini bu konuya örnek olarak gösterebiliriz.

3.1.2.3. Yeniden düzenleme

Restorasyon, (yeni kabul edilmiş) tarihsel haksızlıkların üstesinden gelmek ya da bölgesel iddiaları meşrulaştırmak için eski kültüre ait daha önceki yer adlarını yeniden yerleştirerek eski veya hâkim olan anıları ve kültürleri yeniden kurmaya çalışmaktadır.

Diğer bir seçenek ise, mevcut yer işaretlerini, sokakları ve diğer yerleri yeniden adlandırmaktır. Bu olgu rejim değişikliği dönemlerinde ve “geçmişini yeniden adlandırma”da resmi olarak dönüştürülen tarihsel yenilenmenin devrimci bir dönüşüm döneminde belirgin bir şekilde göze çarpmasıdır. Anıtları yıkmakla birlikte, ideolojik olarak motive edilen şehir metinlerinin yeniden yazılması, siyasi tarihin süreksizliklerini gösteren ‘simgesel bir devrime’ aittir. Toplumun sembolik

altyapısının yeniden yapılandırılmasını amaçlayan mekânları yeniden adlandırmak, siyasal değişim ve politik düzen ideolojisini sıradan insan tecrübelerine dönüştürüyor. Bir rejim değişikliği bu bağlamında gerçekleştirildiğinde, peyzajın yeni rejim tarafından yeniden adlandırılması, toplumun sembolik altyapısı üzerinde kontrolün ele geçirildiğini gösteren güçlü bir mesajdır (Azaryahu, 2010).

3.1.2.4. Teşvik etme

Teşvik etmek değerli ve pazarlanabilir sembolik sermaye olarak kullanılan adı (veya takma adı) bir yer, bir gelişme, bir tatil yeri, bir bölge veya bir şehri markalaştırma yoludur. Yatırımcıları ve tüketicileri cezbetmek ve mekânın ekonomik ve siyasi kazanç alanları arasındaki şiddetli rekabet gücünü artırmak amacıyla ulusal ya da uluslararası sıralamaya iyi bir şekilde yerleşmesi için bir girişimdir. En uç noktada gelişen teknolojiler, bir yerin adının ekonomik değeri üzerine spekülasyonlar yapmayı da içerir. Örneğin, özel şirketler, boş bekleyen bir bölgeyi pazarlamak için yeni bir yer adı oluşturur veya geçici olarak kiralayarak mevcut bir yer adı elde eder veya o bölgeyi satın alırlar. Durum ne olursa olsun, teşvik etme, bir mekân isminin sembolik ve ekonomik sermaye olarak değerlendirilmesini sağlar.

3.1.3. Aktörler

Ne içerikler ne de teknolojiler soyut varlıklar değildir. Belirli bir noktada belirli insanlar tarafından belirli şekillerde yürürlüğe konurlar. Bu nedenle, yer adlandırma fiili aktörlerle birlikte aynı süreçte zaman, mekân ve sosyal ilişkiler de bulunmaktadır. Aktörler, belirli teknolojileri belirli bağlamlarda uygulayarak, birbirleriyle açık olarak veya taktiksel koalisyonlarla işlev gördükleri için önümüzdeki resmi daha da karmaşık hale getiriyorlar. Dahası, yeniden adlandırma sürecinde yer alan bazı aktörler, bazen, çeşitli veya çelişkili hedefleri takip edebilir. Son olarak, kendi bakış açıları ve kendilerini belirli bir yeniden adlandırma anlaşmazlığına dâhil olma nedenleri bazen çığınca değişir; bu çığınca değişim onların argümanlarının ve karşı argümanlarının bile uyumlu olmadığı bir noktaya kadar değişebilir. Örneğin, yerli bir yer adını yeniden kurma argümanları ahlaki ve etik değerleri çağrıştıranırken, uluslararası görünürlikle

ilgili karşı argümanlar kare şeklinde olarak ekonomik rasyonaliteye yerleştirilir (Giraut ve Houssay-Holzschuch, 2016).

Bununla birlikte, bu çokluk Foucauldian'ın dispozitif tanımına “tamamen heterojen” olarak girmektedir. Bununla birlikte, Reckwitz'in bir mülkün ne olduğunu çözdükten sonra, bu çarpım içinde belirli “örüntü örnekleri” tanımaktadır. Jones ve Merriman'ın eserlerinde yer alan bu kalıplardan üç tanesini aşağıdaki şekliyle belirledik.

3.1.3.1. Devlet

İlk aktör grubu devlet iktidarıyla ilgilidir ve yer adlarının ve yer adlandırma kurallarının ana ve resmi üreticilerine atıfta bulunur. Bununla birlikte, devlet iktidarı homojen olarak anlaşılmalıdır: En iyi ihtimalle, merkezi devlet, yerel devletin çeşitli katmanları ve devlet bürokrasisini içermektedir ve hepsi birbirine bitişik hareket edebilir. Ad Değişirme İhtisas Kurulunun Kayseri ili sınırları içerisinde değiştirdiği yerleşme adları, çalışmada kullanılan model açısından değerlendirildiğinde Devlet sınıfı içerisinde yer almaktadır.

3.1.3.2. Özel sektör

Özel sektör ikinci aktör grubunu oluşturmaktadır. Yer adlandırma yoluyla katma değer üretmeyi amaçlamaktadır. Yine, marka bilinciyle ilgilenen bölgedeki paydaşları (örneğin, yerel Ticaret Odaları, turistik bilgi büroları veya esnaf koalisyonları), gayrimenkul geliştirme şirketlerini ve uluslararası şirketler gibi kâr amaçlı kazançlar içerdiği için homojen değildir. Uluslararası şirketler, marka ismini okullar, pazarlar ve hatta mahallelerle ilişkilendirerek bazen belirlenmiş bir süre için özel yer adlandırma haklarını (örneğin Spor arenaları gibi) satın alır veya o yerleri desteklerler (Giraut ve Houssay-Holzschuch, 2016).

Yer adlarında yabancı sözcük tercihi, diğer alanlardaki yabancı sözcük kullanımında olduğu gibi, insanların günlük yaşamlarında modern görünme çabasının, lüks arayışının bir tezahürüdür. Bu sözcükler kullanılarak insanlar çevrelerine farklı bir statüden (daha kültürlü, daha entelektüel, daha modern ve daha zengin) oldukları

mesajını vermek istemektedirler. Tabii ki bu çaba yanıltıcıdır. Yabancı sözcükleri tercih eden insanların örneğin İngilizceyi aktif olarak kullanamamaları bunu kanıtlamaktadır.

Burada ekonomik kaygılar ve reklama dönük beklentiler de etkili olmaktadır. Çünkü işletmelerin hedef kitleleri Batıyla entegrasyonunu tamamlamış ve modern görünme çabası içindeki insanlardır. Doğal olarak, işletme sahiplerinin kendilerini bu hedef kitleye tanıtmaları, reklam ve pazarlamalarını en doğru şekilde yapmaları gerekmektedir. Bunun en basit yolu da işletmelerine etkileyici bir veya birkaç yabancı sözcüğü ad olarak tercih etmelerinden geçmektedir. Bu ticari yaklaşım, benzer işletmelerin rekabet ortamında aynı yolu tercih etmelerine, adları giderek en garip ve anlaşılmasız olan işletmelerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. İşin ilginç tarafı, bu adlar yeterince dikkat çekmekle ve böylelikle de akılda daha kalıcı olmakla görevlerini yerine getirmiş olmaktadır.

Bu tercihler yakından incelendiğinde, birçok adın psikolojik etkilerinin hesaba katıldığı, böylelikle ad vermelerin salt masum bir dilbilimsel süreç olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü işletmelerdeki adlandırmalar, doğal dil düzleminde gerçekleşen “bir alıntı sözcük kullanımından çok daha öte bir şeydir. Bilindiği gibi, tarih boyunca pek çok dil başka dillerden etkilenmiş, bu süreçte bazı sözcükler alınan dilin ses özelliklerine uydurularak telaffuzu kolaylaştırılmıştır. Bir bakıma genellikle diller, başka dillerden aldıkları sözcükleri kendileştirirler. Ancak bugün Türkiye’deki ve Türkçedeki durum bundan biraz farklıdır. Çünkü işletme adlarındaki alıntı sözcükler, genellikle özgün dillerindeki ses ve biçim özellikleriyle kullanılmaktadır. Bazen özgün biçimlerle Türkçeleşmiş biçimlerin aynı dizim içinde yer aldığı da görülmektedir. Bu durum ise yabancı sözcüklerin nasıl ve ne sıklıkta kullanılacağıyla ilgili olarak genel bir eğilimin, bir kararlılığın olmadığını gözler önüne sermektedir. Üstelik devletin bu konudaki serbest tutumu ve caydırıcı politikalar geliştirememiş olması, durumu biraz daha karmaşık bir hale getirmektedir.

Adlandırmadaki uydurma sözcükler, kısaltmalarla oluşturulan adlar belli bir düzen içinde değil tamamen anlık ve isteğe bağlı bir şekilde üretilmiştir. Bu adlar verilirken de yine yabancı sözcükler üzerinden yine Batılı ve böylelikle de gelişmiş ve standart üstü bir görünüm vermek amaçlanmıştır.

3.1.3.3. Sivil toplum

Kent topluluğu, üyelerinin üzerinde yaptırım gücüne sahip olan ve kent içi sosyal, ekonomik ve diğer alanlardaki eylemlerine yön kazandıran bir dizi kodlar üretir. Kent cemaatinin organize ve düzenli olarak hareket etmesini sağlayan bu kodlar, anlık ve apansız olarak -merkezi uygulamalara karşı kısa vadeli reaksiyonlar şeklinde- görülmez, ağır ancak sürekli bir şekilde kent ortamına nüfuz eder ve nihayet bir kent kültürünün şekillenmesine ortam hazırlar (Mardin, 2009). Denilebilir ki, sivil toplum bu kent kültüründen doğmuştur.

Sivil toplum kendi adına bir aktör veya diğer aktörlerin eylemlerinin hedefi olabildiğinden, adlandırma süreçlerini birçok açıdan yerine getirirken ileriye yönelik veya tepkisel ya da yer adlandırma konusunun siyasileştirildiği bir araç olabilir. Sivil toplum, gayri resmi bir yerleşimde kendiliğinden gelişen yer isimleri üretip yaratmasalar da aktif roldeki meslek komisyoncuları (örneğin, gazetecileri, kamu aydınları vb.) ve ilgili sakinlerinin ekstra maliyet korkusu, daha düşük mülk değerleri veya kenar mahalle karakterinde bir değişiklik korkusu nedeniyle değişikliklere karşı bir duruş içerebilir.

3.2. Evren ve Örneklem

Örnekleme yöntemi, kişilerin mantıklarını kullanarak yeni ve farklı kararlar almasına ve yöntemler geliştirmesine yardımcı olmaktadır. Günümüzün sosyal bilimler, fen bilimleri ve sağlık bilimleri alanlarında yapılmaya çalışılan araştırmalarda örnekleme yöntemlerinden çokça yararlanılmaktadır. Günlük yaşantıda da örnekleme yöntemi kullanılır. Mesela, bir ev hanımı yemek pişirirken yemeğin tadına bakıp yemeğin nasıl olabileceği hakkında karar verirken, alışverişte aldığı bir ürün eğer bozulmuş veya arızalı çıkmışsa bir daha o mağazaya gitmeyen müşteri gerçekte örnekleme yönteminden yararlanmaktadır. Kalite kontrol problemlerinde de örneklemeden yararlanılır. Bu tür problemler, daha çok fabrikalarda veya atölyelerde üretilen malzemelerin satışı sırasında ya da çeşitli mağazalar tarafından ürün alımı yapılırken ortaya çıkar. Burada, üretilmiş ya da alınacak olan malların tek tek ele alınması, çoğu zaman olanaksızdır. O nedenle, malları simgeleyebilen, bir diğer

deyişle, kitlenin özelliklerini taşıyan bir alt grup incelenerek karar verilir (Çingı, 2009).

Genel kitleyi sembolleyebilecek keyfiyette belli bir miktar ünitenin bir araya getirdiği alt grup “örneklem” (sample), genelden örnek seçmeye de “örnekleme” (sampling) adı verilir. Örneklemeden yararlanarak kitle hakkında tahminler yapılır. Örneklem seçmek için ya da örnekleme yapmak için kullanılan yöntemlere “örnekleme yöntemleri” (sampling techniques) denir (Çingı, 2009).

Örneklem, belli bir kurala göre, belirli bir evren içinden seçilen ve seçilmiş olduğu evreni temsil etme yeterliğine sahip olduğu kabul edilmiş küçük kümelerdir. Araştırmaların büyük çoğunluğu örneklem kümeleri üzerinden yapılır ve ortaya çıkan bulgular ilgili evren için genellenebilirler (Karasar, 2005). Örneklem aynı zamanda evrenin bir parçasını oluşturup hem nitel hem de nicel konularda yapılacak araştırmalar için büyük önem taşırlar. Bununla birlikte örneklemelerin en mühim özelliği tarafsız ve temsil niteliğinde olmasıdır (Kaptan, 1983).

Örneklem üzerinden çalışmak, araştırmacıya zaman, iş gücü ve para açısından tasarruf sağlar. Genel kitle üzerinde yapılacak çalışmaların bir zorluğu da araştırma sırasında yapılacak gerekli kontrollerin yürütülmesinde ortaya çıkan problemlerin çokluğudur. Örneklem üzerinde ise denetimin sağlanması genel kitleye oranla çok daha kolay olacaktır. Araştırmadaki amaç, çok fazla veri elde etmeye çalışmak değildir, sağlam, makul güvenilirliği olan verileri toplamaktır. Bu amaçla araştırmacılar, genel kitlenin yerine, örneklem üzerinde araştırma yapmayı tercih ederler.

Nitel araştırmalarda bir örneklemin temsil ettiği büyüklükten ziyade örneklem veya küçük örneklerin, üniteler ya da faaliyetler toplamının toplumsal olaylara nasıl ışık tuttuğuna odaklanırlar. Örneklemelerin başlıca amacı, zihniyeti netleştirecek derinlikte olan makul örnekler, olayları veya eylemleri toplamaktır. Nitel araştırmacıların kaygısı, araştırmaların belirli bir noktada toplumsal olayların gelişim süreçlerinde öğrendikleri gelişmelere uygun örnek olayları bulmaktır (Neuman, 2012).

Örneklemin belirlenmesi, özellikle de araştırmacının amaçları ve soruları gibi bir araştırma projesindeki diğer öğelerden bağımsız değildir. Örneklem seçiminin, araştırma sorularının mantığıyla uyumlu olması gerekir. Bu nedenle araştırma soruları

temsil edici bir nitelik gerektiriyorsa, temsili örneklem modellerinden biri seçilmelidir. Öte yandan, araştırma soruları değişkenler arasındaki ilişkileri veya gruplar arasındaki karşılaştırmaları vurgular tarzdaysa, bir tür planlı veya amaçlı örneklem daha yerinde ve uygun olabilir, çünkü örnekleme böylesi bir yoldan seçmek, gözlenecek bir ilişki için en yüksek şans yaratır (Punch, 2011).

Bu nedenle örnekleme sırasında, öncelikli olarak araştırmanın amaçlarına katkı sağlayacak doğrultuda ortaya çıkan sonuçların genellenmek istenen evrenin sınırlandırılarak çalışma evreninin bitirilmesi gerekmektedir. Her bir araştırma konusunun amacına uyan bir çalışma evreni mutlaka vardır (Karasar, 2005).

Bununla birlikte hangi örneklem stratejisi kullanılırsa kullanılsın, araştırmada şu üç soruya yanıt vermek gerekir:

- a) Örneklem ne kadar büyük olacak ve niçin bu büyüklükte?
- b) Örneklem nasıl seçilecek ve neden bu yoldan?
- c) Örneklemin temsil edici olduğu hangi gerekçelerle temellendirilecek?

İlk iki soru örneklem seçimini, araştırmanın genel mantığıyla ilişkilendirmektedir. Üçüncü soruya, özellikle araştırmada amaca uygun örneklem seçileceği zaman önemli olur. Örneklem seçmede yanlış bir yan yoktur, örneklem üzerinden araştırma yapılarak değerli bilgiler elde edilebilir, ancak araştırmacının, örneklemin, ne ölçüde evreni yansıttığını değerlendirmesi gerekir. (Punch, 2011).

Kimi zaman araştırmaların evreninin bütünü üzerinde gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Bundan dolayı evrenin tamamı yerine belirli bir örneklem konusu üzerinde çalışılması ve buradan evrenin geneline ilişkin sonuçlara ulaşılması tercih edilmektedir. Örneklem üzerinde olması gereken en önemli nitelik, evreni temsil edebiliyor olmasıdır. Bu nedenle örneklem seçimi, araştırmalar ve araştırmacılar açısından önemlidir (Balci, 1997). Nitel araştırmalarda genelleme kaygısı güdülmemektedir. Bu nedenle nitel araştırmalarda “evren” kavramı önemsizdir (Karasar, 2005). Nitel araştırmalarda genelleme kaygısının olmaması, örneklem sayısının belirlenmesinde önemli etkidir. Nitel araştırmalarda küçük örneklem üzerinde çalışılması, araştırmanın genişliğine değil derinliğine bir çalışma mantığını

içermesidir. Ayrıca, örneklemelerin “temsil edicilik” niteliği olması yerine bir orijinalitesinin olması daha önemlidir (Kıncal, 2013).

Nitel çalışmalarda nicel çalışmalar gibi genelleme amacı güdülmemektedir. Bu nedenle çalışma grubunda elde edilen bilgiler genellemeye çalışılmaz. Bazı nitel çalışmalarda ise incelenecek olan çalışma grubu evrenin tamamı olabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2014). Bir çalışmanın niteliği, uygun paradigma ve yöntemin yanı sıra örneklemin ve katılımcıların doğru seçimine bağlıdır. Bundan dolayı çalışmanın kalitesini artıracak ve çalışmaya uygun örneklem seçimi yapılmalı, örnekleme ve bütünlüğüne karar verilmelidir.

Örnekleme planının iyi oluşturulması, istatistiksel çalışmalardan elde edilen sonuçların kullanılabilir ve gerçeği yansıtır nitelikte olmasında çok önemli rol oynar. Örnekleme planı ne kadar iyi oluşturulur, seçilen örneklemle kitle ne kadar iyi temsil edilirse, elde edilen istatistiksel sonuçlar o kadar güvenilir olur. Uygulamalarda kullanılacak çok sayıda örnekleme yöntemi mevcuttur. Örneğin, kitle homojen yapıda ise basit rastgele örnekleme, kitle heterojen yapıda ise tabakalı rastgele örnekleme, en sık kullanılan örnekleme yöntemleridir (Şahin, 2010).

İstatistiğin en önemli konularından birisi olan örnekleme, çeşitli örnekleme yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilebilmektedir. Örnekleme yöntemleri, olasılığa bağlı olan örnekleme yöntemleri ve olasılığa bağlı olmayan örnekleme yöntemleri olmak üzere iki gruba ayrılır. Olasılığa bağlı örnekleme yöntemleri içinde en sık kullanılanları; basit rastgele örnekleme, sistematik örnekleme, tabakalı örnekleme, küme örnekleme ve sıralı küme örnekleme yöntemleridir (Çingi, 2009).

Bu çalışmanın evrenini Kayseri ili sınırları içerisinde yer alan yerleşim yeri adları oluşturmaktadır. Kayseri ili sınırları içerisinde ki bütün yer adlarının evren olarak alınması daha mantıklı gibi görünmekle birlikte bu ölçekteki bir evrenden yapılacak örneklemin elde edilecek bulgular açısından temsil kabiliyeti çok düşük olacaktır. Çünkü yer adları yapısı itibarıyla içerisinde çok fazla bilgiyi barındırmaktadır. Yer adlarının, cadde sokak adlarından mevki adlarına, coğrafi unsurları içinde barındıran dağ, tepe, akarsu adlarından yerleşim yeri adlarına kadar geniş bir kullanım alanı bulunmaktadır. Bu nedenle çalışmanın örnekleme yerleşim yeri adları olarak sınırlandırılmıştır.

3.2.1. Amaca Yönelik ya da Yargıya Dayalı Örneklem

Üzerinde çalışma yapılan bir evrenden örneklem belirleme işine ise örneklem denir. Tercih edilen örneklemin araştırılması sonucu ortaya çıkan veriler kullanılarak evrenin ne olduğu hakkında doğru bilgiler elde edilmeye çalışılır. Örneklem, insanın günlük yaşamıyla bütünleşik bir haldedir ve bir karar vereceğinde örneklemlerden yararlanma yoluna gider. Hava olaylarının durumu, kişiye o gün nasıl bir elbise seçeceğine karar vermesinde, yanına şemsiye veya yağmurluk alma tercihinde bulunup bulunmayacağına karar vermesinde bile etkilidir. Yemek pişerken tadılan bir kaşık o yemeğin hazır olup olmadığını, bir bardak çay, bir demlik çayın tadının nasıl olduğunu; bir bölgede yer alan bir iki bahçede yetişen elmaların durumu, o bölgenin tamamında yetişen elmaların gelişiminin nasıl olduğu hakkında genel bir bilgi edinmemize neden olur (Arıkan, 2004).

Nicel ve nitel araştırmalar örneklem seçimi noktasında birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Nicel araştırmalar olasılıklar üzerine kurulu tesadüfi yaklaşımları tercih ederken, nitel araştırmalar ise amaçlı örneklem modelini tercih etmektedirler. Amaçlı örneklem modellerinden başlıcaları şunlardır; aşırı veya aykırı durum örneklemeleri, maksimum çeşitlilik örneklemeleri, kritik durum örneklemeleri, tipik durum örneklemeleri, kartopu ya da zincir örneklemeleri, doğrulayıcı veya yanlışlayıcı örneklemeler ve kolay ulaşılabılır durum örneklemeleri (Yıldırım ve Şimşek, 2014).

Bu örnekleme aynı zamanda yargısal örnekleme de denilmektedir. Araştırmacılar için evrenin tamamını temsil edebilecek bir örnekleme tercih etmek en önemli unsurdur. Fakat bazı istisnai durumlar da vardır, koşulların kontrol altında tutulabildiği problemlerde evrenden gelişigüzel olarak farklılık gösteren, araştırma için konunun önemli özelliklerine ortalamanın üzerinde bir seviyede sahip olması durumuna dikkat edilerek örneklemin belirlenmesine araştırmacı karar verebilir. Bu tarz örneklemeler yargısal (judgemental) örneklemeler olarak da isimlendirilirler. Araştırmacılar kendi düşüncelerini veya önceden edinmiş oldukları bilgi ve deneyimlerini kullanarak örneklem seçebilirler, yani araştırmacının amacına uygun olan kişileri ve olayları seçmeyi tercih edebilirler (Özen ve Gül, 2007). Amaca yönelik örnekleme, katılımcıların araştırma problemleri kapsamındaki bilgi birikimleri ve özelliklerine göre seçilmesidir (Kıncal, 2013).

Örneklem, bir araştırmada evrenin genel olarak tüm özelliklerini yansıtabilen bir parçanın seçim işlemi anlamına gelmektedir. Örneklem, seçilen bütünü küçük bir yansıması gibidir. Örneklemin oluşturduğu grup ise evrenin tamamını oluşturmaktadır. Örneklem seçimi sırasında, örneklemelerin bir temsil yeteneğinin olması ve evreni temsil edebilecek yeterli büyüklüğe sahip olması dikkat edilmesi gereken bir durumdur. Örneklemelerden faydalanılarak yapılan çalışmalar hem zaman hem de maliyet açısından ekonomik olmasının yanında evrenin tamamının incelenmesiyle elde edilecek sonuçlar gibi doğru, geçerli ve güvenilir olabilecektir (Gökçe, 1988).

Amaçlı örneklemin temeli, araştırmanın amacına uygun, evreni temsil eden örneğini kullanmak yerine belirli bir amaç doğrultusunda bir veya birden fazla alt bölümü örnek teşkil edecek şekilde seçmektir. Başka bir ifade ile örneklem, evrenin problem durumuna göre en uygun bir bölümü inceleme konusu olarak seçmektir (Sencer, 1989).

Patton'a (1987), göre olasılık temelli örnekleme temsil gücünü elde etmek amacıyla evrene geçerli genellemeler yapma noktasında önemli üstünlükler sağlarken, amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu varsayılan durumların detaylı bir şekilde araştırılmasına imkân vermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2014).

Amaçlı (yargısal) örneklemelerde araştırmacılar, nelerin seçilmesi gerektiği konusunda kendi düşüncelerini kullanarak, yapacağı araştırmaya hizmet edecek en uygun örneklemi seçerler (Balcı, 2005).

Nicel araştırma yöntemleri içerisinde gelişen, fakat nitel araştırmalar içerisinde sınırlı bir şekilde de olsa kullanılmaya başlanan olasılık temelli örneklem yönteminin aksine amaçlı örneklem yöntemi, tamamıyla nitel araştırmalar yöntemi içerisinde ortaya çıkıp gelişmiştir. Amaçlı örneklem zengin bir bilgi kaynağına sahip olduğu düşünülen konuların ayrıntılı olarak çalışılmasına imkân vermektedir. Bu açıdan, amaçlı örneklem yöntemleri birkaç konuda, olgu ve hadiselerin ortaya çıkarılıp açıklığa kavuşmasında yararlı olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2014).

Amaca yönelik örneklem, özel durum ve koşullarda kullanılan çok önemli bir örneklem çeşididir. Açıklayıcı araştırmalar veya saha araştırmaları için kullanılmaktadır. Örnek olayların seçiminde bir uzmanın karar verme yeteneğini

kullanır veya düşünce olarak belli bir amaca yönelik örnek olaylar seçer ve sadece belirli kriter ve ölçütleri temsil eden örnekleri kullanır. Amaca yönelik örneklem, daha çok belli bir konuda bilgi vermek amacıyla eşi benzeri olmayan olayları örneklem olarak seçmek amacıyla kullanılmaktadır (Neuman, 2012).

Amaçlı örnekleme tekniği, birtakım muayyen, sınırlı ve ulaşması güç bireysel hususiyetlere sahip kişiler üzerinde yürütülmesi uygun olan bir örneklem tekniğidir. Buradaki amaç, belli özelliklere sahip kişilere erişebilmektir (Ekiz, 2009). Amaçlı örneklem tekniğinde araştırmacı, araştırma problemine cevap bulacağına inandığı kişileri seçmektedir. Böylece bu örnekleme yöntemini kullanarak zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumları derinlemesine çalışma imkânı elde edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2014). Amaçlı örnekleme başlarken, çalışma grubunun belirlenmesi için seçim kriterleri belirlenir. Kriter dayanaklı yapılan seçimde, belirlenen kriterler direkt olarak çalışmanın amaçlarını yansıtır ve bilgi noktasında zengin durumların açıklanmasına kılavuzluk eder (Merriam, 2013).

Neticede amaca yönelik örneklem, çalışmaların yapılış amacı düşünüldüğünde bilgi noktasında zengin konuların seçilerek çok ayrıntılı bir şekilde araştırma yapılmasına imkân tanıyan bir yöntemdir. Belli kriterleri karşılayan ya da belli niteliklere sahip olan bir veya birden fazla özel konularda tercih edilmektedir (Büyüköztürk, vd. 2012).

Örneklem olarak Kayseri ili sınırları içerisinde bulunan yerleşim yeri adları seçilmiştir. Ancak Kayseri ilinde toplamda 400' den fazla yerleşme bulunmaktadır. Süre ve yer ile ilgili sınırlılıklar nedeniyle bu sayıdaki yerleşim yerini incelemek ve bir sonuca varmak oldukça zor olacaktır. Bu nedenle örneklem içerisinde çalışmaya en uygun olanı seçmek için amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örneklem seçiminde ise Ad Değiştirme İhtisas Kurulu tarafından değişikliğe gidilen yerleşim yeri adları seçilmiştir.

3. 3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Araştırma süresince ihtiyaca uygun verileri elde etmek için çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Kayseri ili sınırları içerisinde bulunan köy yerleşme isimlerinin belirlenip tablolaştırılmasında TÜİK verileri kullanılmıştır. Köylerin tarihi ve adı

üzerine yapılan veri toplama işlemi sırasında ise saha görüşmeleri yöntemi ön plana çıkmıştır.

3.3.1. Birincil Veriler

Birincil veri, araştırmacı tarafından çalışmanın ispatlanması amacıyla birinci elden hazırlanan verilerdir. Bu verilerin yapısı itibariyle, araştırmacının elinden çıktığı için bir orijinalliği vardır. Bu orijinal veriler çalışmanın amacına ulaşmasında büyük bir öneme sahiptir. Bu amaçla birincil verilerin elde edilmesi için saha çalışması yapılmıştır. Saha çalışmaları sırasında köyler incelenmiş ve bölge insanlarıyla görüşmeler yapılmıştır.

3.3.2. İkincil Veriler

Araştırma konusu içerisinde yer alan yerleşme isimlerinin belirlenmesinde TUİK verileri ikincil veriler olarak kullanılmıştır. “Ad Değiştirme İhtisas Kurulu” tarafından ismi değiştirilen köylerin belirlenmesi amacıyla “İçişleri Bakanlığı, İller İdaresi Genel Müdürlüğü” tarafından hazırlanan “Köylerimiz 1968” adlı eserden yararlanılmıştır. Hazırlanmış olan bu eserde ismi değiştiren köylerin eski adı, yeni adı, bulunduğu ilçe ve ilin adı tablolar şeklinde verilmiştir. Buradan elde edilen bilgilerin ışığında çalışma yapılacak köyler belirlenmiştir.

3. 4. Veri Toplama Süreci

Çalışmada veri toplama süreci şu şekilde gelişmiştir. 2015 yılında Eğitim-Öğretim döneminin bittiği yaz aylarında arazi çalışması izini alınarak Kayseri’ye gidilmiş ve burada çalışmalarda bulunulmuştur. İlk yapılan arazi çalışmasında Kayseri Üniversitesi’nde bulunan kütüphanelerde konuyla ilgili gerekli ön hazırlıklar yapılmıştır. Yine aynı dönemde Kayseri Büyükşehir Belediyesi ziyaret edilmiş ve buradan da konuyla ilgili çeşitli bilgi ve dokümanlar alınmıştır. Yine aynı dönemde arkeoloji müzesi şehir kütüphanelerinde araştırmalar yapılmış ve konunun kavramsal çerçevesi oluşturulmaya çalışılmıştır.

2016 yaz ayında yine arazi çalışması için gerekli izinler alınmış, Kayseri'ye gidilmiş fakat çok fazla bir araştırma yapılamadan ülke geneli izinlerin iptal edilmesi nedeniyle çalışılan kuruma geri dönmüştür.

2017 yaz aylarında yine arazi çalışması için gerekli izinler alınmış ve Kayseri'ye gidilmiştir. Bu dönemde konunun eksik kısımlarının tamamlanması amacıyla son kez literatür taraması yapılmış yerleşim yerlerinde incelemelerde bulunulmuştur.

2018 yılında ise yerleşim yerleri hakkında bilgiler almak ve konunun tamamlanması amacıyla ilçeler ve köylere gidilmiş ve burada yaşayan halk ile görüşmeler yapıp notlar alınmıştır.

3. 5. Verilerin Analizi

Elde edilen bilgiler ve notlar karşılaştırılarak konunun aydınlatılması amacıyla tablolar ve haritalar yapılmıştır. Konunun literatürde yer alan bilgileriyle, görüşmeler sonucunda elde edilen notlar karşılaştırılıp araştırma modeline uygun şekilde düzenlenerek çalışmaya son şekli verilmeye çalışılmıştır.

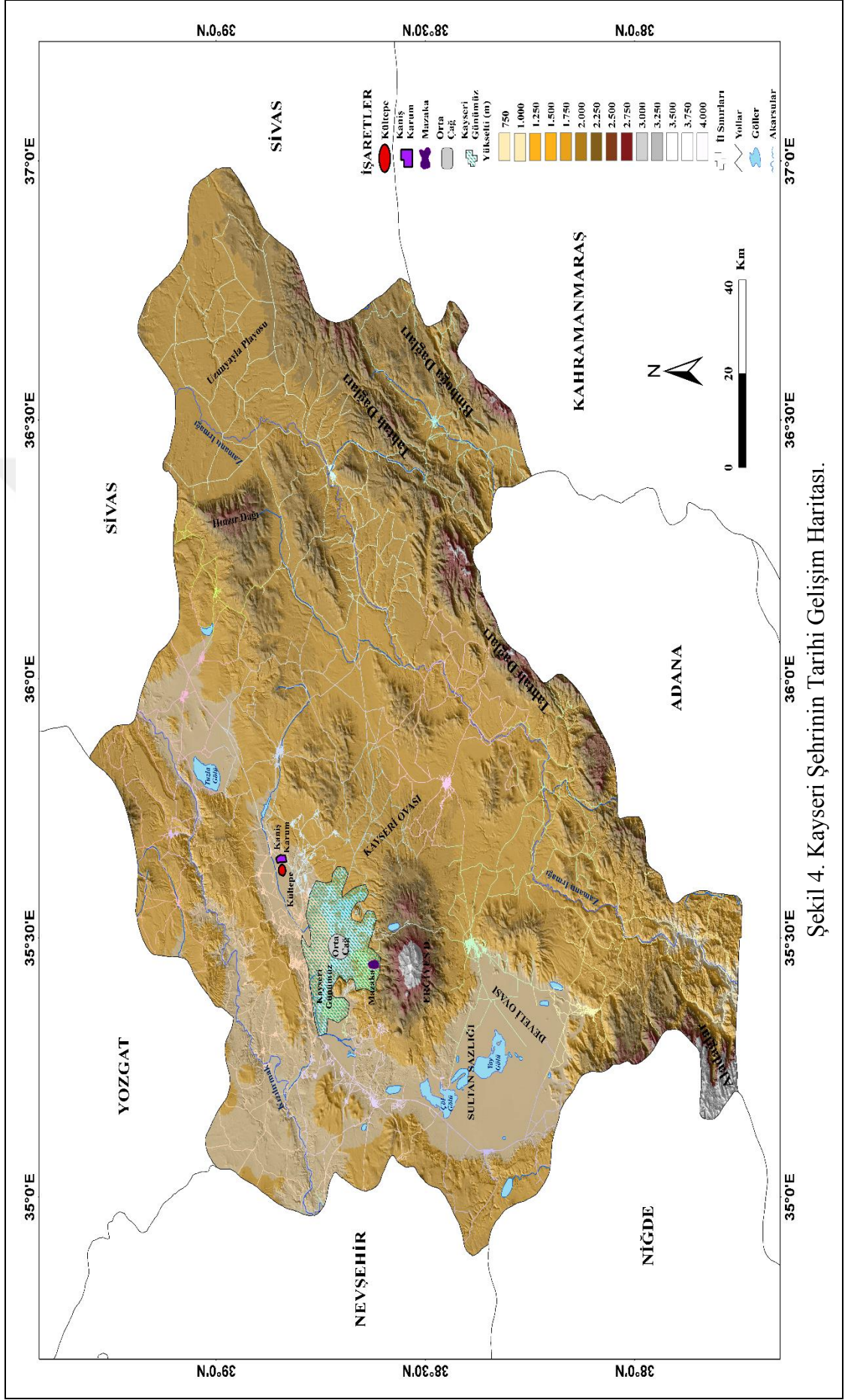
4. BULGULAR VE YORUMLAR

Kayseri bölgesinin tarihi süreç içerisinde yaşadığı değişim “İl Merkezi: Kayseri” başlığı altında detaylı bir şekilde anlatılmaya çalışılmıştır. Kayseri bölgesinde meydana gelen tarihi olaylar ile Kayseri isminin zaman içerisinde yaşadığı değişim beraber işlenmiştir. “İlçe Merkezleri” başlığı altında ise Kayseri’ye bağlı 16 ilçe merkezinin sahip olduğu köy yerleşmeleri tablolar halinde gösterilmiş, ilçe merkezlerinin tarihi hakkında kısa bilgiler verilirken adlarının zaman içerisinde nasıl bir değişim yaşadığına da değinilmiştir.

Araştırma modeli, amaca dayalı örneklem metoduyla seçilen köy yerleşmeleri üzerine uygulanmıştır. “Jeopolitik İçerik” konu başlığı içerisinde yer alan “Fetihler” ve “Yeni Yerleşmelerin Ortaya Çıkışı”, “Aktörler” konu başlığı içerisinde yer alan “Devlet” ve “Teknikler” konu başlığı içerisinde yer alan “Yeniden İsimlendirme” ile çalışma sahası sınıflandırılmıştır. Kullanılan model içerisinde yer almamasına rağmen elde edilen bulgular sonucunda “Coğrafi Faktörlere Göre Verilen İsimler” sınıflandırması ortaya çıkmıştır. Köy yerleşmelerinin adı üzerine yapılan incelemeler bu sınıflandırmalar başlığı altında verilmiştir. Kayseri’nin 57 köy yerleşmesi üzerinde yapılan bu çalışma; tablolar, haritalar ve resimlerle desteklenmiştir.

4.1. İl Merkezi: Kayseri

İnsanların bir arada yaşamasının doğal sonucu olarak oluşan şehirler, zaman içerisinde değişik toplum ve milletlerin hâkimiyetine geçerek isimlerindeki değişikliklerle günümüze kadar gelebilmişlerdir. Kayseri de bu şehirlerden biridir. Eski zamanlarda ilk kurulduğu bölgede birkaç defa yağma ve tahribe uğramış olan bu şehir arkeologlara çok az bir şey sunmakla beraber, dikkat çekici önemli bir özelliği varsa o da şehrin çehresinin değişmemiş olması ve sürekli olarak dış saldırılardan kendisini korumak için şehir surlarının bulunmamasıdır (Texier, 2002). Kayseri şehri, ilk çağlardan beri çok çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yaparak, adını her medeniyette başka bir şekilde tezahür ettiren ve günümüze kadar gelen Anadolu’nun önemli şehirlerinden birisi olmuştur (Ethem, 1982).

Şekil 4. Kayseri Şehrinin Tarihi Gelişim Haritası.

Kayseri, İç Anadolu Bölgesinin Orta Kızılırmak bölümü içerisinde yer almaktadır. İl güneyde Toros Dağlarıyla komşudur. Şehrin ilk kuruluş yerlerinden biri de Erciyes Dağı eteklerinde bugünkü Esentepe semtindedir. Şehir, Erciyes Dağı'nın kuzey eteklerinin sonundaki ovada yer almaktadır. Erciyes Dağı'na "Argaeus" (Argee) da denilirdi (Aru, 1988). Kuzeyindeki bu ovayla temasın sağlandığı yerde, İç Kale ve bunu çevreleyen surlar küçük bir alanı çevreleyecek şekilde kurulmuştur. Kayseri şehri konumu itibariyle Doğu-Batı ve Kuzey-Güney ticaret yolları üzerinde yer almaktadır. Ayrıca askeri menzil güzergâhı üzerinde bulunan şehir, Anadolu'nun eski yerleşim yerlerinden biridir. Dünyanın da en eski yerleşim yerlerinden birisi olan Kayseri, ilk çağlarda "Kapadokya" (Cappadocia) adıyla anılan bölgede yer almaktaydı (Ramsay, 1960).

Kızılırmak Nehrinin güneyinde kalan Kapadokya, Tuz Gölü'nden başlayarak Fırat Nehri'ne kadar olan geniş bir arazi üzerinde yer alır ve eskiden İpek Yolu da buradan geçirdi. Kent, Anadolu yarımadasında da oldukça önemli, büyük, eski bir şehirdir. Kayseri, vilayet merkezinin güneydoğusunda ve sınırında yer alan Erciyes Dağı'nın kuzey eteğinde ve Kızılırmak'a bağlı Karasu'ya dökülen, "Sarımsaklı" adı ile anılan küçük nehir mecrasına yakın düz bir ovaya kurulmuş büyük bir şehirdir (Ahmet Nazif, 1987).

Kayseri, doğuda Sivas ve Bünyan, kuzeyde Yozgat, batıda Kırşehir ve Konya vilayeti, Ürgüp ve güneyde Adana iline bağlı Feka ilçeleri ile sınırlanmıştır. Kayseri, düzgün olmayan kareye benzer bir biçimde olup o dönem Osmanlı Devleti idari yapısına göre iki kaza ile iki nahiyeye bölünmüştür. Bunlardan biri merkez livanın güney cihetinde bulunan Develi ilçesi diğeri de İncesu ilçesidir. Erciyes Dağı'nın peygamberlerden "Circis" Aleyhisselam'a atfen, "Circis" sözünden ya da Rumca "beyaz" manasına gelen "Erkiyos"dan bozularak söylenmiş olması muhtemeldir (Ahmet Nazif, 1987).

Egemenliğini daha çok Kızılırmak Havzası'nda sürdüren Frigler zamanında, Kayseri'ye ilk ismi olan "Mazaka" veya "Eusebia" adı verilmiştir (Ramsay, 1960). Asya'da güçlerini kuvvetlendirmiş olan eski milletler, şehirlerinin ve milletlerinin kökenlerini karanlık ve bilinmeyen bir geçmişe bağlı göstermek istedikleri gibi Ermeniler de bu ortak kanuna bağlı olmaktan geri kalmayarak ilk adı "Mazaka" olan Kayseri şehrinin kuruluşunu kendi hükümdarlarından birine dayandırılar (Baydur,

1970). Mazaka'nın Kapadokyalıların atası "Mosoch"dan ya da Tanrıça "Ma"dan geldiğini iddia etmektedirler (Texier, 2002). Hüseyin Hüsameddin ise Mazaka kelimesinin eski Türkçede "Başak" kelimesinden geldiğini söylemektedir. Batılı kaynakların birinde ise "Mazak" kelimesinin köken olarak Ermenice olduğu ve Grekçeye çevirisi sırasında "Mazaka" halini aldığını söylemiştir. Mazaka isminin Persçeden gelmiş olabileceği ve bir kişi adı olarak "Mazes" veya "Mazdes"den ortaya çıkmış olabileceği de bir diğer iddiadır. Bu iddiaların doğru olduğu düşünülürse ve kentin kuruluşunun M.Ö. 12. Yüzyıla kadar dayandığı kuramına göre, şehrin Perslerden önce kullanılmakta olan ismini bilmiyoruz demektir. Ancak yine de Batılı eserlerde bazı adlar geçmektedir. Örneğin; Bizans devletinden Etien'e göre Yunanlılar Mazaka adını "Edes-Laportien" olarak kullanıyordu. E. Forrer de, Pers dönemi öncesinde adın "Hilakku" olma ihtimalini ileri sürmekteydi. Bu bölge Anadolu'nun İslamiyet öncesi devirlerinde Kapadokya'nın merkezi olarak ön plana çıkmıştı (Erkiletlioğlu, 2016).

M.Ö. 332 de Ariarathes I, Kapadokya Krallığını kurmuş ve kendisini birinci kral olarak ilan etmiştir. M.S. 17 yılına kadar toplamda 349 sene varlığını devam ettiren bu krallığın başkenti Mazaka olmuştur. Mazaka, Kapadokya'nın en büyük şehridir. Ariarathes V döneminde şehrin ismi Eusebeia ya da Eusebia şeklinde değişikliğe uğramıştır (Eravşar, 2001). M.S. 17 de, Roma İmparatorluğu'nun bu bölgeyi ele geçirmesiyle birlikte, imparator Ceasar'a atfen ismi "Caesareia" veya "Caesarea" olarak değiştirilmiştir. Ramsay'e (1960) göre bazı müellifler Caesareia (Kaisareia) isminin Tiberius tarafından verildiğini söylerlerse de bu rivayete fazla itibar edilmemektedir. Zira bunun sebebi Tiberius'un Kapadokya'yı bir Roma vilayeti haline sokması ve iki imparatorun da birinci adının "Tiberius" olmasıdır.

Şehre Caesereia ismini verenin Claudius olduğunu katiyetle iddia eden tek tarihçi Socrat'tır ancak yeni tarihçilerin hepsi Tiberius ismini kabul etmiştir. Hâlbuki Socrat'ın sözünü yalnız Claudius'un 41 senesine tesadüf eden umumi teşkilatı değil sikkeler de tasdik eder. Claudius'un zamanından evvel şehrin hiçbir sikkesinde Caeseria ismi yoktur. İmparator Julian, Caesereia ismini kullanan bölge halkını, Hıristiyanlığa destek vermesi üzerine, Caesereia ismi yerine Eusebia ismini tekrar kullanmakla cezalandırmıştır (Eravşar, 2001). Kayseri, İslam fethinden sonra Araplar tarafından ve Selçuklular zamanından günümüze kadar "Kaysariye" ya da "Kayseriya" diye adlandırılmıştır (Cahen, 1979). Selçuklular Devrinde "Darü'l-Feth", "Darü'l-

Feth-i Kayseriyya” “Mahrusa-i Kayseriyya” unvanı almıştır. Arapça ve Farsça kaynaklar ile daha sonraki Osmanlıca metinlerde ise “Kayseriyye” ismiyle zikredilmiştir (Ethem, 1982). Cumhuriyet döneminde “Kayseri” şeklinde söylenmeye ve yazılmaya başlanmıştır.

Kayseri çevresinde arkeolojik olarak keşfedilen en eski yerleşim alanı günümüzdeki şehire 20 km. uzaklıkta ve Kayseri-Sivas yolu üzerinde bulunan Kültepe (Kaneş) Höyüğüdür. “Kaneş” veya “Karum”, Kayseri Ovası’nın ve Anadolu’daki ticaret yolları sistemi içerisinde yer alan önemli bir şehir olup aynı zamanda krallığın merkezi olarak M.Ö. 3500-2800 tarihinden Helenistik Çağ’a kadar önemli bir şehir olarak kalmıştır. Bu höyüklerde Eski Tunç Çağı, Asur Ticareti ve Kolonilerine ait tabletler ve Hitit Devletine ait saray kalıntılarıyla birlikte çok sayıda bilgi ve belge çıkarılmıştır (Kınal, 1962). M.Ö. 2000’li yılların ilk çeyreğinde iskân edilemeye başladığı düşünülen Kaneş veya Karum, kısa bir süre içinde Tabal Devleti’nin önemli bir şehri haline gelmiş ve daha da büyüyerek bu devletin başkenti olmuştur. Bölgede M.Ö. 1200’lü yıllarda Friglerin hâkimiyetini görüyoruz. Kaneş veya Karum’un zenginliği ve şehri koruyan surlarının bulunmaması nedeniyle yaşadığı yağma olaylarının fazlalığı sebebiyle bu bölgede yer alan şehir önemini kaybetmeye başlamıştır. Burası boşaltıldıktan sonra bölgenin yeni merkezi olarak o dönem kutsallık atfedilen Argaios’un (Erciyes) dağının kuzey eteğindeki Mazaka büyüyüp gelişmeye başlamıştır.

Şekil 5. Kültepe Höyüğü’nün Uzaktan Görünümü.

Tabal kiralığı'nın yıkılmasıyla önce Asurluların sonra da Friglerin eline geçen Mazaka, Frig Devleti'nden sonra M.Ö. 676 da Kimmerler tarafından kurulan devletin sınırları içinde bulunmuştur. Kimmerler, M.Ö. 650 yıllarında Asur ve Lidyalıların ortak saldırıları sonucunda Anadolu'dan çıkarılınca Mazaka, Asur Devleti'nin sınırları içerisinde kalmış ve Kızılırmak Nehri, Lidya ve Med devletleri arasında sınır olarak kabul edilmiştir (Erkiletlioğlu, 2016).

Bu dönemde en yoğun yerleşme bölgesi Kızılırmak boylarıydı. Bölgedeki şehirler (Alişar, Boğazköy, Kültepe ve Arslantepe) iki farklı şekilde yerleşiyordu. Bunlardan kuruluş yeri olarak eski yerleşim alanlarının üzerine kurulanlar, Karahöyük, Arslantepe, Kültepe ve Sultanhan veya fethedilmesi zor olan yüksek dağların tepelerine kurulan Kululu, Çalapverdi, Göllüdağ ve Lifos yerleşim yerleri olarak gelişim göstermişlerdir (Erkiletlioğlu, 2016). Kızılırmak boyları maden yatakları açısından da bereketli topraklardı, buralarda bakır, bronz, kurşun, altın, gümüş ve elektron gibi madenler çıkarılıyor ve kullanılıyordu. Bu şehirlerin çevresi çok büyük olmayan surlarla çevriliyor ve belli bir büyüklüğü aşamayan küçük şehir devletleri şeklinde varlıklarını devam ettiriyorlardı (Kınal, 1962).

Şekil 6. Kültepe Arkeolojik Kazı Bölgesinden Bir Görünüm.

Anadolu'da yazının kullanılmaya başlaması ortalama M.Ö. 2000 yıllarının başlarına denk gelmektedir. Bölgenin ilk yazılı eserleri Kültepe kazı alanından çıkarılan tabletlerdir. "Kappadokia Tabletleri" adıyla bilinen bu eserler ilk olarak 1925

yılında Çek arkeolog “Hrozny” tarafından bulunan tabletlerdir. Tabletler incelendiğinde bunların M.Ö. 2000’li yılların başlarına ait olduğu ortaya çıkmıştır. Bu tabletlerin çok geniş bir ticaret ağına sahip Asurlular tarafından yazılan ticari belgeler olduğu, ürün bilgisi ve değeri gibi konular hakkında bilgi verdiği anlaşılmıştır. Bu tabletler çivi yazısı olarak eski Asur lehçesiyle yazılmışlardır. Kültepe’de çıkan tabletler detaylı olarak incelendiği zaman bunların aslında sadece ticari konularda değil aynı zamanda merkeze uzak kolonileri de idare etmek için gönderildiği anlaşılmıştır. Bu bölgedeki yerleşmeler “Malatya-Kayseri-Yozgat” üçgeni içindedir. Bu yerleşmeler idari olarak uzak Asur kolonileri gibi faaliyet gösteren, ticaretini merkezle yapan şehir devletleri şeklindedir (Erkiletlioğlu, 2016). Hitit Çağı (M.Ö.1800-1200) üç ayrı evrede incelenmektedir. Bu evrelerden Yeni Devlet Çağı’nda M.Ö.1450-1200 yıllarının sonuna doğru Mazaka yerleşkesinin yavaş yavaş Anadolu’nun önemli merkezlerinden biri olarak gelişim göstermeye başladığını görürüz (Arık, 1969). Hititlerin çöküşünün başladığı dönem ve Geç Hitit Devletleri (M.Ö.1200-700) döneminde ise Kaneş veya Karum’un yavaş yavaş terk edilmeye başladığını ve buranın yerine Mazaka’nın gelişim göstermeye başladığını ve “Louites’lerin Hükümeti” adıyla yeni bir idarenin yönetimi altına girmiştir. Yine Kayseri bölgesinde hâkimiyetini sürdüren Tabal Krallığı ilişkilerini büyük oranda Asur Devleti’yle kurmaktaydı. Ancak Asur ve Sargon ordularının M.Ö. 716’da Tabal Devletine saldırıp onları yendiklerini, Kaneş veya Karum’u yağmalayıp büyük hasarlar verdiklerini görüyoruz. Bu olaydan sonra Kimmer saldırıları neticesinde Asurlular, M.Ö.680-670 yılları arasında bir dönem Kayseri bölgesinden çekilmeye mecbur kaldığında bunu fırsat bilen Tabal Prensleri de kendi buldukları yerlerde bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir (Erkiletlioğlu, 2016).

Strabon, Ariarathes I döneminde yaşanan bir olayı şöyle tarif eder; Ariarathes I, buradan akan nehir üzerine bir baraj yaptırmış ve bu bölgedeki ovanın büyük bir göl haline gelmesini sağlamıştır. Baraj gölü üzerinde oluşan bazı adaların -Kyklad’lar gibi- dış dünyayla olan bağlantısını kesip burada en büyük hobilerini yerine getirmiştir. Fakat baraj çok fazla biriken suyun gücü karşısında duramayarak çökmüştür. Çöken barajdan boşalan sular Halys (Kızılırmak) Kapadokya topraklarına çok büyük zararlar vermiş, buradaki ekili ve dikili birçok araziye kullanılamaz hale getirmiştir. Ayrıca Phrygia’yı (Frigya) ellerinde bulunduran Galatialıların ülkesine de çok büyük zararlar vermiştir. Bu sorunun çözümünü Roma İmparatorluğu’nun kararına bırakan yerel

halka kral, uğradıkları zararı karşılamak için belli bir miktar cereme vermiştir (Çev. Pekman, 2012).

Şekil 7. Karum Arkeolojik Kazı Alanından Bir Görünüm

Persler döneminde Anadolu üç satraplığa ayrılmış ve 3. Satraplığın yönetim merkezini Mazaka olarak belirlemişlerdir. Darius I'in M.Ö. 513'de gerçekleştirdiği İskit seferinde Kappadokia Satrabı Ariaramnes'di. 4. asırda başkent kısa bir süre Gaziura'ya (Turhal) taşınmışsa da Mazaka, konumu ve büyüklüğü ile hem ekonomik hem de kültürel yönden bir merkezi kimliğinin olduğunu göstermiştir. M.Ö. 360 yılında Kappadokia, Pontos Kappadokia'sı ve Büyük Kappadokia isimleri şeklinde ikiye bölünmüş ve Mazaka, 2. bölümün merkezi olarak kalmaya devam etmiştir (Arık, 1969).

Bölgede bulunan Erciyes Dağı her dönemde önemini korumuş ve bu bölgenin özel bir konum kazanmasını sağlamıştır. Dağ her daim karlarla kaplı gümüş renkli olduğundan insanlar Erciyes'i hem "Tanrı" hem de "Yemin Tanrısı" olarak kabullenmiş ve Erciyes Dağı'na tapmışlardır. Batı kaynakları kültlerinin kutsal dağı özelliğine kavuşan Erciyes, Zeus, Helios, Serapis, Apollon, Tyche (İsis) ve Kappadokia panteonunun merkezlerinden biri olmuştur (Erkiletlioğlu, 2016).

Strabon bölgenin sınırlarını, Doğu'da Armenia, batıda Galatia ve Lykaonia, kuzeyde Pontos ve güneyde Kilikia'yla sınırladığını, adını Galatia sınırındaki

Kappadoks Irmağı'ndan almıştır, demiştir (Çev. Pekman, 2012). Küçük Asya'nın batısında kalan ve Kızılırmak'tan (Halys) Fırat'a, Karadeniz'den Toroslara kadar uzanan bölgeye "Kappadokia Satraplığı" adı verilmektedir. Hasan Dağı'nın en büyük kısmı Cappadocia'daydı ve Cappadocia bir Roma vilayeti idi (Ramsay, 1960).

Mazaka şehri M.Ö. 312 senesine kadar Kapadokyalıların idaresinde kalmıştır. Eski İran cihangirleri, meşhur "Keyrus'un İran sınırlarını Adalar (Ege) Denizi'ne kadar genişlettiği ve Anadolu kıtasını İran ülkesinin bir parçası haline getirdiği esnada Kapadokyalıların yıkılıp yok olmasıyla Mazaka şehri de Kirus'e geçmiş ve birkaç sene Kirus'un idaresi altında kalmıştır. M.Ö. 335 başlarında Mazaka şehri de İskender'in idaresi altına girmiştir. İskender'in ölümünden sonra birkaç sene Antigon tarafından idare edilmiş daha sonra Arparatlar'dan Mihrifat'a geçmiş ve birkaç sene de Acem Subaşları eliyle idare edilmiştir (Ahmet Nazif, 1987).

M.Ö. 37 senesinde Romalılar Kayseri'yi istila edip kendi bağımsız idareleri altına almışlardır. Kayseri 1107 sene kadar Romalıların idaresinde kalmıştır. M.S. 260'larda Sasani Kralı I. Şapur'un Kayseri'yi ele geçirmesi önemli bir olaydır (Ethem, 1982). M.S. 395 senesinde İmparator I. Teodos vefat ederken Batı İmparatorluğu'nu Honorius'a; Doğu İmparatorluğu'nu ise diğer oğlu Arkadius'a bıraktığında Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu resmen doğmuştur, Kappadokia bölgesi ise Bizans Devleti'nin sınırları içerisinde kalan 7 piskoposluktan biri şeklinde var olmaya devam etmiştir (Erkiletlioğlu, 2016).

VI. yüzyılda hükümdar Balak yönetiminde büyük çapta askeri faaliyet gösteren Sabarlar'ın Sasanilerle anlaşarak Bizans'a karşı savaştıkları (516), Doğu Anadolu taraflarına akınlar yaptıkları, arkasından İç Anadolu'ya girerek Kayseri, Ankara, Kastamonu ve Konya dolaylarına kadar ilerledikleri görülmektedir (Şeker, 2006). M.S. 574 yılında bölgeye Şahen komutasında Pers saldırıları başladı. Bu saldırıların en büyük başarısı, Şahen'in komutanlık ettiği Pers askerlerinin Kaisareia'ya kadar ilerlemesidir. Şahen, şehirdeki Ermeni beyi olan Vasak Ardziruni'yi esir aldı. M.S. 611 yılında bu Ermeni lideri Kaisaria (Kayseri) surlarında çarpmıha gerilerek can verdi. Pers ordusu ise Bizans askerlerinin geri dönmesiyle birlikte Kaisareia'yı boşaltmak zorunda kalmıştır (Erkiletlioğlu, 2016).

Hicretin daha ilk yüzyılında (7. yüzyıl) İslam mücahitleri, Suriye'den kalkarak Anadolu'dan geçip İstanbul'a kadar seferler yapmışlardır. Bu dönemde Roma İmparatorluğu idaresinde bulunan Kayseri, 647'de Halife Ömer'in Ebu Ubeyde'ye yaptığı buyruk üzerine 5 bin kişiyle Bizans İmparatoru Hirakle'nin Kayseriye beyi Kaykar'a asker takviyesine rağmen Müslüman orduları tarafından bozguna uğratılması sonucu Kayseriye ilk defa Müslümanların kontrolüne geçmiştir. Ancak bu olaydan bir süre sonra şehri, Bizans İmparatorluğu tekrar hâkimiyeti altına almayı başarmıştır. Fakat bu bölgedeki hâkimiyet mücadelesi bitmemiş, olay askeri mücadeleden çıkıp nüfuz mücadelesi şekline dönüşmüştür. Bu olaylar, Selçuklu Devleti'nin Anadolu'yu kontrol etmeye başlamasına kadar sürmüştür (Tuğlacı, 1985).

Bizans İmparatorluğu III. Leon'un tahtta olduğu yıllarda Arap saldırılarının sıklığı nedeniyle çok zor zamanlardan geçmişlerdir. Sonunda III. Leon'un Arap ordularını Akroinon Mevkiinde yenmesiyle bu saldırılar bir süre de olsa durdurulmuştur (Erkiletlioğlu, 2016). Fakat bu bölgede Bizans-Arap hâkimiyet kavgası yıllarca devam etmiştir. 10. yüzyılda Araplara karşı sefere çıkan Bizans kumandanı Nikephoros Phokas, Seyfüddeve'nin merkezi olan Halep'i alarak büyük bir başarı elde etmiştir. Fakat güneyde savaşın yeni bittiği günlerde Bizans İmparatoru II. Romonos'un ölümü nedeniyle Phokas, 963 yılında Kayseri'de Bizans İmparatoru olduğu ilan edilerek İstanbul'a gitmiştir. Fakat Bizans İmparatorluğunun içerisinde devam eden birbirinden fâklı saray oyunları, mezhep tartışmaları ve dış müdahaleler nedeniyle İstanbul'daki merkezi yönetim Anadolu toprakları üzerindeki hâkimiyetini koruyamaz hale gelmiştir. Kayseri, o dönemde doğudaki önemli merkezlerden biri olarak taht mücadelelerini en fazla hisseden yerlerden biri olmuştur (Erkiletlioğlu, 2016).

Türklerin Anadolu'ya girdiği yıllarda Kayseri'de Rumlar yaşamaktaydı. Ancak Türkler gelmeden önce Bizanslılar XI. yüzyılın başlarına doğru Anadolu'da kurulmuş küçük ve parçalı olan Ermeni krallıklarının tamamını kaldırarak buralarda yaşayan Ermenilerin büyük çoğunluğunu Kayseri, Sivas ve Fırat bölgesine göndermişlerdi. Zira Yezid bin Ebu Sufyan Dimeşk'te, kardeşi Muaviye ise Ürdün'deyken Filistin ve Şam sahilleri Müslümanların elindeydi (Zerrinkub, 2002). Bu dönemde Bizans, Müslümanlarla olan savaşında ve daha başka sebeplerden dolayı Kapadokya bölgesine ve Toroslardaki geçit noktalarına önemli miktarda Hristiyan'ın ve Şaman Türkleri'nin savunma amacıyla yerleştirildiklerini biliyoruz. Gerçekten de

946 yılında Abbasi Devleti'nin elçisi Müslüman esirler ile Hıristiyan esirlerin değişimi için geldiği Tarsus'ta, Rum komutanın yanına görüşme yapmak için gittiğinde kumandanın maiyetini oluşturan askerler içinde Hazar ve Fergana Türklerini görmüştür. Bu Türkler, daha önceki senelerde Bizans ordusuna paralı askerler olarak alınıp Kapadokya'ya yerleştirilenlerdir. 947 yılında Seyfüddevle ile Bardas arasında meydana gelen savaşta Rum komutanın emri altında hatırı sayılır bir çoğunlukta ücretli asker olarak Bulgar Türklerinin bulunduğu görülmüştür. 1048 yılında Anadolu'ya, Müslümanlarla savaşmak üzere Bizanslılar tarafından Peçenek Türkleri getirilmiştir (Şeşen, 2001).

Kayseri'nin fethi hakkında farklı görüşler ileri sürülmektedir. Avrupa tarihçileri Kayseri şehrinin Türkler tarafından ilk fethinin Tuğrul Bey döneminde yeğeni Alparslan aracılığıyla fethedildiğini yazmışlardır (Ethem, 1982). Nitekim Georg Ostrogorsky, "Yakın Doğu, Bizans Devleti'nin, Mısır'da Fatimi hilafetinin sınırlarına kadar Selçukluların eline düşmüştü. Şimdi Selçuklular Bizans'a dönmüşlerdi. Nasıl Bulgaristan'ın itaat altına alınması devlet ile kuzeydeki göçebe milletler arasındaki ayırıcı duvarı yıkmış, IX. Konstantinos döneminde Armenia'nın alınması Selçuklularla karşı karşıya kalınmasına neden olmuştur. Devletin eski merkezi gücünün kalmaması ve merkezden uzak yerleri savunma kabiliyetinin azalması nedeniyle Selçuklu Türkleri'nin çok kısa bir zaman diliminde Bizans Devleti'nin içlerine kadar giden yolu açmasını kolaylaştırmış oldu. Selçuklu Sultanlarından Alparslan'ın kumandasındaki Türkler Armenia'yı bir baştan diğer bir başa kadar çok hızlı bir şekilde geçerek Ani Kalesi'ni (1067), Kilikya'yı tahrip ettikten sonra Anadolu'ya gelip Kayseri'yi hücumla zapt etmişlerdir. Bununla birlikte o zamanki Bizans hükümdarlarının takip ettikleri siyasetin yanlışlığı ortaya çıkmış oluyordu" demektedir (Ostrogorsky, 2006).

Selçuklu Devleti'nin kuruluşunu (1040) takip eden yıllarda Anadolu'ya karşı 1018 yılında başlayan akınlara devam edildi. Küçük birlikler halinde Türk akıncıları Anadolu'ya giriyorlar, Ege ve Marmara sahillerine kadar ilerliyorlardı. Yirmi yıl kadar devam eden akınlar 1071 Malazgirt Zaferiyle birlikte büyük bir fetih hareketine dönüştü. Kısa zaman içinde, yüzyıllardan beri mücadele verilen fakat bir türlü fethedilmeyen Anadolu, bir Müslüman ülkesi haline gelmişti (Saatçi, 1996). Konya, Aksaray, Kayseriye ve bütün memleketi fethettikten sonra bu şehirlere Melik Rükneddin Süleyman bin Kutalmış bin İsrail bin Selçuk'u melik yaptı. Firdevsi-i

Rumi, Velayet name-i Hacı Bektaş Veli’de, Süleyman Şah’ın ordusunu hazırlayarak Rum Kayser’e saldırdığını fakat Kayser’in savaşmayı göze alamayarak meydandan kaçtığını ve böylece Kayseri ve Akşehir’in Selçukluların yönetimi altına girdiğini belirtmiştir (Turan, 1993). Reşidü’l-din Fazlullah, Cami’ü’t-tevarih’te “Süleyman Şah Rum sultanlarının babasıdır” demektedir. Oysa Oryantalistler, Orta Anadolu’da yayılmaya başlayan Türklerin 1067’de Kızılırmak (Halys) vadisini takip ederek Kayseri’yi fethettiklerini söyleyerek Kayseri’nin fatihi olarak ünlü Türk komutanı Afşin Bey’e mal etmektedirler. Anadolu’ya yapılan Türk akınlarını 2 büyük Selçuklu komutanı yönetmiştir. Bu komutanlar, Afşin Bey ve Gümüştekin Beydir.

Bu büyük iki komutan arasındaki şahsi husumet ve rekabet neticesinde Afşin Bey ve Gümüştekin Bey’in arası iyice açılmış ve bu kavga Afşin Bey’in Gümüştekin Bey’i öldürmesiyle sonuçlanmıştır. Afşin Bey bu olay üzerine Alparslan’ın kendisini de öldürteceğini düşünerek batıya doğru kaçmıştır. Batıya doğru olan bu ilerleyişi sırasında Malatya tarafında karşılaştığı Bizans ordusunu yenen Afşin Bey, Tohma Vadisini takip ederek Kayseri’ye gelmiş ve burayı ele geçirmiştir (1067) (Turan, 2003).

Anadolu’nun Türkleşmesi 1071 Malazgirt Zaferiyle başlasa da Kayseri’nin Türkler tarafından alınması bu tarihten önce olmuştur. Türk akınlarının başlamasından önce Anadolu’nun Türkleşmesi için gönderilen büyük bir komutan olan Afşin Bey, 1067 yılında Kayseri’yi fethetmiştir (Sevim ve Merçil, 1995). Selçukluların Malazgirt galibiyeti Oğuz ve Türkmen boyları için Küçük Asya’nın içlerine kadar uzanacak fetihlerin yolunu açmıştır. Malazgirt Savaşı’ndan sonra Alparslan, Oğuz ve Türkmen beylerine miras olarak Erzurum, Mardin, Kayseri, Maraş ve Küçük Asya’nın diğer şehirlerini tevzi etti. Bazı kaynaklar ise 1072 yılında Artuk Bey’in İshak Kommenos’un idaresi altındaki Bizans ordusunu yenerek Sakarya Vadisi’ne kadar ilerlediğinden, bu sayede Türklerin Sivas, Kayseri ve Ankara gibi yerleri fethettiğinden bahsetmektedir (Gordlevski, 1988). Türklerin buralardaki kesin hâkimiyetlerinin 1077 yılının sonrasında olduğunu belirten İslam eserleri de bulunmaktadır. Nihal Atsız, “Osmanlı Tarihine Ait Takvimler” adlı eserinde Kayseri ve Zamantı, Kenkire (Çankırı) ve Engüriyye (Ankara’nın) fethinin 1172 yılında olduğunu belirtmektedir. Haçlı kroniklerinde XII. yüzyılın başları anlatılırken, o yıllarda Türklerin yaptıkları akınlar sonucunda ele geçirdikleri yerlerden büyük miktarlarda ganimetler ele geçirdikleri yazılmıştır

Sonuçları itibariyle kalıcı değişikliklere yol açmadığı için bu olayı fetih olarak kabul etmek doğru değildir. Sultan Alparslan Bizans arazisinin fethine Emir Tutak ile Emir Artuk’u görevlendirmiştir. Bu kumandanlar da Anadolu’ya yapılan akınlara ara vermeden devam etmişlerdir. Bu akınlar sonucunda Orta Anadolu’daki Türk nüfusu giderek artmış ve hatta Kilikya’ya kadar yayılmıştır. 1072 yılında Artuk Bey, İshak Kommenos’un idaresi altındaki Bizans güçlerini mağlup ederek Sakarya Vadisi’ne doğru ilerlemiş ve bunun sonucunda Türkler, Sivas, Kayseri ve Ankara gibi yerleri fethetmiştir. Bundan sonra Güney ve Doğu Anadolu’da hiçbir mukavemet kalmamıştır (Erkiletlioğlu, 2016).

Büyük Selçukluların Bizans’a karşı kazandıkları başarılar ve 1071 yılındaki Malazgirt Zaferi, Anadolu’da yeni bir ortamın doğmasını sağlayan gelişmelere neden olmuştur (Şeker, 2006). Malazgirt Zaferi’ne (1071) müteakip diğer beylerle birlikte Anadolu’ya gönderilen Emir Danişmend Ahmed Gazi Kayseri, Sivas, Tokat, Niksar ve Amasya bölgesini zapt etmiştir. Fakat buralar alındıktan sonra Emir Danişmend Ahmed Gazi ile Emir Artuk arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Süleyman Şah’ın ortaya çıkan bu anlaşmazlıkları çözmesi için Anadolu’ya gönderildiği rivayet edilmektedir ancak Reşüdidin’in eserinde bahsettiği beyler arasında sadece Emir Artuk’un mevcudiyeti sağlam olup Bizans kaynakları Emir Danişmend’den bahsetmemektedir. Süryani Mihael ile Ebu’l Ferec de Danişmendlileri ancak 1084-1085 tarihlerinde Kayseri ve Sivas civarının hâkimleri olarak gösterirler. Danişmendlilerin adı geçen şehirlerde hâkimiyetlerini tesis etmeleri ile Süleyman Şah’ın ölümü arasında yakın bir ilgi vardır. Zira Süleyman Şah, Antakya seferine çıktığı esnada Kayseri, Selçuklular adına Ebu’l-Gazi Hasan tarafından idare ediliyordu (Turan, 2003). Olaylardan anlaşıldığı kadarıyla Selçuklu sultanının bu seferde hayatını kaybetmesi üzerine Danişmendliler Kayseri ve civarına hâkim olmuşlardır. Şimdiye kadar verdiğimiz bilgiler üzerine Süleyman Şah da bu bölgelere Sultan Melikşah’ın bilgisi dâhilinde sahip olmuştu. Bu durumda Kayseri ve çevresinin fethinde Büyük Selçuklu emirlerinden Artuk’un rolü kuvvetle muhtemeldir (Erkiletlioğlu, 2016).

Emir Gazi’nin büyük oğlu Melik Gazi, şehri tamir ettirerek burayı merkez yaptı. Artuk Bey’den sonra Tutak Bey ile gelişen Türk akınları Karadeniz’e kadar ulaşmaya başladı. Daha sonra Anadolu’daki Türkmen beylikleri “Anadolu Fatihii” olarak ün kazanan Süleyman Şah’ın çevresinde toplanmaya başlamışlar ve böylece kurulacak olan yeni bir Türk Devleti’nin temellerini de atmış oldular. Sadreddin el

Hüseyini ile Ahmed bin Mahmud, Sultan Melikşah tarafından fethedilen şehrin daha sonra Süleyman Şah'a bırakıldığını rivayet etmektedirler (Şeker, 2006).

16. yüzyıl tarihçisi Kerim el-Din Aksarayi, yılını bildirmeksizin Malazgirt Zaferine müteakip Emir Danişmend'in Niksar, Tokat, Sivas ve Elbistan şehirlerini aldığını söyler. Aynı yüzyıl tarihçilerinden Niğdeli Kadı Ahmed, bu malumatı aynen ondan almıştır.

Alparslan 1071 Malazgirt Savaşı ile Anadolu'nun kapılarını kapanmamak üzere açtığı Anadolu'da birçok Türkmen boyu yaşamaktaydı. M.S. 1048 yılında Peçenek Türk boyunun Bizanslılar ile birlikte Kayseri çevresinde yerleşmeye başlayan Türk boylarına karşı yapılan savaşlarda kullanılması akıllara iki önemli malumatı getirmektedir. Birincisi Türkler bu bölgede çok daha eski dönemlerden beri bulunmaktaydı. İkincisi ise bu durum bize savaşmayı bilen bir millet olan Türklerin bu bölgeye eskiden geldiğini veya getirildiğini göstermekteydi (Köymen, 1972). Bizans Devleti "Bulgar, Hazar, Peçenek, Uz ve Kuman Türklerini Anadolu'ya getirip yerleşmelerini sağlamıştı, o dönemin büyük şehirlerinde çoğunluğu Hıristiyan Rumlar oluşturuyordu (Ünal, 1980). Anadolu'ya Müslüman Türklerle savaşmak üzere getirilen bu Türkler, Rum ve Ermeni adlarını kullanarak günümüze kadar gelmişlerdir (Erkiletlioğlu, 2016). Mehmet Altay Köymen, Anadolu'da yürütülen fetih hareketlerinin uzun bir süreçte ve üç evrede gerçekleştiğini şu şekilde açıklamaktadır:

"Oğuz-Türkmen akınları safhası, muntazam İmparatorluk ordularının yaptıkları fetihler safhası, Anadolu'da kurulan mahalli vassal (yerel, bağımlı) devletlerin giriştikleri fetihler safhası" (Köymen, 1998).

Oğuz ve Türkmen boylarının yürüttüğü akınlar evresinde, Anadolu'ya yapılan akınlarda en büyük darbeyi iki Selçuklu komutanı Gümüştekin Bey ve Afşin Bey gerçekleştirmiştir. Daha sonra bu iki kumandanın arasındaki şahsi rekabet ve anlaşmazlık büyüyerek devam etmiş ve Gümüştekin Bey'i öldürmesiyle sonuçlanmıştır. Bu olaydan sonra Afşin Bey Alparslan'ın kendisini öldürteceğinden korkmuş ve batıya doğru kaçarak, Fırat Nehri'ni geçtikten sonra Suriye'ye varmıştır. Yolu üzerindeki Antep, Dülük ve Antakya'ya büyük zararlar verdikten sonra Malatya'da konuşlanmış olan Bizans ordusuna karşı zafer kazanan Afşin Bey, Tohma Vadisi takip ederek Kayseri'ye ulaşmıştır (Cahen, 1979). Bu nedenle tarihçilerin

bazıları, Kayseri'nin Orta Anadolu'da yeni yeni yayılmaya başlayan Türkler tarafından fethedildiğini söylemişler ve fethin mimarı olarak da Türk komutanı Afşin Bey'i göstermişlerdir (Turan, 2003).

Halil Edhem Bey, Texier gibi düşünen bazı Avrupalı tarihçilerin, Kayseri bölgesinde gerçekleşen ilk fetih hareketinin Tuğrul Bey (M. 1040-1063) döneminde Alparslan (M. 1063-1072) tarafından gerçekleştiğini belirtirler (Ethem, 1982). Bunun yanında Türklerin bu bölgedeki mutlak egemenliğinin M.S. 1077 yılında olduğunu belirten Arap kaynakları da bulunmaktadır. Kayseri M.S. 1069 senesine kadar Türkler ve Bizans arasında bir hâkimiyet kavgasının olduğu bir bölge durumundadır. Çünkü Bizans ordusunu toplayarak Kayseri'ye kadar gelmiş, Selçuklu akıncılarına karşı taarruzda bulunmuş ve onları geri çekilmeye zorlamıştır. Bu olay bize o tarihlerde Selçuklu Türkleri'nin o bölgede bulduklarını göstermektedir. Alparslan, vefat etmeden önce, fetih hareketlerinin devam etmesi amacıyla komutası altındaki emirlerini belli bölgelere atamış ve Anadolu'ya göndermiştir. Mengücek Gazi'den Erzincan, Kemah ve Divriği bölgesini, Saltuk Bey'den Erzurum ve çevresini, Artuk Bey'in oğullarından Mardin, Diyarbakır, Malatya ve Elâzığ'ı, Çavuldur Bey'den Maraş ve çevresini, Danişmendli Ahmed Gazi Bey'den de Tokat, Amasya, Sivas, Malatya, Kayseri çevresinin fethedilmelerini istemiş ve buraları onlara ikta olarak dağıtmıştı (Gordlevski, 1988). Bu olaydan sonra, burada ismi geçen her bir bey, tarihte kendi adıyla anılacak olan beyliklerini kurmak için mücadelelere başlamış ve bu amacı gerçekleştirmek için çabalamışlardı. Burada ismi geçmeyen beyler tarafından küçük beylikler de kurulmuş olsa da bizim için önemli olan Kayseri ve onun çevresine hâkim olan Danişmendlilerdir.

Büyük Selçuklu sultanı Alparslan'ın vefat etmesinden sonra oğlu Melikşah (M. 1072-1092) hükümdar olarak başa geçti. Bizans'a karşı kazanılan Malazgirt Savaşı'ndan sonra, M. 1074 yılında Süleyman Şah'ın dayısı ve Melikşah'ın kız kardeşinin oğlu olan Danişmendli Melik Ahmed Gazi, malumat sahibi ve ünlü bir kumandandı. Niğdeli Kadı Ahmed'in bildirdiğine göre Danişmendli Ahmed Gazi'nin şöhreti yavaş yavaş yayılmaya başladığında, Sultan Melikşah, Danişmendli'den kurtulmanın en iyi yolunun onu öldürmek olduğunu düşündü. Ancak Vezir Nizamü'l-Mülk Sultan Melik Şah'a, Danişmendli Melik Ahmed Gazi'yi Kutalmışoğulları gibi Anadolu'ya göndermenin yapılacak en akıllı karar olduğu söyledi. Bunun üzerine sultan, Danişmendli Melik Ahmed Gazi'yi H.466-M.1072 senesinde Darü'l-Cihad

olan Sivas, Tokat, Amasya, Çorum'un içinde olduğu günümüz Orta Anadolu'suna gönderdi. Danişmendli Melik Ahmed Gazi de Yeşilirmak ve Kızılırmak bölgelerinin fethini gerçekleştirerek Sivas, Amasya, Niksar, Tokat, Çorum ve Kayseri arazilerinde egemenlik kurdu (Sevim, 2000).

Bizans tarihçisi Niketas Khoniates, onun şahsında Danişmendlileri Bizans'ın en tehlikeli ve en azılı düşmanı olarak göstermiştir. Nitekim Işın Demirkent, "Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi" kitabında Ioannes Comnenos'un "1141 yılı içlerine kadar Anadolu'da özellikle bu sırada ülkenin başlıca kudretli devleti olan Danişmentlilerle uğraşmak zorunda kaldığını" ifade etmektedir (Erkiletlioğlu, 2016).

Kayseri'nin bir Türk İslam şehri haline gelmesi 1085'lerden itibaren Danişmendliler ile başlamıştı. Emir Gazi'den sonra tahta çıkan Melik Muhammed Gazi çoktan beri harap bir yerde olan Kapadokya'daki Kayseri'yi, Bizans döneminden kalan surları ve Bizans'ın saraylarını onarttı ve burada ikamet etti (Ahmet Nazif, 1987). H.585 tarihinde Emir Gazi'nin oğlu Melik Muhammed büyük bir ordunun başında Maraş'ı işgal etti. Emir Muhammed Gazi hareketli ve mücadeleci bir yönetim göstererek Malatya'nın yönetimini elinde bulunduran kardeşi Aynüddeve'yle giriştiği mücadeleyi kazanarak Elbistan başta olmak üzere bu bölgenin yönetimini ele geçirdi. Elbistan'dan sonra Ermenilerin elinde bulunan Feke ve Keban'ı fethetti. Güneyde hâkimiyetini sağlamlaştırdıktan sonra 1140 senesinde kuzeye Karadeniz'e yöneldi ve buradaki Bizans topraklarını ele geçirdi. 6 Ocak 1142 tarihinde Kayseri'de öldü (Erkiletlioğlu, 2016).

Danişmentli hâkimiyetinin zayıflaması üzerine Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan'ın Kayseri ve civarını Selçuklu topraklarına katarak Anadolu'da birliği sağlaması üzerine, Kayseri Selçukluların önemli bir merkezi oldu. Sultanların ve hanımların ikametgâhı haline geldi. II. İzzeddin Kılıçarslan'ın vefat etmesiyle vasiyeti üzerine Konya tahtına oğlu I. Gıyaseddin Keyhüsrev oturmuştur (Ahmet Nazif, 1987). Kardeşlerinden Melikşah'ın ölmesi ve Süleyman Şah'ın da öbür kardeşleriyle mücadeleye girmesi sebebiyle Keyhüsrev saltanata hâkim olmakta güçlük çekmemiştir. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümüyle oğullarından İzzeddin Keykavus Kayseri'de hükümdar ilan edildi (Meriç, 2011). İzzeddin Keykavus'un genç yaşta ölmesi üzerine de yerine Alâeddin Keykubad sultan ilan edildi. Kayseri, Sultan I. Alâeddin Keykubad zamanında devletin en mühim merkezi haline geldi. Alâeddin

Keykubad'ın ortadan kaldırılmasından sonra, II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in hâkimiyet yılları her şeyin tersine döndüğü bir devir olmuştur (Ersan, 2010).

Kayseri'ye birden fazla vilayetin bağlı olduğunu Sinop Kalesi'nin tamirine katılan subaşı Bahaeddin Kutluğca'nın bu işle ilgili kale kitabesinde geçen "Subaşı be Kayseriye ve Vilayet" ibaresinden anlamaktayız. Aynı devirdeki başka bir idari birim merkezi olan Elbistan örneğinden merkeze bağlı olan diğer yerlerin vilayet, kasabat ve zay'aan (çiftlik ve köy) dan meydana geldiği anlaşılmaktadır. Burada olduğu gibi merkezini Kayseri şehrinin teşkil ettiği, idari birimin de bu alt birimlerden müteşekkil olduğu tahmin edilmektedir. Bugün Kayseri'nin bir ilçesi olan Develi ise tetkik edilen dönemde ayrı bir merkez olup Kayseri'nin alt birimi değildir. Zamantı ve Sarız (Saruz, Saros) vilayetleri Selçuklular döneminde de Kayseri'ye bağlıydılar (Tuncer, 2000).

İnsan unsuruna baktığımızda gelişmiş Selçuklu şehirlerinde, halkın büyük bir kesiminin devlet işlerinde görev alan ve geçimlerini devlet bütçesinden sağlayan kişilerden oluştuğunu görüyoruz. Selçuklu başkentlerinde merkezi idari kadrolarının çoğunluğuna karşın, büyük şehirlerde yerel idari mekanizmalara mensup olanlar daha fazlaydılar. Büyük merkezlerde mahalli idarinin başında ise şehzadeler bulunuyordu. Onların oluşturduğu alt birimler ise merkezi yönetimin minyatür bir örneği gibi biçimleniyordu (Akyüz, 1996). Şehirde yaşayanların mühim bir tabakası, devlet işlerinde çalışan yahut devletin bütçesinden geçimini sağlayan kişilerden oluşurdu. Payitahtta merkezi yönetim içerisinde bulunanlar çok geniş bir zümreyi oluşturuyordu. Merkezin dışında kalan diğer büyük alt yönetim merkezleri de yine geniş bir idareci kadrosuyla kalabalık bir zümre vücuda getirirlerdi (Köprülü, 2003).

Kayseri, büyük çoğunlukla sultanın kendisi tarafından idare edilen bir şehir konumunda olmuştur. Kayseri'yi yöneten valilere "hâkim", "vali", "şihna" veya genelde "subaşı" ya da sadece "emir" unvanını kullandıkları bilinmektedir. Selçuklularda ilk idari yönetim şeklini II. Kılıçaslan'ın topraklarını on bir oğluna bölmesi sonucu öğreniyoruz. Kayseri, II. Kılıçaslan'ın oğullarından Nureddin Sultaşah'a verilmiştir (Erkiletlioğlu, 2016). Saint Quentinli Simon, XIII. yüzyılın başlarında Selçuklu Devleti'nde yüz kent bulunduğunu söyler. İbn Said ise Selçuklu Devleti'nde yirmi dört taşra kentinin olduğunu ve her bir merkezin resmi valisi, camisi, hamamları ve kumaş tüccarlarının olduğunu ve buralarda ticari ve sosyal hayatın aktif bir şekilde devam ettiğini bildirmiştir (Cahen, 1979).

İl yönetim teşkilatı idari, mali ve kaza olmak üzere 3'e bölünmüştü. Şehirdeki huzur ve düzenin sağlanmasında "subaşı" adı verilen valiler sorumluydu. Subaşılar bu görevlerinin yanında seferberlik ilan edildiği dönemlerde Kayseri ordularının serdarı olarak merkezi yönetimin emirlerini yerine getirirdi. Subaşıların ikta geliri olmamasına karşın, şehrinin kolluk (zabıta) vakalarından ve toprağın işlenmesini takip etmekten (rusum-u örfiye) gelen önemli bir geliri vardı. Subaşı, huzur ve düzenin sağlanmasında esnaf ve sanatkâr odaları tarafından yetiştirilen (ahilik) gençlerden de yardım almıştır. Selçuklular döneminde, subaşılık, vilayet, divan gibi idari yönetim şekilleri kullanılmış olmakla beraber şehir, kasaba ve daha küçük yerleşim birimleri Aksarayı, Ebu'l Fida, Ömeri ve İbn-i Batuta gibi müelliflerin yayınlarında anlatılmıştır (Baykara, 2006). Türkiye Selçuklu sultanları kimi zaman Sivas'ta kimi zaman da Kayseri'de buldukları sıralarda payitaht o şehirde oluyordu. Bu durum, yaz mevsiminde kalınan yerler örneğin Kubad-Abad için de geçerliydi (Cahen, 1979).

Selçuklular döneminde Anadolu'daki şehir yerleşmelerinin Orta Çağ geleneği içerisinde yer alan unvanları kullandığına rastlanmaktadır. Tarihi kaynaklar içerisinde sürekli karşılaşılan ve genel olarak "dâr" kelimesi ile başlayan bu lakaplardan Kayseri için de darülfeth ve darülmülk kullanılmıştır. Selçuklu taşra teşkilatında ülke toprakları, başında subaşının bulunduğu "şehir ve vilayeti" şeklinde formüle edilen idari birimlere taksim olunmuştu. Araştırmacılar tarafından "vilayet", "eyalet" ve "serleşkerlik" olarak adlandırılan bu idari birime kaynaklarda hangi ismin verildiği kesin olarak belli değildir (Cahen, 1979). Genellikle Selçuklu Devleti'nde eyaletlerin ikta sistemine dayanan ve Orta Çağ Avrupa'sındaki derebeylik sistemini andıran bir sistemle yönetildikleri öne sürülmektedir. Bazı araştırmalarını sadece bu probleme hasreden Baykara (2006), Selçuklu taşra idari birimine verilecek en uygun ismin önce "eyalet" daha sonra ise "subaşılık" olduğunu kabul etmiştir. Turan (1988) ise, "vilayet, şehir veya kasaba..." dizinini kullanmaktadır. Burada büyükten küçüğe doğru bir sıralamanın yapıldığı anlaşılmaktadır. Her ne kadar vilayet şehir merkezi dışındaki alanları ifade etmek için kullanılıyorsa da "Danışmendiye Vilayeti" gibi geniş bir manasının olması da mümkündür. Kaynaklarda söz konusu terimlerden en fazla "vilayet"e tesadüf edilmesi, buna karşılık "eyalet" ve "subaşılık" terimlerine fazla yer verilmemesi de dikkat çekicidir. Dönemin siyasi olaylarından herhangi bir sultanın bir şehirden başka bir şehre gelirken karşılanmasıyla ilgili kayıtlar da konu hakkında birtakım ipuçları vermektedir (Erkiletlioğlu, 2016).

Çevresindeki şehirlerin Selçuklular zamanında da idari merkezler olması sebebiyle, Kayseri vilayet sınırlarının bugünkünden pek farklı olmadığı görülmektedir. Kayseri-Sivas arasındaki hududun “Çubuk” veya “Gedük” olması büyük olasılıktır. Zira adı geçen şehirden Kayseri istikametine gelen sultanlar ümera tarafından umumiyetle söz konusu menzillerde karşılanıyor ve onlarla birlikte şehre giriyorlardı (Erkiletlioğlu, 2016).

Camiü't-tevarih'te Selçuklular bölümündeki rivayette söylendiğine göre; Alparslan, Malazgirt Zaferi'nden sonra Bizans İmparatoru kendisiyle yapılan barış antlaşmasının şartlarına uymadığı gerekçesiyle emrindeki, Artuk, Saltuk, Mengüçük, Çavuldur, Çavlı ve Danişment beylerine Anadolu'yu fethetmeye başlamalarını emretmiş ve ele geçirdikleri arazilerin kendilerinin olacağını ve isterlerse oğullarına miras olarak bırakabileceklerini belirtmiştir. Böylece, Saltuk Bey Erzurum ve çevresini, Mengüçük Bey Erzincan, Kemah, Köğonya (Şarki Karahisar), Danişment Bey Kayseriye (Kayseri), Sivas, Develi, Tokat, Niksar, Amasya, Çavuldur Bey Maraş, Sarus (Sarız), Çavlı Bey Mardin, Amid, Micingird, Malatya ve Harput kentlerini zapt etmişlerdir. Reşideddin Selçuknamesi'nde bahsedilen bu olay, olayların gerçekleşme şekline göre söylenen bir söz olabilir (Sümer, 1978).

Mimari eserler üzerindeki Oğuz boylarının damgalarına benzeyen taşçı işaretlerinden 24 Oğuz boyundan mühim bir ekseriyetin şehir ve civarında yaşadıkları anlaşılmaktadır. Anadolu'ya gelen Türkler arasında diğer Türk boylarına mensup topluluklar bulunmuş olsa da çoğunluğu Oğuzlar oluşturuyordu. Kayseri civarında olduğu gibi herhangi bir Oğuz boyuna Anadolu'nun hemen her bölgesinde tesadüf edilmesi Selçukluların takip ettikleri iskân politikası ile alakalıdır. İlk fetih yıllarından itibaren Türkmenler, aşiret tesanütünü kırmak ve milli bir teşekküle zemin hazırlamak gayesiyle devlet tarafından parçalanarak iskân edilmişlerdi. Bugün Anadolu'nun birbirinden oldukça uzak yerlerinde Kınık, Bayındır, Afşar, Salur, Bayat, Çepni vb. isimli köylere rastlanması, uygulanan iskân usulünün bir neticesidir (Sümer, 1999). 12. yüzyılın bittiği ve 13. yüzyılın başladığı dönemde Anadolu büyük mücadeleler veren Türklerin ele geçirdikleri yerlerdeki hâkimiyetlerini sağlamlaştırdığı ve Orta Asya'dan gelmeye devam edenler sayesinde bölgedeki nüfus yoğunluğunda üstünlüğü ele geçirmeye başladıkları görülmüştür. II. Kılıçarslan zamanında bölgede sağlanan politik denge sayesinde ekonomik faaliyetler canlanmaya başlamış, özellikle şehir ve bazı kasaba merkezlerinin yönetimini elinde bulunduran beyler aracılığıyla bayındırlık

ve yerleşme çalışmalarının artırıldığı görülmüştür. Örneğin II. Kılıçarslan'ın emriyle Kayseri'de Hoca Hasan Medresesi'nin (1193) yapılması ve Safranbolu şehrinin ele geçirilmesiyle kentten ayrılan Hıristiyanların yerine bazı Türk boylarının buralara yerleştirilmesi bu noktada zikredilebilecek olaylar arasında yer almaktadır (Koç, 2006).

Hem Selçuklular hem de Danişmendliler kitle halinde Hıristiyan çiftçileri kendi memleketlerine nakil ve iskân etmişlerdir. Göçebeler de artık toprağa yerleşiyor ve çiftçilikle uğraşıyorlardı. Kayseri'deki gayrimüslim nüfus esas itibarıyla Ermeni, Rum ve Yahudilerden müteşekkildi. Gayrimüslimler kentin batısında Boyacı Kapısı tarafında yerleşmiş olmakla birlikte kentin içinde bir iskân sınırlaması bulunmadığı için kentin değişik bölgelerine de yerleşebiliyorlardı. Gayrimüslimlerle Türkler arasında herhangi bir fiziki ayırım bulunmuyordu (Cahen, 1979). Hıristiyan nüfus Selçuklu coğrafyasında hiçbir şekilde ayrıma tabi tutulmuyordu. Kervansaraylarda dahi zengin veya fakir, hür veya köle, Müslüman veya Hıristiyan ayrımcılığı yapılmadan her yolcuya eşit muamele yapıldığını vakfiye şartnamelerinden öğrenmekteyiz (Akyüz, 1996).

Gayrimüslim halkın yaşadığı semtler; İslim Paşa, Hasünlü, Samur, Nesep Hatun, Tac-ı Kızıl, Ekidere, Bahçebaşı, Bahçe, Batman, Büyük Oduncu, Cafer Bey, Çakaloz, Çivici Bektaş, Dağdır Harput, Gürcü, Fırıncı, Hacı Kasım, Hacı Mansur, İsa Ağa, Kara Kürkçü, Keklik, Kiçi Kapı, Konuk boğan, Köy Yıkan, Mermerli, Merkepçi Mustafa Necip, Rum Sultan, Rumyan, Sasık, Selaldı, Sisliyan, Sultan, Süleyman, Şarkıyan, Şuturvan, Tavukçu, Varsak'dır. Gayrimüslim halkın bazıları da şehir merkezinin yakınında bulunan kasaba ve köylere yerleşmişlerdi. Örneğin Talas, Zincidere, Germir, Gessi, Efkere mahalleleridir (Erkiletlioğlu, 2016).

Kayseri şehrinde mahalleler Selçuklu döneminde iki bölümde teşekkül etmiştir. Birincisi dış kale (surlar) ve iç kale içerisi şehir veya halk dilinde içeri şar, ikinci kısım surlar dışında şehir taşrasıdır. Şehrin, iç kaleyi ortada bırakan dış kalenin surlarının bir kısmı Kağnı Pazarı'nda iç kaleden ayrılarak yoğun burca oradan da Kiçi Kapı'ya ve Döven Önü'ne gelir, buradan da Cumhuriyet Meydanı'na gelerek Bürüngüz Camii yanından iç kaleye ulaşır. Diğer kısmı Cumhuriyet Meydanı'nda iç kaleden ayrılarak meydanın bir kısmını ve vilayet konağını içine alarak Meydan veya Ok Burcu denilen burçtan dönerek Kağnı Pazarı'nda yeniden iç kale ile birleşir.

Böylece iç kale iki taraftan kapatılmış olur. İşte bu şekilde kentin merkezinde bulunan surların hem içerisinde hem de dışarısında yerleşilen mahalle adlarının bazıları o dönemde kullanılan isimleriyle günümüze kadar gelmiştir (Çayırdağ, 2001). Selçuklular devrinde, mahalleler etnik ve dini yapılarına göre bölünmüştü. Vergilendirme amacıyla daha küçük birimlere, küçük kasaba, köy ya da kırsal aşiretlere de bölünmüşlerdi. Kentler semtlere (mahalle, hara) bölünerek mahalleler birkaç yüz ya da birkaç bin insanı kapsayabiliyordu.

Türk İslam kentlerinin fiziki ve toplumsal unsurları içerisinde yer alan mahallelerde genel olarak bir mescid, cami ya da tekke, zaviye çevresinde genişliyordu. Bu şekle göre mahalleler; mescid/cami ya da tekke/zaviye çevresinde kurulup bu dini binaların etrafında kurulan evlerden oluşuyordu. Camii/mescid’i yaptıranın veya tekke/zaviyeyi kuran şeyhin adı o mahallelere verilmekteydi. Genel olarak bu şahıslar önemli bir kişiliğe sahip oluyordu. Mahalleler, kentin fiziksel yapısını ve şehrin sosyal kültürel yapısını oluşturan ana birimlerden birisi olmuştur (Eravşar, 2002).

Mahallelerin adı genellikle oradaki mescidin adıyla anılırdı. Mescid ise onu yaptıran kişiye bağlı olarak adlandırıldığından mahalle adları genelde şahıs adları oluyordu. Ayrıca bazı etkili meslek erbaplarının adı da sakinlerini yansıtmaktadır. Mesela Çandır Mahallesi Şifaiye Tıp Medresesi’nin içinde yer almaktaydı. Musa Gazi, Seyyid Gazi, Şeyh Taceddin, Lala Paşa, Hacı Kasım, Gavremzade, Yenice İsmail Efendi, Hasbek, Dilaver Paşa Mahalleleri gibi birçok mahalleler kurucuları adına nispet edilmiştir (Erkiletlioğlu, 2016).

Selçuklular devrinde Kayseri’de adları tespit edilemeyen diğer mahalleler, Hacı Saki Mahallesi (Hasbek Kümbeti Mahallesi), “Hasbek Kadı” “Hasbekkitci” Hunat Mahallesi, Münşi Necmeddin, İbasiye, Debbağlar, Kulahduzlar, Örgücüler ve Emir mahalleleridir (Eravşar, 2002). Beylikler Devri’nde ismi tespit edilebilen mahalleler ise Tac-ı Kızıl, Cürcürler, Yanikoğlu ve Köşk Medrese mahalleleridir.

Fatih Sultan Mehmet döneminde, 1474 senesinde Gedik Ahmet Paşa komutasındaki Osmanlı Ordusu Karamanoğulları Beyliği’ ne son vermiştir. Karamanoğulları Beyliği’nin yıkılmasından sonra Karaman, Konya ve Kayseri Bölgeleri Osmanlı hakimiyeti altına girmiştir. Kayseri 1476’dan 1839 senesine kadar

Karaman eyaletine bağılı bir sancak merkezi olarak yönetilmiştir. 1839 tarihinde Bozok Eyaletine bağlanan bölge, 1867'den itibaren Kayseri Sancak merkezi olmuştur (Erkiletlioğlu, 2016).

Erkiletlioğlu (2016) eserinde, Kayseri adının İslam fethinden sonra Araplar ve Selçuklular tarafından günümüze kadar gelişimini Şu Şekilde açıklamıştır;

Kayseri, Araplar Devrinde “Kaysariye” ya da “Kayseriyya” Şeklinde adlandırılmıştır.

Kayseri, Selçuklular Devrinde ise “Darü'l-Feth”, “Darü'l-Feth-i Kayseriyya” “Mahrusa-i Kayseriyya” unvanı almıştır.

Arapça ve Farsça kaynaklar ile daha sonraki Osmanlıca metinlerde ise “Kayseriyye” ismiyle zikredilmiştir.

Cumhuriyet döneminde ise “Kayseri” Şeklinde söylenmeye ve yazılmaya başlanmıştır (Erkiletlioğlu, 2016).

İç Anadolu Bölgesi'nin Ankara ve Konya kentlerinden sonra 3. Büyük Şehri olan Kayseri, bölgenin de sanayi merkezlerinden biridir. Tarihi İpek Yolu üzerinde bulunmasından ve coğrafi açıdan yolların kavuŐma noktası olmasından ötürü ticaretin de tarihsel merkezlerinden biri olagelmiştir. Akkışla, Bünyan, Develi, Hacılar, İncesu, Kocasinan, Melikgazi, Pınarbaşı, Sarıoğlan, Tomarza, Yahyalı, Talas, Özvatan, Felahiye ve Yeşilhisar adıyla toplam 16 ilçesi bulunmaktadır. Melikgazi (537.035), Kocasinan (384.203), Talas (128.414), İncesu (24.405) ve Hacılar (12.290) merkez ilçelerini oluŐtururken aynı zamanda nüfusun da çoğunluğunu taŐımaktadırlar.

4.2. İlçe Merkezleri

4.2.1. Akkışla

Kayseri iline 80 km. mesafede bulunan Akkışla ilçesi, yaklaşık 300 yıl önce konar-göçer Türkmen topluluğunun “kışlak” olarak kullandığı yörenin tarihi hakkında kesin ve net bilgi yoktur. Elde edilen ilk belgelerde ilçeye, tahminen bir Türkmen beyinin adına bağılı olarak “Conalı” ismi verildiği kaydedilirken, bir başka belgede ise

bu ismin boy ismi olan “Kuzugüdenli” olduğu görülmüştür. Üçüncü olarak konar-göçer halde yaşayan halkın kış mevsiminde köyün kurulduğu yeri mekân tutup yaz gelince yaylalara çıkmasından dolayı “Kışlak” adını aldığı belgelerde geçer. İlçenin kuzeyinde yer alan kayaların beyaz olmasından dolayı “Ak” ve üçüncü ismi olan “Kışlak” kelimesinin sonundaki “-k” harfinin düşmesi sonucu oluşan “kışla” kelimelerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş olan “Akkışla” adı verilmiştir. Akkışla ilçesi, 1987 yılında Kululu ve Gömürgen adlı iki kasaba ve Ortaköy, Ganişeyh, Gümüşsu ve Alevkışla adlı beş köyün bağlı olduğu bir ilçe merkezi haline getirilmiştir.

Alevkışla	Ganişeyh	Girinci	Gümüşsu	Ortaköy
-----------	----------	---------	---------	---------

Çizelge 1. Akkışla İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (5).

4.2.2. Bünyan

Bünyan, Arap dilinde yapı, bina anlamına gelen bir isim olup bu ad, sultana bağlılığın bir göstergesi olarak önce “Bünyan-ı Hamid” (Hamid’in imar ettiği yer) adını almış, 1908 yılında Meşrutiyet ilan edilince Hamid adı kaldırılarak Bünyan şeklinde söylenmeye başlanmıştır. Halk arasında adı “Hamidiye” şeklinde söylene de Bünyan’ın resmi olarak Hamidiye şeklinde bir adı olmamıştır. Bünyan 1916 yılında Padişah iradesi ile Kayseri’ye bağlanmıştır. İlçeye bağlı 8 kasaba ve 24 köy bulunmaktadır. Bunlar; Akmescit, Büyük Bürüngüz, Büyük Tuzhisar, Elbaşı, Güllüce, Karakaya, Koyunabdal ve Yeni Süksün Bünyan’a bağlı kasabalardır.

Ağcalı	Ekinciler	Karacaören	Musaşeyh	Yağmurbey
Akçatı	Emirören	Karadayı	Pirahmet	Yünören
Asmakaya	Girveli	Karahıdırlı	Samağır	
Burhaniye	Hazarşah	Kardeşler	Sıvgın	
Dağardı	İğdecik	Köprübaşı	Sultanhanı	
Danişmend	Kahveci	Kösebacılı	Topsöğüt	

Çizelge 2. Bünyan İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (26).

4.2.3. Develi

Develi Anadolu coğrafyasındaki en eski yerleşim mekânlarından birisidir. Develi tarihinin Anadolu yerleşim tarihiyle orantılı ve uzun bir geçmişi olduğu söylenebilir. Erciyes Dağı'nın güneyinde yer alması, bu yerleşimde önemli bir rol oynamıştır. Develi, M.Ö. (3000-1800) yıllarında ilkçağlar, (M.Ö. 1800-1200) yıllarında Hititler, (M.Ö. 1200-700) yılları arasında ise Frigler Devleti sınırları içinde görülür. (M.Ö. 546-333) yıllarında Persler, M.Ö. 300 yıllarında Büyük İskender'in, (M.Ö. 332-18) yıllarında Kapadokya Krallığı'nın hâkimiyet sahası içinde yer alan Develi (M.Ö. 18-M.S. 395) yıllarında Roma İmparatorluğu'na, bu imparatorluğun M.S.395'de ikiye ayrılmasıyla da Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nda yer alır. Develi daha çok Arap-Bizans mücadelelerinde askeri bir geçit üzerinde bulunması sebebiyle önem arz etmiştir (Kınal, 1962).

Şekil 8. Develi Ovasından Bir Görünüm.

Develi'ye Kapadokya Krallığı döneminde Gabadanya (Gabadania) denilmekteydi. Bu ad Develi için bilinen ilk isimdir. Bizans imparatoru 2.Basil döneminde Van yöresinden getirilen 40.000 kadar Ermeni Kayseri bölgesine yerleştirilmiştir (İnbaşı, 1992). Van'ın Everag köyünden sürülen Ermeniler, Oksenek muhitine yerleşmişler ve yöreye geldikleri bölgenin adı olan Everag'ı vermişlerdir. Bu olaydan sonra Gabadonya adı da yavaş yavaş unutulmuştur.

Türklerin Anadolu'ya yerleşmelerinden önce Kayseri ve civarının yerli halkı Rumlardı. Ancak Van bölgesinden sürülüp, bu bölgelere yerleştirilmiş Ermeniler de buralarda yaşamaya devam ediyorlardı. Türk toplulukları Everek yöresine geldikleri zaman Rumların yanında Ermeni ve kısmen de Süryani topluluklarıyla karşılaştılar (Özdamarlar, 1997).

Türk fetih hareketleri sırasında Oğuz boylarından Develü obası, Emir Ali (Devle Beg) komutasında Yukarı Develi bölgesini fethederek bu bölgeye Develüoğullarının yerleşmesini sağlamıştır. Bu tarihten sonra bölgenin adı burayı fetheden komutanın adıyla anılmaya başlamış ve Develü/Develi (Devle Beg) şeklinde de söylenmeye başlamıştır. Bu bölgede yaşayan Ermeniler, Everek adını kullanmaya devam ederken Türkler ise Develü adını kullanmışlardır. 1870 yılında bölge idari olarak Kayseri iline bağlı bir ilçe haline gelmiş ve adı da Develi olarak değiştirilmiştir.

Develi bölgesindeki önemli hususlardan birisi de burada uzun yıllar yaşamış olan Ermenilerdir. Ermeniler hem Develi'de hem de bu ilçeye bağlı bazı köylerde nüfus mübadelesi olayına kadar varlıklarını devam ettirmişlerdir. Burada uzun yıllar yaşamaları nedeniyle kendi değerlerini yansıtan bazı isimler de bölgeyle özdeşleşmiştir. Öyle ki Ermeniler Develi'den gitmiş olsalar bile Everek adı ilçenin bir mahallesi olarak varlığını devam ettirmektedir.

Ayşepınar	Çukuryurt	Hüseyinli	Küçükkünye	Soysallı
Ayvazhacı	Derebaşı	İncesu	Kulpak	Taşçı
Büyükkünye	Dereşimli	Kabaklı	Milidere	Tombak
Çadıryeri	Epçe	Kale	Öksüt	Yaylacık
Çataloluk	Eşelik	Karacaviran	Şahmelik	Yazıbaşı
Çayırözü	Gömedi	Kılıçkaya	Saraycık	Yenice
Çaylıca	Gümüşören	Kızık	Sarıca	Yenihayat
Çomaklı	Havadan	Köseler	Sarıkaya	Yeniköy
Çöten	Hoşça	Kozluca	Satı	Yeşilyurt

Çizelge 3. Develi İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (45).

4.2.4. Felahiye

Felahiye, Kayseri'ye bağlı ilçe merkezidir. Eski adı "Rumdiğın" olan belde, Osmanlı zamanında Yozgat-Akdağmadeni'ne, Cumhuriyet kurulduktan sonra ise

nahiye olarak Yozgat-Boğazlıyan'a bağılyken 1925 yılında beldenin ismi "kurtuluş" anlamında Felahiye olarak değiştirilmiştir.

Acırlı	Darılı	Karaşeyh	Kuruhüyük	Silahtar
Alabaş	İsabey	Kepiç	Menteşe	

Çizelge 4. Felahiye İlçesine Bağı Köy Yerleşmeleri (9).

4.2.5. Hacılar

Hacılar ilçesi, adını, buraya gelip yerleşen "Hacılar cemaatinden" almıştır. Oğuz Türkleri'ne mensup olduğu rivayet edilen Hacılar cemaati, Kayseri Hacılar'a ve daha birçok yere yerleşmiştir. Kaynaklarda birçok yerde "Hacılar" adlı cemaatlere rastlamaktayız. Hacılar, bugün Kayseri'ye bağı 16 ilçeden biri olup kendisine bağı köy, mahalle ve mezralar da vardır. Köyleri: Karpuzsekisi, Sakar Çiftliği, Hörmeci Çiftliği'dir.

Karpuzsekisi	Sakarçiftliği			
--------------	---------------	--	--	--

Çizelge 5. Hacılar İlçesine Bağı Köy Yerleşmeleri (2).

4.2.6. İncesu

Kapadokya Krallığı (MÖ V. yüzyıl) Dönemi'nde "Sadagora/Sadocora" adıyla anılan İncesu, aynı isimle Bizans Dönemi'nde Ürgüp'e bağı bir yerleşim yeri iken, Osmanlı Dönemi'nde önce "Boran" daha sonra "İncesu" adıyla Kayseri'ye bağı bir yerleşim birimi hâline geldi (Sarı ve Karababa, 2005). Günümüzdeki adını, Aksu kayasının altından kaynaklı ilçenin kurulduğu vadinin tam ortasından geçen ve şehri iki parçaya bölerek Karasu'ya karışan küçük bir akarsudan almaktadır. Bugün kullanılan ismi kayıtlarda ilk olarak Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakfisi'nde İncesu "nam-ı diğer Boran" ifadesiyle kaydedilmiştir.

Hamurcu	Karahöyük	Küllü	Saraycık	Şeyhşaban
Subaşı	Tahirini	Üçkuyu		

Çizelge 6. İncesu İlçesine Bağı Köy Yerleşmeleri (8).

4.2.7. Kocasinan

İlçenin adı, büyük sanatkâr Mimar Sinan'dan gelmektedir. Mimar Sinan 1490 senesinde Kayseri'ye bağlı bir köyde dünyaya gelmiş ve büyük başarılarla imza atmış ünlü bir mimardır. 1988 yılında ilçe kurulurken büyük ustaya atfen ilçenin adı Kocasinan olarak belirlenmiştir.

Akçatepe	Çavuşağa	Gömeç	Kaş	Salur
Akın	Çevril	Hasanarpa	Kemerköy	Saraycık
Alagöz	Dadağı	Hasancı	Kızık	Taşhan
Bayramhacı	Doruklu	Hırkaköy	Kuşcağız	Vatan
Beydeğirmeni	Elmalı	Höbek	Mollahacı	Yazır
Boğazköprü	Emmiler	Kalkancık	Molu	Yukarıhasinli
Boyacı	Eskiömerler	Karahüyük	Obruk	Yüreğil
Buğdaylı	Eyim	Karakimse	Oymaağaç	Yuvalı

Çizelge 7. Kocasinan İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (40).

4.2.8. Melikgazi

İlçenin adı, Kayseri'yi alan Emir M. Muhammed Gazi'den almıştır. Bölgenin fethedilmesi sırasında büyük çaba gösteren ve fetih hareketlerinden sonra Kayseri'nin şehir olarak inşa edilmesine vesile olan değerli bir komutandır. 1998 yılında ilçe kurulurken Kayseri'ye büyük katkıları olan bu değerli komutan unutulmamış ve ilçenin adında yaşamaya devam etmiştir.

Sarımsaklı	Subaşı			
------------	--------	--	--	--

Çizelge 8. Melikgazi İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (2).

4.2.9. Özvatan

Özvatan ilçesi, Osmanlı döneminde ilk kurulduğu yıllarda küçük bir köy yerleşmesi iken Yozgat bölgesine bağlı "Kaleköy" olarak kayıtlara geçmiştir. 1900'lerde Özvatan (Çukur) olarak bölgenin merkez köyü konumuna gelmiştir. 1924 senesinde ise Selanik'ten gelen muhacirler Çukur olarak da bilinen köye yerleştirilmiştir. Özvatan, 1956 senesinde Belediye, 1990 senesinde ise ilçe konumuna

getirilmiş ve Çukur olarak bilinen köy yerleşmesi ilçe olduğunda adı da değişerek Özvatan halini almıştır.

Kavaklı	Kermelik	Taşlıkköy	Tuğlaşah	
---------	----------	-----------	----------	--

Çizelge 9. Özvatan İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (4).

4.2.10. Pınarbaşı

M.Ö. 590 yılında Lidyalıları mağlup eden Persler Anadolu'nun tamamını ele geçirmişleridir. Bu olaydan sonra bağımsız bir Kapadokya Krallığı kurma çabaları sonuçsuz kalsa da M.Ö. 280-250 senelerinde başa geçen 3. Ariarathes Perslerden ayrılarak kendisini kral ilan etmiş ve Ariarathia (Araratya)'yı kendine başkent yaparak Kapadokya Krallığını kurmuştur. M. S: 17 de Roma İmparatorluğu'na yenilen krallık tarih sahnesinden kaybolmuştur. Anadolu'da başlayan fetih hareketleri sırasında Danişmendliler tarafından ele geçirilmiştir (Taşpınar, 2006).

Bugünkü Pınarbaşı 19. asrın ilk yarısında Sultan Aziz döneminde "Aziziye" adıyla kurulmuştur. Bu dönemde muhacirler bu bölgeye yerleştirilmiştir, adı Aziziye olarak belirlenmiş ve Sivas'a bağlanmıştır. 1926 senesinde ise iklim koşulları ve ilçenin il merkezine olan uzaklığı düşünülerek Aziziye ilçesi Sivas ilinden alınıp Kayseri iline bağlanmıştır. İlçenin Aziziye olan adı ise bölgedeki bir dağdan kaynaklı suların dolaylı değiştirilerek Pınarbaşı olmuştur.

Akören	Büyükpotuklu	Hanköy	Kızılhan	Sittiler
Akpınar	Çakılıkaya	Hasırcı	Kızılören	Söğütlü
Alagazili	Çaybaşı	Hassa	Köşkerli	Solaklar
Alamescit	Cinahmet	Hayriye	Küçükkömarmut	Tahtaköprü
Altıkese	Cinliören	Hilmiye	Küçükpotuklu	Taşlıgeçit
Altıparmak	Cinliyurt	İğdelipayaslı	Kurbağalık	Taşlıgeçit
Arslanbeyli	Çördüklü	İnliören	Kurttepe	Taşlıoğlu
Artmak	Çukuryurt	Kadılı	Kuşçular	Taşoluk
Aşağıbeyçayırı	Demircili	Kaftangiyen	Malakköy	Tersakan
Aşağıborandere	Demirciören	Kaman	Melikgazi	Tokmak
Aşağıkaragöz	Devederesi	Karaboğaz	Methiye	Tözgün
Aşağıkızılçevlik	Dikilitaş	Karahacılı	Oğuzlar	Üçpınar
Avşarpotuklu	Dilciler	Karahalka	Olukkaya	Uzunpınar
Aygözme	Eğrisöğüt	Kurukuyu	Örenşehir	Yağlıpınar
Ayvacak	Elmalı	Kavakköy	Oruçoğlu	Yahyabey

Bahçecik	Emeğil	Kavlaklar	Panlı	Yarıntepe
Beserek	Esenköy	Kayaaltı	Paşalı	Yeniyassıpınar
Büyükgümüştün	Eskiyassıpınar	Kayabaşı	Pazarsu	Yeregeçen
Büyükgürleyen	Fakıekinciliği	Kazancık	Pulpınar	Yukarıbeyçayırı
Büyükkabaktepe	Gebelek	Kılıçkışla	Şabanlı	Yukarıborandere
Büyükkaramanlı	Gölcük	Kılıçmehmet	Sacayağı	Yukarıkaragöz
Büyükkaramuklu	Gültepe	Kırkpınar	Saçlı	Yukarıkızıılçevlik
Büyükkömarmut	Halitbeyören	Kızıldere	Şerefiye	Yusuflar

Çizelge 10. Pınarbaşı İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (115).

4.2.11. Sarıoğlan

Sarıoğlan ilçesinin tarihiyle ilgili çok fazla kaynağa rastlanmamakla beraber Osmanlı kayıtlarında Saru-Oğlan şeklinde çok küçük bir köy olarak geçmektedir. O zaman diliminde köye bağlı olan birkaç mezra da şimdilerde köy durumundadır. Zamanla büyüme gösteren yerleşme 1948’de yaşadığı sel felaketiyle eski yerini terk ederek şimdiki yerine taşınmıştır.

Burunören	Kadıllı	Kızılpınar	Sofumahmut	Yerlikuyu
Düzencik	Kaleköy	Muratbeyli	Tatılı	Yıldırım
Ebulhayır	Karpınar	Ömerhacılı	Üzerlik	
İğdeli	Keklikoğlu	Ömürlü	Yahyalı	

Çizelge 11. Sarıoğlan İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (18).

4.2.12. Sarız

Sarız ilçesinin tarihi de Kayseri ve diğer bazı ilçelerin tarihi gelişimiyle benzerlikler göstermiştir. Hititliler, Persler, Kapadokya Krallığı ve Roma’dan sonra bölge Selçuklu Danişmendliler’in eline geçmiştir. 1515 senesinde Yavuz Sultan Selim’in İran seferinden dönüşü sırasında Osmanlı Devleti’nin sınırları içerisine dâhil olmuştur. Bu bölgenin yaylalarında göçebe olarak yaşayan Avşarlar zorunlu yerleşik hayata geçiş döneminde buraya yerleşmişlerdir.

Bölgede yetişen sarı çiçeklerden dolayı buraya “Sarıöz” denilmiş ve zamanla “Sarız” şeklinde söylenmiştir. Sarız bu bölgenin genel adı şeklinde anılırken yerleşilen

merkezin eski adı ise “Köyleri”dir. 1946 yılından sonra ilçe yapılıncaya merkezin adı da Sarız şeklinde değiştirilmiştir.

Akoluk	Dallıkavak	İmirzaağa	Küçükkabaktepe	Tavlaköy
Altısöğüt	Damızlık	İncemağara	Küçükörtülü	Tekneli
Ayranlık	Daridere	Karakoyunlu	Küçüksöbeçimen	Yaylacı
Büyükörtülü	Dayıoluk	Karapınar	Kurudere	Yedioluk
Büyüksöbeçimen	Değirmentaş	Karayurt	Mollahüseyinler	
Çağsak	Fettahdere	Kemer	Oğlakkaya	
Çavdar	Gerdekmağara	Kırkısrak	Ördekli	
Çörekdere	Gümüşali	Kıskaçlı	Sancakağal	

Çizelge 12. Sarız İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (36).

4.2.13. Talas

Talas adının Orta Asya kökenli olduğu düşünülmektedir. Orta Asya'nın Talas şehrinde yaşayanların fetih hareketleri zamanında buralara gelerek yerleştiği ve geldikleri şehrin adını buraya vermiş olabilecekleri varsayımlar arasındadır. Talas ele geçirildiği dönemden beri yerleşilen önemli merkezlerden biri olmuştur.

Akçakaya	Cebir	Kepez	Ortakavak	Yazılı
Alaybeyli	Çevlik	Koççağız	Sakaltutan	Yazyurdu
Ardıçköy	Çömlekçi	Kuruköprü	Süleymanlı	
Çatakdere	Kamber	Örencik	Yamaçlı	

Çizelge 13. Talas İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (18).

4.2.14. Tomarza

Bölge tarihi ile Kayseri tarihi arasında paralellik vardır. Eski dönem yerleşmesi olduğu buradan çıkan tarihi eserlerden belli olmaktadır. Bu bölgeden çıkan eserler Kayseri müzelerinde sergilenmektedir. Türklerin Anadolu'ya girip buraları da almasından sonra Uygur diyarından gelen Türkler ile daha önce İran bölgesinde yaşayan Avşar Türkleri Tomarza'ya yerleşmiştir. Tomarza'ya aynı zamanda nüfus mübadelesi döneminde Bulgaristan'dan getirilen Türkler yerleştirilmiş ve bölgenin nüfusu giderek arttığı için burası Develi ilçesine bağlı bir kasaba olmaktan çıkıp Kayseri'ye bağlı bir ilçe konumuna getirilmiştir. Tomarza adının, bu bölgeye yerleşen

Köstere Yörükleri tarafından Kustere şeklinde kullanıldığı söylene de bu konuda çok fazla bilgi mevcut değildir. Bunun yanında, Bizans zamanında Kayseri bölgesine getirilen Ermeni topluluğuna bağlı “Thomas” ailesine mensup kişiler tarafından buraya Tomarza adının verilmiş olabileceği teorisi tarihi kayıtlar tarafından da desteklenebilmektedir fakat elimizde bu konuda yeterli bir bilgi bulunmamaktadır.

Akmezar	Cücün	İcadiye	Kevenağıl	Söğütlü
Alakuşak	Çukurağaç	İlyaslı	Kızılören	Süvegenler
Arslantaş	Culha	İmamkullu	Kömür	Tahtakemer
Avşarsöğütlü	Dağyurdu	İncili	Köprübaşı	Tatar
Bektaş	Ekinli	Işıklar	Küçükcanlı	Toklar
Böke	Göktepe	Köle	Kuşcağız	Turanlı
Bostanlık	Gülveren	Kapukaya	Melikviran	Üçkonak
Büyükanlı	Güzelve	Karamuklu	Pusatlı	Yeşilbağ
Çanakpınar	Güzelsu	Karaören	Şihbarak	
Çayınli	Hacıpaşa	Kesir	Şiraz	

Çizelge 14. Tomarza İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (48).

4.2.15. Yahyalı

Yahyalı ilçesi, Kapadokya ve Kilikya bölgeleri arasında bulunması ve ticari yollar üzerinde yer alması nedeniyle ilk çağdan itibaren önemli bir yol güzergâhı olmuştur. Yahyalı M.Ö. 2000-1200 döneminde Hititler, M.Ö. 1200-700 döneminde ise Frigler'in sınırları içerisinde (Kınal,1962). M.Ö. 500'lerde Persler ve M.Ö. 300'lerde ise Büyük İskender bölgeyi ele geçirmiştir. M.Ö. 100'lerde ise Roma İmparatorluğu'nun eline geçen Yahyalı, Roma'nın ikiye ayrıldığı M.S. 395'de ise Doğu Roma (Bizans) sınırları içerisinde kalmıştır (Köşker, 1994).

Kayseri bölgesindeki fetih hareketlerini Danişmendliler yürütmüşlerdir. Yahyalı topraklarına yapılan saldırıları ise Yahya Ali (Yahya Gazi), Seyid Ali ve Benli Gazi'nin askerleri yapmıştır (Köymen, 1972). Buranın fethini gerçekleştiren komutanı onurlandırmak üzere bölgeye Yahyalı (Yahya Ali) adı verilmiştir. İlçenin günümüzdeki mahalle adlarından olan Gazibeyli Mahallesi'nin adı Benli Gazi adlı komutandan gelmektedir.

İlçenin bulunduğu yerleşim yeri Türkler tarafından kurulmuştur ve adını bu bölgeyi fetheden komutandan almıştır. Fakat ilçenin sınırları içerisinde kalan bazı

köylerin yerleşim tarihi Hititliler dönemine kadar uzanıyor olmasına rağmen bu bölge ile ilgili detaylı kazı çalışmalarının olmaması ve tarihi kaynakların yetersizliği nedeniyle elimizde çok fazla bilgi bulunmamaktadır.

Ağcaşar	Çavdaruşağı	İlyaslı	Kuzoluk	Ulupınar
Avlağa	Çubukharmanı	Kapuzbaşı	Mustafabeyli	Yerköy
Balcıçakın	Çubuklu	Karaköy	Sazak	Yeşilköy
Burhaniye	Delialıuşağı	Kirazlı	Senirköy	Yuları
Büyükçakır	Denizovası	Kocahacılı	Süleymanfakılı	
Çamlıca	Dikme	Kopçu	Taşhan	

Çizelge 15. Yahyalı İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (28).

4.2.16. Yeşilhisar

Yeşilhisar ilçesinin tarihi de bölge tarihine yakın olarak gelişme göstermiştir. İlçe önemli yollar ve Sultan Sazlığı'na komşu olması nedeniyle ana geçiş güzergâhları üzerinde yer almıştır. Roma İmparatorluğu'nun Kapadokya Krallığı'ndan aldığı sekiz merkezden birisi olan Kbirtra ya da Siyiera'nın bugünkü Yeşilhisar toprakları üzerinde kurulu olduğu düşünülmektedir. Bölge Türk fetihleri öncesinde Araplar ile Bizans arasında birkaç kez el değiştirmiştir. Türk fetihleri döneminde, önce Danişmendliler sonra da Karamanoğulları beyliğine geçmiştir. Son olarak ise Fatih Sultan Mehmet zamanında Osmanlı sınırları içerisinde kalarak gelişimini sürdürmüştür.

Osmanlı Devleti döneminde adı, ilçede bulunan kaleden dolayı "Karahisar" olarak geçmektedir. İlçe, önce Develi'ye bağlıyken daha sonra Kayseri merkeze bağlanmış, bir dönem Niğde'ye, buradan da İncesu'ya bağlı bir kasaba olmuştur. 1947 senesinde Karahisar olarak ilçe merkezi haline getirilmiştir.

Şekil 9. Yeşilhisar İlçesi Ovaçiftlik Köyünden Sultan Sazlığının Görünümü.

İlçenin adı daha sonra değiştirilerek Yeşilhisar olmuştur. İlçenin Yeşilhisar olma hikâyesi ise şu şekildedir. İlçeye atanan kaymakam bahar aylarının birinde Karakale’yi ziyarete çıkar, oradan ilçeyi ve önünde dümdüz uzanan ovayı seyrederek. Fakat kafasını nereye çevirse her yer yemyeşil önünde uzanmaktadır. Bu olaya çok şaşırarak kaymakam kaleden indikten sonra bu kadar güzel ve yeşilliği bol olan bir yere Karahisar demek doğru değildir der ve ilçenin adının Yeşilhisar olmasını Ankara’dan ister. O günden sonra ilçenin adı Yeşilhisar olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Akköy	Derbertbaşı	İçmece	Kovalı	Yeşilova
Araplı	Doğanlı	Kaleköy	Kuşçu	
Başköy	Erdemli	Kavakköy	Musahacılı	
Büğet	Gülbayır	Kayadibi	Ovaçiftlikköy	
Çadirkaya	Güzelöz	Keşlik	Soğanlı	

Çizelge 16. Yeşilhisar İlçesine Bağlı Köy Yerleşmeleri (21).

4.3. Köy Yerleşmeleri Sınıflandırması

Çalışma sahası içerisinde bulunan 57 köy yerleşmesi, araştırma modeline uygun şekilde 5 farklı kategoride sınıflandırılmıştır. Her kategori tablolar ve bu tablolara uygun haritalarla desteklenmiştir.

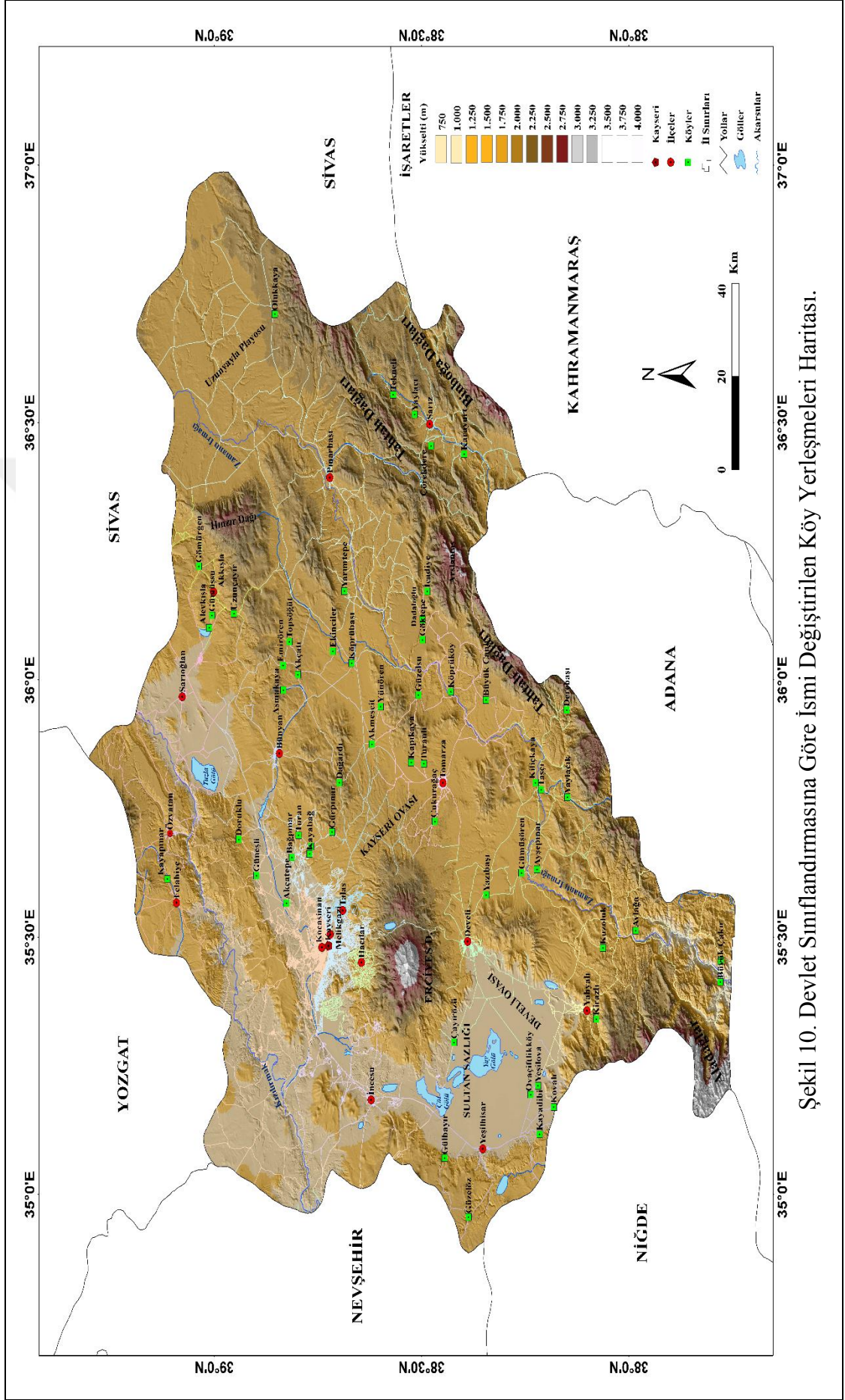
4.3.1. Devlet Sınıflandırması

Devlet sınıflandırması, çalışma alanı içerisinde bulunan köy yerleşmelerinin tamamını kapsamaktadır. Ad Değiştirme İhtisas Kurulu, devlet adına isim değiştirmeleri yapmıştır ve bu çalışmada “Devlet” isim değişikliği içerisindeki en önemli aktördür.

Sayı	Köyün Adı	Köyün Eski Adı	İlçesi
1	Alevkışla Köyü	Ulukışla- Alagön	Akkışla
2	Gömürgen Köyü	İbeli	Akkışla
3	Gümüşsu Köyü	Nurvana	Akkışla
4	Uzunçayır Köyü	Manavuz	Akkışla
5	Akçatı Köyü	Karacafenk	Bünyan
6	Akmescid Köyü	Zerezek	Bünyan
7	Asmakaya Köyü	Veziryurdu, Dizgame, Beypınarı	Bünyan
8	Dağardı Köyü	Ermin	Bünyan
9	Ekinciler Köyü	Zek	Bünyan
10	Emirören Köyü	Emirviran	Bünyan
11	Köprübaşı Köyü	Ekrek	Bünyan
12	Topsöğüt Köyü	Taçın	Bünyan
13	Yünören Köyü	Kölete	Bünyan
14	Ayşepınar Köyü	Eşepınarı	Develi
15	Çayırözü Köyü	Sendiremeke	Develi
16	Derebaşı Köyü	Derebağı-Elmabağı (Kesteliç)	Develi
17	Gümüşören Köyü	Fıraktın	Develi
18	Kılıçkaya Köyü	Pungu	Develi
19	Taşçı Beldesi	Rumlu	Develi
20	Yaylacık Köyü	Kiske	Develi
21	Yazıbaşı Köyü	Madazı	Develi
22	Kayapınar Köyü	Küçük Toraman	Felahiye
23	Akçatepe Köyü	Dadasun	Kocasinan
24	Doruklu Köyü	Zırva	Kocasinan
25	Güneşli Köyü	Muncusun	Kocasinan
26	Bağpınar Köyü	Ispıdın-Isbıdın	Melikgazi
27	Gürpınar Köyü	Salkuma	Melikgazi
28	Güzelköy	Nize (Neziyye)	Melikgazi
29	Kayabağ Köyü	Darsiyak	Melikgazi
30	Turan Köyü	Dimitre-Dimidere	Melikgazi
31	Olukkaya Köyü	Pöhrenk	Pınarbaşı
32	Yarıntepe Köyü	Gülabi ve Koççağız	Pınarbaşı
33	Çörekdere Köyü	Hacı Veli	Sarız
34	Karayurt Köyü	Kara Kilise	Sarız

35	Tekneli Köyü	Deştiye	Sarız
36	Yaylacı Köyü	Esirik	Sarız
37	Arslantaş Köyü	Kokarkuyu	Tomarza
38	Büyükcanlı Köyü	Kirikler	Tomarza
39	Çukurağaç Köyü	Cüregen	Tomarza
40	Dadaloğlu Köyü	Tafköy-Özlüce	Tomarza
41	Göktepe Köyü	Madrason-Madarasun	Tomarza
42	Güzelsu Köyü	Harsa	Tomarza
43	İcadiye Köyü	Karakilise	Tomarza
44	Kapukaya Köyü	Persek	Tomarza
45	Köprübaşı Köyü	Keprin	Tomarza
46	Turanlı Köyü	Köpekli	Tomarza
47	Avlağa Köyü	Torun	Yahyalı
48	Büyükçakır Köyü	Divrikçakırı	Yahyalı
49	Çubukharmanı Köyü	Horoz Pınarı-Atatürk Köyü	Yahyalı
50	Kirazlı Köyü	Kalınkilise	Yahyalı
51	Kuzuoluk Köyü	Buzoluk	Yahyalı
52	Gülbayır Köyü	Kesteliçtir	Yeşilhisar
53	Güzelöz Köyü	Mavrican	Yeşilhisar
54	Kayadibi Köyü	Tıras	Yeşilhisar
55	Kovalı Köyü	Sindel	Yeşilhisar
56	Ovaçiflik Köyü	Çiftlik	Yeşilhisar
57	Yeşilova Köyü	Eğri Kale	Yeşilhisar

Çizelge 17. Devlet Sınıflandırmasına Göre İsmi Değiştirilen Köy Yerleşmeleri.

4.3.2. Fetihler Sınıflandırması

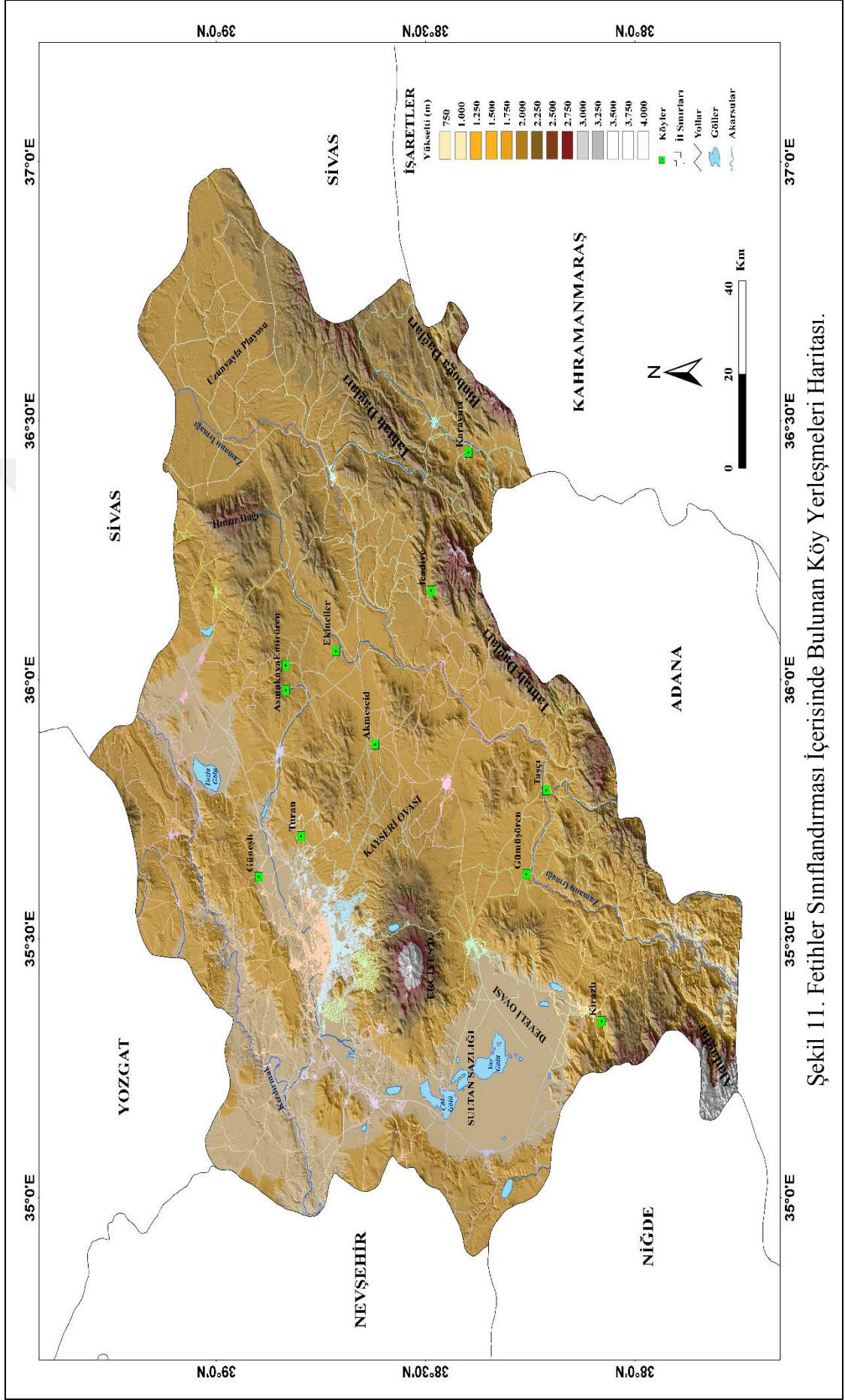
Fetihler yoluyla ele geçirilen yerlerdeki ilk çalışmalardan biri de bölge adının hızlı bir şekilde değiştirilmesidir. Yapılan isim değişiklikleriyle bölgenin fethi tamamlanmış olmakta ve eskiye ait ne varsa bu süreçten sonra yavaşça ortadan kaldırılarak fethi gerçekleştiren milletin yeni vatani haline gelmektedir. Ancak Türkler fethettikleri bölgelerde var olan isimleri hemen değiştirme yoluna gitmemişlerdir. Bu değişimi zamana ve değişen şartlara göre ayarlamışlardır. Aşağıdaki tabloda köylerin eski adları incelendiğinde Rumlu, Karakilise, Kalınkilise ve Everek gibi isimler dikkat çekmektedir. Bu bölge Selçuklular zamanında fethedilmiş olmasına rağmen buradaki isimler Cumhuriyet sonrası dönemde Ad Değiştirme İhtisas Kurulunun yapacağı değişikliğe kadar varlığını devam ettirmiştir.

Fetihler başlığı içerisinde yer alan yerleşmelerin isimleri tablo haline getirilmiş ve bu tabloya uygun haritayla çalışma desteklenmiştir. Ayrıca tablo içerisinde yer alan köy yerleşmeleri hakkında da kısa bilgiler verilerek adının anlamı üzerinde durulmuştur.

Sayı	Köyün Adı	Köyün Eski Adı	İlçesi
1	Akmescid Köyü	Zerezek	Bünyan
2	Asmakaya Köyü	Veziryurdu, Dizgame, Beypınarı	Bünyan
3	Ekinciler Köyü	Zek	Bünyan
4	Emirören Köyü	Emirviran	Bünyan
5	Gümüşören Köyü	Fıraktın	Develi
6	Taşçı Beldesi	Rumlu	Develi
7	Güneşli Köyü	Muncusun	Kocasinan
8	Turan Köyü	Dimitre-Dimidere	Melikgazi
9	Karayurt Köyü	Kara Kilise	Sarız
10	İcadiye Köyü	Karakilise	Tomarza
11	Kirazlı Köyü	Kalınkilise	Yahyalı

Çizelge 18. Fetihler Sınıflandırması İçerisinde Bulunan Köy Yerleşmeleri.

Akmescid Köyü: Köyün eski adı Zerezek'tir. Zerezek adının bir Türkmen boyundan geldiği düşünülmektedir. Köyün tarihi Bizans dönemine kadar uzanmaktadır ve bu dönemdeki adı Arasaksa olarak geçmektedir. Bu adın ise Taş Sunak anlamına gelebileceği gibi Irmak anlamı olduğu da düşünülmektedir. Köyün Türkler tarafından yerleşilme dönemi ise 16. yüzyıla dayanmaktadır.

Asmakaya Köyü: Köyün eski adları şu şekildedir. Veziryurdu, Dizgeme, Beypınarı iken burada bulunan bir kayadan dolayı adı Asmakaya olarak değiştirilmiştir. Köyün kuruluşu Roma dönemine kadar gitmekte olup fetihler yoluyla ele geçmiştir. Köyün Türkler tarafından yerleşilme dönemi ise 16. yüzyıla dayanmaktadır.

Ekinciler Köyü: Elverişli tarım arazilerine sahip ve bolca ürün yetiştirilmesinden dolayı köyün adı Ekinciler olarak değiştirilmiştir. Köyün eski adı Zek ise tarla ve bahçeler içinde çıkan zararlı bir bitkinin adıdır. Köyün tarihi çok eskilere dayanmaktadır fakat bununla ilgili bir kaynak yoktur. Köyün Türkler tarafından yeniden kuruluşu muhtemelen Osmanlı Devleti zamanında Fatih Sultan Mehmet dönemindedir.

Emirören Köyü: Köyün yerleşim tarihi Hititliler dönemine rastlamaktadır. Bölge aynı zamanda Roma İmparatorluğu da yerleşmiştir. Bölgeye daha sonra Selçuklular hâkim olmuştur. Selçuklu emirlerinden birinin tımarı olarak kullanılan bölgenin adının bu emire atfen bu adı aldığı düşünülmektedir. Selçuklular döneminden önce bölge bir süre yerleşilmeden virane bir şekilde kaldığı için köyün eski adı Emirviran'dır. Köyün adı daha sonra Emirören olarak değiştirilmiştir. Köyün Türkler tarafından yerleşilme dönemi ise 14. yüzyıla dayanmaktadır.

Şekil 12. Gümüşören Köyü Yakınında Bulunan Hitit Dönemi Kabartma Yazıları.

Gümüşören Köyü: Köyün eski adı Fıraktın'dır. Fıraktı kelimesinin ırmak kenarı veya sınır anlamı olabileceği gibi bu bölgede bulunan oyulmuş kayalardan dolayı da Fıraktın ini şeklinde de bir tabir söz konusudur. Köy, Zamantı Irmağı'na yakın bir bölgede kurulmuştur. Bu açıdan adının anlamının ırmak kenarı ve doğal bir sınır olması muhtemeldir. Köyün adı daha sonra Gümüşören olarak değiştirilmiştir. Bu bölgenin çok eski bir yerleşim yeri olması ve birçok ören yerinin bulunması nedeniyle köyün adı Gümüşören olarak değiştirilmiştir.

Güneşli Köyü: Köyün eski adı Muncusun'dur. Muncusun adı da yine Dadasun gibi kökeni Uygurcaya dayanan bir kelimedir. Kelime kökeni itibariyle Boncukköyü veya Boncukşehri anlamına gelmektedir. Köyün adı daha sonra Güneşli olarak değiştirilmiştir. Köyde çok az sayıda kilise ve eski dönem mezarlar bulunmaktadır. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 18. yüzyıldır.

Taşçı Beldesi: Köyün eski adı Rumlu'dur. Köyün adı daha sonra Bakırdağı olarak değişmiştir. Bu adı almasının nedeni ise, bölgede bulunan dağlarda bakır madenin çıkarılmaya başlamasıdır. Bölgenin arazi yapısından dolayı adı en son Taşçı olarak değiştirilmiştir. Bölgede bulunan kaya mezarları ve eski yerleşim yerleri köyün yerleşim tarihinin Hitit ve Roma dönemine dayandığını gösterse de bununla ilgili yazılı belgelere ulaşılamamıştır. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 17. yüzyıldır.

Turan Köyü: Köyün eski adı Dimitre-Dimidere'dir. İsmi kökeni olan Dim 'yüz' anlamına gelen Farsça bir kelimedir. Dimidere ise ırmağın veya derenin yüzü anlamına gelmektedir. Bölge vadi üzerine yerleşilmiş olup coğrafi yapısından dolayı bu adı aldığı düşünülmektedir. Diğer bir rivayete göre de Dimitri bu bölge tekfurlarından birinin oğludur ve adını oradan almış olabileceği de düşünülmektedir. Dimidere köyünden çıkan söz sahibi bir kişi tarafından köyün adı daha sonra Turan olarak değiştirilmiştir. Köyde çok sayıda eski mezar ve kilise bulunmaktadır. Bu açıdan bu bölgenin yerleşim tarihi olarak Roma-Bizans dönemine kadar uzandığı düşünülmektedir. Köyün Türkler tarafından Anadolu'nun fethinden sonra yavaş yavaş yerleşilmeye başlamıştır.

Karayurt Köyü: Köyün eski adı Kara Kilise'dir. Köyde bulunan bir kiliseden dolayı bu adı almıştır. Köyün adı daha sonra değiştirilerek Karayurt olmuştur. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 19. yüzyıldır.

İcadiye Köyü: Köyün eski adı Karakilise'dir. Buradaki kilisenin kara taştan yapılı ve renginin siyah olmasından dolayı köy Karakilise köyü şeklinde adlandırılmıştır. Köy evlerinin yeniden inşa edilmesinden dolayı köyün adı daha sonra İcadiye olarak değiştirilmiştir. Köyün eski yerleşmesi Roma-Bizans dönemine rastlamaktadır. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 18. yüzyıldır.

Kirazlı Köyü: Köyün eski adı Kalıncilise'dir. Kalıncilise adını burada bulunan kiliseden aldığı düşünülmektedir. Bu bölgede yetiştirilen kirazların kalitesinden dolayı köyün adı Kirazlı olarak değiştirilmiştir. Bölgede bulunan kaya mezarları ve kiliseler köyün Roma-Bizans döneminden beri yerleşildiğini göstermektedir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 18. yüzyıldır.

4.3.3. Yeni Yerleşmelerin Ortaya Çıkışı Sınıflandırması

Türkler tarafından Kayseri bölgesinin fethedilmeye başlanmasıyla birlikte yeni yerleşmelerde ortaya çıkmıştır. Bölge yavaş yavaş Türklerin kontrolüne girmeye başladıkça buradaki Türk nüfusu da yeni yerleşmeler kuracak kadar çoğalmıştır. Ancak bu bölgeye Rumlar ve Ermeniler daha eski dönemlerde gelmiş ve kendi yerleşim yerlerini kurmuşlardı. Türkler ise bu yerleşim yerlerine herhangi bir zarar vermemiş aksine buraların eski sakinlerinin yanına yeni mahalleler kurarak birlikte yaşamaya başlamışlardır. O dönemde Türkler tam olarak yerleşik hayat içerisinde değillerdi. Yazın yaylalarda kışın ise sıcak yerlerde yaşamlarını sürdürenlerin yanında konar göçer yaşayanlarda bulunmaktaydı. 17. Yüzyıldan itibaren değişen devlet politikalarıyla birlikte konar göçer aileler zorunlu olarak yerleşik hayata geçirilmiştir. Böylece bölgede yeni Türk yerleşmeleri ortaya çıkmaya başlamış ve bu yeni yerleşmeler isimlendirilirken kültürel değerler öne çıkmıştır.

Sayı	Köyün Adı	Köyün Eski Adı	İlçesi
1	Alevkışla Köyü	Ulukışla- Alagön	Akkışla
2	Uzunçayır Köyü	Manavuz	Akkışla
3	Akçatı Köyü	Karacafenk	Bünyan
4	Köprübaşı Köyü	Ekrek	Bünyan
5	Yünören Köyü	Kölete	Bünyan
6	Ayşepınar Köyü	Eşepınarı	Develi
7	Derebaşı Köyü	Derebağı-Elmabağı (Kesteliç)	Develi
8	Büyükcanlı Köyü	Kirikler	Tomarza
9	Çukurağaç Köyü	Cüregen	Tomarza
10	Köprübaşı Köyü	Keprin	Tomarza
11	Avlağa Köyü	Torun	Yahyalı
12	Büyükçakır Köyü	Divrikçakırı	Yahyalı
13	Çubukharmanı Köyü	Horoz Pınarı-Atatürk Köyü	Yahyalı
14	Kuzuoluk Köyü	Buzoluk	Yahyalı
15	Gülbayır Köyü	Kesteliçtir	Yeşilhisar
16	Kovalı Köyü	Sindel	Yeşilhisar
17	Ovaçiflik Köyü	Çiftlik	Yeşilhisar

Çizelge 19. Yeni Yerleşmelerin Ortaya Çıkışı Sınıflandırması İçerisinde Bulunan Köy Yerleşmeleri.

Alevkışla Köyü: Osmanlı kaynaklarında adı Ulukışla olarak geçmektedir. Harf inkılabıyla birlikte köyün adı Alevkışla olmuştur. Ulukışla'nın Alevkışla olarak değişmesinin nedeni tamamen çeviri hatasıdır. Köyün Ulukışla'dan önceki adı ise Alagön olarak geçmektedir. Alagön adının anlamı ise gözleri renkli kişiler şeklindedir. Köyün yerleşilme dönemi ise 19. yüzyıla dayanmaktadır.

Uzunçayır Köyü: Köyün eski adı Manavuz'dur. Manavuz adının Oğuz boyundan gelmiş olabileceği düşünülmektedir. Köyün adı daha sonra Uzunçayır olarak değiştirilmiş olsa da son yapılan değişiklikte köyün adı tekrar Manavuz Mahallesi şeklinde değişmiştir. Köyün ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 19. yüzyıldır.

Akçatı Köyü: Köyün eski adı Karacafenk'tir. Karacafenk adının kaynağının Karacahevenk'den geldiği düşünülmektedir. Karacahevenk ipe serilmiş siyah üzüm anlamına gelmektedir. Bu isim zamanla değişim göstererek Karacafenk olmuştur. Bölge insanı arasında bu isim hala kullanılmaktadır. Köyün adı daha sonra Akçatı olarak değiştirilmiştir. Bunda köyün isminin değiştiği dönemde evlerin yöreye has bir şekilde

beyaz damlı olmasının etkili olduğu düşünölmektedir. Köyün ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 19. yüzyıldır.

Köprübaşı Köyü: Köyün eski adı Ekrek'tir. Hayvanların su içip dinlendikleri yer anlamına gelmektedir. Köy içerisinde bulunan Taçın Suyu üzerine yapılan köprüden dolayı köyün adı değiştirilerek Köprübaşı yapılmıştır. Köyün Türkler tarafından yerleşilme dönemi ise 20. yüzyıla dayanmaktadır.

Yünören Köyü: Köyün eski adı Kölete'dir. Köylerde yün ören alete Köleter denilmektedir. Köyün adı daha sonra buna yakın bir anlam içeren Yünören olarak değiştirilmiştir. Köyün ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 17. yüzyıldır.

Ayşepınar Köyü: Bu bölge Hititler döneminde yerleşim yeri olarak kullanılmıştır. Hitit dönemi öncesine ait yerleşmelerin olduğu da yapılan kazılarda ortaya çıkmasına rağmen bu bölgenin eski adıyla ilgili olarak elimizde çok fazla bilgi yoktur. Köyün girişinde Roma dönemine ait mezarlar bulunmaktadır. Köyün çevresindeki farklı tepelerde ise daha eski dönemlere ait mezarlar bulunmuştur. Ayşepınar adının hikâyesi ise şu şekildedir. Camuzlarını (Manda) kaybeden Eşe adındaki bir Türkmen kadını hayvanlarını kaynayan buz gibi bir pınarın içinde bulur. Daha sonra oraya bir kuyu yapılır ve Türkmenler burada yaşamaya başlarlar. Pınara da Eşe'nin pınarı adını verirler. Köy isimleri düzenlenirken köyün adı Ayşepınar olarak değiştirilir.

Şekil 14. Ayşepınar Köyü Yakınlarında Bulunan Roma Dönemi Kaya Mezarları.

Büyükcanlı Köyü: Köyün eski adı Kirikler'dir. Kirik adı, küçük kulaklı keçi, sığa, sincap, küçük başak, yuvarlak buğday, bağ bıçağı gibi anlamlar içermektedir. Köyün adı daha sonra Büyükcanlı olmuştur. Büyükcanlı aynı zamanda bir obanın da adıdır. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 19. yüzyıldır.

Çukurağaç Köyü: Köyün eski adı Cüregen'dir. Cüregen Tatarca da yürümeyi seven yürüyen anlamındadır. Köyün adı daha sonra Çukurağaç olarak değiştirilmiştir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 15. yüzyılda küçük bir mezra köyüdür.

Köprübaşı Köyü: Köyün eski adı Keprin'dir. Bölgenin toprağı çoraktır ve halk dilinde buna kepir denilmektedir. Bu toprakta açılmış oyuklara ise kepirin denilmekte ve Keprin adının buradan geldiğı düşünölmektedir. Köyün adı daha sonra bu bölgeden geçen Zamantı Irmağı üzerine yapılan köprüden dolayı Köprübaşı olarak değiştirilmiştir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 18. yüzyıldır.

Avlağa Köyü: Köyün eski adı Torun'dur. Köy adı bu bölgede yaşayan Avşar topluluğundan gelmektedir. Daha sonra köyün adı değiştirilerek Avlağa olmuştur. Avla kelimesi evin yanındaki bahçe, büyük çit ve ağıl anlamına gelmektedir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 19. yüzyıldır.

Büyükçakır Köyü: Köyün eski adı Divrikçakırı'dır. Divrik Dağı köyün yakınında bulunmakta ve köyün adı buradan gelmektedir. Köy konum olarak Adana sınırındadır ve eskiden beri burada Varsaklar yaşamaktadır. Varsak köy isimlerinin içinde çakır kelimesi mutlaka geçmektedir. Köy bölgenin en büyük Varsak köyüdür ve adını da buradan almaktadır. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 14. yüzyıldır.

Çubukharmanı Köyü: Köyün eski adı Horoz Pınarı-Atatürk Köyü'dür. Horoz Pınarı adı bir efsaneye dayanmaktadır. Köyün aşağısında bulunan pınara her sabah gelip öten bir horozun olduğı ve bunu yakından gören kimsenin olmadığı anlatılmaktadır. Bu gizemli olaydan dolayı köye Horoz Pınarı adı verilmiştir. Köyün adı önce Çubukharmanı sonra da Atatürk Köyü olarak değiştirilmiş fakat sonra tekrardan Çubukharmanı olmuştur. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 19. yüzyıldır.

Derebaşı Köyü: Köyün eski adı Derebaşı-Elmabaşı (Kesteliç)'dir. Kestel adı; hisar, kale, ip ve kıl sicimi anlamına gelmektedir. Ayrıca Kestellü Türkmen ailesi de bulunmaktadır. Köy, Derebaşı-Elmabaşı (Kesteliç) köylerinin bir araya getirilmesiyle yeniden kurulmuş ve adı da Derebaşı olmuştur. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 15. yüzyıldır.

Kuzuoluk Köyü: Köyün eski adı Buzoluk'tur. Buzoluk adını bu bölgede eskiden çıkan buz gibi soğuk bir sudan almaktadır. Oluk ise bu suların biriktiği ve hayvanların kullanması için yapılan yapının adıdır. Köyün adı değiştirilerek daha sonra Kuzuoluk olmuştur. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 19. yüzyıldır.

Gülbayır Köyü: Köyün eski adı Kesteliçtir. Kestel adı; hisar, kale, ip ve kıl sicimi anlamına gelmektedir. Ayrıca Kestellü Türkmen ailesi de bulunmaktadır. Yahyalı ilçesinde de aynı adı taşıyan bir köyün olması ve anlam kargaşasının önüne geçilmek istenmesi nedeniyle köyün adı Gülbayır olarak değiştirilmiştir. Köyün giriş kısmında bulunan güllerden dolayı köye bu adın verilmiş olabileceği düşünülmektedir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 19. yüzyıldır.

Kovalı Köyü: Köyün eski adı Sindel'dir. Köy adı bu bölgede yaşayan Avşar topluluğundan gelmektedir. Köyün adı daha sonra Kovalı olarak değiştirilmiştir. Kova bu bölgede yetişen bir bataklık bitkisidir ve köyün adı bu bitkiden dolayı Kovalı olmuştur. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 18. yüzyıldır.

Ovaçiflik Köyü: Köyün eski adı Çiftlik'tir. Bu bölgeye gelen bir Türkmen ailesi buranın verimli toprakları üzerine bir çiftlik kurmuş ve buraya çiftlik adı verilmiştir. Bu bölgeye yerleşen ailelerin sayısı artması ve bölgenin coğrafi yapısından dolayı köyün adı Ovaçiflik olarak değiştirilmiştir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 18. yüzyıldır.

4.3.4. Yeniden İsimlendirme Sınıflandırması

Yeniden isimlendirmede, kültürel değerler ve tarihi kahramanlar öne çıkmaktadır. Melikgazi ve Kocasinan ilçe adı olmaları nedeniyle tabloda gösterilmiş fakat gerekli açıklamalar ilçeler başlığı altında yapılmıştır.

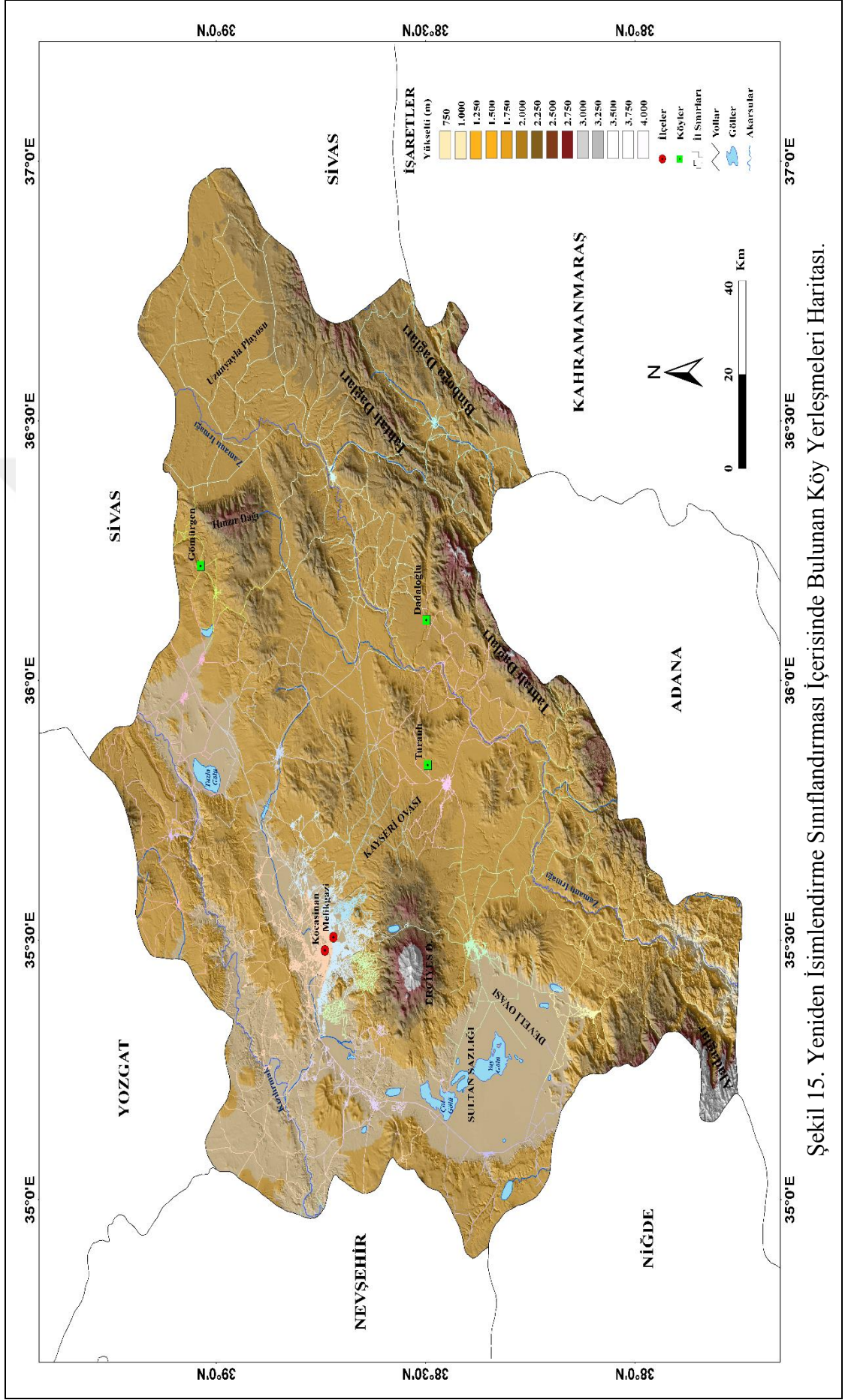
Sayı	Köyün Adı	Köyün Eski Adı	İlçesi
1	Gömürgen Köyü	İbeli	Akkışla
2	Dadaloğlu Köyü	Tafköy-Özlüce	Tomarza
3	Turanlı Köyü	Köpekli	Tomarza
4	Kocasinan	Kocasinan	Kocasinan
5	Melikgazi	Melikgazi	Melikgazi

Çizelge 20. Yeniden İsimlendirme Sınıflandırması İçerisinde Bulunan Köy Yerleşmeleri.

Gömürgen Köyü: Köyün adının anlamı bu bölgeye yerleşen Kuzugüden aşiretine bağlı Gömürgen Türkmenlerinden almıştır. Bölge halkı tarafından kullanılan eski adı ise İbeli'dir. İbe bu bölgede çokça yetişen bir ot adıdır. Köyün 18. yüzyılda göçebe halkların zorunlu olarak yerleştirildiği dönemde yerleşilmeye başlandığı düşünülmektedir.

Dadaloğlu Köyü: Köyün eski adı önce Tafköy sonra ise Özlüce olarak değiştirilmiştir. Tafköy adını Avşar boyunun Taf obasından almaktadır. Köyün adı değiştirilerek Özlüce yapılmıştır. Köyün adı daha sonra Avşar boyunun ünlü ozanlarından Dadaloğlu'nun adını yaşatmak amacıyla Dadaloğlu şeklinde değiştirilmiştir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 19. yüzyıldır.

Turanlı Köyü: Köyün eski adı Köpekli'dir. Köy adını bu bölgede yaşayan Avşar boyundan almıştır. Selçuklu ve Beylikler döneminde bu ad şahıslara konulmakta ve herhangi bir kötü anlam taşımamaktadır. Köyün adı daha sonra Turanlı olarak değiştirilmiştir. Turan bu bölgeden seçilen bir milletvekilinin soyadıdır. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 19. yüzyıldır.

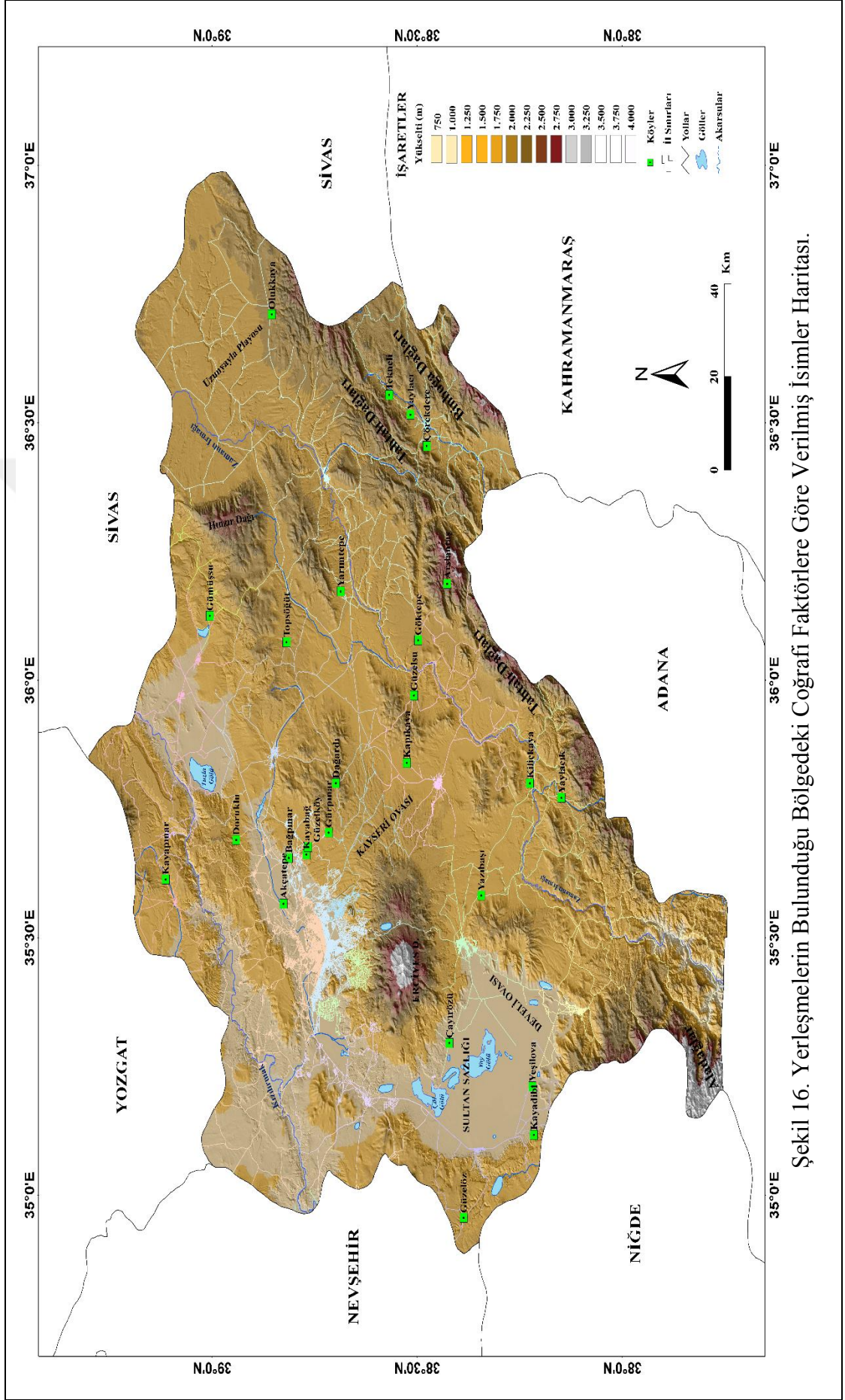
Şekil 15. Yeniden İsimlendirme Sınıflandırması İçerisinde Bulunan Köy Yerleşmeleri Haritası.

4.3.5. Coğrafi Faktörlere Göre Verilen İsimler

Araştırmada kullanılan model içerisinde yer almamasına rağmen çalışma bulguları sonucunda “Coğrafi Faktörlere Göre Verilen İsimler” sınıflandırması ortaya çıkmıştır. Ad değiştirme ihtisas kurulu köy yerleşmelerinin isimlerini değiştirirken bölgedeki coğrafi özellikleri köylerin yeni isimleri olarak belirlemiştir.

Sayı	Köyün Adı	Köyün Eski Adı	İlçesi
1	Gümüşsu Köyü	Nurvana	Akkışla
2	Dağardı Köyü	Ermin	Bünyan
3	Topsögüt Köyü	Taçın	Bünyan
4	Çayırözü Köyü	Sendiremeke	Develi
5	Kılıçkaya Köyü	Pungu	Develi
6	Yaylacık Köyü	Kiske	Develi
7	Yazıbaşı Köyü	Madazı	Develi
8	Kayapınar Köyü	Küçük Toraman	Felahiye
9	Akçatepe Köyü	Dadasun	Kocasinan
10	Doruklu Köyü	Zırva	Kocasinan
11	Bağpınar Köyü	Ispıdın-İsbıdın	Melikgazi
12	Gürpınar Köyü	Salkuma	Melikgazi
13	Güzelköy	Nize (Neziyye)	Melikgazi
14	Kayabağ Köyü	Darsiyak	Melikgazi
15	Olukkaya Köyü	Pöhrenk	Pınarbaşı
16	Yarıntepe Köyü	Gülabi ve Koççağız	Pınarbaşı
17	Çörekdere Köyü	Hacı Veli	Sarız
18	Tekneli Köyü	Deştiye	Sarız
19	Yaylacı Köyü	Esirik	Sarız
20	Arslantaş Köyü	Kokarkuyu	Tomarza
21	Göktepe Köyü	Madrason-Madarasun	Tomarza
22	Güzelsu Köyü	Harsa	Tomarza
23	Kapukaya Köyü	Persek	Tomarza
24	Güzelöz Köyü	Mavrican	Yeşilhisar
25	Kayadibi Köyü	Tıras	Yeşilhisar
26	Yeşilova Köyü	Eğri Kale	Yeşilhisar

Çizelge 21. Yerleşmelerin Bulunduğu Bölgedeki Coğrafi Faktörlere Göre Verilmiş İsimler.

GümüŖsu Köyü: Köyün eski adı Nurvana'dır. Nurvana ismi bu bölgede bulunan akarsudan almaktadır. Daha sonra köyün adı GümüŖsu olmuŖtur. Bu adı almasında bu bölgede çıkan suyun tadının güzel olması etkili olmuŖtur. Bu köyde eskiden Ermenilerin yaŖadığı söylenmektedir. Köyün Türkler tarafından yerleŖilme dönemi ise 20. yüzyıla dayanmaktadır.

Dağardı Köyü: Köyün eski adı Ermin'dir. Ermin, bir gelincik türüdür ve muhtemelen eski adını oradan almaktadır. Bu bölgede aynı zamanda Ermeniler de yaŖamıştır. Coğrafi yapısından dolayı ise adı Dağardı olarak değıŖtirilmiştir. Köyün ilk yerleŖilmeye baŖladığı dönem ise 19. yüzyıldır.

Topsöğüt Köyü: Köyün eski adı Taçin'dir. Bu adın anlamı ise; yüksek bir yerde, tepede kurulan yerleŖim yeri anlamındadır. Taçin adı Topsöğüt olarak değıŖtirilmiştir. Köyün içinden geçen ırmak kenarında bulunan toplu söğütler nedeniyle köye Topsöğüt adı verilmiştir. Köyün yerleŖim tarihi çok eskilere dayansa da bununla ilgili yazılı belgelere ulaŖılamamıştır. Köyün Türkler tarafından yerleŖilmeye baŖladığı dönem ise 18. yüzyıldır.

Çayırözü Köyü: Köyün eski adı Sendiremeke'dir. Adını bu bölgeye yerleŖen Sendiremeke Yörük Türkmenlerinden almaktadır. Köyün konumu ve özelliğine bağılı olarak adı Çayırözü olarak değıŖtirilmiştir. Köyün yerleŖim tarihi Hitit ve Roma dönemine dayansa da bununla ilgili yazılı belgelere ulaŖılamamıştır. Köyün Türkler tarafından ilk yerleŖilmeye baŖladığı dönem ise 18. yüzyıldır.

Kılıçkaya Köyü: Köyün eski adı Pungu'dur. Bu adın anlamı ise sert, katı ve dayanıklı demektir. Köyün adı daha sonra Kılıçkaya olarak değıŖtirilmiştir. Bu adı almasının sebebi ise, bölgede kılıca benzeyen bir kayanın bulunmasıdır. Köyde Helenler/Yunanlılar döneminden kalma yerleŖim yeri bulunmaktadır. Köyün Türkler tarafından ilk yerleŖilmeye baŖladığı dönem ise 17. yüzyıldır.

Yaylacık Köyü: Köyün eski adı Kiske'dir. Bu bölgede bulunan eski kiliselerin varlığı nedeniyle bu adın verilmiş olabileceğı düşünölmektedir. Coğrafi yapısı nedeniyle köyün adı daha sonra Yaylacık olarak değıŖtirilmiştir. Bölgede eski kiliselerin varlığı buranın Bizans döneminde yerleŖilmiş olduğunu göstermektedir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleŖilmeye baŖladığı dönem ise 17. yüzyıldır.

Yazıbaşı Köyü: Helenler/Yunanlılar döneminde yerleşilen köyün adı Madazı'dır. Madazı adının anlamı ise, Helen döneminde yaşamış bir kişinin şahsi mülkü anlamındadır. Köylerin isimlerinin düzenlendiği dönemde adı Yazıbaşı olarak değiştirilmiştir. Yazı sözcüğü ova anlamına geldiği için Yazıbaşı da Ovabaşı anlamına gelmektedir. Coğrafi yapısı nedeniyle bu adı almıştır. Köy, Türkler tarafından ilk olarak Fatih Sultan Mehmet döneminde yerleşilmeye başlanmıştır.

Kayapınar Köyü: Köyün eski adı Küçük Toraman'dır. Toraman bir Türkmen boyunun adıdır. Köyün adı daha sonra coğrafi yapısı da göz önüne alınarak Kayapınar olmuştur. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 16. yüzyıldır.

Akçatepe Köyü: Köyün eski adı Dadasun'dur. Adın kökeni Uygurcaya dayanmaktadır, Babaköyü veya Babaşehri anlamına gelmektedir. Coğrafi yapısı nedeniyle köyün adı daha sonra Akçatepe olarak değiştirilmiştir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 13. yüzyıldır.

Doruklu Köyü: Köyün eski adı Zırva'dır. Zirve, tepe anlamında kullanılmaktadır. Köyün adı çok değişiklik göstermeden yakın anlamı olan Doruklu şeklinde değiştirilmiştir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 18. yüzyıldır.

Bağpınar Köyü: Köyün eski adı Ispıdın-İsbıdın'dır. İsbıdın bir tür bitki adıdır. Köyün adı daha sonra Bağpınar olmuştur. Bu adı almasında coğrafi yapısı bağ ve pınarların varlığı etkili olmuştur. Bu bölgede bulunan kaya kiliseleri nedeniyle yerleşim yerinin Roma-Bizans dönemine kadar gittiği düşünülmektedir fakat bununla ilgili elimizde çok fazla resmî belge bulunmamaktadır. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 16. yüzyıldır.

Gürpınar Köyü: Köyün eski adı Salkuma'dır. Salkuma Kumanca bir kelime olup üzüm salkımı anlamında kullanılmaktadır. Köyün ismi daha sonra coğrafi yapısına uygun olarak gür akan bir pınardan dolayı Gürpınar olarak değiştirilmiştir. Köy, Bizans dönemi yerleşim yerleri arasındadır. Bu köyden çıkan suyu Kayseri'ye ulaştırmak için su kemerleri yapılmıştır. Bu tarihi yapı şu an yıkılmaya yüz tutmuş olsa da köyün eski bir yerleşim yeri olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 15. yüzyıldır.

Güzelköy: Köyün eski adı Nize (Neziyye)'dir. Nize kelimesinin anlamı 'Mızrak'tır. Köyün ismi daha sonra coğrafi yapısı ve güzelliğinden dolayı Güzelköy olarak değiştirilmiştir. Köyde 20. yüzyıla kadar Ermeniler yaşamıştır. Burada bulunan kilise ve evler, Ermenilerin bu bölgede yaşadığını göstermektedir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 20. yüzyıldır.

Kayabağ Köyü: Köyün eski adı Darsiyak'tır. Darsiyak dar vadi anlamına gelmektedir. Dar bir vadinin iki tarafına kurulan köyün adında bulunduğu coğrafi konumun etkisi vardır. Köyün adı daha sonra Kayabağ olarak değiştirilmiş olsa da coğrafi şartları nedeniyle eski adına yakın bir anlamdadır. Türklerin Anadolu'yu fethinden sonra bu bölgeye gelen Türkler Kayabağ köyünde uzun süre Ermeniler ve Rumlar ile dostça yaşamışlardır. Fakat Ermeni olaylarının çıktığı 1915 senesinden sonra bu köyde de karışıklıklar başlamış ve 1924 yılında gerçekleştirilen mübadeleye kadar sorunlar bitmemiştir. 1924'den sonra köyden Rumlar ve Ermeniler çıkartılmıştır.

Olukkaya Köyü: Köyün eski adı Pöhrenk'dir. Pöhrenk tarlaları sulamak için açılmış su kanalları anlamına gelmektedir. Köyün adı daha sonra değiştirilerek Olukkaya olmuştur. Olukkaya adı da yine aynı şekilde su kanalı anlamına gelmektedir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 19. yüzyıldır.

Yarıntepe Köyü: Köyün eski adları Gülâbi ve Koççağız'dır. Köyün ilk yerleşim yeri Koççağız Dağı eteklerinde olduğu için Koççağız adı kullanılmıştır. Daha sonra köy yerleşmesinin yeri Gülâbioğulları aşireti tarafından değiştirilmiştir ve bu yeni yere Gülâbi adı verilmiştir. Köyün adı daha sonra coğrafi yapısına uygun olarak Yarıntepe şeklinde değiştirilmiştir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 19. yüzyıldır.

Çörekdere Köyü: Köyün eski adı Hacı Veli'dir. Köy adını Hacı Veli oymağından almaktadır. Köy ismi daha sonra coğrafi yapısı ve bu bölgeden akan derenin çamurlu-milli akmasından dolayı Çörekdere şeklinde değiştirilmiştir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 19. yüzyıldır.

Tekneli Köyü: Köyün eski adı Deştiye'dir. Deştiye bozkır, boş mekân anlamına gelen deşt'ten gelmektedir. Köye yapılan su teknesinden sonra köyün adı

Tekneli olarak değiştirilmiştir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 19. yüzyıldır.

Yaylacı Köyü: Köyün eski adı Esirik'tir. Esirik adı rüzgârlı anlamına gelmektedir. Köyün adı daha sonra coğrafi yapısına uygun olarak Yaylacı şeklinde değiştirilmiştir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 19. yüzyıldır.

Arslantaş Köyü: Köyün eski adı Kokarkuyu'dur. Köyde bulunan ve içme suyu sağlayan kuyunun kötü kokması nedeniyle köye bu ad verilmiştir. Köy yakınlarında bulunan tarihi arslan heykelinden dolayı köyün adı daha sonra Arslantaş olarak değiştirilmiştir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 19. yüzyıldır.

Göktepe Köyü: Köyün eski adı Madrason-Madarasun'dur. Madarasun kötü köy veya kötü yerleşim yeri anlamına gelmektedir. Köyün adı tapu defterlerinde Madrason olarak da geçmekte ve bu bölgede yaşayan bir topluluğun adı olduğu anlaşılmaktadır. Köyün adı daha sonra coğrafi yapısı göz önüne alınarak Göktepe şeklinde değiştirilmiştir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 19. yüzyıldır.

Güzelsu Köyü: Köyün eski adı Harsa'dır. Harsa'nın Türk Dil Kurumu sözlüğündeki anlamı, kızgınlık, öfke, heves olarak geçmektedir. Türkçe bir kelime olmasına rağmen köyün adı değiştirilerek Güzelsu yapılmıştır. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 19. yüzyıldır.

Kapukaya Köyü: Köyün eski adı Persek'tir. Persek adı burada yaşayan Avşar boyundan gelmektedir. Köyün adı daha sonra Kapukaya olarak değiştirilmiştir. Köyün giriş kısmında ortadan ikiye ayrılan ve doğal bir kapı şeklini alan kayadan dolayı bu ad verilmiştir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 18. yüzyıldır.

Güzelöz Köyü: Köyün eski adı Mavrican'dır. Mavri, ham meyvelerin ekşimtrak tadına verilen addır. Köy eskiden bu bölgede yaşayan Ermeniler tarafından kullanılmıştır. Daha sonra köyün adı değiştirilerek Güzelöz olmuştur. Köyün bu adı almasında coğrafi yapısı etkilidir. Köy yeşil bir vadinin üzerinde yer almaktadır.

Köyde bulunan kiliseler ve taş evler bu bölgede Rumların uzun süre yaşamış olduğunu göstermektedir. Köyde bulunan Rumlar 1924 yılında yapılan büyük mübadele döneminde köyü terk etmiştir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 19. yüzyıldır.

Kayadibi Köyü: Köyün eski adı Tıras'tır. Köyün yakınında bulunan bir kayadan dolayı bu adı aldığı düşünülmektedir. Daha sonra köyün adı Kayadibi olarak değiştirilmiştir. Köyün bu adı almasında coğrafi konumu etkili olmuştur. Bu bölgede de Rumlar uzun süre yaşamışlar ve 1924 yılında köyü terk etmişlerdir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 19. yüzyıldır.

Şekil 17. Kayadibi Köyünden Bir Görünüm.

Yeşilova Köyü: Köyün eski adı Eğri Kale'dir. Köyün ilk yerleşimi Höyük veya Büyüktepe olarak adlandırılan bölgenin yakınında kurulmuş ve köy Eğri Kale olarak adlandırılmıştır. Köy halkı tepenin eteğini tek ederek ovaya doğru yerleşmeye başlamış ve köyün adına da Eğriköy demişlerdir. Köylerin isimlerinin değiştirildiği dönemde buranın coğrafi yapısından dolayı köyün adı Yeşilova olarak değiştirilmiştir. Köyün Türkler tarafından ilk yerleşilmeye başladığı dönem ise 18. yüzyıldır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanoğlu daima çevresindeki varlıkları dille tanıyıp, adlandırma eğiliminde olmuştur. Dilde ifadesini bulamayan kavramlar ve varlıklar dış dünyada var olsalar bile dil göstergesinin gösteren yönü eksik kalacağından adlandırılmadan tam bir mevcudiyet ifade edemezler. Bu nedendir ki adlar varlıklara kimlik kazandıran, onların kim ya da ne olduklarını ne gibi özelliklere sahip bulduklarını ve benzerlerinden farkını ifade eden kimlik belgeleridir. Dille düşünce arasındaki bağlantıdan da yola çıkarak düşünen bir varlık olan insan için adlandırmanın bir zorunluluk olduğu görülmektedir.

Ad verme eğiliminin insanlık tarihi kadar eski olması adlandırmanın bir ihtiyaçtan kaynaklandığını ortaya koymuştur; ancak ad verme geleneği Türk kültüründe bir ihtiyacın ötesinde yüceltilen bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Türklerde ad vermenin rastlantısal bir eylem olmadığı dildeki kelimelerin büyük çoğunluğundan farklı olarak göstergelerin nedensizliği ilkesinin dışında nedenli bir seçim olduğu görülmektedir. Bebekleri yaşamayan ailelerin Satılmış, kız çocuğunun olmasını istemeyen ailelerin Kızbes, Kızıyeter gibi adlar vermeleri ad verme geleneğinde inanca dayanan eğilimlerin güçlü olduğunu, verilen adın kaderi bile etkileyebileceği görüşünün benimsendiğini göstermektedir.

Dünyanın herhangi bir yerinde ya da bölgesinde bir mekânın yurt olarak anlam kazanmasında yerleşim yerlerine verilen adların önemli bir etkisi olmaktadır. Hakikaten de topluluklar içinde buldukları ve yönetimi altındaki yerlere ad verme sürecinde mekânın fiziki koşullarının yanı sıra, insan ve onun ekonomik faaliyetlerine de bakmakta ve kullanmaya devam ettikleri yerleşim yerlerine isim verirken kültürel değerlerine uygun adları seçmektedirler. Bu nedenle, yerleşmelerin fiziki, beşerî ve tarihî gelişim sürecine etki eden yer adlarının çok iyi bilinmesi gerekmektedir.

Türklerde ad verme geleneğinde öncelik soy ve kişi adlarıdır. Bunun yanında tabii olgular da yer adlarının verilmesinde önemli rol oynamıştır. Türklerin Anadolu'ya gelişiyle birlikte, bu yeni mekânı tanımaya ve ona bir anlam yüklemeye başlamışlardır. Bu yeni mekânda keşfettikleri ve anlamlandırdıkları olayları kendi kültürel bakış açılarıyla değerlendirmeye ve musikileriyle besteleme çabasına girmişlerdir. Bunların

dışında meslek adları, dini inançla ilgili adlar vb. yer adı verilirken başvurulan unsurlardır.

Adlandırmadaki ölçüt ne olursa olsun yer adlarımızın Türk'ün duygu ve düşüncesini, inancını, hayat görüşünü yansıttığı böylelikle de Türk kültürünün taşınmasında önemli bir görev üstlendiği bilinmektedir. Ayrıca Türk dilinin derinliğini ve zenginliğini ortaya koyan dil malzemesini içermesi de yer adlarımızın bir başka önemli özelliğidir. Yer adlarının, kültürün coğrafya ile olan ilişkisi göz önüne alındığında, büyük önem taşıdığı görülecektir. Kültürel açıdan çok zengin olan adlar, insanı ve mekânı anlatan çok önemli bilgileri içerisinde barındırmaktadır.

Kayseri bölgesi yol güzergâhı üzerinde olması nedeniyle tarihi süreç içerisinde yoğun olarak yerleşilmiş sayılı şehirler arasındadır. Konumu ve fizikî özelliklerinin uygunluğu bölgenin tarihi çağlardan itibaren yerleşilen mekânlardan olmasını sağlamıştır. Bu bölgede yaşamış farklı milletler içinde buldukları mekâna kendi kültürel değerleri yansıtan adları vermiş ve günümüze kadar geçen zaman diliminde kültürel bir desen ortaya çıkmıştır.

Kayseri ili sınırları içerisinde özellikle İlk Çağ'ın sonlarından itibaren bölgeye yerleşmeye başlayan Ermenilere ve Rumlara ait isimler günümüze kadar gelmiştir. Türklerin bölgeye yerleşmeye başlamasıyla birlikte Türk isimleri de mekân üzerinde kullanılmaya başlamıştır.

Türkler Kayseri bölgesini Ermeniler ve Rumlardan almış olmasına rağmen bu milletlerin eski yerleşim yerlerindeki yaşantılarına müdahale etmemişlerdir. Bu ortam sayesinde eski bölge halkı kendi kültürel değerlerini yaşamaya devam etmiş ve kendi kültürel adlarını mekân üzerinde kullanmışlardır. Fetihler sonucu ele geçirilen bölgelerde kullanılan yer adları fetih sonrasında hemen değişikliğe uğramamış, bir değişim yaşansa bile bu tarihi süreç içerisinde ve yavaş bir şekilde gerçekleşmiştir. Bununla birlikte yeni kurulan yerleşim yerlerinde ise durum tamamen farklıdır. Türkler bu yerlere isim verirken ait olunan soyu, önemli kişileri veya kültürel değeri olan bir unsuru ad verirken öne çıkarmışlardır.

Kayseri'de uzun yıllar birlikte yaşayan milletler arasında herhangi bir sorun meydana gelmemiştir. Ancak Osmanlı'nın son döneminde yaşanan Ermeni olayları bölgeyi etkilemiştir. Kayseri'deki Ermeniler meydana gelen olaylardan sonra

yaşadıkları köyleri terk etmeye başlamışlardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte bölgede kalan son Ermeni köyleri de mübadele yoluyla boşaltılmış ve buralara Balkanlardan gelen Türkler yerleştirilmiştir. Anadolu'da yaşanan bu toplumsal olaylardan sonra bölgedeki Ermeniler yerleşim yerlerini terk etmiş olmalarına rağmen buralara koydukları adlar belli bir süre daha varlığını devam ettirmiştir. Örneğin Develi ilçesindeki mahallelerden olan Aşağı Everek eskiden Ermenilerin yaşadığı bölgelerden biridir. Günümüzde Ermeniler bu bölgede yaşamasa da mahalle adı varlığını devam ettirmektedir. Kültürel değerleri oluşturan milletler kaybolursa bile adlar üzerindeki etkileri devam etmiştir. Bu açıdan bir kurul aracılığıyla isimlerin kültürel kökenine inmeden sadece dilsel unsurlarına bakarak değiştirmeye çalışmak bazı hataları da beraberinde getirmekte ve yapılan çalışmalar amaca uygun olmamaktadır.

Yapılan çalışmanın sonucunda ise bölgede yaşamış olan Rumlar, Ermeniler ve son olarak da Türkler yer adlarının oluşum ve değişimine katkıda bulunan milletlerdir. Türkler yeni kurdukları yerleşmelerde kendi kültürel değerlerini yansıtan adları kullanmaktan çekinmemişler fakat eski yerleşim yerleri ve adlarına ise mesafeli yaklaşarak değişim ve gelişimini zamana bırakmışlardır.

Çalışma alanı yerleşim yeri adları sınıflandırılırken kullanılan model içerisinde olmayan yeni bir tasnif ortaya çıkmıştır. Bu durum ad değiştirme ihtisas kurulunun yerleşme adlarını değiştirirken yerleşmelerin bulunduğu bölgedeki coğrafi unsurları yeni yerleşim yeri adı olarak kullandığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Acıpayamlı, O. (1982). “*Türk Kültüründe Ad Koyma Folklorunun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi*”, IV Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Açıkel A. (2003). “*Artukabad Kazası Yer Adları 1455 1600*”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 20 (2): 181-202.
- Ada, E. (2012). Eskişehir İli Yer Adları, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ahmet Nazif. (1987). Mir'at-i Kayseriyye veya Kayseri tarihi, (Çev. M. Palamutoğlu), Kayseri: Kayseri Özel İdare Müdürlüğü ve Kayseri Belediyesi Birliği Yayınları.
- Akar, A. (2006). *Renge Bağlı Yer Adlandırmalarında Muğla Örneği*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20: 51-63.
- Aksan, D. (1974). “*Anadolu Yer Adları Üzerine En Yeni Araştırmalar*”, Türk Dili Araştırma Yıllığı, 185-193.
- Aksan, D. (2007). Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim), Ankara: TDK Yayınları.
- Akyüz, V. (1996). “Selçuklularda Şehir ve Yerel Yönetim Hizmetleri” (Ed. V. Akyüz ve S. Ünlü), İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler, İstanbul: İlke Yayınları.
- Alagöz, C. A. (1984). “*Türkiye Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler*”, Türk Yer Adları Bildirileri Sempozyumu, 11-13 Eylül, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Alderman, D.H. (2000). “*A Street Fit for a King: Naming Places and Commemoration in the American South*”, Professional Geographer, 52 (4): 672-684.
- Aliağaoğlu, A. ve Yiğit, Y. (2013). “*Balıkesir’de Şehirselleşme: Cadde Adları*”, Doğu Coğrafya Dergisi, 18 (30): 311-330.
- Alver, K. (2012). “Kent İmgesi” Kent Sosyolojisi, Ankara: Hece Yayınları.
- Anderson, J. (2002). “On the Grammar of Names” <http://www.fb10.uni-bremen.de/linguistik/dpng/pdf/Anderson2002OnTheGrammarOfNames.pdf> (18.02.2018).

- Arslan, M. (2011). “*Beyşehir (Konya) Yer Adları ve Onomastik Bilimine Katkıları*”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25: 337-343.
- Arık, R.O. (1969). Coğrafyadan Vatana, İstanbul: MEB Yayınları.
- Arıkan, R. (2004). Araştırma Teknikleri Ve Rapor Hazırlama. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Aru, K.A. (1988). Türk Kenti, İstanbul: Yem Yayınları.
- Aslanoğlu, R. (1998). Kent, Kimlik, Küreselleşme, Bursa: Asa Yayınevi.
- Assmann, J. (2001). Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik, (Çev. A. Tekin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Aydoğdu, H. (2004). “*Modern Kimlikte Öznenin Ölümü*”, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi. 10: 115-147.
- Aytaç, Ö. (2002). “*Boş Zaman Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar*”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 12 (1): 231-260.
- Azaryahu, M. (1996). “*The Power of Commemorative Street Names*”, Environment and Planning D: Society and Space 14 (3): 311-12.
- Azaryahu, M. (2009). “*Naming The past: The Significance of Commemorative Street Names*” in Lawrence D. Berg, Jani Vuolteenaho (Editör), *Critical Toponymies, The Contested Politics of Place Naming*, pp.53-70, Burlington, USA: Ashgate Publishing Company.
- Azaryahu, M. and Golan, A. (2001). “*(Re)naming the landscape: the formation of the Hebrew map of Israel 1949-1960*”, Journal of Historical Geography 27: 178-95.
- Baggio, D. (2006). “*The Dawn of a New Iraq: The Story Americans almost Missed*” in (Eds. Murphy, D., Groh, J., Smith, D. and Ayers, C.), *Information as Power: An Anthology of Selected United States Army War College Student Papers*, Volume 1, Carlisle Barracks, PA: US Army War College.
- Bal, H. (2006). Kent Sosyolojisi, Isparta: Fakülte Yayınları.
- Balcı, A. (2005). Sosyal Bilimlerde Araştırma. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Başkan, Ö. (1973). “*Türkiye Köy Adları Üzerine Bir Deneme*” Ankara: TDAY Belleten.
- Baydur, N. (1970). Kültepe ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Baykara, T. (2006). “*Türkiye Selçuklularında Taşra ve Yönetimi*” Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi, Kayseri: Kayseri Belediyesi Yayınları.

- Bilgin, N. (1997). “Yer Kimliği ve Kentsel Yurttaşlık” Siyaset ve İnsan, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2005). “Cemaatte Mekân, Mekânda Cemaat” Siyaset ve İnsan: İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Bingöl, D. (1998). İnsan Kaynakları Yönetimi, İstanbul: Beta Yayınları.
- Blanar, V. (2009) “*Proper Names in the Light of Theoretical Onomastics*”, pp.90-157. http://www.qucosa.de/fileadmin/data/qucosa/documents/14514/NI%2095_96_2009_Blanar.pdf (18.02.2018).
- Bondi, L. (1993). Gender And Geography: Crossing Boundaries, Progress in Human Geography, 17, (2): 241-246.
- Boyd, J. (2000). “*Selling Home: Corporate Stadium Names and The Destruction of Commemoration*”, Journal of Applied Communication Research 28: 330-346.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K.E., Akgün, E.Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Cahen, C. (1979). Osmanlılardan Önce Anadolu’da Türkler, İstanbul: E Yayınları.
- Ching F.D.K. (2007). Mimarlık Biçim, Mekân ve Düzen, İstanbul: YEM Yayınları.
- Connerton, P. (2014). Toplumlar Nasıl Anımsar, (Çev. A. Şenel), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cunbur, M. (1984). “*Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Yer Adları*”, Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, (11-13 Eylül 1984), Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Çayırdağ, M. (2001). Kayseri Tarihi Araştırmaları, Kayseri: Kayseri Belediyesi Yayınları.
- Çeçener, B. (1994). İstanbul’un Kimlik Sorunu, İstanbul: Mimarlar Odası Yayınları.
- Çelebi, Ü. (2007). Sakarya İli Yerleşim Yeri Adları, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ching, F.D.K. (2007). Architecture Form Space and Order, Canada: Published by John Wiley & Sons.
- Çıngı, H. (2009). Örnekleme Kuramı, Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Deniz, K. (2004). Konya’da Farklı Üç Kentsel Mekânda Kent Kimliği Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Dilmen, N.İ. (1938). “Diyarbakır Adı Üzerine Araştırmalar” Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 29-30: 67-112.

- Doğru, A.M. (1978). “Köy Adları ve Anadolu’nun Geçmişı”, Türk Folklor Araştırmaları, 17 (342): 8197-8199.
- Duymuş, H. (2011). Üniversite Yerleşkelerinde Mekânsal Kimlik Algılaması: Çukurova Üniversitesi Yerleşkesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ekiz, D. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Yaklaşım, Yöntem ve Teknikler, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Eravşar, O. (2002). “Orta Çağ Anadolu Kentleri” C.7, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2007). “Popüler Kültür: Kültür Alanında Egemenlik ve Mücadele” (Der. N. Güngör), Popüler Kültür ve İktidar, Ankara: Vadi Yayınları.
- Eren, H. (1965). “Yer Adlarımızın Dili” Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, Ankara.
- Eren, H. (2010). Yer Adlarımızın Dili, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergun, D. (2000). Kimlikler Kısacasında Ulusal Kültür, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eriñç, S. (1989). “Güneydođu Avrupa’da Türkçe Ekzonimler”, İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni, 6: 9-13.
- Erkiletlioğlu, H. (2016). Geniş Kayseri Tarihi 2 Cilt. Vakıf Yayınları, Kayseri.
- Eröz, M. (1984). “Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları”, Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Ersan, M. (2010). Türkiye Selçuklu Devleti’nin Dağılışı, Ankara: Birleşik Yayınları.
- Es, M. (2007). Kent Üzerine Düşünceler, İstanbul: Okutan Yayınları.
- Ethem, H. (1982). Kayseri Şehri, Ankara: Kültür Turizm Yayınları.
- Figes, O. and Kolonitskii, B. (1999). *Interpreting the Russian Revolution: The Language and Symbols of 1917*, 59-60, New Haven: Yale University Press.
- Gill, G. (2005). “Changing Symbols: The Renovation of Moscow Place Names”, The Russian Review 64 (3): 480-503.
- Giraut, F. and Houssay-Holzschuch, M. (2016). *Place Naming as Dispositif: Toward a Theoretical Framework*, Geopolitics, 21 (1): 1-21.
- Gordlevski, V. (1988). Anadolu Selçuklu Devleti, (Çev. A. Yaran), Ankara: Onur Yayınları.
- Gottdiener, M. (2001). The Theming of America. Boulder: Westview Press.
- Gökçe, B. (1988). Toplumsal Bilimlerde Araştırma. Ankara: Savaş Yayınları.

- Gökgür, P. (2008). *Kentsel Mekânda Kamusal Alanın Yeri*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Gökyay, O.Ş. (1984). “*Türkçe Yer adlarında Kişilerin ve Olayların Payı*”, Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, (11-13 Eylül 1984), Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Göney, S. (1977). *Yerleşme Coğrafyası, Şehir Coğrafyası 1*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. Yay. No: 2274, Coğrafya Enstitüsü Yayınları No: 91.
- Göregenli, M. (1997). *Kent Kimlikleri ve Kent Kültürleri, I. Ulusal Kültür Kongresi Bildirileri*, İstanbul: İKSEV Yayınları.
- Göregenli, M. (2010). *Çevre Psikolojisi: İnsan Mekân İlişkileri*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Göregenli, M. (2010). *Çevre Psikolojisinde Temel Konular*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Göregenli, M. ve Karakuş, P. (2008). “İzmit’te Yer Kimliği ve Kentin Bilişsel Temsilleri” (Ed. E.Y. Özgen), *İzmit’in Değişen Yüzü*, İzmit: Saraybahçe Belediyesi Yayınları.
- Güçlü, S. (2014). “Mekân Sosyolojisi ve Kentsel Mekân” (Ed. N. Sam ve R. Sam), *Sosyo-Kültürel Farklılık ve Alaşım Mekânları: Kent ve Kentler*, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Gülensoy, T. (1984). “*Elâzığ, Bingöl ve Tunceli İlleri Yer Adlarına Bir Bakış*”, Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, (11-13 Eylül 1984), Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Gülensoy, T. (1998). “Anadolu Yer Adlarına Genel Bir Bakış” *Folkloristik* (Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı), Ankara.
- Günay, B. (2011). *Biga: Kenarından Geçilen Kent*, Ankara: TMMOB Yayınları.
- Güner, İ. ve Ertürk, M. (2004). “*Türkiye İl Merkezi Kent Adlarının Kaynakları Üzerine Bir Araştırma*”, *Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12: 39-62.
- Gündüz, A. (2008). “*1526 Tarihli Tahrir Defterine Göre Antakya ve Çevresindeki Türkçe Yer Adları Hakkında Bir Değerlendirme*”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5: 9, 141-160.
- Güngör, E. (1980). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, Ankara: Ötüken Neşriyat.
- Güngör, İ.H. (1972). *Temel Tasarı*, İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi.
- Gür, Ö.Ş. (1996). *Mekân Örgütlenmesi*, Trabzon: Gür Yayıncılık.
- Gürel, S. (1978). *Kent Planlama Kuramına Doğru*, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.

- Güvenç, B. (1993). Türk Kimliği, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Güvenç, B. (1997). Kültürün ABC'si, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Güvenç, B. (2011). İnsan ve Kültür, İstanbul: Boyut Yayınları.
- Hadot, P. (2011). Wittgenstein ve Dilin Sınırları (Çev. M. Erşen), Ankara: Doğu Batı Yayınevi.
- Harris, R. ve Taylor, T.J. (2002). Dilbilimi Düşününde Dönüm Noktaları, (Çev. E. Taylan ve C. Taylan), Ankara: TDK Yayınları.
- Harvey, D. (2009). Sosyal Adalet ve Şehir, (Çev. M. Moralı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Hopkins, N. and Dixon, J. (2006). "Space, Place, and Identity: Issues for Political Psychology", *Political Psychology*, 27 (2): 173-185.
- Huot, J. L., Thalmann, J.P. And Valbelle, D. (2000). Kentlerin Doğuşu, (Çev. A. B. Girgin), İmge Kitabevi Yayınları.
- Işık, O. (1994). "Değişen Toplum/Mekân Kavrayışları: Mekânın Politikleşmesi, Politikanın Mekânsallaşması", *Toplum ve Bilim*, 64-65: 7-39.
- İbret, B.Ü. (2003). "Çankırı'daki Köy Adları Üzerine Coğrafi Açısından Bir İnceleme", *Marmara Coğrafya Dergisi*, 7: 53-80.
- İçli, G. (2002). Sosyolojiye Giriş, İstanbul: Anı Yayıncılık.
- İnbaşı, M. (1992). XVI. Asırda Kayseri, İl Müdürlüğü Yayınları. Kayseri.
- İnceoğlu, M. ve Aytuğ, A. (2009). "Kentsel Mekânda Kalite Kavramı", *Megaron*. 4 (2): 131-146.
- Johnson, N. (1995). "Cast in Stone: Monuments, Geography, and Nationalism", *Environment and Planning D: Society and Space* 13:1 51-65.
- Kanpolat, H. (1996). Avrasya Etüdlere, Ankara: Tika Yayınları.
- Kaptan, S. (1983). Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri, Ankara: Tekışık Matbaası.
- Karabay, H. (1980). Kent Olgusu, İstanbul: Kent Basımevi.
- Karaboran, H. (1982). "Folklor Açısından Yukarı Çukurova, Hatay-Maraş Çöküntü Hendeğinde Mevkii Adları", II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Bursa: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Arşiv Dairesi Yayınları.
- Karaboran, H. (1984). "Türkiye'de Mevki Adları Üzerine Bir Araştırma", Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, (11-13 Eylül 1984), Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Karagöz, İ. (2006). Trabzon Yer Adları, Trabzon: Derya Kitabevi.

- Karasar, N. (2005). Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kearns, R. and Berg, L. (2002). “*Proclaiming Place: Towards a Geography of Place Name Pronunciation*”, Social and Cultural Geography 3: 283-302.
- Kınal, F. (1962). Eski Anadolu Tarihi, Türk Tarih Kurumu. Ankara.
- Kıncal, R.Y. (2013). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kıray, M. (1982). Kentsel Bütünleşme, Ankara: Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Kırzioğlu, M. Fahrettin, (1984). “*Selçuklu Fetihlerinden (1064-1071) Önce Doğu-Anadolu’da Türk Boy ve Oymakları’ndan Kalma Dağ ve Su Adları*”, Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri (11-13 Eylül 1984 Ankara) Milli Folklor Araştırmaları Dairesi Yay: 60, Seminer Kongre Bildirileri Dizisi: 17, 75-96.
- Koç, Y. (2006). “Anadolu Selçukluları Döneminde Türkiye’de Yerleşme ve Nüfus” Anadolu Selçukluları Beylikler Dönemi Uygurluğu I, Ankara: KBY Yayınları.
- Kongar, E. (1994). Kültür Üzerine, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Koyuncu, N. (2007). Tabakalı Rasgele Örneklemede Yardımcı Değişken Bilgisi Kullanılarak Kitle Ortalaması ve Varyansının Tahmin Edilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Köksal, Y. ve Sarı, S. (2014). “*Burdur Kent İmajının Yerel Halk ile Üniversite Öğrencileri Arasındaki Karşılaştırmalı Bir İncelemesi*”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 42: 279-288.
- Köprülü, F. (2003). Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köşker, S. (1994). Türk Kültürü Açısından Yahyalı, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Köymen, M.A. (1972). Alparslan ve Zamanı II, Ankara: Ankara DTCF Yayınları.
- Köymen, M.A. (1998). Selçuklu Devri Türk Tarihi, Ankara: TTK Yayınları.
- Kurgun, L. ve Karpuz, H.Ö. (2000). “*Organ Adlarından Oluşan Yer Adları*”, Ana Dili, 19: 17-26.
- Kurgun, L. (2001). “*Çivril Yer Adlarına Bakış*”, Dünden Bugüne Çivril Sempozyumu, Denizli: Çivril Kaymakamlığı ve Pamukkale Üniversitesi.
- Kurgun, L. (2002). Denizli İli Yer Adları, Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Light, D. (2004). “*Street Names in Bucharest, 1990-1997; Exploring the Modern Historical Geographies of Post-Socialist Change*”, Journal of Historical Geography, 30: 154-172.

- Mardin, Ş. (2009). “Sivil Toplum” Türkiye’de Sivil Toplum ve Siyaset, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Merriam, S.B. (2013). Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber, (Çev. S. Turan), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Meriç, E. (2011). Müslüman Türk Devletleri Tarihi, Türk Tarih Kurumu.
- Morval, J. (1985). Çevre Psikolojisine Giriş, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Neuman, W. L. (2012). Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nicel ve Nitel Yaklaşımlar I, Ankara: Yayın Odası.
- Ostrogorsky, G. (2006). Bizans Devleti Tarihi, (Çev. F. Işıltan), Ankara: TTK Yayınları.
- Orcan, S. (1984). “*Toponimi, Coğrafya Yer Adları Standardizasyonu’nun Milli ve Milletler Arası Önemi*”, Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, Ankara 1984, 55-62.
- Öncü, A. ve Weyland, P. (2005). Mekân, Kültür, İktidar Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özak, Ö.N.ve Gökmen, G.P. (2009). “*Bellek ve Mekân İlişkisi Üzerine Bir Model Önerisi*”, İTÜ Dergisi. 8 (2): 145-155.
- Özcan, B. (2007). “*Rasyonel Satın Alma ve Boş Zaman Sürecine Ait Alışveriş Eylemlerinin Birlikte Sergilendikleri mekânlar: Alışveriş Merkezleri*”, Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (2):39-68.
- <http://www.aku.edu.tr/aku/dosyayonetimi/sosyalbilens/dergi/IX2/02BOzcan.pdf>
(25.02.2018).
- Özdamarlar, K. (1997). Develi Yöresinin Folklor Halk Edebiyatı ve Etnografyası, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Özdemir, S. (1998). Medya Emperyalizmi ve Küreselleşme, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özen, Y. Ve Gül, A. (2007). “*Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren-Örnekleme Sorunu*”, KKEFD/JOKKEF, 15: 394-422.
- Öztürk, S. (2012). Mekân ve İktidar. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Paquot, T. (2011). Şehirsel Bedenler, (Çev. Z. Bengün), İstanbul: Everest Yayınları.
- Pike, J. (2007a). “Baghdad International Airport [BIAP]: Saddam International Airport” GlobalSecurity. org. Retrieved 9 October 2009 from <http://www.globalsecurity.org/military/world/iraq/saddam-iap.html>.

- Pike, J. (2007b). "Iraq Facilities" GlobalSecurity.org. Retrieved 9 October 2009 from <http://www.globalsecurity.org/military/facility/iraq.html>.
- Platon, (1998). Diyaloglar I, (Çev. T. Aktürel), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Porzig, W. (1985). Dil Denen Mucize I, (Çev. V. Ülkü), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Punch, K.F. (2011). Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar: Siyasal Kitabevi.
- Rose-Redwood, R.S., Alderman D. and Azaryahu M. (2010). "Geographies of Toponymic Inscription: New Directions in Critical Place-Name Studies", Progress in Human Geography 34: 453-470.
- Ramsay, W.M. (1960). Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, (Çev. M. Pektaş), İstanbul: MEB Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1984). "İnsan Adlarından Kaynaklanan Yer Adlarımız", Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri 11-13 Eylül 1984 Ankara, 259- 264.
- Saatçi, S. (1996). Tarihi Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı, İstanbul: Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı.
- Sarı, C. (2007). Doğal ve Kültürel Coğrafya Özellikleri Açısından Beyşehir İlçesinde Yerleşme Adlarının Sınıflandırılması, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17: 487-501.
- Sarı, M. ve Karababa O. (2005). Dünden Bugüne İncesu, İncesu Belediyesi, Kayseri.
- Sattarov, G. (1992). Yerli Coğrafi Adlar Sözlükçülüğü, (Çev. N. Devlet), İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Sencer, M. (1989). Toplumbilimlerinde Yöntem. İstanbul: Beta Basım.
- Sertkaya, O.F. (2012). "Etimoloji Nedir-Ne Değildir ve İsimden İsim Yapan +Ay/+Ey Eki Üzerine", Ankara Üniversitesi DTCF Türkoloji Dergisi, 19 (1): 43-72.
- Sevim, A. (2000). Anadolu'nun Fethi, Selçuklular Dönemi, Ankara: TTK Yayınları.
- Sevim, A. ve Merçil, E. (1995). Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset, Teşkilat ve Kültür, Ankara: TTK Yayınları.
- Sjöblom, P. (2007). Toiminimen Toimenkuva. Helsinki: SKS. The Sydney Morning Herald 2003: Lost in Baghdad? Take Main Street to Virginia Avenue. The Sydney Morning Herald 15 July. Retrieved 9 October 2009 from <http://www.smh.com.au/articles/2003/07/14/1058034941240.html>.
- Sonnenfeld, J. (1972). "Social Interaction and Environmental Relationship", Environment and Behaviour, 4 (3): 267-277.

- Sönmez F.U, Yücel, A. ve Uluoğlu, B. (2009). “Popüler Kültürün Kentsel Söylem Oluşturmadaki Etkisi”, İTÜ Dergisi. 8 (1): 57-66.
- Strabon, (2012). Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: Kitap XII-XIII-XIV), (Çev. Prof. Dr. A. Pekman) İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Sümer, F. (1978). Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu’da Türk Beylikleri, Ankara: TTK Yayınları.
- Sümer, F. (1999). Oğuzlar, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Şahin, İ. (2013). “Türkiye Yeradiliminde Terim ve Tür Sınıflandırması Sorunları”, Avrasya Terimler Dergisi, 1 (1): 46-58.
- Şahin, S.T. (2010). Tabakalı Tesadüfi Örneklemde Doğrusal Olmayan Maliyet Kısıtları Altında Örnek Çapının Tabakalara Paylaştırılması, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şeker, M. (2006). Anadolu’nun Türkleşmesi ve Kültürel Hayatı, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Şen, Z. (2004). Genetik Algoritmalar ve En İyileme Yöntemleri, İstanbul: Su Vakfı Yayınları.
- Şenel, M. (2008). “Gaziantep İlinin Yakın Taşınmış (Paralel) Yer Adları”, Uluslararası Gaziantep Araştırmaları (Sözlü Kültür, Dil ve Edebiyat), Gaziantep.
- Şenel, M. (2013). Elâzığ İli Yer Adları Üzerine Bir İnceleme, Manas Yayınları. Elâzığ.
- Şengül, H.T. (2009). Kentsel Çelişki ve Siyaset. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Şentürk, R. (2010). “Mekânsal Bilişime Ontolojik Yaklaşım”, Akademik Bilişim Konferansı. Muğla: Muğla Üniversitesi, s.105-116.
- Şeşen, R. (2001). İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri, Ankara: TTK Basımevi.
- Şişman, M. (2007). Örgütler ve Kültürler, Ankara: Pegem A Yayınları.
- Taşçı, H. (2012). “Kültür ve Medeniyetin Mekâna Yansıması, Mekânsal Hareketlilik ve Durağanlık Açısından Üsküdar ve San Marco Meydanları”, Kentsel Dönüşüm-Şehir Yapılandırılması Sempozyumu, İstanbul.
- Taşkın, Ç. Ve Emel, G.G. (2009). Sayısal Yöntemlerde Genetik Algoritmalar, İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Taşpınar, F. (2006). Pınarbaşı’nın Sosyo Ekonomik Kültürel Yapısı, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Tekeli, İ. (1991). “Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler”, Kent Planlaması Konuşmaları, Ankara: TMMOB Yayınları.

- Tekeli, İ. (2010). *Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- The Society for East Sea, 2017, çevrimiçi:
http://eastsea1994.org/eng/html/eastsea_intro.php 28 Temmuz 2018 tarihinde erişildi.
- Texier, C. (2002). *Küçük Asya I*, (Çev. A. Suat), Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı.
- Tuğlacı, P. (1985). *Osmanlı Şehirleri*, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Tunçel, H. (2000). “*Türkiye’de İsmi Değiştirilen Köyler*”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2: 23-34.
- Tuncer, B. (2000). *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I: Anadolu’nun İdari Taksimatı*, Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Turan, O. (1988). *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar, Metin Tercüme ve Araştırmalar*, Ankara: TTK Yayınları.
- Turan, O. (1993). *Selçuklular ve İslamiyet*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Turan, O. (2003). *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Uğurlu, M. (2007). “*Türkçe Yer Adları: Günlükbaşı*”, Akademik Araştırmalar Dergisi, 34: 129-137.
- United Nations Group of Experts on Geographical Names, (2002).
<https://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/> 28 Temmuz 2018 tarihinde erişildi.
- Unutkan, G. Ö. (1995). *İşletmenin Yönetimi ve Örgüt Kültürü*, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Uygur, N. (1967). “*Yer Adları*”, Türk Dili Dergisi; 187: 495-502.
- Ünal, O. (1980). *Türkiye Tarihine Giriş: Horasan’dan Anadolu’ya*, Ankara: Töre Devlet Yayınevi.
- Vuolteenaho, J. and Ainiala T. (2009). “*Planning and Revamping Urban Toponymy: Ideological Alterations in the Linguistic Landscaping of Vuosaari Suburb, Eastern Helsinki*”, In (Eds. L.D. Berg and J. Vuolteenaho) *Critical Toponymies*. Farnham: Ashgate. 227-251.
- Ward, S.V. (1998). *Selling Places: The Marketing and Promotion of Towns and Cities 1850-2000*. London: E & FN Spon.

- Withers, C. (2000). “*Authorizing Landscape: Authority, Naming and the Ordnance Survey’s Mapping of the Scottish Highlands in the Nineteenth Century*”, *Journal of Historical Geography* 26: 532-54.
- Wright, J. (1929). *The study of place names: recent work and some possibilities*, *Geographical Review* 19, 140-44.
- Woznicki, K. (2003). “*Saddam International Airport/ Baghdad International Airport: The Airport as a Symbol and Elementary Unit of (Neo)-Imperial World Land Development*”, *Springer* 2 (3). Retrieved 9 October 2009 from <http://www.springer.in.at/dyn/heft.php?id=35&pos=1&textid=1322&lang=en>
- Yaşar, O. ve Yaşar, F. Ö. (2010). “*Ayvacık, Bayramiç, Çan, Ezine ve Yenice (Çanakkale ili) İlçelerinde Köy Adlarının Kaynakları*”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3 (11): 599-611.
- Yediyıldız, B. (1984). “*Türkiye’de Yer Adı Verme Usulleri*”, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri 11-13 Eylül*, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Yeoh, B. (1996). “*Street-Naming and Nation-Building: Toponymic Inscriptions of Nationhood in Singapore*”, *Area*, 28: 298–307.
- Yeşilyılmaz, Y. (1984). “*Yer Adları ve Tapu Kadastro Sektörel İlişkisi*”, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2014). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, D. (1984). “*Coğrafyadan Vatan’a Geçiş ve Vatan ile Göç Ediş Problemleri*”, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, (11-13 Eylül 1984), Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Yıldırım, M. (2006). *Uşak İli ve İlçeleri Yerleşim Yeri Adlarının (Orun) Yapı ve Köken Bakımından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Yiğit, İ. ve Salan, M. (2013). “*XVI. Yüzyıl Çerkeş Kazası Köylerinin Lokalizasyonu ve Toponimik Analizi*”, *Turkish Studies*, 8 (6): 825-852.
- Yörükan, A. (2006). *Şehir Sosyolojisinin ve İnsan Ekolojisinin Teorik Temelleri*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Zelinsky, W. (1997). “*Along the Frontiers of Name Geography*”, *Professional Geographer* 49: 465-466.

Zerrinkub, A. (2002). İslam Şafağı, (Çev. H. Almaz), İstanbul: Anka Yayınları.

